

MEMÒRIA DE LA LLICÈNCIA D'ESTUDI RETRIBUÏDA
DE MODALITAT B AMB EL TÍTOL

Masculinitats, elaboració d'una pàgina web amb materials i activitats interdisciplinàries sobre la identitat masculina i la prevenció dels conflictes de gènere

Nom i cognoms de l'autor: **Enrique Jimeno Fernández**
Curs escolar per al qual se sol·licita la llicència: **2005-2006**.
Centre de treball: **IES Celestí Bellera de Granollers**
Especialitat o àrea: **Geografia i Història, Ciències Socials**

Tutora: Empar Tomé, professora de Sociologia de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona i directora del Projecte d'Educació en Valors de l'Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.

A Esperanza, als meus
alumnes i a tots els homes
perplexos.

ÍNDEX

1. Introducció.....	5
1.1. Antecedents del tema objecte del treball.....	5
1.2. Explicació del tema.....	6
1.3. Objectius i resultats proposats.....	7
2. Treball dut a terme.....	9
2.1. Disseny del pla de treball.....	9
2.2. Metodologia emprada.....	10
2.3. Descripció dels recursos utilitzats.....	12
3. Resultats obtinguts.....	13
3.1. Presentació dels materials elaborats.....	13
3.1.1. Introducció.....	13
3.1.2. Descripció de les diferents seccions.....	16
3.1.2.0. Introducció.....	17
3.1.2.1. Construcció.....	26
3.1.2.1.1. Teories sobre la masculinitat.....	27
3.1.2.1.1.1. Sociobiologisme.....	29
3.1.2.1.1.2. Esencialistes: Monick i el falus.....	30
3.1.2.1.1.3. El patriarcat inevitable.....	31
3.1.2.1.1.4. La masculinitat arquetípica. La corrent mitopoètica.....	33
3.1.2.1.1.5. Godelier i Bordieu, des del marxisme i l'estructuralisme.....	40
3.1.2.1.1.6. La utilitat social com a base de la masculinitat: el funcionalisme.....	44
3.1.2.1.1.7. Els Men's Studies	48
3.1.2.1.1.8. Anne Jonasdottir i l'amor com a pràctica que perpetua el patriarcat	54
3.1.2.1.1.9. Victor Seidler i la heterosexualitat normativizada basada en la raó.....	55
3.1.2.1.1.10. Masculinitats i psicoanàlisi. Irene Meler.....	56
3.1.2.1.1.11. Lipovetsky i la masculinitat reciclada	58
3.1.2.1.1.12. Moviments i associacions de pares separats i divorciats.....	61
3.1.2.1.1.13. Moviments d'homes per la igualtat de gènere.....	62
3.1.2.1.1.14. Masculinitats i moviment queer.....	63
3.1.2.1.1.15. Questionaris de teories sobre la maulinitat.....	64
3.1.2.1.2. Aproximació interdisciplinària.....	66
3.1.2.3. Identitats masculines.....	68
3.1.2.4. Identificació de masculinitats.....	69
3.1.2.5. Noves masculinitats.....	71
3.1.2.6. Adolèscència i masculinitats.....	72
3.1.2.7. Masculinitats i internet.....	74
3.1.2.8. I tú, com vols ser?.....	75
3.1.2.9. Recerques i masculinitats.....	77
3.1.2.10. Glossari.....	78
3.1.2.11. Qüestionaris.....	78
3.1.2.12. Propostes didàctiques.....	79
3.1.2.13. Recursos.....	79
3.2. Orientacions didàctiques per al professorat.....	81
3.3 Material per a l'alumnat	88
4.- Valoracions finals.....	179
5.- Bibliografia comentada.....	195

1.- Introducció.

1.1. Antecedents del tema objecte del treball.

Com indica el subtítol de la llicència, l'objectiu ha estat elaborar una pàgina web sobre les identitats masculines o masculinitats, que servís com eina per a la divulgació dels estudis sobre aquesta qüestió, i que inclogués materials, recursos i activitats dirigits a l'alumnat d'ensenyament secundari.

Encara que a la xarxa, sí poden trobar-se ja unes quantes pàgines relacionades amb aquest tema, la majoria o es dirigeixen a un públic adult, o bé tenen un caràcter més limitat en els seus objectius, o només aborden tangencialment aquests continguts en el marc de campanyes contra la violència de gènere.

Sens dubte, un magnífic referent sobre la identitat de gènere masculí el constitueix la pàgina web de...

AHIGE - Associació d'homes per la igualtat de gènere (<http://www.ahige.org/>), que alberga molts articles i enllaços de gran utilitat.

També resulten molt profitoses les pàgines de...

Heterodòxia | Xarxa d'homes profeministas: (<http://www.heterodoxia.net/>)

Homes per la igualtat: (<http://www.hombresigualdad.com/>)

O per esmentar a un veterà en la matèria, la pàgina del psicoterapeuta Luis Bonino, especialista en "homes, masculinitat i relacions de gènere": <http://www.luisbonino.com/>, o la del Centre d'Estudis de la Condició Masculina, (<http://www.cecomas.com/03enlaces.asp>), que ell ha promogut i dirigeix.

Totes aquestes pàgines, elaborades des de l'òptica dels adults, tenen en comú la seva voluntat de promoure la igualtat de gènere des de la perspectiva masculina, combatre la violència que introduceixen en les relacions personals els estereotips de gènere i reivindicar la pluralitat d'identitats masculines, en contrast amb els patrons de conducta uniformitzadors de la masculinitat tradicional hegemònica.

Si el que es pretén és aprofundir a l'estudi de la identitat masculina ara i al llarg de la història, potser res sigui més efectiu que acudir a l'enllaç de *Men and masculinities*, (<http://jmm.sagepub.com/>) revista quadrimestral editada per algunes de les figures més reconegudes en aquest camp (Kimmel, Hearn, Olsten i Pease) i on podran trobar-se referències a tots els articles publicats des de 1998. També pot resultar molt eficaç la consulta del complet llistat sobre experts i estudis de masculinitat que apareix en la pàgina del Centre d'Estudis de la Condició Masculina, ja citat (<http://www.cecomas.com/03enlaces.asp>)

Però, com ja he assenyalat, en tots aquests casos ens trobem amb pàgines dirigides a un públic adult, que requereixen, almenys inicialment, la mediació d'una persona adulta per iniciar-se en el seu estudi.

Les pàgines que fan referència a la condició masculina amb un enfocament pedagòtic,

es dirigeixen fonamentalment al professorat i es centren gairebé monogràficament en la prevenció de la violència de gènere.

Aquest és el plantejament, per exemple, del *Rincón Educativo* de la web del *Grup Prometeu d'Homes per la Igualtat de Lleó* (<http://www.node50.org/prometeo/rincon.htm>), o del programa escolar NAHIKO de EMAKUNDE, Institut Basc de la Dona (http://www.emakunde.es/actualidad/violencia/nahiko_c.htm)

o de la pàgina <http://www.malostratos.org/> que inclou la guia *No t'embolquis amb nous dolents*, elaborada per la Comissió per a la Investigació de Mals Tractes a Dones, en col·laboració amb l'Obra Social de Caja Madrid i l'Ajuntament de Madrid; o els *Materials Didàctics per a la prevenció de la violència*, elaborats sota l'auspici de la Junta d'Andalusia...http://www.juntadeandalucia.es/averroes/publicaciones/violencia_genero.php3

Potser la pàgina que més s'aproxima al nostre propòsit ha estat l'elaborada per Ernest Cañada, Àlex Rodríguez i Mireia Zabala (ACASC - ALBA SUD) (<http://www.edualter.org/material/masculinitat03/index.htm>) en el marc del projecte EduAlter, xarxa de recursos sobre educació, per la pau, el desenvolupament i la interculturalitat amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona. Presentada com *Unitat didàctica sobre masculinitat*, té la virtut de no abordar el tema només des d'una perspectiva instrumental, subordinada a la prevenció de la violència de gènere. Ajustant-se a un esquema clar i assequible, s'acosta a les qüestions essencials en aquest terreny: les diferents formes d'entendre la masculinitat a partir de l'estudi de diferents àmbits culturals; els atributs de la masculinitat tradicional; les crisis de la masculinitat tradicional i les oportunitats de canvi; incloent-hi activitats i recursos diversos (anàlisis de pel·lícules, selecció de textos, jocs, participació en un fòrum, enllaços, etc.).

Però pròpiament no es tracta d'una pàgina web sobre la condició masculina, sinó d'un material didàctic orientat sobretot al professorat per ser utilitzat amb l'alumnat de secundària, encara que la fàcil accessibilitat que ofereix la xarxa permeti usar-lo d'una manera flexible.

La pàgina web que proposo, tanmateix, sí es postula com a pàgina monogràfica sobre el tema de les masculinitats i està pensada tant per facilitar l'accés autònom de l'alumnat, que pot aprofundir en el tema progressivament a través dels seus diversos enllaços, com per oferir al professorat una ampli ventall de recursos, relacionats a més amb les diferents àrees del currículum.

1.2. Explicació del tema.

Tot i les referències esmentades, encara existeix un notable buit en relació a aquest tema. Si bé els estudis sobre gènere i educació o les experiències en el terreny de la coeduació s'estan multiplicant sota l'impuls de les campanyes per la igualtat de gènere i en prevenció de la violència promogudes per diverses institucions, **els materials específicament relacionats amb l'estudi de la identitat masculina, amb la seva evolució al llarg del temps o amb les “noves masculinitats”, segueixen escassejant i costa trobar-los convenientment reunits i articulats.**

La necessitat de combatre les desigualtats de gènere porta generalment a prioritzar l'estudi de la dona. Però és evident, que si no es presta una atenció paral·lela a la

evolució de la condició masculina, resulta difícil assolir una comprensió global dels conflictes de gènere i implicar al gènere masculí.

La superació dels conflictes de gènere, exigeixen no només denunciar les injustícies i desigualtats que les dones pateixen, sinó **que els joves –nois i també noies- reflexionin sobre els models de masculinitat** que provoquen aquestes situacions. Cal que els joves descobreixin **com s'han gestat i com es manifesten i difonen**. Cal **que desenvolupin el seu esperit crític i aprenguin a identificar els seus trets característics**. Cal que cerquin nous models de masculinitat i es comprometin en la construcció de relacions més justes i satisfactoriòries.

Per tant, **l'elaboració d'una pàgina web interdisciplinar** sobre la identitat masculina destinada a l'alumnat de Secundària, s'ha d'associar a l'interès per fer de la coeducació un dels eixos transversals de l'educació actual i, en definitiva, a l'afany per **promoure un canvi cultural que propiciï una nova manera d'entendre les relacions entre dones i homes**. Cal modificar els esquemes i els models de comportament sociocultural de l'home i de la dona per aconseguir l'eliminació dels prejudicis i de les pràctiques quotidianes, o de qualsevol altre tipus, que es basen en la idea de la inferioritat o de la superioritat d'un sexe o de l'altre o d'un paper estereotipat dels homes i de les dones.

Mentre no s'abordi la reflexió sobre la masculinitat i es mantinguin vigents els estereotips sexistes, serà molt difícil arribar a un veritable canvi en la relacions de gènere. Com afirma Amparo Tomé, “no pot completar-se un canvi en un dels gèneres, si l'altre no evoluciona també”.

1.3. Objectius i resultats proposats.

L'objectiu prioritari d'aquest treball és elaborar una plataforma que ofereixi els materials específicament relacionats amb l'estudi de la identitat masculina, especialment els de caràcter didàctic i pedagòtic, **convenientment reunits i articulats, de manera** que siguin fàcilment accessibles a través de la xarxa telemàtica, tant per a l'alumnat com per al professorat.

El disseny d'aquesta plataforma, però, no és neutre, perquè amb aquesta eina s'orienta explicitament a:

- 1.3.1. Prendre consciència dels estereotips de gènere que existeixen en la nostra societat.
- 1.3.2. Distingir entre sexe i gènere.
- 1.3.3. Entendre que el gènere és una construcció històrica constantment sotmesa a reformulació.
- 1.3.4. Conèixer les principals variables que incideixen en la construcció de la identitat masculina.
- 1.3.5. Aprendre a identificar els principals models d'identitat masculina vigents en la nostra societat.
- 1.3.6. Relacionar els models de masculinitat del passat amb els principals canvis socioculturals que s'han produït en el nostre entorn.
- 1.3.7. Qüestionar els models d'identitat masculina que impedeixen unes relacions de gènere igualitàries i satisfactoriòries.

- 1.3.8. Apropar-se als estudis sobre la construcció de la identitat masculina més recents, des de les diferents disciplines: la biologia, la psicologia, la història, l'antropologia, la lingüística, la literatura, la sociologia, la història de l'art, etc.
- 1.3.9. Desenvolupar la capacitat d'observació i d'anàlisi davant les diferents manifestacions de masculinitat.
- 1.3.10. Valorar quins referents de masculinitat semblen més adequats per a la construcció de la pròpia identitat personal.
- 1.3.11. Confrontar a l'alumnat amb la pregunta “quin tipus de masculinitat vull potenciar en mi mateix, en els meus fills, en el meu entorn?”
- 1.3.12. Implicar en la reflexió sobre les masculinitats tant als nois com a les noies.
- 1.3.13. Analitzar quin lloc ocupen en els models de masculinitat actuals l'expressió dels sentiments, el control de l'agressivitat i la violència, la corresponsabilització de les tasques domèstiques, la vivència de la intimitat, l'assumpció de les frustrations i els fracassos, l'homofòbia, l'oposició a la feminitat...
- 1.3.14. Ensenyar als adolescents a identificar i superar les ansietats que els produeix el conflicte entre el que son i el que voldrien ser.
- 1.3.15. Saber llegir críticament els missatges que transmeten les imatges publicitàries i els mitjans de comunicació sobre la masculinitat
- 1.3.16. Potenciar l'intercanvi de vivències i la desdramatització dels conflictes relacionats amb les masculinitats.
- 1.3.17. Afavorir la reformulació creativa de noves pautes de conducta masculina
- 1.3.18. Sensibilitzar en relació a les iniciatives que suposin qüestionar-se el model sexista dominant.
- 1.3.19. Expressar-se amb el vocabulari específic propi dels estudis de gènere, emprant-lo amb precisió i rigor.

2. Treball dut a terme

Durant aquest mesos he concentrat la meva activitat en les obres de referència (v. bibliografia) encara pendents de lectura, en la recerca de materials -especialment a la xarxa- , en la confecció d'activitats i en l'elaboració de la pàgina web. La memòria ha estat l'última de totes les tasques realitzades.

En tot aquest procés, sempre m'ha guiat el propòsit d'aconseguir com a resultat final una pàgina amb enllaços àgils i abundant material de consulta que inviti a les exploracions autònomes per part dels alumnes i a la disposició del professorat una amplia bateria de materials i activitats. Però, **l'abundància de referències i el fet de no haver estat sotmeses a un sedàs crític en treballs anteriors**, m'ha dificultat la tasca de selecció que, a vegades, ha estat aclaparadora. D'altra banda, els **recents estudis en el camp de la neurociència sobre les diferències entre homes i dones**, també m'han obligat a revisar els pressupostos inicials sobre el pes determinant dels factors socials en la construcció del gènere i a **valorar més el substrat biològic**, sense menysprear les lúcides crítiques que ha realitzat **Judit Butler** i el **moviment queer** -poc conegut per mi abans del realitzar aquest treball- a la explicació vigent del binomi sexe/gènere, que Butler aconsegueix simplificar molt en dir que **la identitat de gènere és la manera en que signifiquem socialment el sexe**. En definitiva, un treball més exhaustiu del que semblava i en revisió permanent, perquè els estudis neurològica estan aportant noves dades constantment.

Agraeixo espacialment les orientacions i el suport rebut de la meva tutora, la Sra. Empar Tomé, directora del Programa de educació en Valors de l'Ajuntament de Barcelona i professora de Sociologia de l'Educació a la UAB.

2.1.- Disseny del pla de treball.

He seguit la següent seqüència:

- 2.1.1. Recerca bibliogràfica.
- 2.1.2. Selecció de textos.
- 2.1.3. Confecció de les activitats.
- 2.1.1. Confecció de la pàgina web.
- 2.1.1. Possibles millores i correccions de la pàgina web i memòria final

Però mai he pogut donar totalment per conclusa cap etapa, perquè la publicació incessant de llibres i materials molt interessants sobre aquest tema m'ha obligat a actualitzar o modificar moltes vegades el treball ja realitzat. De fet, la meva impressió – sens dubte, molt subjectiva- ha estat que durant aquest últim any el tema ha “esclatat” com a objecte d'estudi i d'atenció als mitjans de comunicació. Un dels meus propòsits és que la web “masculinitats” a més d'actuar com a contingidor i difusor de materials sobre aquest tema, incorpori constantment referències a les noves aportacions i s'actualitzi periòdicament.

2.2.- Metodologia emprada.

El treball que he realitzat es va centrar inicialment en la lectura i recopilació bibliogràfica i en la recerca de materials a través de la xarxa.

També he establert contacte amb institucions i entitats que estan treballant i debatent aquestes qüestions. A nivell tècnic, he treballat sobre elaboració de pàgines web amb *Flash* i *Dreamweaver*.

En la realització d'aquest projecte, he seguit els següents passos:

- 2.2.1.** Recerca bibliogràfica d'acord amb la tutora del projecte, la Sra. Amparo Tomé, reconeguda i prestigiosa especialista en aquest matèria.
- 2.2.2.** Confecció d'activitats a partir de les “propostes per educar les identitats masculines”, plantejades per la mateixa Amparo Tomé i Xavier Rambla (“*La coeducación de las identidades masculinas en la educación secundaria*”, Cuadernos para la coeducación, n. 16, ICE-UAB, Barcelona, 2001):

El tipus d'activitats incloses respon a la següent proposta global.

1. Possibles activitats inicials, destinades a explicitar les idees prèvies
 - a. Lectura d'imatges relacionades amb el tema objecte d'estudi (pintura, fotografia, publicitat, còmic, logos, etc.), aplicant el mètode “mira” (basat en dues preguntes essencials: “què està succeint?” i “en què bases les teves afirmacions?”)
 - b. Visió i comentari d'arxius “ppt”, animacions o similars.
 - c. Visió i comentari d'esports comercials, fragments de pel·lícules, documentals, informatius sèries o programes de televisió.
 - d. Recerques de determinades paraules o combinació de paraules amb el cercador “google” o al glossari de la pàgina web.
 - e. Exercicis d'imitació de la gestualitat masculina i identificació d'actituds
 - f. Lectures dramatitzades (fragments obres de teatre)
 - g. Petits jocs de rol
 - h. Jocs de simulació
 - i. Lectura de textos (testimonis personals -diaris, autobiografies, poemes, entrevistes, etc.-, notícies de premsa, textos seleccionats, revistes juvenils, etc.)
 - j. Recerques a internet
 - k. Consulta i comentari de dades estadístiques
 - l. Visió de videoclips
 - m. Audició de cançons amb comentari de les seves lletres
 - n. Realització de petites redaccions sobre aspectes de la vida quotidiana o a l'escola (especialment relacionats amb les tasques domèstiques o la cura dels altres). Comentari posterior, respectant la confidencialitat si cal.
 - o. Realització d'enquestes
2. Activitats de reestructuració destinades a confrontar les idees prèvies amb la aportació dels estudis de gènere i, en concret, sobre la identitat masculina.

- a. Lectura de textos seleccionats
 - b. Visió de documentals i material audiovisual
 - c. Seguiment de les explicacions del professor
 - d. Xerrades
 - e. Navegació a través d'enllaços d'internet
 - f. Identificació amb l'ajuda del professorat de models de masculinitat a partir de fonts escrites o audiovisuals (imatges, pel·lícules)
 - g. Debats dirigits
 - h. Discussions guiades
 - i. Dilemes morals
 - j. Taules rodones
 - k. Philips 66
 - l. Comissions que discuteixen un tema o problema específic
 - m. Seminaris format per un grup reduït d'alumnes que aprofundeixen en un tema
 - n. Role-playing
 - o. Exercicis de causes i conseqüències
 - p. Exercicis empàtics
 - q. Brainstorming
 - r. Identificació de deficiències (actituds i conductes abusives) i formulació de noves propostes
 - s. Anàlisi d'enquestes
 - t. Formulació de models de conducta alternativa
3. Activitats de revisió de les postures inicials i d'aplicació de les noves adquisicions (coneixements, canvi d'actituds, valors, estratègies...)
- a. Anàlisi de casos
 - b. Comentari de textos seleccionats
 - c. Anàlisi d'imatges
 - d. Anàlisi de pel·lícules
 - e. Realització de síntesis
 - f. Jocs amb paraules i/o imatges
 - g. Dramatitzacions amb nous models de masculinitat
 - h. Realització d'un espot publicitari
 - i. Confecció de plans per prevenir la violència de gènere i les relacions conflictives
 - j. Jocs de rols
 - k. Redacció lliure sobre qüestions relacionades amb la identitat masculina (com vols ser?; com t'agradaria construir la relació de parella? Com vols educar als teus fills?)

2.2.3 Confecció de la matriu de la pàgina web

2.2.4 Inserció dels materials i activitats elaborats, així com dels enllaços a altres pàgines.

2. 3. Descripció dels recursos a utilitzar.

Bàsicament de tres tipus:

- 3.6.1. Recursos bibliogràfics
- 3.6.2. Recursos audiovisuals
- 3.6.3. Recursos informàtics

En principi, els que preciso han estat fàcilment accessibles i tan abundants que, com ja he esmentat, m'ha costat seleccionar-los.

3. Resultats obtinguts.

Com abans he esmentat (apartats 1.2. i 1.3) l'objectiu prioritari d'aquest treball ha estat elaborar una plataforma que ofereixi els materials específicament relacionats amb l'estudi de la identitat masculina, especialment els de caràcter didàctic i pedagògic, convenientment reunits i articulats, de manera que siguin fàcilment accessibles a través de la xarxa telemàtica.

En aquest sentit, crec que la pàgina elaborada compleix convenientment amb aquest propòsit, perquè s'articula en blocs o seccions molt simples situats en els marcs de la pàgina inicial i que actuen com a enllaç a una sèrie de subseccions, en una seqüència de complexitat creixent. Encara que, des de la pàgina principal es podrà enllaçar successivament amb tots els continguts de la web, s'ha evitat que la seqüència d'enllaços es converteixi en laberíntica, intercalant pàgines amb “mosaics – resum” d'enllaços i, sobretot, mantenint habitualment l'accés a les seccions principals.

Aquest tipus de disseny permet navegar amb facilitat a través del web tant a l'alumnat de secundària (segon cicle, batxillerat), que només desitgi fer exploracions ràpides, com al professorat, que desitgi aprofundir en aquests continguts, bé des de les seccions del marc de l'esquerra de la pàgina inicial, rebent amb un nivell d'informació bàsic, o bé des de les pàgines mosaic accessibles sequencialment i que ens dirigeixen a continguts de dificultat creixent.

3.1.- Presentació dels materials elaborats.

3.1.1. Introducció

La web es presenta amb dos marcs (superior i lateral) i una pàgina de presentació introductòria. El marc superior es manté com a rètol permanent de la web i el marc esquerre dóna accés a les quinze seccions principals:

1. Masculinitats?: presentació i introducció.
2. Com es construeixen? Accés a materials interdisciplinaris relacionats amb la construcció de la identitat masculina.
3. Identifica masculinitats: fitxes i eines per a la identificació de trets de masculinitat
4. Identitats masculines: la masculinitat en el passat d'Occident i en altres entorns culturals
5. Noves masculinitats
6. Adolescència i masculinitats: accés a estudis sobre aquest tema
7. Masculinitats i internet: enllaços a pàgines amb recursos sobre masculinitats o temes afins.
8. I tu, com vols ser?: quin tipus de masculinitat vull potenciar en mi mateix, en els meus fills, en el meu entorn?"
9. Recerques i masculinitats: referències per realizar noves recerques sobre masculinitats
10. Glossari: vocabulari específic propi dels estudis de gènere
13. Qüestionaris relacionats amb la masculinitat
14. Propostes didàctiques: activitats i materials sobre aquest tema destinats a l'alumnat o almenys susceptibles d'ésser utilitzats parcialment amb l'alumnat
15. Recursos

També des de la pàgina principal, la pàgina d'inici permet accedir seqüencialment a aquestes quinze seccions presentades en forma de taula amb imatges.

Entre la pàgina inicial i la pàgina amb la taula de les quinze seccions, s'intercalà una pàgina amb una breu introducció als continguts de la web, que a més inclou activitats.

Potser, et sorprengui una mica el nom d'aquesta pagina, perquè mai t'has plantejat que hi ha **moltes maneres de ser home**. Doncs bé, d'això volem ocupar-nos en aquesta web.

Com ja hem dit, de manera inconscient, es tendeix a pensar que el desplegament de la **identitat masculina** és el resultat natural d'haver nascut mascle. Però, en realitat és tracta d'un procés complex en el que intervenen factors molt diversos: l'educació rebuda, els models de masculinitat propers, els mitjans de comunicació...

Tant a la pàgina de presentació com a la taula de seccions, es pot tornar a accedir sempre des del marc superior, mitjançant els enllaços que apareixen a banda i banda del rètol “masculinitats”.

D'aquesta manera, navegar a través de la web, es converteix en una tasca senzilla i, tot i que els successius enllaços puguin conduir-nos a pàgines de complexitat creixent, sempre és possible tornar als enllaços bàsics.

3.1.2. Descripció de les diferents seccions

A llarg d'aquest apartat intentaré fer una aproximació orientadora a cada secció d'aquesta web, i en algun cas reproduiré part del seus continguts.

3.1.2.0. Introducció

La pàgina d'introducció només pretén anunciar breument l'enfocament de la web i invitar a explorar els seu continguts.

Potser, et sorprengui una mica el nom d'aquesta pàgina, perquè mai t'has plantejat que hi ha moltes maneres de ser home. Doncs bé, d'això volem ocupar-nos en aquesta web.

Com ja hem dit, de manera inconscient, es tendeix a pensar que el desplegament de la identitat masculina és el resultat natural d'haver nascut mascle. Però, en realitat és tracta d'un procés complex en el que intervenen factors molt diversos: l'educació rebuda, els models de masculinitat propers, els mitjans de comunicació...

Només cal mirar en el nostre entorn, per comprovar que molts dels qui ens envolten no entenen la seva masculinitat de la mateixa manera, tot i haver nascut mascles. Potser que alguns l'associen a contenir els seus sentiments i semblar molt durs; altres que prioritzin ser forts i tenir un bon aspecte físic; altres que s'entestin en destacar en tot i ésser molt competitius; altres als qui els hi agradi mostrar-se independents i exercir el seu lideratge sobre els companys; altres que estiguin tot el dia preocupats per lligar; altres que barregin en diferent mesura els trets anteriors, altres que tinguin altres preferències... I, si demanessin a les noies que parlessin de quin seria per a elles el seu home ideal, encara constataríem amb més rotunditat que existeixen moltes masculinitats possibles.

De totes maneres, sota aquesta diversitat d'ideals i models de masculinitat, és possible rastrejar i identificar una sèrie de trets que es repeteixen amb molta freqüència. En el paràgraf anterior s'han destacat en negreta alguns. Són els que habitualment s'associen al model de masculinitat tradicional: fortalesa física, duresa, individualisme, agressivitat competitiva, poder, aparença de seguretat, habilitat per seduir, etc.

Pensa en com els herois dels còmics, els jocs informàtics o el cinema segueixen reforçant aquest model de conducta. O en tantes sèries d'humor que ens fan riure presentant a homes als qui agradaria seguir aquestes pautes de conducta, però fracassen sistemàticament en intentar-ho.

Són moltes les veus que en el últims anys, ens estan recordant que aquest model de conducta és nociu, inviable i injust,

- . perquè no permet construir relacions igualitàries i saludables entre els homes i les dones,
- . perquè dificulta el desenvolupament integral de l'home en negar dimensions essencials de la condició humana,
- . perquè, pel seu caràcter irrealitzable, és una font permanent de dolor, frustració i de conductes patològiques,
- . perquè provoca violència i tensions constants en una societat que camina vers les relacions de gènere equilibrades, ...

Des d'aquesta web, t'invitem a aprofundir en aquestes qüestions i a explorar altres models de masculinitat més viables per construir un món millor.

Siguis noi o noia, tots estem convidats, perquè les identitats de gènere les construïm, transmetem i reforcem entre tots.

Ens acompanyes?

Les activitats que inclou també tenen aquest caràcter bàsic i orientador sobre els continguts de la web...

1. Al llarg de les anteriors pàgines hem utilitzat els següents termes **i expressions**

- .Sexe biològic
- .Gènere
- .Masculinitat
- .Condició masculina
- .Identitat masculina
- .Model de masculinitat tradicional
- .Models alternatius de masculinitat
- .Relacions de gènere igualitàries

Intenta definir-les sense ajudes. A continuació, consulta la web per comprovar si has entès correctament el seu significat.

2. Explora els teus coneixements sobre aquests assumptes realitzant el següent qüestionari:

L'enllaç “qüestionari” porta al següent test, que ajuda a introduir els conceptes claus:

TEST INICIAL

Has d'escollir la resposta que et sembli més adient.

1. Què entens per masculinitat?

- a) el conjunt de trets biològics i psicològics que caracteritzen al **sexe** masculí
- b) els trets generalment associats al **gènere** masculí, encara que també es donin en el gènere femení
- c) els trets que s'utilitzen per definir el **model d'home en un període i context cultural determinat**

2. Per què penses que aquesta pàgina s'anomena “masculinitats”, en plural?

- a) Perquè cada cultura ha desenvolupat el seu **model de masculinitat**, encara que tots tenen **una estructura profunda comú**.
- b) Perquè els models de masculinitat **canvien amb molta rapidesa**, com reflecteix l'estudi de la història.
- c) Perquè, tot i existir **uns patrons de conducta masculina dominants** en cada context cultural, **sempre és poden revisar críticament i modificar**.

3. Com s'assoleix la masculinitat?

- a) Desenvolupant els **trets propis del sexe biològic masculí**
- b) Assumint de manera eficaç el **paper assignat a l'home** en el context cultural corresponent
- c) **Prenent consciència de com es vol construir la pròpia identitat.**

4. En totes les societats es dona la mateixa importància a la masculinitat i als rols de gènere?

- a) Encara que desenvolupin models de masculinitat diferents, totes coincideixen en donar molta importància a la masculinitat i als rols de gènere
- b) La majoria dona molta importància a la masculinitat i als rols de gènere, però existeixen excepcions importants i sorprenents
- c) Els canvis viscuts a Occident (globalització, individualisme, incorporació de la dona al treball, lluita contra la discriminació, etc.) estan difuminant poc a poc les diferències de gènere i el valor de l masculinitat.

5. Què conjunt de trets i qualitats serveixen per definir millor l'ideal de masculinitat dominant en el nostre context cultural?

- a) Segur, valent, fort, poderós, ric, autosuficient, viril, seductor.
- b) Eloqüent, culte, persuasiu, sensible, cordial, divertit, amb bones maneres i mà esquerra, elegant.
- c) Inquiet, solidari, responsable, empàtic; sap tenir cura dels altres tant física com emocionalment; sap com vol construir les seves relacions de parella; vol estar present en l'educació dels seus fills; valora molt la seva vida privada.

6. El discurs sobre la masculinitat és diferent segons l'edat i el nivell socioeconòmic?

- a) Guarda molta relació amb els grups d'edat. Les persones majors s'identifiquen amb el model de masculinitat tradicional.
- b) Guarda molta relació amb el nivell socioeconòmic. A menys nivell socioeconòmic, major vigència del model de masculinitat tradicional.
- c) Encara que adopti estratègies diferents tendeix a perpetuar-se en tots els grups d'edat i en tots els nivells socioeconòmics.

7. L'estudi de les masculinitats està dirigit prioritàriament als homes?

- a) Lògicament
- b) No, perquè els models de masculinitat es transmeten i reforcen entre tots, i com ens construeixen les masculinitats ens implica i afecta a tots.
- c) No, perquè no és pot construir la identitat masculina sinó és relació a la femenina i viceversa

3. Si ja tens un cert coneixement d'aquest tema, pots començar directament pel qüestionari 2

Aquest segon qüestionari és molt més complex i matisat...

Qüestionari

Edat: _____

Sexe: _____

Curs: _____

Instruccions

1. És un test anònim
2. És tant per nois com per noies, perquè els patrons de conducta de gènere es transmeten i reforcen entre tots.
3. Cal llegir amb atenció cada ítem i respondre amb molta honestitat el que penses o sents, mai intentant ser correcte. Es tracta de detectar les actituds, els valors, i en definitiva els models de conducta dominants, no de quedar bé.
4. Has d'escollar un únic ítem, el que et sembli més adequat per definir la teva opinió, les teves actituds o la teva situació, tot i que puguis considerar que hi ha un altre també bastant adequat

1. Hi ha coses de dones i coses d'homes...

- a) Tothom ho sap i així es com ha de ser, encara que molts per la pressió feminista ho neguin.
- b) Això és molt discutible. A excepció del la possibilitat de gestar i parir un nadó, no hi ha cap activitat o funció que no puguin desenvolupar homes o dones indiferentment.
- c) Aquí i ara, ningú podria discutir que hi ha predisposicions, actituds i conductes més freqüents entre les dones que entre els homes i viceversa. Però, això és més fruit de la tradicional hegemonia masculina i de l'educació rebuda que de

2. No m'agradaria que al meu germà o que al meu fill...

- a) La educació rebuda el convertís en un noi dur i poc sensible
- b) L'agradés jugar amb nines, fer menjars amb una cuineta i d'altres diversions pròpies de noies
- c) Li costés tant identificar les seves necessitats afectives i expressar els seus sentiments com al meu pare

3. La vida et dona la possibilitat de ...

- a) Realitzar els teus projectes i realitzar moltes de les teves il·lusions. Cal determinació i tenacitat per aconseguir l'èxit que persegueixis i no acabar essent un fracassat
- b) Aprendre dels teus encerts i errors, créixer com a persona i gaudir fent feliços als que t'envolten
- c) Fes quelcom valuós i gaudir del reconeixement i estimació dels altres

4. Un home plorant...

- a) No m'agraden els ploraners.
- b) Un home com cal procura evitar aquest espectacle als altres
- c) Per què no?. Tots he tingut alguna vegada motius per plorar

5. Amistats

- a) No m'agraden els nois que tenen amistats femenines. Penso que es una relació poc natural.
- b) Un noi pot compartir amb una amistat femenina sentiments i intimitats que mai explicaria a un amic.
- c) Els nois amb veritables amistats femenines acostumen a tenir molt bon caràcter i ser sensibles a les necessitats dels altres.

6. L'aspiració natural de qualsevol home és...

- a) Gaudir intensament de la vida, fent el que realment li agrada
- b) Manar i triomfar en la seva activitat professional, formar una família, mantenir-la i viure folgadament, amb salut i diners.
- c) Trobar la parella i els amics amb els que compartir i gaudir de la vida.

7. Per als nois i per als homes en general...

- a) El sexe és bàsicament una font de plaer, sense excessives implicacions afectives
- b) El sexe no és el que més importa per molt que es digui
- c) El sexe només resulta veritablement gratificant quan produeix la sensació de domini i possessió

8. A tots els nois els agradaría ser atractius i seductors i lligar molt

- a) Pot ser que aquesta fantasia estigui més o menys al inconscient de tots, però el que realment importa és trobar la parella adequada
- b) Sí, és la veritat. Quan no és així ens sentim frustrats
- c) Això de lligar molt em dona mandra, prefereixo altres diversions

9. Fort, decidit, enèrgic, valent, llest, líder

- a) Sí, així és com tot home hauria de ser
- b) Evidentment a tots no els resultarà possible desenvolupar aquest perfil. El que cal es ser bona persona
- c) M'agradaria ser així, però també voldria desenvolupar altres qualitats
- d) Noies: Si fos un noi, penso que m'agradaria ser així, però també voldria desenvolupar altres qualitats

10. Tendre , delicat, emotiu, sensible, empàtic*, detallista

- a) A tots ens/els caldria desenvolupar aquest perfil
- b) Sembla més bé el perfil d'una dona
- c) M'agradaria ser així, però també voldria desenvolupar altres qualitats
- d) Noies: Si fos un noi, penso que m'agradaria ser així, però també voldria desenvolupar altres qualitats

11. D'un pare, s'espera

- a) Sobre tot, que entengui i orienti, que estigui present quan el necessito, que m'escolti, que em comprengui i reforci, que m'estimuli, que m'ajudi a superar-me i que sàpiga estimular-me.
- b) Sobre tot, que transmeti normes clares de conducta i les faci complir, que tingui autoritat per educar-me i corregir-me, que tingui fortesa i energia per tirar endavant malgrat les dificultats, que vegi les coses amb objectivitat, que sàpiga prendre decisions, que t'ensenyi a defensar-te si et fan mal, que et doni exemple, que s'ocupa i responsabilitzi de la seva família.
- c) Sobre tot, amistat, complicitat, que em puguis divertir amb ell, que t'ensenyi i comarteixi amb mi les seves afeccions, que et transmeti il·lusió, optimisme, alegria.

12. Un home te cura dels seus...

- a) Treballant, guanyant diners i ajudant a la seva dona quan pot.
- b) Implicant-se de veritat en els problemes dels qui els envolten
- c) Quan lluita per compartir amb ells una part important del seu temps

13. Als homes no els agrada compartir la seva intimitat gairebé amb ningú.

- a) No és veritat
- b) És bastant cert. Tenen por a sentir-se i mostrar-se vulnerables
- c) El problema més greu que de tant silenciar-la, ells mateixos la desconeixen. Normalment quan s'obren, és perquè una dona els ajuda.

14. Amb els amics, els nois sobretot parlen de...

- a) Esports, jocs d'ordinador i noies
- b) Música, llibres, art...
- c) Les coses que els produeixen més angunia

15. Als nois els costa molt identificar els nostres sentiments i expressar-los

- a) No és veritat. Sempre ha hagut nois que escriuen poesia, componen cançons, dibuixen, pinten....
- b) És bastant cert. És normal, perquè els models de conducta masculina – pel·lícules, sèries, etc.- que ens arriben no ens ajuden molt
- c) Per això recorren a elles: la mare, una germana, una amiga, la núvia...

16. Als nois els agrada mostrar-se arrogants, durs, autosuficients

- a) Això ja està desfasat i no porta enllloc
- b) Sí. Són els qui es dediquen a acovardir a la resta amb les seves amenaces i fanfarroneries .
- c) És veritat, en quan poden presumir una mica de qualsevol rucada treuen pit i es converteixen en uns creguts insuportables.

17. Als nois els costa molt posar-nos en la pell de l'altre, ser empàtics

- a) Tendeixin/Tendim a ser molt egocèntrics, a estar massa centrats en el nostre món
- b) Ni més ni menys que a les noies

- c) Sí, és veritat, a la majoria els/ens costa apropar-nos als altres, ser receptius, interessar-nos per les seves preocupacions i sentiments. En això les noies els/ens avantatgen molt.

18. Entre els nois son freqüents les bromes sobre

- a) els homosexuals
- b) els immigrants
- c) el professorat

19. Quan et provoquen...

- a) No pots inhibir-te i actuar amb covardia. Has de respondre contundentment, defensant els teus principis
- b) Has d'evitar entrar en el joc, ignorant al provocador
- c) No sempre has de respondre, però hi ha provocacions intolerables que no es poden ignorar.

20. A la teva llar, els homes realitzen tasques domèstiques?

- a) Molt poques
- b) Algunes, però podrien fer moltes més
- c) Sí, tots ens impliquem en el treball domèstic en la mesura de les nostres possibilitats

21. Saps quin es el dia de l'aniversari de les persones de la teva **família (mare, pare, germans, germanes, avis, familiars més propers)?**

- a) Sí, amb bastant precisió
- b) Soc molt dolent per això, sempre algú m'ha de fer memòria
- c) Només recordo alguns

22. Saps preparar algun àpat?

- a) Sí, algun sí.
- b) La cuina no és precisament el meu domini.
- c) Encara no, però aprendré.

23. Ets bo fent companyia a un malalt?

- a) Sincerament, no. Mai sé massa bé que fer i interiorment estic desitjant que la visita finalitzi, tot i estimar sincerament a la persona malalta.
- b) Crec que en general sé com expressar la meva estima a algú que està malalt i fer-li companyia, encara que sigui durant una petita estona.
- c) Possiblement no soc massa bo. Em costa, però ho intento, perquè sé que el malalt necessita i agreix les mostres d'afecte.

24. T'agraden els nous reptes?

- a) a) Sí, la veritat es que en allò que m'agrada em motiva moltíssim enfrontar-me a noves dificultats que m'ofereixen la possibilitat de superar-me
- b) Amb fer el que faig el millor possible ja tinc bastant. Hi ha gent que es complica massa la vida.

- c) Sí, però a vegades em desanimo molt quan no obtinc els resultats desitjats

25. Tens ganes d'assumir riscos?

- a) Una vida sense riscos és molt avorrida. Assumir riscos et fa sentir viu.
- b) No especialment. La veritat és que m'agrada més viure tranquil.
- c) Estic disposat a assumir riscos, però només els imprescindibles per realitzar quelcom que em motivi especialment.

26. T'agradaria tenir un cos atlètic?

- a) Sí. Faig exercici i m'agrada tenir un cos muscular
- b) No em preocupa gens aquesta qüestió
- c) Suposo que com a tothom, però no m'esforço gaire per aconseguir-ho

27. Pensa una estona en les persones que tractes més. Creus que encertaries si haguessis de dir quines són les coses que més els preocupen habitualment?.

- a) Em costaria una mica, perquè alguns són una mica tancats.
- b) Crec que obtindria un bon resultat
- c) Acabo de comprovar que rarament penso en les preocupacions dels qui m'envolten. Potser que estigui massa centrat en les meves coses.

28. Als mitjans de comunicació apareixen freqüentment anuncis sobre com augmentar la grandària del penis. Penses que aquest és un tema que preocupa als nois?.

- a) Mentiria qui digues que no. Sí preocupa als nois.
- b) Preocupa quan la grandària està per sota dels paràmetres considerats normals. No crec que ningú -a excepció d'algun boix- és sotmeti al martiri d'un perllongament de penis només per presumir.
- c) Em dona una mica de llàstima que alguns s'angunien per aquest tema

29. Actualment hi ha fàcil accés a la pornografia. Penses que és un producte degradant?

- a) Als nois els posen molt els estímuls d'aquest tipus i rarament es plantegen aquesta qüestió.
- b) Això sembla evident. Les dones apareixen com a objecte sexual que fan realitat només les fantasies dels homes, sotmetent-se als seus capricis.
- c) Si la hi ha gent que vol fer aquestes pel·lícules i gent que vol veure-les, jo no tinc res a dir.

30. Com acostumes a reaccionar davant la frustració de no poder satisfer un desig, no assolir una meta o no poder realitzar un pla que donaves per segur?

- a) Em poso de molt mal humor i acostumo a buscar culpables en els qui descarregar la meva frustració i hostilitat.
- b) Si he comès una errada, intento aprendre la lliçó pel futur . I, si el motiu no depèn de mi, intento acceptar-ho i procuro dirigir la meva atenció vers una activitat alternativa gratificant que apaivagi la meva frustració, sense fer mal a ningú i, per suposat, tampoc a mi mateix. Quan em sento especialment afectat busco la companyia i el suport d'algú proper que m'escolti i consoli.

- c) M'ofusco molt i m'aiollo. A vegades, busco compensacions refugiant-me en alguna evasió "prohibida" o mal vista.

31. Si ets conscient de que has fet dany a algú amb les teves paraules o accions, com reaccions?

- a) Si ell o ella m'ha danyat abans, no em sap greu. Si no, sento pesar, però la veritat és que no acostumo a demanar disculpes i espero a que el temps permeti oblidar l'incident.
- b) En fa patir i faig tot el que puc per reparar el dany
- c) Depèn. Hi ha persones que no es mereixen les meves disculpes

32. L'ira es defineix com un sentiment negatiu d'intensa irritació, acompanyat d'un moviment contra el causant, i el desig de allunyar-lo o destruir-lo, (MARINA J.A. *Diccionario de los sentimientos*, 1999). Ho experimentes amb freqüència?

- a) No, gairebé mai
- b) Sí, m'irrito
- c) Només quan fereixen els meus sentiments.

4. Clica sobre cada imatge i respon a les següents qüestions:

[Imatge 1](#) [Imatge 2](#) [Imatge 3](#) [Imatge 4](#) [Imatge 5](#) [Imatge 6](#) [Imatge 7](#)

.Fixa't bé en el contingut de la imatge escollida. Quin títol li posaries? Per què?

.Explica què està passant en aquesta imatge?

.En què et bases per realitzar les teves afirmacions?. Contrasta les teves opinions amb les dels teus coneguts, amics, companys...

.Sintetitza el que s'ha dit fins ara.

.Has revisat les teves opinions inicials?

.Quines són les teves conclusions finals sobre el contingut de la imatge escollida

.Escull un altre imatge i repeteix les mateixes qüestions anteriors

5. Llegeix els següent textos i expressa la teva opinió.

"Els homes aprenen abans el que no han de ser per a ser masculins, que el que han de ser. Per a molts nens la masculinitat es defineix simplement com: el que no és femení. Nasut de dona, bressat en un ventre femení, la criatura masculina està condemnada a dedicar gran part de la seva vida a diferenciar-se, cosa que no succeeix amb la criatura femenina..."

Font: Ruth Hartley en BADINTER, Elizabeth: XY, *La identidad masculina*, Grupo Editorial Norma, Colombia, 1993.

"la dona que més necessita ser alliberada es la que resideix a l'interior de cada home"

Font: William Sloane Coffin en SHINODA BOLEN, Jean: *Los dioses de cada hombre*, ed. Kairós, Barcelona 2004, p. 208

La conquesta de la felicitat en una dona no es tal sino passa pel triomf en la seva vida privada

Font: Joana BONET: *Mi vida es mía*

“Tant homes com dones poden ser “maternals o paternals”

Font: Jean SHINODA BOLEN: *Los dioses de cada hombre*, ed. Kairós, Barcelona 2004, p. 226

...encara que el discurs sobre la masculinitat i la feminitat sembla haver canviat, no ho han fet els models de relació entre les i els adolescents, que mantenen una forta adscripció als estereotips tradicionals. Estereotips en què la identitat femenina s'associa a la **passivitat, l'emocionalitat, la dependència, la comprensió i la cura dels altres**; mentre que la identitat masculina és definida per l'**autosuficiència, la racionalitat, el control emocional, la competitivitat i el domini de la violència**.

Font: Revista FUTURA Núm.2 Gener 2005, *Convivència i educació:una mirada des del gènere*, Amparo Bonilla Campos,Lucía Gómez Sánchez,Isabel Martínez Benlloch

6. Completa les següents frases

- La principal diferència entre un home i una dona és...
- La veritat és que, a diferència de les noies, els nois...
- Un bon pare és el que ...
- La masculinitat tradicional es caracteritza per...
- Segons la manera tradicional d'entendre la masculinitat, els homes no...
- Quan es parla de "crisi de masculinitat" ens referim a...
- Jo entenc per "noves masculinitats"...
- Quan els homes comproven que no són "superman" es senten...
- Generalment, quan un home està trist no acostuma a... perquè no li agrada reconèixer que no és autosuficient.
- Si hagués d'escollar un model de masculinitat vàlid per a mi, m'inclinaria per...

7. Pensa en les sèries de televisió que veus habitualment i escull un personatge masculí que et sembli representatiu dels nois o homes que t'envolten.

3.1.2.1. Construcció

Des de la pàgina d'introducció seqüencialment s'accedeix a la taula de seccions i, des d'aquesta pàgina, a l'enllaç titulat “Construcció de la masculinitats”, sens dubta la secció més complexa i rica en informació de tota la pàgina web.

Per accedir als seu continguts, s'inclou una **pàgina de transició**, que enllaça amb dos blocs molt diferenciats, com després explicaré...

Un dels principals objectius d'aquesta web es mostrar-te que la masculinitat s'aprèn i es construeix de moltes maneres.

Han existit i existeixen moltes formes d'entendre la masculinitat, tot i que, com comprovaràs, la majoria tendeixen a justificar la hegemonia de l'home sobre la dona. Però això, pot canviar i, de fet, està canviant.

Per saber més sobre com s'està produint aquest fenomen, et proposem que naveguis a través dels enllaços que trobaràs a les pàgines següents:

Teories sobre la masculinitat

Aproximació interdisciplinària a les masculinitats

Es tracta d'un recorregut per les masculinitats i la seva evolució des de l'aportació de diferents disciplines i àrees del saber. La seva consulta et permetrà aclarir conceptes i aprofundir amb més rigor en aquest tema.

Esperem que aquest recorregut et sigui profitós i que trobis suggeriments per cercar nous models de masculinitat, que facin possible unes relacions més justes i satisfactòries.

3.1.2.1.1. Teories sobre la masculinitat

Aquesta pàgina d'enllaços a les successives interpretacions sobre el fenomen de la masculinitat que s'han anat formulant constitueix, diguem-ho així, el corpus teòric de la web i potser la secció més densa. Tot i que he evitat ser exhaustiu, sí he intentat recollir no només les aproximacions a la masculinitat més invocades, sinó també les crítiques, que han rebut. La majoria dels textos són de redacció pròpia, però en alguns casos he reproduït per la seva claredat materials que poden trobar-se a internet, convenientment citats.

The screenshot shows a Windows desktop with a green-themed webpage open. At the top, there's a toolbar with icons for file operations, a search bar, and other system icons. The main content area has a large banner at the top showing a group of men in various casual attire. Below the banner, the title 'masculinitats' is centered in a large, bold, yellow font. To the left, there's a sidebar with a dark green background containing several hyperlinks. The main content area has a light green background and contains a list of theoretical approaches to masculinity, each with a small number and a brief description.

TEORIES SOBRE LA MASCULINITAT
1. Sociobiologisme.
2. Esencialistes: Monick i el falus.
3. El patriarcat inevitable.
4. La masculinitat arquetípica. La corrent mitopoètica.
5. Godelier i Bourdieu, des del marxisme i l'eststructuralisme.
5.1 Godelier
5.2 Bourdieu
6. La utilitat social com a base de la masculinitat: el funcionalisme
6.1. David D. Gilmore
6.2. Walter Riso y la perspectiva funcionalista
6.3. Peggy Reeves Sanday
7. Els Men's Studies i la masculinitat com a negació o fugida de la feminitat
8. Victor Seidler (1995) i la heterosexualitat normatizada basada en la raó

S'ha optat per un tractament neutre de cada teoria, interpretació o moviment, evitant prendre partit explícitament per cap. De totes maneres, a la web domina la perspectiva de gènere i la reflexió sobre les masculinitats que han impregnat els *Men's Studies*, encara que no sense matisos importants. Per exemple, no compartim la posició extrema

de considerar el gènere únicament com a construcció social i, per això, aportem abundant informació sobre els condicionants biològics.

També defugim de la tendència a presentar de manera deficitària o negativa la condició masculina. Entenem que les conductes negatives, abusives i injustes no són un patrimoni preferentment masculí, perquè tothom, home o dona, tendeix sempre inercialment a abusar de tothom i només amb els desenvolupament d'habilitats i valors pro-socials pot superar aquesta inèrcia. El nostre objectiu es afavorir la transformació de determinats models i patrons masculinitat encara vigents –englobats sota el rètol de masculinitat hegemonica- que, en combinació amb models i patrons de feminitat que els reforcen, han perdut la seva antiga significació i, ja sense les antigues contraprestacions i exigències, imposen càrregues abusives a les dones i limiten als homes, impossibilitant unes relacions equilibrades i satisfactòries. La vigència d'aquests models complementaris són nocius per tothom: dones i homes.

Les dones i el moviment feministe ja fa temps que començaren a revisar en profunditat els models de feminitat, però en l'àmbit masculí els passos que s'han donat han estat molts més tímids i vacil·lants, perquè la presa de consciència dels problemes associats a la identitat masculina també ha estat molt menor i perquè, sens dubte, la posició de privilegi masculina en l'àmbit públic ha contribuït a invisibilitzar temporalment la seva situació de crisi. Però ja ningú nega la realitat d'una crisi de la identitat masculina, malgrat la persistència de l'anomenada masculinitat hegemonica.

Les conseqüències d'aquest desajust en els ritmes són patents i cada vegada més visibles: desconcert difús i insatisfacció per part dels homes, estrès i incapacitat per manejar i reconduir l'agressivitat, rebrot del masclisme més ranci (p. e., la música reggaeton), tensions en les relacions de parella. Un fenomen com la violència de gènere, que requereix una intervenció decidida en l'àmbit educatiu, cal emmarcar-ho en aquest context.

Cal doncs explorar el més aviat possible nous models de masculinitats, que permetin superar l'immobilisme masculí el reajustar els ritmes de readequació a una realitat que ja ha canviat molt. Es tracta d'un repte que la corrent dels *Men's Studies* assumeix com a possible, i només refusen moviments minoritaris com la corrent mitopoètica refusen. Però, no hem d'oblidar un missatge que aquestes posicions ens recorden, més enllà de les seves mistificacions i radicalismes, i és que la condició masculina i la femenina no són intercanviables, perquè el seu substrat biològic es inequívocament diferent.

En tot cas, l'esforç ha de orientar-se vers la construcció de relacions mútuament enriquidores, presidides per la equitat en l'assumpció comú de càrregues i gratificacions a l'esfera pública i privada, i sense negar les específicats de la condició femenina i masculina, malgrat l'ampli espectre d'identitats que es puguin associar a cadascuna.

Si, en canvi, optem per campanyes que tendeixen a enfosquir la condició masculina, dissenyant com a alternativa una masculinitat políticament correcta, que nega gairebé qualsevol especificitat, correm el risc d'incórrer en el sermó benintencionat, mentre la realitat segueix altres camins. De fet, en part ja està succeint, perquè entre l'alumnat adolescent alguns estereotips com el del “noi-fort i musculat” o el de la “noia-objecte de desig” semblen potenciar-se cada vegada més, en lloc de minvar (pensem en l'èxit d'una sèrie com *Rebelde Way*). Autors com G. Lipovetsky -les tesis generals del qual

no com parteixo- han tingut l'encert de detectar que els models de conducta de gènere han canviat molt però que certs vells patrons de conducta resten intactes o s'han reciclat acríticament.

Per això, penso que el missatge cal centrar-ho prioritàriament en la **construcció de relacions humanes satisfactories**, i això implica la **creació de nous equilibris i complementarietats i la gestió intel·ligent i sostenible tant de la vida laboral com de la domèstica**, que haurien de poder resultar tant gratificants i/o feixugues tant per l'home com per la dona.

Si optem per explorar aquesta via, és evident que cal obrir-se a un canvi important d'actituds i patrons de conducta. L'home ha de descobrir la importància de la seva presència activa en l'àmbit de la llar, corresponsabilitzant-se les tasques de la llar i de l'atenció i educació dels fills; ha d'aprendre a tenir cura dels qui l'envolten i de si mateix; ha d'aconseguir crear i mantenir xarxes de relacions personals riques; ha de saber identificar, expressar i canalitzar les seves necessitats i sentiments sense pudors absurdos; ha d'aprendre a manejar la seva agressivitat sense buscar legitimació al descontrol; i, en definitiva, ha d'alliberar-se dels models dominants. Però això, també implica que la dona, entre d'altres qüestions, cedeixi poder i responsabilitats i protagonisme en la gestió de la llar i en l'atenció dels fills; reconegui explícitament la idoneïtat de l'home per exercir en l'àmbit privat, acceptant les seves particularitats (ritmes i prioritats diferents); s'alliberi en el seguiment de la moda de la seva dependència d'una mirada masculina estereotípica; i eviti reforçar indirectament la masculinitat tradicional en els fills i filles.

Es tracta d'iniciar la transformació dels models identitaris, posant l'èmfasi més en l'objectiu a aconseguir, que son unes relacions equilibrades i satisfactories, que en els models mateixos. Això ens portarà a assajar fòrmules solucions molt diferents i a equivocar-nos sovint, perquè aquest procés ha d'ésser molt obert i necessita un marge ampli d'error. No hi han solucions preestablertes, però sí un criteri orientador molt efectiu: l'equitat, sense la qual no poden haver relacions satisfactories. Amb aquesta brúixola ens hem d'orientar, essent molt crítics amb les conductes residuals injustes o amb noves formes d'abús o menyspreu.

Reproduexo a continuació el contingut de les diferents teories sobre la masculinitat que apareixen a la web.

3.1.2.1.1.1. Sociobiologicistes

Una de les principals corrents teòriques de les quals s'han derivat explicacions sobre la condició masculina, és la d'orientació sociobiologista. Per als sociobiologicistes també anomenats "diferencialistes", el comportament humà s'explica en termes d'herència genètica i de funcionament de les neurones.

Hereus de les tesis de Darwin, creuen que la conducta humana resulta de l'evolució i de la necessitat d'adaptar-se. Aquestes teories sociobiològiques sostenen que "els sexes no estan fets per entendre's sinó per reproduir-se". De gran atractiu pels qui defensen el caràcter natural i inevitable del patriarcat, aquesta corrent considera que la condició dels homes és innata i ve donada pels espermatozoides -així com la de les dones pels ovaris- i, per tant, permet defensar l'existència d'un etern masculí. Els homes estan en "competència inevitable per la possessió del potencial reproductiu limitat de les femelles", extrapolant models de

comportament basats en la naturalesa. Seria la capacitat donada per la força i l'agressivitat el que compte en aquesta competència i només els que posseeixen aquests atributs aconsegueixen imposar-se.

3.1.2.1.1.2. Essencialistes: Monick i el falus

Per a altres essencialistes, no és la genètica ni els espermatozoides el que està a la base de ser home sinó el fal·lus. Aquest és el cas d'Eugene Monick, per a qui això és el que “els homes són”: fal·lus –que és erecció i mai un penis flàcid-. (...) El fal·lus és concebut com força originadora i (...) com element primordial de la psiques”. La noció de psiques, que utilitza Monick, prové de Carl Jung.

Jung hauria entès la psiquis “en el sentit original grec d'ànima, aquesta part de l'experiència humana que arriba a un des d'endins”, que interactua amb el “món exterior, però en cap cas com un epifenomen d'aquest”

La masculinitat seria, llavors, un món interior essencial i no un producte extern o, en els nostres propis termes, un producte social. Es tracta d'un món essencial sense història, comú a tots els homes però que els transcendeix. D'aquest món transpersonal és d'on, al no trobar un millor terme, es situa la font de la qual emana la identitat masculina. Segons Monick, si bé aquest món no li era completament ignorat abans de la seva experiència enfront del fal·lus patern, no hauria estat fins aleshores quan aquell món li fora revelat:

“Era un món que d'alguna manera jo sabia que existia, però fins a aquesta revelació no tenia cap imatge tangible que encarnés el meu incipient sentit interior (...) Ell i jo estàvem units dins d'una identitat masculina que tenia les seves arrels més enllà de tots dos”.

Monick ha atribuït al fal·lus una “naturalesa sagrada”, perquè per a un home “el fal·lus porta la imatge divina interior del masculí”. D'aquí que, segons aquest autor, es pugui explicar que la disminució de la nostra masculinitat s'iguali a la pèrdua de l'òrgan sexual masculí, mentre que la consecució de la virilitat s'iguali al seu ús actiu. Convertit en un “símbol religiós i psicològic”, el fal·lus “decideix pel seu compte –independentment de les decisions de l'ego del seu propietari- quan i amb qui entrar en acció”

Presentat com un “arquetip en la seva essència”, els “homes no poden –per més que desitgin el contrari- fer que el fal·lus obereixi a l'ego. El fal·lus té la seva pròpia ment”. Així, aquest ens divinitzat i autònom, “governat per la seva pròpia llei o naturalesa interior” col·loca el tema de l'origen de la identitat masculina fora de qualsevol explicació d'origen cultural i ho ubica en aquest món-interior-transpersonal.

No obstant això, si la cultura juga un paper, en la perspectiva de Monick, es tracta d'un paper repressiu i no genètic: la cultura inhibeix la “conducta fal·lica”. Basat en la seva pròpria experiència assenyala que abans de la seva “revelació” en el llit patern:

“El fal·lus estava reprimit en les estructures culturals de la meva socialització: educació, civisme, professió. En aquest món no hi ha lloc per al fal·lus com imatge divina; no li estava permès participar en la vida quotidiana”.

Segons ell, de la mateixa manera que s'evadeix culturalment al fal·lus “com imatge divina”, els homes estarien ocultant “el seu fuet d'autoritat i poder, no exposant la seva sexualitat, els seus genitals”.

Tot i així, existiria un desig masculí de participar en la confraria masculina que venera aquesta imatge de déu. Això es concretaria en rituals de passatge com els existents a Uganda, on: “...la circumcisó masculina era motiu d'una gran celebració tribal. La circumcisó ritual era la manera com un nen es convertia en home, i calia que el jove passés la severa prova sense retrocedir ni acovardir-se”.

De manera conseqüent amb la seva postura essèncialista, Monick sembla trobar en aquests rituals no un dels factors socials que intervenen en la construcció de la masculinitat sinó, més aviat, la mostra que el món intern ha de ser tret de la seva letàrgia. Altres autors, també d'inspiració jungüiana, comparteixen la idea que existeixen “estructures profundes de la psique masculina” que han de ser desbloquejades per rituals tribals homosocialitzadors.

En aquest cas serien el “patriarcat” i el “feminisme”, els qui haurien contribuït a generar aquest bloqueig o, en altres termes, a impedir una “connexió adequada amb les energies masculines profundes i instintives, amb els potencials de la masculinitat madura”, tal com hem ressenyat en altre lloc.

3.1.2.1.1.3. El patriarcat inevitable

En 1973 S. Goldberg va publicar un llibre titulat *La inevitabilitat del patriarcat* (Alianza Editorial: Madrid, 271 p., 1976) en el que definia al patriarcat com “*tota organització política, econòmica, religiosa o social, que relaciona la idea d'autoritat i de lideratge principalment amb l'home, i en la qual l'home ocupa la majoria dels primers llocs d'autoritat i direcció*”. (1976:31). Segons Goldberg, és una evidència que en totes les societats la voluntat de la dona “està quelcom subordinada” a la de l'home, i que “*l'autoritat general en les relacions duals home-dona i familiars, qualssevol que siguin els termes que una determinada societat defineixi l'autoritat, resideix, en últim terme, en l'home*” (Goldberg; 1976:33). Per tant, totes les societats accepten aquestes evidències i se'n adapten mental·litzant “*als nens en aquest sentit, perquè no els queda més remei que fer-ho*” (Goldberg; 1976:34).

Segons Goldberg (1976: 28), no es tracta de jutjar el que és bo o el que és dolent, el que hauria de ser i el que no hauria de ser. Simple i senzillament, “*el domini masculí és universal; no hi ha societat que mai hagi deixat d'adaptar el que espera de l'home i de la dona, així com els rols socials corresponents...*” (Goldberg; 1976:32).

Els homes tendeixen a dominar precisament perquè la seva fisiologia fa que per a ells sigui més important actuar d'aquesta manera... Estadísticament parlant, sempre succeeix d'aquesta manera. Les institucions de la societat s'ajusten a aquesta observació.

Durant milers d'anys, tots (a excepció d'uns quants científics socials i altres que s'oposaven ideològicament a la idea) han sabut perfectament bé que homes i dones difereixen en els factors fisiològics subjacents als pensaments i comportaments d'home i dona. Potser, ells no tenien les paraules necessàries per descriure el vincle entre la fisiologia, el pensament i la conducta, però sabien que aquest vincle existia.

La batalla de los sexos: ¿es inevitable el Patriarcado? Los hombres dominan, no porque se les ha dicho que lo hagan, sino porque es su naturaleza el hacerlo Steven Goldberg. Aparegut en el National Review, 11 de novembre de 1996, pàgines 32-36,
http://www.geocities.com/adm_peru/pater02.htm

Per tant, resulta molt aventurat pensar en la viabilitat de masculinitats i feminitats diferents de les plausibles dins del sistema patriarcal.

Els aspectes de la modernització esmentats anteriorment fan gairebé inevitable que les dones (socialitzades i educades sota criteris moderns) vegin els rols masculins com rols pels qui val la pena

lluitar. Per això, no és tan sorprenent, que moltes dones contemporànies menysprein la feminitat. Allà estan els intents feministes de "redefinir la feminitat"; no obstant això, les "redefinicions" són, simplement, una acceptació d'allò anti-femení i es recolzen en l'argument de que les dones poden fer les coses que fan els homes tant bé com ells.

En tot cas, el sector públic i el mercat laboral, estan acollint l'arribada de gran nombre de dones a l'esmentat espai públic. És un terreny en el qual la feminitat és molt menys poderosa que quan l'estatus estava determinat pel matrimoni i la família. Els conflictes trobats per les dones representen, no només, el xoc de l'impuls fisiològic amb la recompensa social (és a dir, "la possibilitat de la maternitat" versus "l'estatus que ara rep la dona a l'espai públic"), sinó, també, demandes socials incongruents ("expectatives de comportament maternal i femení lluny del treball" versus "la conducta esperada en la lluita per l'estatus públic"). Quan la naturalesa fisiològica de les persones involucrades entra en conflicte amb l'expectativa social, i quan la naturalesa de les habilitats socials requerides entren en conflicte unes amb altres, la dona sent que se li està demanant tenir una universalitat que molt pocs éssers humans posseeixen.

Tot això seria gairebé un problema, si els homes estiguessin fets per respondre a les necessitats dels nens tan ràpid com les dones. Però l'experiència de la Xina, la Unió Soviètica, els països escandinavos, i molts altres països, combinat tot això amb l'evidència de la fisiologia, mostra que la cura equitativa dels nens és quelcom impossible. Les dones nord-americanes, dolorosa i ràpidament, estan començant a adonar-se que hi ha coses que els homes simplement no faran. Prendre igual responsabilitat en la cura dels nens és una d'aquestes coses...

En realitat, segueix Goldberg, estem experimentant una masculinització del món: el sistema econòmic contemporani tendeix a socialitzar i recompensar a les dones per les conductes requerides per a l'espai públic, en major proporció que les conductes maternals i familiars, alguna vegada considerades femenines. Aquesta masculinització redueix la importància d'una feminització superficial, que es dedueix de les alteracions cosmètiques dels costums de domini masculí, i es tradueix en un rebuig de les diferències sexuals (en tot allò que és conductual, cognitiu i emotiu), que resulten òbvies per a tots. Això força a les dones a descuidar un joc que elles no poden perdre, per entrar a un altre joc en el qual la naturalesa actua contra elles.

L'exigència contemporània de negar-se a reconèixer les diferències sexuals, ha convertit en quelcom gairebé impossible que es respecti a l'home o a la dona sobre la base de les característiques arrelades en les seves respectives fisiologies. Tot i que això no modifica, de manera significativa, els impulsos i les conductes bàsiques de la majoria dels homes i de les dones. Els homes i dones segueixen essent homes i dones, per molt que tractin de negar-ho. No obstant això, aquesta actitud nova s'oposa a reconèixer el que té d'especial cada sexe. I, si la masculinitat o la feminitat no són vistes com a especials, i mereixedores de respecte, el respecte per la nostra dona o la nostra enamorada -realment, el respecte per nosaltres mateixos- es reduirà.

Les "teories" feministes neguen les arrels fisiològiques de la masculinitat o de la feminitat. En fer-ho, convencen a la dona contemporània, no només, que ho tindrà tot (quelcom gairebé impossible que les posseïdors d'una fisiologia masculina mai creurien sobre si mateixos), sinó que el matrimoni pot ignorar les diferències fonamentals entre els homes i les dones, diferències que (si les reconeixem completament) són incorrectament atribuïdes a la "cultura només" i, per tant, fàcils d'ésser eliminades.

La majoria de les dones de fa cinquanta anys entenien que els homes eren això, només homes, no esperaven que ells es socialitzessin de manera diferent. Això va fer que l'accord matrimonial fora quelcom realista i mai contemplat com quelcom, en essència, empipador per a la dona (actualment, es pretén simplement que els homes no siguin massa pesats i maldestres i que acceptin un rol "equitatiu").

Les dones de totes les societats, a excepció de la nostra, han entès que la naturalesa dels homes és tal que ell haurà de tenir una posició especial dins de la família, per viure pacíficament en el seu si. Aquestes dones havien entès...

- *la major rapidesa dels homes per preferir la competència al compromís,*
- *la seva resistència més gran a la socialització,*
- *el seu rol inevitablement menor en la vida dels seus fills,*
- *el seu llindar menor en l'estimulació sexual*
- *i, potser, una poderosa atracció vers les novetats i el que és desconegut, que constantment amenaça els acords morals i socials.*

Les dones havien après que els homes no intentaran suprimir aquestes tendències llevat que se'ls oferís una posició respectuosa i especial dins de la família, una posició que actuaria com contrapès per aconseguir que: el matrimoni estableixi límits en la conducta de l'home i li doni un lloc central a la dona, ja que per la seva naturalesa fisiològica i psicològica ella està lligada, de manera automàtica, als nens. Si ésser "l'home de la casa" no significa res especial molts homes trobaran que ja no val la pena l'esforç.

Els homes sempre han esperat que la família sigui un respir de la lluita quotidiana, un refugi pacífic que els protegeixi de les agressions del món. És un fet (un fet tan evident que només un sociòleg o una feministra podria negar-ho) que la fisiologia de l'home és tal que els homes reaccionen a les situacions competitives lluitant o fugint. Generalment lluitant. En el cas del matrimoni, hi ha una paret de pedra que ho converteix en un acord formal (legal), i, en el millor dels casos, reemplaça la intimitat amb els drets civils. Com a resposta al rebuig de concedir-li el seu rol tradicional, els homes tendiran a:

- a. alterar la família, a través de l'agressió, fins queaconsegueixin allò que abans s'assumia sense majors problemes,
- b. canalitzar els seus esforços en una conquesta sexual fora de la família.

Les dones trobaran que estan criant als nens ja sigui en un camp de batalla o completament soles, angoixades perquè uns Rambos cridaners han reemplaçat als silenciosos i vigorosos defensors de la justícia i protectors de les dones.

Per exemple, els valors contemporanis consideren que no es pot defensar la idea que considera que el marit mereix el seient preferencial a la taula o que tingui altres preferències similars. Amb freqüència s'ignora (per raons psicològiques evidents) que per als homes aquest és el cost inevitable de l'eliminació de qualsevol benefici anterior al matrimoni. El contrari és un increment en el nombre d'homes que prefereixen estar solters o que troben que ja no val la pena esforçar-se pel seu matrimoni.

*¿Podrán las mujeres vencer a los hombres en su propio juego?, Steven Goldberg. Aparegut en el National Review, 27 de desembre de 1993, pàgines 30-34
http://www.geocities.com/adm_peru/pater04a.htm*

Crítica

Aquesta suposada universalitat i inevitabilitat del patriarcat ha quedat en entredit després de nombroses investigacions antropològiques.

3.1.2.1.1.4. La masculinitat arquetípica. La corrent mitopoética

Una dels obres més influents als Estats Units sobre la **crisi de la masculinitat** i la manera de superar-la ha estat *Iron John: A book about men* de Robert Bly. Escrita des de pressupostos llunyans al feminismisme i sota l'influx dels plantejaments jungians, que apelen a l'existència d'un "animus" masculinitzant i d'una "ànima" feminitzant en tot home, Bly senyala com a causa d'aquesta crisi l'oblit de la veritable masculinitat a que ens ha portat la revolució industrial, en trencar el profund vincle que abans s'establia entre pares i fills. Els pares en arribar l'adolescència transmetien als seu fills els aprenentatges bàsics de la vida, establint llavors ençà amb ells una intensa interacció que posava fi a l'etapa infantil, caracteritzada pel vincle amb la mare. Tanmateix, ara, els pares passen la major part del temps lluny de la llar i els nois es feminitzen excessivament, sense acabar de trencar amb l'univers matern.

"Las culturas tradicionales que aún existen parecen tener padre en abundancia. En las denominadas culturas tradicionales, muchos padres sustitutos trabajan con los jóvenes. Los tíos tratan de tú al hijo, o le hablan de mujeres. Los abuelos le regalan historias. Los guerreros le enseñan a usar armas y disciplina, y los ancianos lo ritual y lo espiritual; y son todos ellos padres honorarios (...) En la mayor parte de las culturas tribales, padres e hijos conviven en un clima de cordial tolerancia. El hijo tiene mucho que aprender, de modo que padre e hijo pasan horas juntos fabricando puntas de flecha, reparando una lanza o siguiendo la pista a un animal astuto. Cuando un padre y un hijo pasan largas horas juntos, lo que aún hacen algunos padres e hijos, se puede decir que, como si de alimento se tratase, una sustancia se transfiere del cuerpo más viejo al más joven." (BLY:1998:97)

"Cuando un padre, ausente durante el día, regresa a casa a las seis de la tarde, sus hijos reciben su temperamento, y no sus enseñanzas. Si un padre trabaja para una empresa, ¿qué es lo que puede enseñar?. Está poco dispuesto a decirle a su hijo lo que realmente ocurre (...) Lo que el padre trae a casa en nuestros días es, por lo general, malhumor, producto de la impotencia y la desesperanza mezcladas con la vergüenza y la insensibilidad propias de aquellos que odian su trabajo. En otros tiempos, los padres podían romper el círculo vicioso de sus inadecuados temperamentos enseñando a trenzar cuerdas, a pescar, a cavar (...) La enseñanza endulzaba el efecto del temperamento" (BLY:1998:100-101).

Poc a poc, s'han anat enfosquint els valors del patriarcat i la figura de l'home s'ha desvirtuat, perdent el seu afany característic de transcendir tots els límits.

"La actividad por la que antaño eran amados los hombres ya no existe. Los hombre se atrevían a penetrar en el reino de los animales, a plantarles cara, a luchar contra ellos, a luchar con el alma del animal; aprendían sus danzas, atravesaban el velo que les separaba de ellos. Algunos hombres, llamados chamanes, penetraban también en el reino de los espíritus, luchaban contra ellos, les vencían y salvaban a gente que había caído enferma por su maligna influencia.

Los hombre eran amados por su sorprendente iniciativa: navegaban en inmensos océanos, levantaban de la nada una granja en terrenos agrestes, concebían negocios, los llevaban a cabo hábilmente, trabajaban en cosas nuevas, hacían lo que nunca antes se había hecho [...] No todos los jóvenes aspiran a lo grandioso. Algunos están atados a la tierra, asumen responsabilidades demasiado pronto, se hacen cargo de otras personas; caminan lentamente, se mueven a ras de suelo, soportan enormes cargas, sienten que no tienen ningún derecho a buscar grietas de luz.

La tradición familiar ha suprimido la grandiosidad del hijo desde temprano; a veces, en esas familias, las mujeres están sobrevaloradas; los hombres, no; los hombre toman el camino del descenso. No se convierten en artistas o músicos; su vida transcurre a la altura de las suelas de sus zapatos. En algunos cuentos de hadas se les llama zapateros..." (BLY:1998:65-66)

Per superar aquesta situació crítica, Bly exhorta a recuperar els antics ritus d'iniciació, uns rituals que abans permetien als nois assumir plenament la seva identitat masculina i establir una comunió satisfactòria entre home, dona i natura. La desaparició d'aquests ritus s'està estenent des d'Occident a la resta del món propagant els efectes negatius d'aquest mal pertot arreu. Cal afavorir un redescobriment d'aquests vincles i el camí es tornar a la homosocialització. Per això, els seguidors de Bly passen molts caps de setmana de recés en els boscos tractant de ressuscitar els valors de la criança masculina i rendir homenatge a la memòria dels seus avantpassats.

"Podemos considerar una visión lineal de la iniciación masculina separada en cinco etapas. En primer lugar, la vinculación a la madre y separación de la madre (hacemos lo primero moderadamente bien, y lo segundo muy mal, sobre todo en los suburbios y en los guetos). En segundo lugar, el acercamiento al padre y la separación del padre. (A menudo posponemos el acercamiento al padre hasta los cincuenta años, más o menos, dejando pendiente la separación).

En tercer lugar, la llegada de la madre masculina. (Este paso se da rara vez o nunca). En cuarto lugar, aprendizaje de una energía huracanada como el hombre primitivo, el guerrero, Dionisios o Apolo. Si ha tenido éxito, el joven recibe un sorbo de las aguas del dios. (Este sorbo lo piden los adolescentes). Y finalmente el matrimonio con la Mujer Sagrada o la Reina (...) Habiendo abandonado la iniciación, nuestra sociedad tiene dificultades para conducir a los jóvenes hacia la masculinidad." (BLY:1998:179-180)

L'existència d'una prova iniciàtica obre les portes l'experiència dels fracàs i del dolor que pot ser font de creixement personal, si es produueix al costat del pare que actua com a mentor i guia.

"Donde está la herida de un hombre es donde se encuentra su genio..." (BLY:1998:49)..

"Adquirir la capacidad de estremecimiento significa sentir cuán frágil es el ser humano, y qué horrible es ser un titán. Cuando uno se estremece, el temblor ayuda a disipar la insensibilidad ..." (BLY:1998:89)

Però, en desfer-se el lligams entre els pares i els fills, s'ha percut la vivència d'aquesta trobada vivificant amb el dolor que fa madurar. De fet, per a uns homes immersos en l'artificiós sistema *Disneyworld* actual, l'enfrontament amb la mort, la vellesa, la malaltia, la pobresa... es converteix en un greu problema, acostumats com estan a fugir immadurament del dolor. Sense models i referents que els inspiren, els homes del món industrialitzat s'instal·len en el temor i les actituds defensives com a *modus vivendi*, contaminant així **l'actual patriarcat**, que es veu privat de les seves antigues virtuts i es converteix en un mer instrument d'opressió i dominació. Poc a poc, l'aprenentatge de la passivitat s'estén entre els homes, que estan sumits en una progressiva desvitalització, en un clima de solitud i desesperació. Aquesta combinació de por i escapisme immadur té com a corol·lari un profund malestar psíquic que es manifesta en l'estrès, en les depressions, i arriba fins i tot al suïcidi.

Desaparegudes les condicions per aconseguir que el vincle pare-fill es construeixi saludablement, aquesta relació es va pervertint, fins convertint-se en abusiva. De fet, Freud en parlar de l'odi entre pare i fill basat en el sexe, el que va fer és reflectir d'una manera reduccionista la realitat d'un patriarcat malaltís. En les cultures tribals, tanmateix, la relació del pare amb el fill es caracteritza no per l'exercici sever d'un poder ofegador, sinó pel treball braç a braç, per les actituds comprensives i tolerants i per l'aprenentatge mutu.

(Si voleu aprofundir més en l'obra de Robert Bly, podeu consultar la seva web:
http://www.robertbly.com/int_8.html)

En la mateixa línia, es pronuncien Robert Moore y Douglas Gillette, autors d'un altre reeixit llibre titulat: *La Nueva Masculinidad* (1993), que situa l'origen d'aquesta desviació en l'època de la Reforma:

"Es posible señalar el transfondo histórico de la declinación del ritual de iniciación. La Reforma protestante y la Ilustración fueron movimientos de gran repercusión que tuvieron en común el descrédito del proceso ritual. Una vez desacreditado el ritual como proceso sagrado y transformador, lo que nos queda es lo que Víctor Turner denomina mero ceremonial, que carece del poder necesario para lograr una auténtica transformación de la conciencia. Al desconectarnos del ritual, hemos acabado con los procesos mediante los cuales hombres y mujeres lograban su identidad de género de una manera profunda, madura y que mejoraba su modo de vida." (Moore y Gillette:1993:16)

Citat per Joan Miquel Navarro i Miralles en *Entorn la perspectiva mitopoètica dels estudis de la masculinitat*, <http://www.uji.es/bin/publ/edicions/jfi6/entorn.pdf>

Però, per retrobar la “*connexió adequada amb les energies masculines profundes i instintives, amb els potencials de la masculinitat madura*”, afegeixen quelcom més: el procés de curació ha de passar per la reactualització dels arquetips o ideals del Rei, Mag, Guerrer i Amant, consubstancials a la masculinitat madura.

Els arquetipus són entitats misterioses o afluències d'energia. Hom pot comparar-ho amb un imà sota un full; tot i no veure's, s'evidencia la seva existència. Els arquetipus romanen ocults en la psique masculina... Quan els arquetipus interns no troben la satisfacció externa es manifesten els problemes psicològics. (...) Per als mitopoètics esdevé de primordial importància poder accedir als arquetipus positius dels éssers humans, la qual cosa beneficiarà a la humanitat.

"Organizar leyes en el caos, estimular las fuentes de la creatividad y las generadoras (como las que produjeron las antiguas civilizaciones), ganar alguna capacidad para dirigir a la naturaleza, tanto interior como exterior, y despertar la ternura y la interrelación. Tal vez este proceso de crecimiento de nuestra especie también consiste en la interiorización y la psicologización radical de estas fuerzas en los hombres modernos" (Moore i Gillette:1993:158)

Joan Miquel Navarro i Miralles en *Entorn la perspectiva mitopoètica dels estudis de la masculinitat*, <http://www.uji.es/bin/publ/edicions/jfi6/entorn.pdf>

El Rei encarna la centralitat del poder que transmet l'ordre correcte de les coses i d'un mateix.

"Té un contingut sagrat, ordinador i creador, al servei del regne i del cosmos. És, si més no, una energia generadora, renovadora i eterna que, com els antics mites i històries, transcendeix el cos... Els eixos fonamentals en la figura del Rei són: l'ordre/la creació, la fecunditat, i la benedicció... Quan l'energia del Rei no hi és o bé és débil i immadura, les famílies estan desordenades, caòtiques."
(Navarro)

El Guerrer ha d'unir fortalesa, competència i resistència al dolor: *"habilitat, el poder i la precisió"*, *"el control de lo psicològic i el físic, l'interior i l'exterior... la capacitat de suportar el dolor..."* (Moore i Gillette; 1993: 99).

"La energía del Guerrero, pues, aunque posea otros atributos, está presente universalmente en los hombres y en las civilizaciones que creamos, defendemos y extendemos. Es un ingrediente vital de nuestra edificación del mundo y representa un papel importante en la difusión de los beneficios de las más altas virtudes humanas y de los logros culturales a toda la humanidad. También es cierto que la energía del Guerrero a veces se desborda. Cuando esto sucede, los resultados son devastadores."
(Moore i Gillette:1993:95)

L'agressivitat es un component essencial del guerrer, però es una agressivitat sana que té com a objectiu fer front als problemes de l'existència, i defuig de l'excés perquè va acompanyada de la consciència lúcida de les pròpies limitacions.

De totes maneres, el guerrer ha desenvolupat també els altres arquetipus, perquè, sinó, la seva indiferència emocional vers tot allò que no es relacioni amb la seva causa - incloses les relacions humanes primordials -, el pot convertir en un ésser sàdic i masoquista. Apareix llavors una crualetat agressiva que tendeix descarregar-se sobre les dones i els més dèbils, o sobre la pròpia mateixa persona.

El Guerrer és un asceta, emocionalment distant a tot allò que no té relació amb la seva causa (p. e. el matrimoni). Per aquesta raó, el Guerrer s'ha de relacionar amb la resta d'arquetipus masculins, del contrari els resultats poden ser desastrosos. (...) La indiferència guerrera a les relacions humanes provoca, sovint, problemes. Apareix llavors el Guerrer Negatiu, sàdic i masoquista.

El Guerrer sàdic es troba en les llars on la violència domèstica és pràctica comú, en els treballs on els encarregats i superiors angoixen les vides dels treballadors. Des d'un punt de vista psicològic tot obereix a una inseguretat fàl·lica transmutada en por i crualetat agressiva amb el sexe femení i amb les persones més dèbils en les relacions de poder socialment establertes. Sovint el sadisme desemboca sobre la pròpia persona; aquest és el cas d'aquell que es deu al seu treball i oblidat, margina la resta de manera extraordinària (p.e. a seva família, la seva pròpia salut...).

Joan Miquel Navarro i Miralles en *Entorn la perspectiva mitopoètica dels estudis de la masculinitat*, <http://www.uji.es/bin/publ/edicions/jfi6/entorn.pdf>

El Mag personifica el pensament i la reflexió, la seguretat d'un si mateix madur que és "inamovible en su estabilidad, centralizada y emocionalmente fría" (Moore y Gillette; 1993: 124).

Però l'arquetipus de mag també comporta el risc d'autodestrucció, si l'autoritat assolida porta a desenvolupar un sentiment de superioritat fred i cínic, i els poder assolits s'utilitzen per manipular i dominar als altres.

"Fue el Mago Negativo el que nos entregó en los días más negros de la Segunda Guerra Mundial, no sólo la tecnología de los campos de concentración sino también el arma terrible que aún pende sobre nuestras cabezas. El dominio de la Naturaleza, una función del Mago, está perdiéndose y con resultados incalculables que ya percibimos. Detrás de los ministerios de propaganda, los informes de la prensa controlada, las noticias censuradas y las carreras políticas orquestadas de manera artificial, yace el rostro del Mago como Manipulador." (Moore i Gillette:1993:126)

L'Amant completa aquest conjunt d'arquetips i es caracteritza per la passió i el misticisme i "per la degustació dels plaers de la vida: el sibarita, el col·leccionista, el contemplatiu...són amants" (Navarro).

"El hombre bajo la influencia del Amante no quiere detenerse en los límites creados por la sociedad. Se rebela contra su artificialidad. Su vida es complicada y nada convencional: el estudio del artista, el estudio del creador (...) se opone a la ley en este sentido amplio, vemos en su vida el enfrentamiento con la vieja tensión entre la sensualidad y la moral, entre el amor y el deber" (Moore i Gillette 1993:141)

Citat per Joan Miquel Navarro i Miralles en *Entorn la perspectiva mitopoètica dels estudis de la masculinitat*, <http://www.uji.es/bin/publ/edicions/jfi6/entorn.pdf>

Per desenvolupar aquests arquetips, l'adolescent ha de superar la seva masculinitat immadura mitjançant els rituals d'iniciació que ja hem esmentat. Només des d'aquesta experiència es podrà passar de la pueril vulnerabilitat de l'adolescent a la psique masculina madura.

Psicologia de l'adolescent

- . Pseudoiniciada
- . Sadomasoquista
- . Violenta i agressiva
- . (Auto)Destructiva
- . Masculinitat fictícia
- . Anticultural
- . Fragmentada

Psicologia de l'home madur

- . Procés ritual
- . Creativa
- . Constructiva
- . Cultural
- . Completa
- . Espiritual
- . Equilibrada

L'home adult...transforma la seva etapa anterior però no l'elimina. Basant-se en les tesis jungianes, Moore i Gillette afirmen que l'estructura piramidal superposada resultant es suma als correlatius del si-mateix femení. El sumatori d'ambdues estructures piramidals conformen l'un mateix jungià, que no és res més que la suma del si-mateix masculí i femení en un ésser humà.

"[...] Nosotros no queremos demoler las pirámides de la adolescencia [...] Necesitamos construir, ladrillo a ladrillo, para avanzar hacia el logro de la masculinidad madura [...]" (Moore i Gillette:1993:61)

Les bases de la psicologia adolescent i les de l'home madur són aquestes, i dins d'elles s'hi troben components negatius (Moore i Gillette:1993)

Elements de l'home adolescent

- Nen Diví: Tirà - Príncep Dèbil
Heroi: Fanfarró – Covard
Nen Precoç: Trampós - Limitat
Nen Edípic: Nen de la Mare - Somiador

Elements de l'home madur

- Rei: Tirà – Dèbil
Guerrero: Sàdic – Masoquista
Mag: Manipulador – Innocent
Amant: Addicte - Impotent

En l'esborrany dels arquetips masculins madurs, els mitopoètics intenten recuperar els valors positius de la masculinitat. A les societats industrialitzades, Occident a l'avantguarda, els valors de la masculinitat que s'estenen obreixen a estructures adolescents i a les parcel·les negatives de la masculinitat madura.

Joan Miquel Navarro i Miralles en *Entorn la perspectiva mitopoética dels estudis de la masculinitat*, <http://www.uji.es/bin/publ/edicions/jfi6/entorn.pdf>

CRÍTIQUES A LA CORRENT MITOPOÉTICA I LA MASCULINITAT ARQUETÍPICA

A. Crítiques de Michael Kimmel i Luis Bonino, ressenyades en *Varones, Género y subjetividad masculina* de Mabel Burin i Irene Meler, Paidós, Barcelona, 2000, pàgs. 128-129.

Kimmel afirma que tiene suspicacia hacia los esfuerzos de representar los cuestionamientos espirituales de los hombres que encuentren resonancia entre la mayoría de los varones contemporáneos. Según este autor, se trata de un movimiento que trata de reconectar a los hombres con sus padres. A estos talleres asisten hombres de mediana edad, los cuales son padres, pero que aun así no se ven a sí mismos como padres, sino como hijos buscando reconexión. Para él, es como si el movimiento los apoyara para continuar considerándose hijos, rechazando aceptar sus propias responsabilidades de adultos como padres. Aunque hablen del dolor que sienten esos hombres, no hacen referencia al dolor que estos hombres causan. En términos de Luis Bonino Méndez (1998) sólo pondrán en cuestión el análisis de su malestar como varones, pero quedaría excluida la reflexión necesaria sobre lo que él denomina "el malestar de los varones", esto es, el efecto que provocan en tanto agentes de padecimiento a los otros (mujeres, niños, etc).

Se trataría, entonces, de incluir no sólo el dolor que padecen sino también el dolor que causan. Según Kimmel, estos grupos ofrecen soluciones hiperindividualistas, descontextualizan la

masculinidad de la experiencia real en las relaciones masculino-femeninas como si los hombres pudieran saber el sentido de la masculinidad sin el otro con el cual organizar su propia identidad. En una cultura todavía patriarcal como la nuestra, quienes tienen las principales fuentes de poder siguen siendo los hombres, aunque algunos posean menos poder que otros.

Kimmel sugiere hacer como hizo el feminismo, un modelo que se maneje en dos niveles: uno, el de las transformaciones interpersonales -permitiendo a los hombres desarrollar un mayor número de emociones y otro, el de las transformaciones institucionales, en las que hombres y mujeres se integren en la vida pública como iguales.

En este sentido ellos deberán participar activamente en políticas públicas de apoyo para obtener guardería en los lugares de trabajo, la libertad de los derechos re productivos de la mujer, protección contra el acoso sexual, la violación, los maltratos, considerándolos tanto asuntos de mujeres como de hombres.

"Las mujeres no podrán ser nuestras iguales sin estos cambios, y nuestra vida como hombres definitivamente se va a empobrecer", afirma Kimmel.

B. Més critiques de Michael Kimmel...

"Este tipo de análisis y propuestas presenta un patrón contrario al que ofrecen las psicoanalistas feministas. Para Nancy Chodorow, Dorothy Dinnerstein y otras, el problema con los hombres no es que ellos no se hayan separado suficiente de la madre, sino que se han separado demasiado. El proyecto de la masculinidad es un permanente esfuerzo para repudiar la femineidad, un esfuerzo fanático para diferenciarse de las mujeres. Así, los hombres han abandonado precisamente todas las capacidades emocionales que son las que más necesitarían si las mujeres obtuvieran la igualdad: capacidad de cariño, sensibilidad, respuesta emocional. Especialmente compasión. La compasión requiere conexión no separación, es la habilidad de tomar el rol del otro, ver "cuán afortunado soy" y la compasión viene en poca cantidad para los hombres; se quiebra contra la definición tradicional de masculinidad, entendida como autonomía e independencia. Las feministas, por lo tanto, han sugerido compartir la paternidad como un vehículo que permite a los hombres desarrollar estos recursos emocionales; el feminismo es el conjunto de demandas institucionales e interpersonales que los hombres toman superficialmente.

Aunque estos esfuerzos de representar los cuestionamientos espirituales de los hombres encuentren resonancia entre la mayoría de los varones contemporáneos, yo estoy profundamente suspicaz. Existe una ironía, después de todo, en un movimiento que proclama esfuerzos para reconnectar a los hombres con sus padres. A esos talleres asisten, en su mayoría, hombres de mediana edad, los cuales son padres, pero que aun así no se ven a sí mismos como padres, si no como hijos buscando la reconexión. Es como si el movimiento los apoyara para continuar considerándose hijos, rechazando aceptar sus propias responsabilidades de adultos como padres.

Aunque estos libros estén hablando directamente del dolor de los hombres, yo tengo la sensación de que es un extraño dialecto el que habla del dolor de los hombres y del dolor que los hombres causan. Estas soluciones hiperindividualistas, descontextualizan la masculinidad de la experiencia real en las relaciones masculinas-femeninas como si los hombres pudieran saber el sentido de la masculinidad sin el "otro" contra el cual organizar su propia identidad.

Para Moore y Gillette, por ejemplo, el patriarcado -un sistema de dominación en el cual los hombres ejercen poder sobre las mujereses realmente inmadurez masculina, es así como ellos claman por más poder masculino en el mundo, no por menos (sólo al final de su libro aparece su antifeminismo cuando atacan a "estas niñitas tiránicas y abusivas pretendiendo ser mujeres", "quienes se han lanzado a una guerra contra el género masculino y desacreditan la masculinidad" (p. 155-156).

Estos libros "mitopoéticos" casi siempre usan la analogía del chofer para describir los reclamos de los hombres. Así, está él en el asiento del conductor, usando el uniforme, usted asume naturalmente que él tiene el poder. Pero desde su perspectiva alguien más está dando las órdenes.

Brillante, ¿no? Pero también una verdad a medias, y por lo tanto terriblemente equivocada. Sí, los hombres se sienten sin poder. Pero lo que no se dice en esta analogía es que el que está dando las órdenes también es un hombre. Sacando a los hombres individualmente del mundo social en el cual ellos siguen dando las órdenes, nos perdemos la sistemática realidad social del individuo dentro de ella.

Me parece que el feminismo, desde siempre, ha ofrecido un modelo que se maneja a dos niveles: las transformaciones interpersonales -permitiendo a los hombres desarrollar un mayor número de emociones y las transformaciones institucionales, en las que hombres y mujeres se integran a la vida pública como iguales. Los hombres modernos necesitan aceptar a las mujeres como iguales en la esfera pública -lo que significa apoyar campañas para reformas tales como obtener guardería, la libertad de los derechos reproductivos de la mujer, y fuertes protecciones contra el acoso sexual, la violación, los malos tratos considerándolos asuntos tanto de hombres como de mujeres.

Las mujeres no podrán ser nuestras iguales sin estos cambios, y nuestra vida como hombres definitivamente se va a empobrecer. Como los hombres "mitopoéticos" lo han señalado, nosotros debemos dirigirnos a las experiencias masculinas de soledad, esa vaga añoranza de que no tenemos unas relaciones emocionalmente ricas, tiernas y cariñosas con nuestros hijos, con nuestros amantes y con nuestros amigos. Que todas esas añoranzas pueden ser solamente satisfechas en un mundo en el cual los hombres y las mujeres sean iguales, es tarea de las transformaciones individuales e interpersonales, una tarea por la cual el feminismo ha estado presionando por casi tres décadas.

Y, si los hombres están percibiendo todo esto, yo no diría que son pioneros en la frontera del género. Más bien diría que ya era hora."

Font: CIDHAL, <http://www.laneta.apc.org/cidhal/lectura/masculinidad/texto3b.htm>

C. Critiques de Mauricio Menjívar Ochoai

Es evidente que los arquetipos no entrañan nada distinto al patriarcado, pues reproducen los estereotipos de la masculinidad tradicional, así como su justificación biológica. Resulta curioso en este planteamiento la forma contradictoria en la que se mezclan los argumentos de tipo ahistorical con los de tipo pretendidamente histórico. En efecto, por una parte ubican algunos fenómenos históricos, como el patriarcado y el feminismo, como presuntos inhibidores de la "masculinidad madura". Por otra parte, su propuesta política es ahistorical: la de despertar "la masculinidad profunda e instintiva". Así, el presupuesto de los arquetipos en la propuesta de Moore y Gillette es de tipo esencialista. Este tipo de razonamiento se caracteriza por plantear los hechos sociales de manera deshistorizada, es decir, como si no tuvieran un contexto social y un tiempo concretos, a la manera del mundo de las ideas de Platón. Cambiar la masculinidad, en esta perspectiva, es más bien reforzar la existente, es decir la patriarcal.

Cabe agregar que estos autores no reconocen la degradación que ha significado para muchos hombres los rituales de iniciación practicados de manera particularmente cruel en ciertas culturas. Efectivamente estos rituales han cobrado dimensiones de tortura y vejación, según las evidencias retomadas por David Gilmore (1994).

Font: *De ritos, fugas, corazas y otros artilugios: Teorías sobre el origen del hombre o de cómo se explica la génesis de la masculinidad* de Mauricio Menjívar Ochoai; Cuadernos Digitales : ISSN: 1409-4681 VOL. 9 No.25. Noviembre del 2004. Universidad de Costa Rica. Escuela de Historia. 24; <http://historia.fcs.ucr.ac.cr/cuadernos/c-25his.htm>

3.1.2.1.1.5. Godelier i Bourdieu, des del marxisme i l'eststructuralisme.

3.1.2.1.1.5. 1. Godelier

Una de les aportacions més influents i valorades sobre la construcció de la masculinitat ha estat la de l'antropòleg d'origen francès Maurice Godelier, autor del llibre *La producció de grans homes* (*The Making of Great Men: Male Domination and Power Among the New Guinea Baruya*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986.), on va estudiar la societat dels baruya de Nova Guinea.

En aquesta obra, i des d'una perspectiva marxista estructuralista, Godelier presenta la masculinitat com un sistema de dominació en el que el poder es basa en el control absolut de les dones més que en l'acumulació de bens. El sistema de producció, les relacions sexuals, l'ordre simbòlic, ...tot, absolutament tot serveix per assegurar el poder dels homes sobre les dones.

Per la seva claredat expositiva reproduixo a continuació bona part de l'article de Marta Lamas: *Usos, dificultades y posibilidades de la categoría género*, on explica amb molta claredat les principals tesis defensades per Godelier en la seva obra :

El que defineix al gènere és l'acció simbòlica col·lectiva. Mitjançant el procés de constitució de l'ordre simbòlic en una societat es fabriquen les idees del que han de ser els homes i les dones. Una investigació especialment fecunda i aclaridora és la de l'antropòleg francès Maurice Godelier sobre els baruya, una petita societat de Nova Guinea. La situació anòmala d'aquesta societat, que fins a 1951 desconeixia l'existència dels homes blancs occidentals, va permetre un estudi privilegiat. En 1960, quan el govern australià va decidir governar-los i va emprendre un procés de "pacificació", els baruya estaven organitzats com una tribu acèfala composta de quinze clans i no tenien classes socials ni estat. Godelier va iniciar la seva investigació en 1967, i la visió de conjunt que dóna de les relacions entre els homes i les dones abans de l'arribada dels blancs, és que en aquesta societat els homes gaudien de [...] tota una sèrie de monopolis o de funcions clau que els asseguraven permanentment, de manera col·lectiva i individual, una superioritat pràctica i teòrica sobre les dones, superioritat material, política, cultural, ideal i simbòlica.

Godelier resumeix la situació de les dones com de subordinació: separades del principal factor de producció (la terra) i dels principals mitjans de destrucció i repressió (les armes); excloses del coneixement dels més sagrats sabers; mantingudes al marge o en un lloc secundari durant les discussions i presa de decisions concernents a l'interès general de la tribu o al seu propi destí individual; valorades quan no es queixen i quan són fidels, dòcils i cooperadores; intercanviades entre els grups, amb l'agreujant que els seus fills no els pertanyen.

...el procés d'entrada a la cultura és també el procés d'entrada al llenguatge i al gènere. En el cas dels baruya, l'adquisició del gènere es confirma, a més, amb els ritus d'iniciació. Per a Godelier, el dispositiu central de la dominació masculina és la maquinària de les iniciacions. Aquests ritus impliquen un procés d'affirmació de la identitat de gènere que torna evidents tots els codis i la informació que de manera inconscient han rebut els joves al llarg de les seves vides, i que els confirma com "homes" o "dones" capaços de viure en societat.

A partir de la seva iniciació, es reafirmarà la segregació sexual present en tots els aspectes, materials i simbòlics. La vida es divideix en masculí i femení: el treball (la caça, la recol·lecció, l'agricultura, la ramaderia, la producció de sal, la fabricació d'útils, armes, vestits i ornamentals, la construcció de cases) i l'espai, des de l'exterior (camins per a homes i per a dones), fins a l'interior (diferents àrees dins de les cases).

Godelier qüestiona l'explicació tradicional que la segregació sexual, i la seva conseqüent divisió del treball, expliquen el predomini social dels homes i planteja que el predomini masculí pressuposa aquesta divisió del treball. Així, Godelier s'introdueix de ple en la problemàtica del simbolisme.

Aquesta separació de les dones dels principals mitjans de producció, de destrucció i govern s'interpreta, en el pensament baruya, com "la conseqüència d'una expropiació bàsica per part dels homes dels poders creadors que abans havien pertangut a les dones". Per als baruya, la superioritat masculina neix del fet "incontrovertible", ubicat en el terreny dels simbòlic, que en èpoques remotes els seus avantpassats homes havien expropiat a les dones dels seus poders. Per això havien acumulat dos poders: el que posseeixen els homes en tant que homes (simbolitzat en el poder fecundant i nutritiu de la seva esperma) i el de les dones, posseïdors de poders femenins que emanen d'una creativitat originària superior a la d'ells.

En aquesta interpretació simbòlica Godelier constata el paper rellevant desenvolupat per la diferència de sexe. Aquesta apareix com "una espècie de fonament còsmic de la subordinació, fins i tot, de l'opressió de les dones". L'entramat de la simbolització es fa a partir d'allò que està relacionat amb l'anatomia i la reproducció, i Godelier assenyala que per als baruya tots els aspectes (econòmics, socials i polítics) de la dominació masculina s'expliquen pel diferent lloc que ocupa cada sexe en el procés de reproducció sexual. Resulta interessant comprovar l'actualitat d'aquesta creença. Aquesta és també la idea rectora del pensament judeocristià occidental, i compartida fins avui per la majoria de les societats (orientals, musulmanes).

Els dos sexes comparteixen aquestes creences, i en això radica la seva eficàcia. Tots els gestos, ritus i pràctiques simbòliques que els baruya produeixen per mostrar i demostrar la primacia dels homes en el procés de reproducció de la vida es nodreixen de l'imaginari, però tenen un vigor social anorreador. La participació, convençuda, de les dones constitueix la força principal, silenciosa i invisible de la dominació masculina.

Els baruya pensen que els homes han sabut apropiar-se dels poders de les dones, afegint-los als seus propis. Òbviament aquests poders només existeixen en el discurs i en les pràctiques simbòliques que confirmen la seva existència. La preocupació per la diferència sexual i l'interès per la reproducció marquen la forma com la societat contempla als sexes i els ordena en correspondència amb els seus supòsits papers "naturals". Reconèixer la diferència de papers implica una jerarquizació. En el cas dels baruya hi ha un veritable salt mortal simbòlic: es disminueix la importància del paper de la dona en la reproducció, quan justament és del cos de la dona d'on surten els fills, i és amb la seva llet com sobreviuen els primers mesos. Contra les dades de la realitat, preval la força de la simbolització.

En el seu estudi sobre els baruya, Godelier segueix de prop l'operació mitjançant la qual la diferència sexual és simbolitzada i, en ser assumida pel subjecte, produeix un imaginari amb una eficàcia política contundent: les concepcions socials i culturals sobre la masculinitat i feminitat. El subjecte social és produït per les representacions simbòliques. Els homes i les dones (baruyas, occidentals, orientals, etc.) no són reflex d'una realitat "natural" sinó el resultat d'una producció històrica i cultural.

Usos, dificultades y posibilidades de la categoría género, Marta Lamas,
<http://www.udg.mx/laventana/libr1/lamas.html>

També podem trobar un bon resum de les aportacions de Godelier en
<http://roble.pntic.mec.es/~jrodri14/godelier.pdf> (Una monografia de Jesús Rodríguez Obregón – Pàg. 27) i en Wikipedia (http://es.wikipedia.org/wiki/Maurice_Godelier)

Crítiques

Segons Mauricio Menjívar Ochoa, seguint a Irene Meler

"...la división sexual del trabajo y los roles de género, lejos de constituir artificios destinados a la supervivencia del grupo, son recursos para establecer las jerarquías sociales y la dominación masculina como el arreglo básico sobre el que ellas se sustentan"

Las bases del poder masculino se sustentarían en que las mujeres son excluidas de los medios de producción, de la política y de lo simbólico. No obstante, el problema de este planteamiento sería, a decir de Irene Meler, que “la división del trabajo no sirve como causa explicativa del dominio, porque lo presupone”, y que Godelier al explicitar la dominación no habría registrado “que existe una cierta funcionalidad en algunos arreglos”.

De ritos, fugas, corazas y otros artilugios: Teorías sobre el origen del hombre o de cómo se explica la génesis de la masculinidad, Mauricio Menjívar Ochoa
<http://www.historia.fcs.ucr.ac.cr/cuadernos/c-25his.htm>

3.1.2.1.1.5. 2. Bordieu

El sociòleg Pierre Bourdieu sosté en la seva obra *La dominació masculina* (Anagrama, Barcelona, 2000, en castellà) que la divisió entre sexes es una construcció social que permet l'opressió dels homes sobre les dones i que, si ha tingut tant èxit, és perquè s'ha presentat com quelcom natural i inevitable, fins incorporar-se completament en la manera de concebre el món, de percebre i sentir els nostres cossos, d'imaginar-ho tot.

“La división entre los sexos parece estar en el orden de las cosas, como se dice a veces para referirse a lo que es normal y natural, hasta el punto de ser inevitable: (la casa, por ejemplo,) con todas sus partes sexuadas:... cocina=femenino, despacho=masculino.”

I com hem estat socialitzats en aquesta divisió, trobem una clara “*concordancia entre las estructuras objetivas y las estructuras cognitivas*”, entre cómo están conformadas las cosas y las formas en que les conocemos, entre cómo transcurre el mundo y las expectativas que de este mundo tenemos. Seco/húmedo, duro/blando, público/privado, fuera/dentro encima/debajo, activo/pasivo aparecen con sentido objetivo en la forma en que nos representamos el mundo, en la forma en que consideramos que somos hombres y mujeres” (Bourdieu; 2000: 20; en *¿Son posibles otras masculinidades? Supuestos teóricos e implicaciones políticas de las propuestas sobre masculinidad*, Mauricio Menjívar Ochoa, 2004)

http://www.reflexiones.fcs.ucr.ac.cr/documentos/83_1/son_posibles.pdf

De fet, la suposada diferència anatòmica que justifica la divisió sexual no deixa d'estar una diferència construïda i exacerbada socialment per exhibir-se com a garantia i justificació de que existeix una diferència natural entre dones i homes. Aquesta justificació circular conduceix a assimilar que les relacions de dominació estan objectivament inscrites en l'ordre de lo natural i no de lo social.

“De esta manera se inscriben las relaciones de dominación masculina en la naturaleza biológica, cuando en realidad se trata de la naturalización de la dominación. Es una dominación que responde a una construcción social (naturalizada) de relaciones históricas basadas en la división sexual del mundo. Es una realidad construida antes de nacer, que nos recibe al momento del alumbramiento y nos configura desde el inicio de nuestras vidas.” (Bourdieu; 2000: 37 en *¿Son posibles otras masculinidades? Supuestos teóricos e implicaciones políticas de las propuestas sobre masculinidad*, Mauricio Menjívar Ochoa, 2004;

http://www.reflexiones.fcs.ucr.ac.cr/documentos/83_1/son_posibles.pdf

Segons Bourdieu, cal trastocar aquest imaginari si volem construir relacions equitatives i satisfactòries. La masculinitat es part d'un imaginari construït socialment, no una inherència biològica dels cossos dels homes i les dones, ni una essència que no pugui modificar-se.

3.1.2.1.1.5. 6. La utilitat social com a base de la masculinitat: el funcionalisme

3.1.2.1.1.5. 6. 1. David D. Gilmore

L'antropòleg David Gilmore, autor d'un celebrat llibre titulat significativament *Fer-se home*, sosté que la utilitat social es troba en la base de la gestació de la masculinitat. Segons Gilmore, la masculinitat seria una construcció cultural que contribueix a garantir la perpetuació de cada societat:

"...per perdurar, totes les societats s'enfronten a dos requisits bàsics i formals: la producció i la reproducció, és a dir, l'economia i el renéixer" (...) Per a que un grup es mantingui en el temps, la gent ha de tenir un mínim de fills i ensenyar-los les degudes relacions socials, una tasca gens fàcil, com bé sap qualsevol que tingui nens... Alhora, algú ha de donar menjar i protegir als nens i a les seves mares... Per raons anatómiques o altres, en la majoria de les societats les dones es responsabilitzen de la reproducció i els homes de la producció (i defensa)."

La masculinitat bàsicament s'hauria demostrat una estratègia eficaç per fer front i superar als perills que amenacen al grup. De fet, els cultes a la virilitat s'intensifiquen allà on la lluita sembla una millor garantia de supervivència. "Com més dur és l'entorn i més escassos són els recursos, més s'emfatitza la virilitat com inspiració i com a meta".

Es tracta d'alguna cosa "tan senzilla –comenta Gilmore- com que la vida és dura i esgotadora gairebé a tot arreu, que als homes els acostumen a tocar els treballs 'perillosos' a conseqüència de la seva anatomia. I que cal pressionar-los perquè actuïn. Les ideologies de la virilitat obliguen als homes a preparar-se per a la lluita sota pena de veure's desposseïts de la seva identitat, una amenaça, pel que sembla, pitjor que la mort". "Les dones també han d'adquirir domini de sí i disciplina" -continua Gilmore- però ho acostumen a fer sota el control dels homes, més alts i més forts. Els homes potser requereixin un sistema moral específic ('la veritable virilitat') precisament perquè tenen menys pressió social.

La 'veritable virilitat' comporta tres requeriments morals que adquireixen una especial rellevància: "un ha de fecundar a una dona, protegir als que en depenen d'ell i mantenir als familiars". Els ideals de la virilitat obliguen als homes a vèncer la inèrcia que els porta a dissipar les seves energies i a ser competents en aquest triple objectiu.

"...Encara que no existeixi un home universal', potser podem parlar d'un home omnipresent basats en aquests criteris d'actuació. Podríem batejar a aquest personatge gairebé global com l'home prenyador-protector-proveïdor. ... "

"En la majoria de les societats, els tres imperatius masculins són, o ben perillosos o ben altament competitius. Fan que els homes s'hagin d'enfrontar al perill del camp de batalla, de la caça o dels enfrontaments amb els seus pares. A causa de l'impuls universal de fugir davant el perill, podem considerar la «veritable» virilitat com una inducció a un alt rendiment en la lluita social pels recursos escassos, un codi de conducta que promou els interessos col·lectius superant les inhibicions internes. En el compliment de les seves obligacions, els homes s'arrisquen a perdre, amenaça sempre present que els distingeix de les dones i nens. S'arrisquen a perdre la seva reputació o la seva vida, i, no obstant això, les tasques prescrites han de portar-se a terme si el grup ha de sobreviure i prosperar.

Com els nois deuen endurir-se per entrar en aquestes lluites, cal preparar-los amb tota classe de treballs. Per ser homes, gairebé tots ells han d'acceptar el fet que són prescindibles. L'acceptació d'aquesta qualitat constitueix la base de la postura viril en tots els llocs on es dóna; no obstant això, la simple acceptació no és suficient. Perquè tingui un sentit social, la decisió de la virilitat s'ha de caracteritzar per l'entusiasme, ...ha de mostrar-se públicament com una elecció positiva, un goig tot i el dolor, perquè representa el compromís moral de defensar a la societat i als seus valors essencials enfront de qualsevol perill. Així, la virilitat és la derrota del narcisisme infantil..."

Enllaçant amb aquesta idea, Gilmore sembla seguir el sender dels autors neofreudians citats a l'apartat anterior i recorda la necessitat de l'home de separar-se de la mare per constituir-se com a tal:

El desig d'escapar, de fugir del perill, de buscar consol a la falda de la mare, és amb tota probabilitat una tendència humana universal. Es dóna en totes les persones, homes o dones, joves o vells. Freud considerava la «involució» psíquica del desenvolupament -la regressió- com un element present en totes les formes d'estructures i funcions mentals (1905, 208).

...Anna Freud va situar la regressió en el primer lloc de la seva enumeració dels mecanismes de defensa... quan se'ls amenaça, tots els nens tendeixen a «regressar» i buscar protecció i refugi en «la relació simbiòtica i preedípica amb la mare». Aquesta tendència infantil mai està «absent del tot» en els adults.

De tota manera, Gilmore reconeix que és dubtós que existeixi una estructura profunda de la masculinitat o un arquetip global de la virilitat, doncs existeixen evidències que no totes les societats actuen segons el cànon de virilitat esbossat. Aquest seria el cas dels semai i els tahitians. Mentre que els semai haurien trobat que fugir del perill és una conducta que els permet sobreviure, els tahitians no haurien comptat amb una escassetat que impulsés a la societat a construir la virilitat. En aquest sentit la noció de gènere deixa de ser rellevant, ja que no existeixen grans distincions entre la identitat d'homes i dones, ni en el desenvolupament dels rols.

Per a Gilmore, per tant ser marit, pare, amant, proveïdor i guerrer, lluny de dependre d'una estructura arquetípica sense història i sense context, és més aviat una demanda social que pot variar. Els guions de gènere, que animen als individus a actuar de certa forma, tenen com objecte ordenar la vida comuna i aconseguir major eficiència en contextos de necessitat, facilitant tant el desenvolupament individual com l'adaptació del grup. Però són un artifici de la cultura.

Quan vaig començar la investigació per a aquest llibre esperava redescobrir l'antic concepte que la feminitat convencional és passiva i consisteix a criar als nens i que la masculinitat és egoista i insensible. Però no vaig trobar res semblant. Un dels meus descobriments és que les ideologies de la virilitat sempre inclouen un criteri de generositat abnegada, disposada a arribar fins al sacrifici. Una i una altra vegada hem vist que l'home «de veritat» és aquell que dóna més que pren, que serveix als altres.

Com el pescador mehinaku, el pastor samburu o els Grans homes sambia o dodoth, l'home de veritat és generós, i fins i tot amb excés. Als quals no són homes, se'ls titlla de garrepes i improductius. ...És cert que l'acte masculí de donar és diferent, menys demostratiu i més fosc que el femení. És menys directe, menys immediat, més involucrat amb elements externs; l'altre involucrat pot ser la societat en general o bé individus concrets.

La forma d'alimentar també difereix. Les dones donen menjar als altres directament. Ho fan amb el seu cos, amb la seva llet i el seu amor. I això és molt sacrificat i generós. Però, sorprendentment, els homes de «veritat» també alleten, encara que pot ser que no els agradi que es digui així. La seva aportació és indirecta, i per tant no es conceptua tan fácilment. Els homes tenen cura de la seva societat abocant la seva sang, la seva suor i el seu semen; portant a casa aliment per al fill i la mare, produint fills, i morint, si cal, en un lloc llunyà per proporcionar un refugi segur a la seva gent. Això també és criar en el sentit de dotar i augmentar. No obstant això, les qualitats individuals necessàries per a aquesta contribució masculina són, paradoxalment, l'oposat del que els occidentals solen considerar com a personalitat materna. Per mantenir a la seva família, l'home ha de ser distant, allunyar-se per lliurar guerres o caçar; per ser tendre ha de ser prou dur com per repel·lir als enemics. Per ser generós ha de ser prou egoista com per acumular béns, sovint derrotant a d'altres; per ser amable primer ha de ser fort, i fins i tot despietat a l'hora d'enfrontar-se a l'enemic. En l'amor ha de ser prou agressiu per cortejar, seduir i «conquerir» a una dona. Un altre punt important de tot això, en la mesura que està relacionat amb el

treball que moltes feministes estan fent ara i que recolza el seu argument essencial, és que rebutja l'evocació sociobiològica de l'agressivitat masculina com quelcom innat, ja que sostinc que, intrínsecament, l'home no és tan diferent de la dona, i que necessita motivacions per mostrar-se resolt.

Què demostren els casos excepcionals, els pacífics tahitians i els tímids semai, sobre la masculinitat? La cosa més important que suggereixen, com vam suposar anteriorment, és que la virilitat és un guió simbòlic, una construcció cultural, amb una infinitat de variants, i no sempre necessari. Significa això que la nostra masculinitat occidental és un frau innecessari i prescindible, com afirmen algunes feministes i certs defensors de l'emancipació de l'home (Pleck, 1981; Brod, 1987)? Estem preparats per desfer-nos d'ella? Podem convertir-nos tots en juganers Peter Pan i dedicar-nos a la «autorealització» o a la «sensibilitat», sigui quin sigui el veritable significat d'aquestes paraules? O, en un nivell més elevat, podríem tots imitar a Proust en el seu estudi revestit de suro escrivint A la recerca del temps perdut, passant-nos la vida en bonics somnis «d'amnèsia infantil» (Kohut, 1977, 181)? O, al contrari, hi ha alguna cosa en el nostre món difícil i complex que requereixi de gairebé tots nosaltres la dura disciplina inherent a l'ètica de la virilitat? Potser. Però llavors devem preguntar-nos: per què hem de ser competitius i disciplinats a la força? Per què no pot una societat industrial moderna existir i progressar sense un rol masculí agressiu? Hi ha alguna cosa en les societats complexes que, en sentit general, requereixi l'existència d'aquests rols masculins? No podríem fugir davant els reptes intrínsecs de la vida moderna com els semai?

CRÍTIQUES A GILMORE

A. Maurici Menjívar Ochoa

La forta influència funcionalista d'aquest autor –assenyala Maurici Menjívar Ochoa– el portaria a concloure que “mentre hagi batalles per guanyar, altures per aclarir i treball dur per fer, alguns de nosaltres haurem d’ “actuar com a homes”. Del seu plantejament es derivaria que, en la mesura que la virilitat és una construcció altament funcional és a més una construcció necessària, almenys fins que les condicions socials canviïn. No obstant això, la trampa d'aquesta conclusió està en el fet que, perquè les condicions canviïn, cal que es constitueixin subjectes socials que impulsin transformacions i que realitzin ruptures.

¿Son posibles otras masculinidades? Supuestos teóricos e implicaciones políticas de las propuestas sobre masculinidad, Mauricio Menjívar Ochoa, 2004.

http://www.reflexiones.fcs.ucr.ac.cr/documentos/83_1/son_posibles.pdf

B. Joan Vendrell Ferré

Quan un comparativista com David Gilmore, treballant des d'una perspectiva específicament funcionalista, se'n presenta alegrement com un precursor en la definició del nou camp d'estudi constituït pel "trencaclosques" de la masculinitat, està caient, al meu judici, en una fal·lacia de caràcter profundament etnocèntric. La qual, a més, i potser més greument, li serveix per a desactivar el problema de la dominació masculina, un problema d'ordre sociològic, per a deixar-lo convertit en un problema d'"identitat", d'ordre psicològic.

L'error neix de partir de supòsits insuficientment analitzats. Gilmore ens defineix la masculinitat com “la forma acceptada de ser home adult en una societat concreta”, el que immediatament passa a ser considerat quelcom “incert i precari, un premi que s'ha de guanyar o conquerir amb esforç”.

Aquestes prenòcions porten a Gilmore a enfocar el seu estudi comparatiu en un intent de descobrir per què en “moltíssims llocs” és tan difícil ser un “home de veritat”, i “per què tantes societats elaboren una elusiva imatge exclusivista de la masculinitat mitjançant aprovacions culturals, ritus o proves d'aptituds i resistència” (Gilmore, 1994: 15). Hi ha aquí un error de base de caràcter epistemològic acompanyat d'un ús insuficient -i molt discutible- de la literatura etnogràfica disponible, així com el deliberat oblit d'estudis previs sobre el tema efectuats des de perspectives

explícitament rebutjades per Gilmore, com l'enfocament que anomena "marxista doctrinari" de Godelier, però on podríem situar també a Meillassoux (1977). L'error de base és convertir aquestes dificultats i esforços per ser "un home de veritat", aquesta necessitat d'aprovació cultural, aquests ritus i proves, i fins i tot perills, violències, etc., tot això, en un "problema de la masculinitat", entès com un problema d'identitat personal de gènere. Que una o diverses cultures defineixin sistemes de proves de virilitat per establir millor la dominació masculina en general, però també, com ja hem dit, una jerarquia entre els propis homes -els que més s'acostin a l'ideal de "home de veritat", gran home (que, al seu torn, pot ser de molts diferents tipus), "bigman", o -el que sigui- no vol dir en absolut que en aquestes cultures existeixi alguna cosa així com un problema de la masculinitat. Aquí el que resulta problemàtic és la noció mateixa de "problema". Tot aquest joc de proves de virilitat, i les seves conseqüències, no constitueix per a aquesta gent res semblant al que per a nosaltres és un problema d'"identitat", sexual o de gènere. Sembla absurd veure les iniciacions melanèsies -per posar només un exemple- en termes d'identitats primàries que es poden transformar en secundàries, etc. Els melanèsies, com altres pobles de tot el món, tenen molt clar, des del naixement, qui és un mascle, susceptible de convertir-se en un "home" en la seva edat adulta, i qui una femella, que arribarà a ser una "dona"; el que faran és sotmetre als homes a una sèrie d'aprenentatges que reforçaran culturalment la seva condició de dominadors, proveïdors de caça, guardians dels ramats, guerrers, caps de família, etc., ja que en general són ells i només ells els qui es reserven aquest tipus d'activitats, i se les reparteixen precisament en funció del seu desenvolupament en les proves de virilitat. Com a conseqüència d'aquestes proves i ordalies tindrem un ventall de grans homes, "homes corrents", homenets, etc. Però no, en cap cas "dones" primàries tornant pels seus furs per prendre la possessió dels homes "fracassats" en la competència viril. Podria pensar-se que allò que provoca "angoixa" als homes de les múltiples societats, que de molt diferents formes estableixen guions culturals de competència viril, no és un problema d'identitat de gènere personal; no és, en sentit estricte, un problema de "masculinitat", sinó més aviat un problema d'ubicació en la jerarquia de relacions socials entre els homes, i entre aquests i les femelles del grup en qüestió.

Al meu judici, un dels majors problemes de Gilmore i els neofreudians en general és haver deixat de banda, per prejudicis davant el "marxisme doctrinari", treballs sòlids sobre la construcció cultural de la virilitat com estratègia de dominació, com el de Godelier, i haver optat per una via d'explicació segurament molt més "doctrinària" a l'hora de manipular les dades etnogràfiques per ajustar-les a la teoria. Em refereixo, i ho diré sense embuts, a la psicoanàlisi, ja sigui "post", "neo", o simplement freudiana. A banda de conduir a la fal-làcia psicologista des dels temps de Lowie, els esquemes explicatius de la psicoanàlisi porten molts anys -massa- sent impugnats d'una manera que considero d'altra banda convincent, amb el que la seva utilització per part de l'antropologia resulta especialment problemàtica (Harris, 1987; Kaplan i Manners, 1985). Tornant a un autor ja citat aquí, potser no estigui de més recordar el llibre *Sexual conduct*, de John Gagnon i William Simon, és de 1973, i que en ell es mostrava fins i tot en forma contundent -al meu judici- com l'aplicació del "guió psicoanalític" a la descripció dels comportaments infantils en la nostra pròpia cultura, més que descobrir els efectes de la "força sexual" o libido que pugna per manifestar-se entre els racons de la repressió sexual o sota la mirada severa del pare castrador, el que feia era precisament "sexualitzar" aquests comportaments, una sèrie d'actes, sensacions, etc. que per al nen no tenien, o no tenien per què tenir, en principi, significat "sexual" algun.

Resulta en tot cas, summament significatiu que fins i tot un autor com Gilmore, el punt de partida del qual són els postulats neofreudians sobre el "trencaclosques de la masculinitat", es vegi obligat a assumir les conseqüències dels contraexemples etnogràfics presentats per ell mateix -els "pacífics tahitians i els tímids semai"- que desmenteixen les seves tesis de partida (sustentades al seu torn en una altra bateria d'exemples). Això porta a concloure el següent:

- a) "les dones acostumen a estar sota el control dels homes , ja que aquests són normalment... els que ostenten l'autoritat política i legal, i com, segons Gilmore, són més alts i més forts, llavors poden obligar a les dones bé per la força, bé amb amenaces de força, sobretot quan la moralitat convencional no fa el seu treball.
- b) "en general, tant els papers de l'home com els de la dona consisteixen a reproduir estructures socials en lloc de recórrer un camí socialment neutre i irrelevants, d'autorealització personal" (1994:219).
- c) "la virilitat és un guió simbòlic, una construcció cultural, amb una infinitat de variants, i no

sempre necessari” (1994:224)

Per acabar Vendrell Ferré es pregunta: *Tan preocupats per “la nostra identitat” i els seus avatars, no estarem descuidant l'estudi de les condicions de possibilitat de la dominació, de la perpetuació de la injustícia de gènere –però no només d'aquesta?*

Joan Vendrell Ferré En: Nueva Antropología. Revista de Ciencias Sociales, ISSN 0185-0636, N°. 61, 2002, pags. 31-52

3.1.2.1.1.5. 6. 2. Walter Riso y la perspectiva funcionalista

El psicòleg Walter Riso també ha adoptat la perspectiva funcionalista en el seu llibre *Intimitats masculines*, obra que ha arribat a tenir una gran difusió. Segons Riso, quan “l'hàbitat es tornava hostil”, “el múscul començava a ésser determinant per a la supervivència”. Aquesta utilitat de la força física explicaria la preeminència de l'home “en els nivells preestatals de la civilització”. Els ritus d'iniciació masculina tindrien com a objectiu garantir aquesta fortalesa física i respondrien al principi segons el qual “per fer-se home i ser reconegut com a tal, cal patir”.

3.1.2.1.1.5. 6. 3. Peggy Reeves Sanday(1986).

L'antropòloga feminista Peggy Reeves Sanday, en la seva obra *Female Power and Male Dominance: On the Origins of Sexual Inequality*. 1981. New York: Cambridge University Press (cast.: *Poder femenino y dominio masculino. Sobre los orígenes de la desigualdad sexual*. Barcelona: ed. Mitre, 1986) estudi comparatiu de cent cinquanta societats , també va partir com Gilmore de la hipòtesis de que l'estereotipia dels rols de gènere, i en particular la masculinitat, és un estratègia de supervivència de l'espècie humana en condicions adverses. Segons aquesta investigadora, quan més difícils són les condicions climàtiques, o existeix més perill de patir agressions d'altres grups, o més imperiosa és la necessitat d'emigrar, més augmenta el nivell de dominació masculina sobre les dones. Com comenta Irene Meier glossant a Reeves: *Les dones... necessàries per a la reproducció en un grau molt més alt que els homes (degut a la durada de l'embaràs i al fet que un home pot inseminar a moltes dones), i més fràgils per causa de la seva mida corporal, dels embarassos i de la dependència inicial dels nens respecte d'elles, haurien estat a la vegada protegides i subordinades* (MELER, I: *Varones*, Paidós, Barcelona, 2000, p. 72).

Però Peggy Sanday presta major atenció al costat fosc d'aquesta estratègia de dominació que Gilmore, menys interessat en la vessant explotadora de la ideologia sexual que en el seu component d'utilitat social. Gilmore, de fet, refusa explícitament adoptar la perspectiva marxista i feminista, segons la qual la tendència a explotar als altres i a establir relacions de dominació hauria portat als homes a crear i mantenir aquesta ideologia i a posar sota el seu control a les dones. Sanday, en canvi, ressalta com en temps de guerra o perill d'atac o si cal migrar, la condició de les dones empitjora, però, sense arribar a afirmar que la subordinació de les dones és universal. Per Sanday la dominació masculina no és una estratègia universalment seguida però sí una solució molt freqüent. Quan els homes aconsegueixen encarnar o controlar les forces creadores de la natura són percebuts com a poderosos. Aïllant els mecanismes simbòlics i conductuals que institueixen la dominació masculina, Sanday mostra com la importància de l'estereotipia de gènere deriva d'antics conceptes sobre el poder, com exemplifiquen els mites sobre els orígens.

Sanday examina, en concret, les arrels de la dominació masculina occidental i suggereix que les forces que contribueixen al sistema de creences predominantment masculí, característic de les tradicions jueves i cristianes, son similars a les forces que van acompañar el desenvolupament de la dominació masculina en altres tradicions culturals.

<http://www.sas.upenn.edu/~psanday/>

3.1.2.1.1.7. Els Men's Studies i la masculinitat com a fugida de la feminitat

El corrent denominat *Men's Studies* va sorgir en Estats Units en els anys 80, sota l'impuls del moviment feminista i de la necessitat de qüestionar i replantejar la identitat masculina, d'acord amb la redefinició de la identitat femenina, que s'estava promovent.

Potser, el tret més destacat d'aquest corrent és la seva oposició als plantejaments essencialistes i la seva negativa a parlar d'una identitat masculina única i universal. Segons els Men's Studies cal parlar en tot cas de masculinitats en plural, perquè la construcció de la masculinitat varia enormement segons els temps i els llocs.

"La virilidad no es estática ni atemporal, es histórica; no es la manifestación de una esencia interior, es construida socialmente; no sube a la conciencia desde nuestros componentes biológicos; es creada en la cultura. La virilidad significa cosas diferentes en diferentes épocas para diferentes personas". segons el sociòleg Michael Kimmel, editor de la revista *Men and Masculinities* i autor del libre *Masculinity in America* (1997: 49) Citado por María Isabel Jociles Rubio *El estudio sobre las masculinidades. Panorámica general* Gazeta de Antropología N° 17, 2001.

Les masculinitats també poden variar molt en funció de factors com la edat, la classe social o la etnia, per exemple.

¿Qué tiene en común el hombre de la sociedad arapesh, que es amante del arte y que deja que le maltraten antes que emprender una pelea, con el guerrero de la sociedad mundugumor, agresivo y presta a dejarse llevar por la cólera?, por mencionar sólo dos de los pueblos de Nueva Guinea estudiados por Margaret Mead (1993), en un trabajo muy anterior a la consolidación de los Men's studies. ¿O qué tiene que ver el griego de la isla de Kalymnos, que rehúsa tomar precauciones para bucear en aguas profundas en busca de las esponjas que constituyen el modo de subsistencia predominante en la isla, porque con el desprecio de la muerte -según asegura Gilmore (1994)- demuestra su masculinidad y, en caso contrario, podría ser tenido por "afeminado", con el varón semai, de Malasia, que considera que lo mejor que puede hacer, ante un peligro, es huir? Según los representantes de los Men's studies, poca cosa y, en opinión de los más radicales, nada en absoluto, a pesar de que en todas las sociedades se distinga entre lo masculino y lo femenino.

*El obrero inglés, v.g., centra su masculinidad en la alta valoración del trabajo manual, el desdén por la actividad intelectual y un marcado sexismo, mientras que la masculinidad en la burguesía se define alrededor del éxito en actividades intelectuales, comerciales y/o empresariales, y tiene como uno de sus valores más pregonados el trato 'exquisito' a las mujeres. De igual forma, en las zonas rurales de la Rioja (Jociles 1992), un joven trata de mostrar públicamente su masculinidad sometiéndose a riesgos físicos, ostentando el control sobre su cuerpo, sobre sus emociones y/o robando, en algunas situaciones festivas, alimentos y objetos a sus vecinos, en tanto que, en lo que atañe a un adulto casado, esos mismos actos serían tenidos por una locura o una insensatez, y se espera que ponga de relieve su virilidad a través de la capacidad de mantener holgadamente a su familia y de contribuir económicamente a la organización de ciertos eventos comunitarios. María Isabel Jociles Rubio *El estudio sobre las masculinidades. Panorámica general* Gazeta de Antropología N° 17, 2001.*

Un altre aspecte que han destacat els Men's studies és que la construcció social de la masculinitat es realitza sempre en relació amb allò que és femení, com negació i repudi de la feminitat.

Per sustentar aquesta tesi, es recorre a les aportacions de la psicologia i de la psicoanàlisi postfreudiana, segons les quals el nen necessita separar-se psíquicament de la mare per adquirir la identitat culturalment definida com a masculina.

"La identitat masculina neix de la renúncia a allò que és femení, no de l'affirmació directa d'allò que és masculí, la qual cosa deixa a la identitat de gènere masculí tènue i fràgil", segons Kimmel.

La nena, en canvi, no ha de trencar la seva unitat amb la mare perquè serà la identificació amb ella la que li va a permetre desenvolupar la seva identitat femenina.

El nen, en un moment del seu desenvolupament, renúncia al profund vincle emocional establert amb la seva mare, i adopta llavors al pare com objecte d'identificació. Si no vol semblar un "fillet de la seva mama, un efeminat", a partir de llavors haurà de demostrar la seva "homenia" negant en ell els trets d'accollida, compassió i tendresa que pogués haver encarnat la mare, i potenciant el caràcter amenaçador, devastador, possessiu i fins i tot castigador que imaginàriament associa a la sexualitat paterna. Aquest procés té com a conseqüència el desenvolupament per part del jove d'una predisposició a "*devaluar a totes les dones de la seva societat, com encarnacions vivents d'aquells trets de si mateix que ha après a menysprear*", i que constitueix el substrat en el qual s'assenten les actituds sexistes segons Michael Kimmel.

Els intents per evitar la simbiosi amb la mare, també han estat en la base de les investigacions d'antropòlegs com **Robert Stoler** i **Gilbert Herdt** entre els sambia de Nova Guinea. Per a ells, "*quant més prolongada, íntima i agradable sigui la simbiosi entre la mare i el seu fill home, més gran és la possibilitat que un nen es torni femení. Si el pare no interromp d'una manera eficaç aquesta fusió, el nen pot arribar a convertir-se en transsexual*". Per això, "*els nens homes han de desenvolupar barreres intrapsíquiques contra el seu desig de fusió amb la mare*". La masculinitat social cal entendre-la com una defensa contra la simbiosi, i explicaria la "*...enveja i el temor davant la dona, la necessitat de mantenir-la a distància i rebaixar-la encara que se la desitgi. La rudesa, el masclisme i l'homofòbia són manifestacions defensives per renegar de qualsevol aspecte femení d'un mateix*"

Elizabeth Badinter

Una altra impulsora decisiva dels Men's Studies, Elizabeth Badinter, seguint les explicacions ja formulades pel neofreudià Erik Erikson en la dècada dels 50, també ha insistit en que l'adquisició d'una identitat social o psicològica és un procés "*que implica una relació positiva d'inclusió i una negativa d'exclusió. Un es defineix d'acord amb semblances i diferències*". Ja Erikson havia assenyalat que un nen pot distingir la seva identitat sexual gràcies a la diferenciació amb els membres del sexe oposat, i que aquesta diferenciació té tanta importància com la identificació amb els del mateix sexe. En aquesta mateixa línia, la psicòloga Ruth Hartley explica que la negació que ha d'efectuar tot home per a "afirmar" la seva masculinitat és triple: haurà de convèncer tots, i a si mateix, que no segueix emmarcat, que no és un nadó i que no és un homosexual. Per això, es qualifica la identitat masculina de secundària, doncs la masculinitat sorgiria només després d'una inicial etapa d'identificació amb la mare, que després hauria de ser radicalment negada.

Segons Badinter, aquest principi de diferenciació sexual és universal, tot i que la manera com es produueixi variï considerablement d'una societat a una altra.

"La necessitat de diferenciar-se de l'altre no és un producte de l'aprenentatge sinó una necessitat arcaica (...) L'acte cognoscitiu comença a operar a partir de la distinció i la classificació, però sobretot, a partir del dualisme. El nen aprèn a classificar gent i objectes en dos grups, un semblant a ell, l'altre oposat". En aquest sentit s'utilitzen les categories de masculí o femení per comprendre el món i, sobretot "per entendre's a si mateixos". Per a Badinter, l'arrel de ser misogyn, cruel, a més de poligam, dur, pervers fort, independent, etc., ve d'aquesta separació i del temor a l'homosexualitat, com a producte de la identificació amb la mare."

Badinter refusa sempre la temptació d'essencialitzar els gèneres com acostuma a fer el mateix Kimmel, qui generalment associa la compassió i la tendresa a la feminitat. De fet, va ser la mateixa Badinter qui va demostrar en el seu lúcid llibre *¿Existe el instinto Maternal?* que l'amor maternal és una construcció històrica amb fins polítics. Sembla més raonable explicar la dinàmica dels gèneres mitjançant el principi de diferenciació psíquic defensat per Badinter: els éssers humans operem a partir de la identitat i la distinció per definir-nos en el món.

A partir d'aquest principi de diferenciació, Badinter arriba a les següents conclusions sobre la construcció de la masculinitat:

- a) es rebutja la idea d'una masculinitat única, hegemonic, la qual cosa implica que **no existeix un model masculí universal**, vàlid per a qualsevol lloc i època, sinó diversitat de masculinitats;
- b) la masculinitat no constitueix una essència, sinó una ideologia que tendeix a justificar la dominació masculina (segons aquesta autora, les seves formes canvien, només subsisteix el poder que l'home exerceix sobre la dona);
- c) la masculinitat s'aprèn, es construeix i, per tant, també es pot canviar. El que avui es debat és la crisi en les representacions socials sobre la masculinitat afirmada en la dominació masculina.

En *Varones, Género y subjetividad masculina* de Mabel Burin i Irene Meler, Paidós, Barcelona, 2000, pàgs. 128-129.

A partir d'aquests pressupostos:

Luis Bonino Méndez (1997) ha proposat un esquema sobre la construcció de la masculinitat tradicional i les premisses necessàries per a la seva construcció, partint del model d'ideal masculí que descriuen Déborah David i Robert Brannon (citats per Badinter, 1992) els qui han analitzat quatre imperatius de la masculinitat sota la forma de consignes populars.

Segons Bonino, a partir de l'ideal social i subjectiu fundant de la masculinitat, l'ideal d'autosuficiència, que requereix el posicionament social i subjectiu de domini i control -que ja s'hauria plantejat entre els antics grecs com requisit bàsic per ser considerat membre de la polis, i que després va ser notablement complexitzat en la cultura occidental- es pot plantejar el quadre de la pàgina següent, que es pot llegir seguint el sentit de les agulles d'un rellotge.

Fuente: Luis Bonino Méndez, comunicación personal (Madrid, 1997).

IDEALS DE GÈNERE MASCULÍ TRADICIONALS

IDEAL DE AUTOSUFICIENCIA: *Ideal de dominio i control*

PILAR 1 Hipótesis: "La masculinitat es construeix per desidentificació del que és femení". "RES DE FEMENÍ"

PILAR 2 Hipótesis "La masculinitat es valoritza per identificació amb el pare". "SER UNA PERSONA IMPORTANT"

PILAR 3 Hipótesis: "La masculinitat es construeix sobre la base de la violència". "MANAR AL DIABLE A TOTS"

PILAR 4 Hipótesis: "La masculinitat es construeix en la lluita i rivalitat contra el pare". "SER UN HOME DUR"

IDEAL DE GÈNERE MASCULÍ INNOVADOR

NOU IDEAL GENÈRIC: SER SENSIBLE I EMPÀTIC. Trastorns per conflicte amb altres ideals.
Trastorn per la pèrdua del nord (patologia de la perplexitat),

Font: Luis Bonino Méndez, comunicación personal, Madrid, 1.997.

Aquest esquema descriu quatre ideals socials tradicionals sobre els quals construir la subjectivitat masculina i quatre pilars tradicionals sobre els quals aquesta s'assentaria.

El pilar 1 suposa la hipòtesi que la masculinitat es produeix per desidentificació amb el que és femení, i l'ideal de masculinitat serà no tenir res de femení.

El pilar 2 afirma la hipòtesi que la masculinitat es dóna per identificació amb el pare, i construeix un ideal sobre la base de ser una persona important. Segons el model sobre el qual un nen petit percep al seu pare com l'ideal de la masculinitat.

El pilar 3 enuncia la hipòtesi que la masculinitat s'affirma en els trets de duresa i de poca sensibilitat al patiment, i en particular que es construeix sobre la base de la violència. Sobre aquesta premissa, construeix l'ideal de poder desimplicar-se afectivament dels altres (enviar a tots al diable).

El pilar 4 suposa la hipòtesi que la masculinitat es construeix sobre la base de la lluita contra el pare i construeix la seva formulació del seu ideal sobre com ser un home dur.

Aquest quadre permet analitzar també que, segons quins siguin els pilars sobre els quals s'affirma la masculinitat, es podrà inferir el tipus de trastorns subjectius predominants. Per exemple, en l'affirmació del pilar 1, els trastorns subjectius seran acordes amb l'evitació de tota semblança amb els trets típicament femenins, per exemple, l'emocionalitat, la passivitat, etc. Allò desitjat/temut que aquí es jutja és l'oposat mascle/marieta, amb el seu derivat hetero/homosexual.

En l'affirmació exposada en el pilar 2, els trastorns de la subjectivitat seran derivats de:

- a) el sentiment de fracàs,
- b) la recerca imperativa de l'èxit.

Segons Bonino Méndez, en aquest pilar ser home es sosté en el poder i la potència, i es mesura per l'èxit, la superioritat sobre les altres persones, la competitivitat, la posició socioeconòmica, la capacitat de ser proveïdor, la propietat de la raó i l'admiració que s'aconsegueixen dels altres.

Es juga aquí en lo desitjat/temut les oposicions potent/impotent, d'èxit/fracassat, dominant/dominat i admirat/menyspreat.

Si la masculinitat s'affirma en el pilar 3, els trets de la subjectivitat emfatitzaran la polaritat agressivitat/timidesa, audàcia/covardia.

Segons aquest pilar l'homenia depèn de l'agressivitat i l'audàcia i s'expressa a través de la força, el coratge, enfocar-se a riscos, fer el que vingui en gana i'utilitzar la violència com a manera de resoldre conflictes.

Els parells d'oposats desitjats/temuts són aquí valent/covard i fort-agressiu/feble.

L'eix del pilar 4 probablement s'associi a la polaritat dur/tou, i s'affirmi en la qualitat de la duresa emocional i el distanciament afectiu (com es veu en els quadres de alexitimia masculina, és a dir, la incapacitat per transmetre estats afectius càlids).

La masculinitat es sostindria en la capacitat de sentir-se seré i impassible, ser autoconfiat, resistent i autosuficient ocultant les seves emocions, i estar disposat a suportar a d'altres. La frase "els homes no ploren" caracteritzaria aquesta posició,

També s'ha descrit un nou ideal de gènere masculí: ser sensible i empàtic. En relació amb el compliment d'aquest nou ideal genèric es descriuen dos tipus de trastorns: a) trastorns pel conflicte amb els altres ideals; b) trastorns per la "pèrdua del nord", caracteritzats també com la patologia de la perplexitat.

En Varones, Género y subjetividad masculina de Mabel Burin i Irene Meler, Paidós, Barcelona, 2000, pàgs. 130-133.

Per saber-ne més

La masculinidad y la reticencia al cambio de Michael Kimmel
http://www.eurowrc.org/06.contributions/3.contrib_es/12.contrib_es.htm#EuroWRC

Critiques als Men's studies

Joan Vendrell Ferré En: *Nueva Antropología. Revista de Ciencias Sociales*, ISSN 0185-0636, N°. 61, 2002, pags. 31-52

"Hem convertit la nostra cultura de la queixa i la irresponsabilitat creixents en un universal antropològic: no està malament com a justificació, però probablement sigui fals. Altres autors, des d'altres perspectives teòriques, veuen en les iniciacions masculines una representació incessantment reactualitzada del dret al poder i de la superioritat "naturals" dels homes, que amb la iniciació són culturalment reforçats (Godelier, 1986; Houseman, 1993). I això, no perquè els homes dubtin del seu poder i el seu dret al domini, sinó més aviat per dissipar qualsevol dubte que sobre això poguessin albergar les dones, la contrapart dominada. Més que una qüestió d'identitat o d'autonomia personal, conceptes netament occidentals, el que està en joc en les construccions -iniciàtiques en sentit estricte o en la forma més vaga que adopten en les societats "complexes" contemporànies- de la "masculinitat" és el poder, el dret a exercir-ho. Jean S. La Fontaine (1987), en un treball de síntesis sobre el tema, ens recorda que els ritus d'iniciació tenen com a propòsit primordial justificar la dominació masculina, "fins i tot en societats en les quals la descendència es determina a través de les dones i en les quals només les dones són iniciades (1987: 173-174)

No obstant això, les teoritzacions contemporànies sobre la masculinitat acostumen a deixar en un segon pla o a oblidar completament la qüestió de com es regula l'exercici del poder en les relacions socials, substituint això per consideracions de caràcter psicologista sobre identitats primàries, secundàries, etc, o per un problema de (ir)responsabilitat individual. Com si això esgotés el problema.

Sense pretendre negar totalment la validesa explicativa dels postulats "neofreudians" sobre la construcció de les identitats sexuals i de gènere, sí pensem que resulta molt més convincent, i políticament útil, considerar les iniciacions masculines com una escenificació dels component d'una ideologia sexual que justifica l'explotació de les dones en benefici dels homes. Una ideologia que, promovent la mistificació de les relacions de poder i la creació d'una falsa consciència, no només justifica l'opressió de les dones i el domini masculí, en general, sinó també la jerarquia entre els homes, ja que, sent la condició de "home véritable" alguna cosa difícil d'assolir i de mantenir, resulta evident que sempre haurà homes supeditats a altres, a la vegada que les dones en general es supediten a tots ells. En aquest sentit segueixen resultant molt més convincents des d'un punt de vista socioantropològic, autors com Maurice Godelier (1986) i Pierre Bourdieu (2000), la lectura reposada dels quals ens invita a posar un subíndex a les idees dels adscrits al neofreudianisme, com David D. Gilmore (1994) Thomas Gregor (1985) o Elisabeth Badinter (1993), i en general tota la moda dels Men's Studies.

3.1.2.1.1.8. Anne Jonasdottir (1993) i l'amor com a pràctica social que perpetua el patriarcat

Al seu llibre *El poder del amor. ¿Le importa el sexo a la democracia?* (Cátedra, Madrid 1993), la feminist islandesa Anne Jonasdottir defensa que, tot i haver-se avançat molt en la igualtat legal entre els sexes els homes, els homes segueixen mantenint el seu poder patriarcal perquè s'aprofiten subtilment de les capacitats desenvolupades per les dones per el cultiu abnegat de l'amor i la cura dels altres.

3.1.2.1.1.9. Victor Seidler (1995) i la heterosexualitat normatitzada basada en la raó

El filòsof britànic Victor Seidler, professor de Teoria Social de la Universitat de Londres, en les seves obres *Reason, desire and male sexuality* (1987) *La sinrazón masculina* (1994; en castellà 2000) i *Transforming masculinities* (2005) sosté que modernitat i masculinitat s'han tendit a identificar, exaltant el valor de la raó. Segons la tradició filosòfica occidental, la qualitat què permet als homes excel·lir sobre tots els éssers vius exercint justificadament el seu domini és la raó, que naturalment posseeixen en un grau eminent a diferència de les dones, dominades pel seu cos i per les emocions. Però aquest sobredimensionament de la condició racional masculina no ha estat només font d'avantatjosos privilegis en detriment de les dones, sinó també de greus perjudicis per als mateixos homes, perquè s'han negat a si mateixos el reconeixement de la seva dimensió corporal i emocional, que no sabem integrar de manera constructiva. La violència dirigida vers els altres o vers a si mateixos és una manera fallida però freqüent de donar sortida a la seva tensió interna. Cal que els homes redescobreixin el seu cos i la seva emotivitat i aprenguin a tenir cura de si mateixos i a manejar els seus sentiments sense delegar aquesta tasca en les dones properes. A mesura que els homes aprenguin a tenir cura de si mateixos emocionalment, començaran a entendre millor què significa tenir cura dels altres.

Reproduueixo a continuació el resum de les seves argumentacions que fa Mabel Burin a Varones, Género y subjetividad masculina de Mabel Burin i Irene Meler, Paidós, Barcelona, 2000, pàgs. 139-142. El subratllat es meu.

Però si ja no podem assumir que la masculinitat és alguna cosa natural, què significa que les masculinitats estiguin social i històricament construïdes? En primer lloc, ajuda a pensar que no hi ha un sol model al qual els homes s'hagin d'ajustar. Però això pot ser aterridor si és que s'obren massa opcions a la vegada. Amb quins fonaments se suposa que diferents homes prendran les seves pròpies decisions? Un filòsof britànic estudiós de les problemàtiques de la masculinitat, Victor Seidler (1995), fa una anàlisi interessant a partir de l'estudi del que implica l'heterosexualitat normatitzada per als homes en la cultura occidental, en particular a partir de la modernitat.

Sosté que, tradicionalment, hi ha hagut una forta identificació entre la masculinitat dominant i la modernitat, que s'ha organitzat al voltant d'una identificació entre masculinitat i raó. Això va permetre donar per fet que els homes eren éssers racionals i els ha permès legislar per a altres, en lloc de percebre's i parlar de si mateixos d'una manera íntima i personal, aconseguint amb això despersonalitzar l'experiència que els homes tenen de si mateixos.

La racionalitat dels homes ha estat definida de manera que els col·loca en una categoria a part de la naturalesa.

Com éssers racionals, quedarien fora de les qüestions atribuïbles a la naturalesa, per exemple, qüestions com la sexualitat. Més aviat se senten amenaçats per sentiments sexuals que potencialment els recorden la seva "naturalesa animal"

La sexualitat ha estat concebuda, des d'aquesta perspectiva, com una força o "necessitat irresistible" que ve del cos.

La idea és que una vegada que els homes han estat sexualment excitats ja no poden ser responsabilitzats pel que origina o és causa de la seva excitació, així com les conseqüències

irrefrenables resultants de sentir-se excitats.

Segons aquest principi, s'ha responsabilitzat a les dones de ser la causa de l'excitació sexual masculina ("assegurança que ella ho va provocar", s'afirma) i són elles les que carreguen amb la responsabilitat pel que passa a continuació. Sosté aquest autor que els homes han tardat molt temps a col·locar al seu lloc a la seva pròpia responsabilitat per la seva sexualitat i a aprendre a plantejar les seves experiències en diferents termes.

De la mateixa manera, entre les masculinitats blanques dominants, s'ha tendit a pensar el cos en termes mecanicistes com quelcom que necessita ser entrenat i disciplinat, però no com una part de sí constitutiva de la seva subjectivitat i amb la qual els homes poden establir un altre tipus de connexió.

La idea és que el cos té les seves pròpies necessitats, que aquestes són "animals" i que han de ser regulades i controlades des de certa racionalitat.

El supòsit és que el cos només mereix ser pres en compte quan falla d'alguna manera, del contrari és una cosa que hauria d'estar aquí, disponible com a part del fons en el qual aprenen a viure les seves vides com homes. La desestimació d'un altre cos que no sigui en termes mecànics (com una màquina, com un vehicle, etc.) porta a que els afectes predominants que desperten les seves claudicacions siguin l'enuig o la por per allò que falla.

Segons Seidler, els homes van al metge "no per entendre'ns a nosaltres mateixos, sinó per desfer-nos dels símptomes corporals".

Això coincideix amb una perspectiva mèdica occidental dominant que s'ha apropiat del cos com si fos un objecte, una cosa, i no com a part de la construcció subjectiva de cada ésser humà.

Aquest autor es pregunta "com hauran estat construïdes a través del temps les nostres relacions amb el nostre cos, no per arribar a la seva comprensió i coneixença, sinó per aconseguir el seu control i domini.

Això provindria d'una concepció dicotòmica sobre el cos i de la ment com entitats separades, així com de la contraposició raó-emoció"

Segons la tradició filosòfica occidental, els homes adquiriran la seva subjectivitat sobre la base de la raó, sense permetre les "distraccions" de l'emocionalitat, la qual cosa porta a intentar lluitar disconnectats d'aquesta part de l'experiència humana.

Per a Seidler, la identificació entre masculinitat dominant i raó desenvolupa un paper decisiu en el sosteniment de les nocions de superioritat masculina" Aquest autor cita els desenvolupaments psicoanalítics de Freud, qui va reconèixer que dins de la cultura racionalista de la modernitat els homes tenen el poder d'imposar els termes d'accord amb els quals els altres han de provar-se a si mateixos.

En la lectura que fa sobre els textos freudians, destaca que a Freud el que li interessava era il·lustrar el dany que se li havia infligit tant als homes com les dones mitjançant la repressió de la sexualitat en Occident i que tal repressió de la sexualitat anava acompanyada de diverses formes de supressió de l'emocionalitat.

Una idea interessant que suggereix Seidler és que si últimament els homes han après a pensar un poc més sobre el cos, ha estat freqüentment com un lloc amb significats culturals.

Per a això proposa deixar d'assumir que "són els altres" (dones, nens) els qui tenen necessitats emocionals i que "nosaltres no les tenim", perquè això els porta a suposar que ells no necessiten res, que els qui reclamen afecte són les/els altres. Si tinguessin un

acostament subjectiu més íntim amb el seu cos aprendrien a reconèixer una mica més de la seva emocionalitat. Els seus cossos i les seves emocions deixaran de resultar per a ells quelcom amenaçador, que aconsella la ràpida fugida sense compromís, encara que apareguin altres temors derivats de la seva vulnerabilitat, del risc de ser rebutjats, o de no trobar el resguard necessari que contingui els seus nous sentiments.

Segons aquest autor, els homes solen dependre que les dones interpretin per ells les seves emocions i sentiments, sense agrair ni valorar els esforços que han de fer les dones per aconseguir aquesta interpretació, perquè la suposen "natural" en el gènere femení, i se senten sorpresos quan les dones es neguen a posar en primer lloc els seus vincles amb ells.

En aprendre a replantejar les seves pròpies vides, els homes han hagut d'aprendre també a identificar les seves necessitats.

No obstant això, persisteix una corrent cultural patriarcal que fa que els homes tinguin una idea molt vaga del temps i l'energia que costa sostenir una relació emocional, generalment a càrrec de les dones.

Si bé en els anys vuitanta i noranta s'ha avançat notablement en el sentit de l'igualitarisme en la responsabilitat per les atencions afectius entre els membres de la parella, i de tots dos amb els fills, persisteix certa "naturalitat" en la creença que les dones es comprometran més amb l'actitud de cura.

No n'hi ha prou amb disposicions igualitàries formals, sinó que calen profundes transformacions també a nivell subjectiu perquè aquests termes de la igualtat entre els gèneres sigui més viable. Segons Seidler, a mesura que els homes aprenguin a tenir cura de si mateixos emocionalment, començaran a entendre millor què significa tenir cura dels altres.

Per a ell, és decisiu començar a replantejar les masculinitats de manera que els homes puguin començar a desenvolupar visions diferents de si mateixos. En lloc de considerar que les seves masculinitats estan donades, haurien de desenvolupar una actitud crítica vers la cultura patriarcal que els ha ofert el poder en l'àmbit públic, al preu d'aspectes centrals de la intimitat amb ells mateixos. Fins ara la concentració en la feina, el guanyar diners i obtenir èxit els ha allunyat dels vincles emocionals significatius. Les crisis respecte de les noves condicions del seu treball pot portar que molts homes es replantegin la seva posició subjectiva d'aquests vincles, amb idees i pràctiques diferents respecte de les atencions cap als altres i la igualtat. No és una tasca fàcil, però segueix sent vital per al replantejament de les masculinitats. És una cosa que els homes tot just estan començant a fer.

3.1.2.1.1.10. La masculinitat des de l'enfocament psicoanalític: Mabel Burin i Irene Meler

Reproduexo tot seguit el comentari de Elina Carill Berro al llibre *Varones. Género y subjetividad masculina* de Mabel Burín e Irene Meler, (Editorial Paidós, Buenos Aires, 2000) http://www.psicolatina.org/Cero/comentario_varones.pdf:

...A partir dels estudis de la Dona i posteriorment dels estudis de Gènere, les condicions d'opressió, exclusió i discriminació de les dones van quedar en evidència, així com els dispositius socials i les operacions simbòliques que van afavorir la seva legitimació.

Simone de Beauvoir havia dit fa uns quants anys -molts- que les dones no neixen, es fan. Els Estudis de Gènere, els Men's Studies i una psicoanàlisi que es permet deconstruir, ens revela, que els homes - de la mateixa manera que les dones- no neixen, també es fan.

És des d'aquest dilema teòric, el dels Estudis de Gènere i la Psicoanàlisi, que les autores

emprenen l'ambiciosa tasca de revisar els apriorismes històrics i culturals des dels quals se'n va anar construint la subjectivitat masculina, en particular aquella que ha resultat de l'exercici del domini social masculí, producte de les societats patriarcals...

*El primer capítol proposa al **concepte de gènere**, com l'instrument útil per al estudi de la subjectivitat masculina. La categoria gènere, va ser impulsada, a mitjans dels setanta pel feminisme acadèmic anglosaxó, amb la pretensió de diferenciar les construccions socials i culturals de la biologia. Però com sosté Joan Scott, gairebé és impossible estudiar les diferències psicològiques entre homes i dones, sense estudiar al seu torn la cultura, la societat i la seva història. Burín i Meler, utilitzen al gènere no sol des d'un punt de vista descriptiu, sinó com una categoria d'anàlisis i sostenen la seva validesa com categoria psicoanalítica, sense defugir que es tracta d'una eina teòrica que transcedeix les fronteres de les disciplines. Elles mateixes defineixen els seus treball, com una complexa articulació entre la Psicoanàlisi, els Estudis de Gènere i l'anàlisi del poder implícit en els vincles sexuals i afectius entre els sexes.*

Què és la masculinitat social i com es construeix la subjectivitat masculina, són els dos interrogants que disparen dos dels capítols. Per contestar la primera, Meler es recolza en alguns estudis antropològics sobre la masculinitat, convertits alguns, ja en clàssics.

*Contrasta així els treballs de **David Gilmore**, (antropòleg nord-americà que considera que tant els rols de gènere estereotipats en general i la masculinitat en particular, s'emmarquen dins d'una estratègia de supervivència dels grups humans) amb els del francès **Maurice Godelier**, qui s'ha interessat en les formes d'exercici de poder d'un sexe sobre l'altre.*

*Recull Meler al seu torn, els treballs de **Stoller i Herdt**, els qui des d'una postura psicoanalítica i antropològica, sostenen que **la masculinitat és un procés complex de construcció que s'inicia en la infància i que per les condicions de criança, l'home haurà de fer un suprem esforç per desidentificar-se de la seva mare, i desenvolupar poderoses barreres intrapsíquiques per eludir el perill, sempre present, de la fusió amb la mare**. Meler no s'adhereix críticament a les teories que resulten dels estudis esmentats, sinó que fa una lectura qüestionadora, preguntant-se per exemple : " quins són els aspectes definitoris de la masculinitat, així com les característiques específiques de la feminitat. Aquestes preguntes no impliquen una recerca d'essències transhistòriques, sinó d'insistències sociosimbòliques i pràctiques" (pag. 117).*

*Burín al seu torn, treballa sobre els **models de masculinitat tributaris de la Modernitat i el seu decaïment**. Aquesta masculinitat hegemonica, basada en ideals que es confonen amb aquells proposats per les societats occidentals a partir de la II-lustració, està posada en dubte, no només per les dones, sinó pels propis actors.*

*Particularment interessant, resulta l'anàlisi que Meler realitza sobre la **concepció feudiana sobre els orígens de la cultura. El caràcter abstracte i suposadament impersonal de la consciència moral masculina, queda desmitificat**, quan es corren els vels i queden visibles els dispositius de dominació que estan per sota de la formulació de lleis, suposadament universals.*

*Per apofundir més en aquests plantejaments es recomana la lectura del següent article de la mateixa Irene Meler: CREACIÓN CULTURAL Y MASCULINIDAD.
<http://www.etatsgeneraux-psychanalyse.net/mag/archives/paris2000/texte130.html>*

3.1.2.1.11. Lipovetsky i la masculinitat reciclada

Reproduexo a continuació part de la ressenya realitzada per Celia Mancillas del llibre de Gilles Lipovetsky: *La tercera dona*, publicat a França l'any 1997, que encara que està centrat en la dona, inclou reflexions molt interessants sobre la continuïtat de certes normes diferencials de gènere i sobre com la masculinitat resisteix, encara que parcialment reciclada.

...El siglo XX, el gran siglo de las mujeres, ha revolucionado en las tres últimas décadas su destino e identidad. Esclavas de la procreación, con sueños de realización personal vinculados únicamente a ser madres y amas de casa, sometidas en su expresión sexual por una moral severa, las mujeres ahora han afirmado nuevas maneras de ser en el mundo que trascienden lo que fueron limitaciones ancestrales, abriendo brechas en las ciudades masculinas.

...El sentido de la revolución democrática en el ámbito de la construcción social de los géneros, está marcada, indica, por el mismo destino: la libertad de autodeterminación y de la construcción de sí mismo, trascendiendo los imperativos sociales.

Sin embargo, la llegada de la mujer sujeto -afirma- no implica la ruptura de los mecanismos de diferenciación social de los sexos. Aunado a las exigencias de libertad y de igualdad, se reactualiza la división social de los sexos, de maneras más imprecisas y menos visibles.

...las disimetrías según el género están lejos de desaparecer, sino que se reproduce la separación estructural e identitaria masculino/femenina, traducida en los gustos, las prioridades esenciales y la jerarquía motivacional.

La interpretación de la persistencia de las dicotomías de género, en que las mujeres continúan adscritas al orden doméstico, sentimental o estético, debe interpretarse desde la dinámica del sentido, de las identidades sexuales y de la autonomía subjetiva, mantiene Lipovetsky, y no únicamente como consecuencia del peso social.

...Lipovetsky plantea que la dinámica democrática no ha llegado hasta sus últimas consecuencias, basándose en el análisis de fenómenos diversos de las condiciones de las mujeres actuales: el amor; la seducción; la belleza física; la relación con el trabajo, con la familia y con el poder.

Señala dos caminos con relación a las disimilitudes de las posiciones de género. Uno de ruptura de los códigos ancestrales de lo femenino, cuando las posiciones de género se vacían de sentido existencial y se oponen a los principios de soberanía individual; el otro, ante los demás casos, en los que se perpetúan las funciones y roles antiguos, presentando combinaciones inéditas con los roles modernos.

Para Lipovetsky, este conflicto que opone la búsqueda de la igualdad y la lógica social de la alteridad de los sexos, se resuelve en que ambas triunfan al unísono, en vez de prevalecer una sobre la otra.

Con un tono incisivo -que en algunos momentos se antoja visceral-, Lipovetsky plantea que la dinámica democrática no ha llegado hasta sus últimas consecuencias, basándose en el análisis de fenómenos diversos de las condiciones de las mujeres actuales: el amor; la seducción; la belleza física; la relación con el trabajo, con la familia y con el poder. Este análisis se agrupa en cuatro ensayos que conforman esta obra.

1. El amor; la seducción

Según Lipovetsky, Don Juan está cansado, y aún más, las actitudes de las mujeres más accesibles en cuanto a ser compañeras sexuales resultan al mismo tiempo intimidantes y amenazadoras para el hombre.

Afirma: "Muchos hombres ya no entienden lo que las mujeres esperan de ellos... Desamparados frente a las 'nuevas mujeres' independientes, que se niegan a vivir a la sombra de los hombres, éstos se sentirían en la actualidad ansiosos, frágiles, desestabilizados en su identidad, inquietos respecto de sus capacidades viriles".

Sin embargo, esta idea de la crisis de lo masculino resulta engañosa, pues la mayoría de los hombres no presentan un malestar ligado a su identidad, sino más bien a dificultades relacionales o profesionales. Así, la apatía masculina respecto a la seducción se asociaría con el empuje de una cultura que privilegia lo relacional, la autenticidad, el escucharse a sí mismo y la comunicación intimista.

Ante estos hechos, cada pareja establecerá las diferencias necesarias para la seducción y se presentarán cada vez menos como representación de la colectividad femenina y la colectividad masculina.

Lipovetsky asevera, desde su concepción masculina que analiza la identidad y la esfera relacional de las mujeres, que: "Por pujante que se manifieste la cultura de la igualdad y la autenticidad, la mujer sigue siendo lo inaprensible, el enigma cuya seducción permanece inalterable".

2. La belleza física

La idolatría del "bello sexo", para Lipovetsky, una invención del Renacimiento. Y se pregunta: ¿qué sentido social debe otorgarse a esta promoción histórica de la belleza femenina, a este dispositivo cultural que logró imponerse como un rasgo permanente de la civilización occidental moderna? Este triunfo estético de lo femenino, sin embargo, no transforma las relaciones jerárquicas que subordinan la mujer al hombre, siendo que contribuye a reforzar el estereotipo de la mujer frágil y pasiva, inferior en mentalidad, condenada a la dependencia hacia los hombres.

En el siglo XX, se rompe la dimensión elitista de la belleza a través de los medios que difunden ampliamente normas e ideales de lo femenino. La cultura industrial y mediática moderna ha permitido la llegada de una nueva fase en la historia de la belleza femenina, esto es, su fase comercial y democrática. Las nuevas normas de belleza-delgadez-juventud se imponen a las mujeres, pero también a los hombres, aunque con menor fuerza a estos últimos.

Según Lipovetsky, la esbeltez y las carnes firmes son sinónimas de dominio de sí, de éxito y de self management, y representan un signo de igualación de las condiciones entre hombres y mujeres, más que un vector de opresión de la mujer.

Valdría cuestionar este último punto y analizarlo de manera más detenida ante la creciente problemática de bulimia y anorexia entre las mujeres jóvenes.

La dinámica igualitaria no ha cambiado el régimen asimétrico de la seducción en uno y otro sexos. Lipovetsky asevera que la revolución democrática topa aquí con uno de sus límites.

3. La relación con el trabajo, con la familia y con el poder

En esta época, en que se presenta el reconocimiento del principio igualitario, cuando la mujer tiene plena posesión de sí misma, persisten lógicas disímiles en cuanto a los roles sexuales. Lipovetsky se plantea: ¿Cómo situar entonces históricamente la figura de "la tercera mujer" a medio camino entre la igualdad y la desigualdad?; ¿reliquia del pasado o modelo de futuro?.

Hasta los años cincuenta el reparto de los roles para uno u otro sexos estaban claramente delimitados. El marido es proveedor del ingreso económico del hogar y quien asegura la dirección de la familia. La esposa, la responsable de la cohesión afectiva del grupo doméstico, del cuidado de la casa y de la crianza de los hijos. Actualmente, el hombre -afirma Lipovetsky- ya no es cabeza de familia y la mujer dispone de recursos económicos de su trabajo, por lo que el poder de decisión dentro de la pareja ha cambiado.

El nuevo modelo formado por la autonomía femenina, el descrédito de los comportamientos machistas y la incursión de la mujer en el mercado laboral, favorecen la participación igualitaria de ambos cónyuges en las decisiones importantes. De la misma manera, aparece la pareja igualitaria-participativa y también el individualismo gestionario entre los propios cónyuges. En Europa, afirma, los cambios en la distribución de las tareas domésticas son significativos, aunque lentos y limitados,"incapaces de encauzar a hombres y mujeres hacia una democracia doméstica".

La intensa persistencia de la discrepancia entre los roles paternos y maternos se refleja en que la mujer, ahora como antes, es más madre que lo que el hombre es padre. En una prognosis de las sociedades democráticas respecto a la relación que Lipovetsky denomina "esencial" de las mujeres con la esfera doméstica, afirma que no se perfila el cambio de los roles familiares de los dos géneros, en tanto que esta prórroga de las normas diferenciales de los sexos obedece a que, son ahora reacondicionadas, "recicladas mediante las del mundo de la autonomía".

Afirma, por el lado de la identidad masculina, que ésta se encuentra, más que herida, reciclada, sosteniendo la afirmación de Hegel en el sentido de que la subjetividad masculinase construye en el conflicto interhumano en pos de reconocimiento y de prestigio, y termina afirmando: "el hombre es el futuro del hombre, y el poder masculino, el horizonte insistente de los tiempos democráticos".

FONT: Neomujeres: confluencia de lo tradicional y lo moderno en la obra de Gilles Lipovetsky, Mancillas, C, en *Economía, Sociedad y Territorio*, vol. II, núm. 6, 1999, 331-339.339. Reseñas www.cmq.edu.mx/documentos/Revista/revista6/est68.pdf

3.1.2.1.1.12. moviments i associacions de pares de separats i divorciats *Men's Rights*

La separació i el divorci són experiències vitals traumàtiques que duu a molts homes a replantejar-se les relacions de gènere i el marc legal que els donen empara, sobre tot quan comporten l'allunyament dels fills.

La pauta dominant en la legislació de la major part dels països occidentals, és preservar el vincle d'entre mare i fills en cas de conflicte, encara que això suposi una deterioració notable per a la relació amb el pare, acompanyat de l'obligació del pagament de pensions i la renúncia a l'habitatge familiar, que sol quedar en mans de la mare. La vivència d'aquesta pràctica discriminadora, justificada en general des de posicions feministes -encara que no sempre (veure Badinter)-, ha dut a molts separats i divorciats a prendre plena consciència del seu rol de pares i a reclamar la seva revalorització des de moviments reivindicatius.

En aquest context cal situar els *Men's Rights* anglosaxons i els moviments i associacions de pares de separats i divorciats espanyols que han concentrat els seus esforços en la protecció dels seus drets, especialment els relatius a la custodia dels nens i el repartiment del patrimoni.

El següent pas ha estat qüestionar-se la visió pejorativa de la condició masculina i que ha acabat per fer socialment acceptables unes solucions legals, que discriminen a l'home en la relació amb els fills i fan gala d'un sexism que aquesta vegada antimasculí. L'alignement de bona part dels sectors feministes a favor de la preeminència del vincle matern en cas de ruptura familiar ha provocat una cert nivell de misoginia reactiva en aquests moviments. En aquests moments, un dels fronts en els quals s'està lluitant una batalla és en l'acceptació o no d'una suposada Síndrome d'Alienació Parental (estat d'indisposició cap al pare

provocat per la mare), que alguns psicòlegs al·leguen generalment en contra de les mares en casos de judicis per custodia dels fills.

3.1.2.1.1.13. Moviments d'homes per la igualtat

"Als anys setanta, a redós del moviment feminista, va néixer el moviment d'homes per la igualtat. Un corrent que ja es present a nostre país i que pretén qüestionar el model hegemonia de masculinitat.

El concepte masclista d'home és una construcció social i cultural que limita la llibertat als homes i discrimina les dones, segons l'Associació d'Homes per la Igualtat de Gènere. Als anys setanta, a redós del moviment feminista, va néixer el moviment d'homes per la igualtat. Un corrent que ja es present a nostre país i que pretén qüestionar el model hegemonia de masculinitat. Els homes que treballen per la igualtat de gènere diuen que cal analitzar els micromasclismes que es donen en la vida diària per poder canviar-los.

El moviment d'homes per la igualtat de gènere va néixer als països nòrdics i a California als anys setanta com una continuïtat del moviment feminista. A l'estat espanyol els primers grups van sorgir a la meitat dels vuitanta i es van ubicar a València i a Sevilla. Aquest moviment a l'estat espanyol està en els seus inicis i, a grans trets, existeixen dos tipus de grups: d'una banda, aquells en què en un espai d'intimitat es reflexiona sobre la masculinitat i, de l'altra, els que prenen tenir una actitud mes activista i reivindicativa.

*El que els seus seguidors volen es qüestionar el model de masculinitat hegemonic i reivindicar el paper de l'home en la igualtat. Entre els impulsors i teòrics hi ha noms com el psicòleg Luis Bonino, l'assessor en temes de gènere Michael Kaufman o el sociòleg Pierre Bourdieu. Un altre sociòleg mes proper, Josep Vicent Marqués, ha analitzat el tema en els seus llibres *Curso práctico para varones sensibles y machistas recuperables* i *Sexualidad y sexismo.*"*

"Les teories queers posen en qüestió la distinció clàssica entre sexe i gènere, posant l'accent en el fet que la noció de gènere va aparèixer en el context del discurs mèdic com un terme que feia referència a les tecnologies d'intervenció i modificació dels òrgans genitals i l'únic objectiu dels quals era dur a terme un procés de normalització sexual". Per a Beatriz Preciado és necessari i urgent des d'un punt de vista polític repensar l'autèntic sentit de la dicotomia sexe-gènere (presentada convencionalment com una relació natural), i entendre dita dicotomia com el resultat d'aplicar un conjunt de dispositius polítics i ideològics. La sexualitat no seria quelcom biològic, sinó una construcció social, una tecnologia, i només transcendint la dicotomia entre sexe i gènere es pot articular un discurs i una acció política que trenqui amb la labor normalitzadora i mutiladora de la diferència sexual.

Queer en sentit literal significa marieta, bollera, encara que per extensió designa tot el que sexualment no és normatiu (des de l@s treballador@s sexuals als sadomasoquistes). El moviment queer va aparèixer a principis dels 90 en el si de la comunitat gai i lesbiana dels EUA. En aquest context, una minoria (no en la seva connotació quantitativa, sinó en el sentit que aquest terme adquireix en el pensament de Gilles Deleuze com potencial revolucionari enfront de la norma institucionalitzada) va decidir autodenominar-se amb aquest terme despectiu per a diferenciar-se (establir una distància política) de les iniciatives que buscaven la construcció d'una identitat estable (una normalització) per als gais i lesbianes. "Unes iniciatives, va recordar Beatriz Preciado, que amb freqüència s'obliden de la resta de les variants possibles de la sexualitat i acaben limitant la seva lluita a l'obtenció de drets i privilegis"

3.1.2.1.1.14. Teoria queer.

"Las teorías queers ponen en cuestión la distinción clásica entre sexo y género, haciendo hincapié en el hecho de que la noción de género apareció en el contexto del discurso médico como un término que hacía referencia a las tecnologías de intervención y modificación de los órganos genitales y cuyo único objetivo era llevar a cabo un proceso de normalización sexual". Para Preciado es necesario y urgente desde un punto de vista político re-pensar el auténtico sentido de la dicotomía sexo-género (presentada convencionalmente como una relación natural), y entender dicha dicotomía como el resultado de aplicar un conjunto de dispositivos políticos e ideológicos. La sexualidad no sería algo biológico, sino una construcción social, una tecnología, y sólo trascendiendo la dicotomía entre sexo y género se puede articular un discurso y una acción política que rompa con la labor normalizadora y mutiladora de la diferencia sexual.

Queer en sentido literal significa maricón, bollera, aunque por extensión designa todo lo que sexualmente no es normativo (desde l@s trabajador@s sexuales a los sadomasoquistas). El movimiento queer apareció a principios de los 90 en el seno de la comunidad gay y lesbiana de los EE.UU. En ese contexto, una minoría (no en su connotación cuantitativa, sino en el sentido que este término adquiere en el pensamiento de Gilles Deleuze como potencial revolucionario frente a la norma institucionalizada) decidió autodenominarse con este término despectivo para diferenciarse (establecer una distancia política) de las iniciativas que buscaban la construcción de una identidad estable (una normalización) para los gays y lesbianas. "Unas iniciativas, recordó Beatriz Preciado, que con frecuencia se olvidan del resto de las variantes posibles de la sexualidad y terminan limitando su lucha a la obtención de derechos y privilegios".

La cultura queer (que engloba a grupos como Queer Nation, Radical Furies o the Lesbian Avangers) plantea una posición crítica con respecto a los efectos normativos de toda formación identitaria, no sólo la sexual sino también las referidas a la raza o a la clase. Así, frente a los análisis feministas clásicos y de los grupos de gays y lesbianas más liberales que aplican un enfoque dialéctico para valorar la opresión, las teorías queers consideran como su objetivo prioritario llevar a cabo un acercamiento transversal a los dispositivos sociales de sumisión y dominio.

Se trata de un movimiento postidentitario, pero que ante una situación de opresión concreta decide poner en marcha estrategias hiperidentitarias que hagan visible la posición de ciertas minorías. "Pero siempre, señaló Beatriz Preciado, desde la conciencia de que la configuración de esa hiperidentidad no es fruto de un proceso natural sino algo construido que además puede generar exclusión". Es decir, las teorías queers deben enfrentarse y resolver ciertas paradojas ya que al mismo tiempo que reivindican una identidad propia, critican la supuesta naturalidad de las identidades. Por ello no tratan de crear espacios de dualidad y dicotomía (en los que el enemigo y el objetivo a alcanzar está claro) sino de aplicar un análisis transversal y cruzado que complica mucho las estrategias políticas a desarrollar pero dotan a su acción discursiva de una gran complejidad teórica y de un enorme potencial subversivo.

Según Beatriz Preciado el movimiento queer converge con el postfeminismo al implicar una revisión crítica de las luchas feministas. Frente al feminismo liberal, heterosexual y de clase media que busca la igualdad del sujeto político mujer con el sujeto político hombre (la normalización), el postfeminismo incorpora otros elementos identitarios como las reivindicaciones de clase y raza. Frente al feminismo de la diferencia que ya integra la noción de cuerpo pero define a la mujer en clave esencialista (y habla de una identidad femenina natural con una serie de rasgos intrínsecos: instinto maternal, sensibilidad,...), el postfeminismo concibe el cuerpo (y no sólo el cuerpo de la mujer) como el efecto de un conjunto de tecnologías sexuales.

Pero las teorías y prácticas queers no representan un movimiento de emancipación que pide la adquisición de derechos en vías de un reconocimiento social y de un progreso económico (principal y casi única reivindicación de muchos movimientos feministas y de homosexuales), sino que plantean una contestación integral de la categoría de sujeto de la modernidad. "Por ello, subrayó Beatriz Preciado, para la teoría queer es necesario no asumir los

discursos/dispositivos de poder de la hegemonía". Por el contrario, debe intentar reappropriarse de nociones abyertas (como el propio nombre que designa al movimiento) que no pueden ser asimiladas con rapidez por el sistema capitalista."

Retóricas de género. Beatriz Preciado

<http://www.uia.es/artpen/estetica/estetica01/frame.html>

3.1.2.1.1.15. Questionaris de les teories sobre la masculinitat

Conscient de la dificultat que pot comportar per l'alumnat de secundària l'assimilació d'aquests continguts, he accompanyat el textos anteriors de qüestionaris elaborat amb el programa *Hot potatoes* amb autocorrecció. Aquesta eina interactiva permet fer una selecció dels conceptes més importants i aprofitar també les errades per reforçar l'aprenentatge.

Les següents preguntes i respostes poden servir d'exemple:

1. A la seva obra Iron John, Robert Bly denuncia una crisi de la masculinitat deguda al trencament o al debilitament del vincle que abans s'establia entre el pare i el fill. Per superar aquesta crisi...

A. Cal valorar més el paper de les dones ?

Això no és el que defensa Bly. Segons aquest autor, ara els pares passen la major part del temps lluny de la llar i els nois es feminitzen.

B. Exhorta a recuperar els antics ritus d'iniciació?

Segons Bly, l'existència d'una prova iniciàtica obre les portes a l'experiència del fracàs i del dolor que pot ser font de creixement personal, si es produeix al costat del pare que actua com a mentor i guia.

C. Cal tornar a la homosocialització?

Com a les cultures tribals on la relació del pare amb el fill es caracteritza no per l'exercici sever d'un poder ofegador, sinó pel treball braç a braç, per les actituds comprensives i tolerants i per l'aprenentatge mutu

D. Cal enfortir el poder del pare?

No exactament. Segons Bly, actualment el patriarcat mancat de les seves antigues virtuts es converteix en un mer instrument d'opressió i dominació.

2. Per a Robert Moore i Douglas Gillette, autors de "La nueva masculinidad", cal retrobar la "connexió adequada amb les energies masculines profundes i instinctives, amb els potencials de la masculinitat madura", i això ha de passar per la reactualització dels arquetips o ideals del...

A. Rei ?

El Rei encarna la centralitat del poder que transmet l'ordre correcte de les coses i d'un mateix.

B. Heroi ?

Per a Robert Moore i Douglas Gillette l'heroi, encara fanfarró o covard, és la versió immadura de l'arquetip desitjable: el guerrer.

C. Amant ?

"L'home sota la influència de l'Amant no vol aturar-se en els límits creats per la societat. Es rebel·la contra la seva artificialitat. La seva vida és complicada i res convencional: l'estudi de l'artista, l'estudi del creador (...) s'oposa a la llei en aquest sentit ampli, veiem en la seva vida l'enfrontament amb la vella tensió entre la sensualitat i la moral, entre l'amor i el deure"

D. Nen Precoç ?

El nen precoç és un anticipo encara immadur del mag qui és a qui en realitat proposen com a quart arquetip. El mag personifica el pensament i la reflexió, la seguretat d'un si mateix madur que és "inamovible en la seva estabilitat, centralitzada i emocionalment freda"

3. Per a Robert Moore i Douglas Gillette, la reactualització d'aquests quatre arquetips sempre ha de ser positiva i no comporta perills

A. Exactament

No exactament.

B. Alguns arquetips entranyen perills (sobretot el guerrer i el mag) ?

No exactament.

C. Tots els arquetips entranyen perills si no es desenvolupen de manera armònica?.

Quan l'energia del Rei no hi és o bé és dèbil i immadura, les famílies estan desordenades, caòtiques. El guerrer ha desenvolupat també els altres arquetipus, perquè, sinó, la seva indiferència emocional vers tot allò que no es relacioni amb la seva causa - incloses les relacions humanes primordials -, li pot convertir en un ésser sàdic i masoquista. L'arquetipus de mag també comporta el risc d'autodestrucció, si l'autoritat assolida porten a desenvolupar un sentiment de superioritat fred i cínic, i els poder assolits s'utilitzen per manipular i dominar als altres. "L'home sota la influència de l'Amant no vol aturar-se en els límits creats per la societat (...) s'oposa a la llei, veiem en la seva vida l'enfrontament amb la vella tensió entre la sensualitat i la moral, entre l'amor i el deure"

D. I contribueixen a desenvolupar una personalitat inequívocament madura?

No exactament. Cada arquetip oscil·la entre dos extrems:

Rei: Tirà – Dèbil

Guerrer: Sàdic – Masoquista

Mag: Manipulador – Innocent

Amant: Adicte - Impotent

Cadascuna d'aquestes respostes automàticament és valorada pel programa com a correcta o incorrecta, i –com succeeix a les respostes anteriors- pot estar acompañada d'una reflexió de reforç, com les anteriors.

3.1.2.1. 2. Aproximació interdisciplinària a les masculinitats

Aquesta pàgina està bàsicament dirigida al professorat i pretén proporcionar materials i documentació sobre la “construcció de les masculinitats” i les diferents àrees del currículum escolar. Es presenta en forma de taula amb molts vincles.

Inclou molta informació sobre el substrat biològic de la condició masculina i el debat sobre el pes dels factors biològics en les conductes considerades masculines.

Projecte desenvolupat gràcies a una llicència retribuïda del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DGEC) (anys 447)

Enrique Jimeno
ejimeno@xtec.cat

masculinitats

SEXU I GÈNERE

INTRODUCCIÓ

DEFINIT TERMES

ROL DE GÈNERE

-ESTUDIS SOBRE LES MASCULINITATS

LA DIFERENCIACIÓ SEXUAL I LA BIOLOGIA

-EL PROCES DE DIFERENCIACIÓ SEXUAL

-DIMORFISME SEXUAL

-QUÉ DIUEN ELS ÚLTIMS ESTUDIS NEUROLÒGICS

-ETAPES DE LA DIFERENCIACIÓ SEXUAL

AMBIGÜITAT SEXUAL I ANDROGINIA

EDAT I MASCULINITATS

QUÉ ENS DIUEN ELS ETOLEGS I LA CONDUCTA DELS PRIMATS

R19 R9 R4 R11 R10 R18 R6 R3 R2 R5 RC1 R13 R8 R14 R20 R7 R15 R16 R12 R1 RC2 RC3 R17

Reproduexo a continuació altres exemples de enllaços amb pàgines d'aquesta secció amb documents sobre masculinitats i “Llengua i Literatura” o “Història, Sociologia i Antropologia”...

Projecte desenvolupat gràcies a una llicència retribuïda del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DGEC) (anys 447)

Enrique Jimeno
ejimeno@xtec.cat

masculinitats

LITERATURA I MASCULINITATS

Kafka: [Carta al pare](#)

HEROIS I ANTIHEROIS

Héroes, antihéroes, extrahéroes: "El héroe se ha transformado y ha pasado de ser actor de la historia a ser su víctima y su observador"

Cómo ha cambiado el héroe literario "...Uno de los más luminosos libros de Mario Praz, el que lleva por título "El héroe en eclipse", estudia cómo los personajes literarios tienden al cambio y consolidación de una época, a transformarse en heraldos del nuevo régimen, son sus adelantos, son también sus súbditos y, lastimosamente, sus marionetas..."

Però també es poden trobar documents i materials suggeridors directa i directament relacionat amb les identitats masculines i Psicologia (en particular sobre les emocions i especialment amb l'agressivitat), Física i Química, Educació física (molt interessants) Tecnologia, Art, Educació Visual i Plàstica, Mitjans Audiovisuals, Música, Urbanitat i Bones pràctiques (molt útils i divertits), Geografia Economia i Dret.

3.1.2.2. Identitats Masculines

Aquest enllaç només aspira a mostrar-nos de manera sintètica diferents models de masculinitat al llarg del temps (sobretot centrats en la història del món occidental) i del món (altres entorns culturals). Inclou vincles amb articles monogràfics sobre alguns del models de masculinitat esmentats.

Projecte desenvolupat gràcies a una llicència retribuïda del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DGECC) núm. 4471

Enrique Jimeno
ejimeno@xtec.cat

masculinitats

Les identitats masculines al llarg dels temps i del món

Els models de conducta masculina i els canvis socioculturals
Ciències Socials

1. Referents amb activitats que impliquen poder, domini, triomf, èxit o almenys prestigi i exemplaritat en alguna mesura:

- l'heroi homèric,
- el mestre grec,
- el paterfamilias romà,
- el monjo,
- l'eclesiàstic,
- el cavaller,
- el mercader,
- l'artesà independent,
- el bon pagès,
- el rei,
- el cortesà,
- l'artista,
- el conqueridor,
- el científic,
- l'erudit,
- el funcionari camaleònic,
- el filòsofil il·lustrat,
- l'heroi romàtic,
- el revolucionari,

3.1.2.3. Identifica masculinitats

L'objectiu d'aquest enllaç és proporcionat tant al professorat com a l'alumnat una eina útil per identificar fàcilment trets de masculinitat. És tracta d'un recull de possibles trets associats a la masculinitat categoritzats (especialment els relacionats amb la masculinitat tradicional i hegemònica) i es presenta tant en forma de llistat com de taula. L'opció més recomanada és imprimir la taula i treballar amb aquesta eina.

Projecte desenvolupat gràcies a una llicència retribuïda del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DGECC) núm. 4471

Enrique Jimeno
ejimeno@xtec.cat

masculinitats

HOME

Trets de personalitat

- Dur
- Fort
- Poc sensible a les necessitats de l'altre
- Exigent
- Pren decisions amb facilitat
- Assertiu
- Dominant
- Agressiu
- Competitiu
- Ambiciós
- Individualista
- Líder
- Defensa les pròpies conviccions
- Analític
- Amb afany de transcendència

Listo

També he inclòs taules similars relatives a la dona adulta, i al homes joves i a les dones joves.

The screenshot shows a Microsoft Word document with the title "masculinitats" at the top. On the left, there is a sidebar menu with various links such as "Masculinitats?", "Com es construeixen?", "Identitats masculines", "Identifica masculinitats", "Noves masculinitats", "Adolescència i masculinitats", "Masculinitats i internet", "Tu, com vols ésser?", "Recerques i masculinitats", "Glossari", "Qüestionaris", "Propostes didàctiques", and "Recursos". The main content area has two columns. The left column contains a list of traits and a photograph of a woman sitting at a desk. The right column contains another list of traits and two photographs of women's faces. The document is in Spanish.

A més és pot trobar també un fitxa genèrica per a la identificació de trets personals

The screenshot shows a Microsoft Word document with the title "masculinitats" at the top. The sidebar menu is identical to the one in the previous screenshot. The main content area features a large table with 10 columns and 19 rows. The columns are labeled: "Nom de la sèrie, obra, anunci, etc., motiu de l'anàlisi:", "Nom del personatge:", "Trajetòries de vida", "Experiències inicials", "Crees", "Valors dominants", "Motivacions dominants", "Expectatives i aspiracions", "Estils emocionals", "Actitud", and "Trets de personalitat". The table contains a mix of Spanish and English text, with some rows being empty or containing placeholder text like "Introducció".

Penso que amb aquest material de suport, a l'alumnat el pot resultar molt fàcil identificar trets de conducta associats al gènere i, fins i tot, elaborar possibles perfils en funció dels trets dominants. La consulta de la secció següent també el pot ajudar (noves masculinitats).

És recomana especialment utilitzar aquestes taules per analitzar els personatges de les sèries de ficció (TV), del cinema, dels dibuixos animats, dels còmics, dels espots publicitaris, de les contes i novel·les, de tot tipus de imatges i representacions visuals, etc.

3.1.2.4. Noves masculinitats

En aquesta pàgina es presenten els nous perfils masculins que uns i altres han pretès identificar en el canviant món globalitzat contemporani. És tracta possiblement d'una pretensió vana, que revela moltes vegades la tendència caprichosa i simplificadora a etiquetar. Encara ens falta perspectiva per analitzar el fenòmen de les noves masculinitats, però hi ha quelcom evident: la crisi progressiva dels models de masculinitat tradicional. Tots i que les antigues pautes de conducta es resisteixen a desapareixer i rebroten constantment, tots observem canvis substancials: el desprestigi de les expressions d'agressivitat i violència; el valor creixent que es dona a l'expressió de les emocions; l'interès cada vegada major dels homes per exercir plenament la seva funció parental; el rebuig vers la cotilla opressora de la masculinitat tradicional; el redescobriment de l'espai privat; l'interès per establir xarxes de suport i relacions personals profundes; la presa de consciència creixent sobre la necessitat d'una distribució equitativa les tasques domèstiques a la llar; la cura d'un mateix, la preocupació per la pròpia imatge, el moviments d'homes per la igualtat, el moviment de divorciats, el fenomen dels *singles*, etc. Sens dubte, es tracta de canvis lents i vacil·lants, però cada vegada més tangibles.

La classificació que s'ofereix a aquesta pàgina només té com objectiu fer una ràpida i discutible tipificació sobre els assaigs que estem fent els homes per consolidar noves pautes de conducta i nous trets d'identitat. Hem volgut distingir clarament entre les noves formes de masculinitat que neixen des de la quotidianitat i altres que són artificialment dissenyades i promogudes amb poderoses companyes de marketing (moda, revistes per a homes, cosmètics, llibres d'autoajuda, betsellers, sèries de TV, etc.) Sens dubte, crear i vendre “identitats” s'ha convertit en un negoci molt rentable

3.1.2.5. Adolescència i masculinitats

Aquesta pàgina està especialment dirigida al professorat i té com a objectiu fer més visibles els conflictes específics que han d'afrontar els nois adolescents a causa de la seva condició masculina. Moltes vegades ens oblidem de l'extraordinària pressió que pateix un adolescent per ajustar-se als patrons de conducta propis de la masculinitat hegemònica. Cal introduir amb urgència la perspectiva de gènere també per abordar els problemes dels nois, com ja estem fent amb les noies. Els indicadors són explícits:

En termes de gènere s'observa una diferència important per l'existència de patrons culturals específics pels nois i les noies. Amb l'excepció del tabac, les noies consumeixen menys substàncies psicoactives quan es troben en espais oberts o multitudinaris. Aquesta tendència es redueix quan el consum es fa en un ambient de més confiança i on poden perdre força les representacions socials més inhibidores per les noies, com la imatge de la “noia fàcil”. De fet, a partir dels 18-20 anys es percep que els consums i riscos de nois i noies són diferents, d'aquesta manera, mentre els primers porten a terme més comportaments de risc, com la conducció de vehicles de motor sota l'efecte de l'alcohol i altres drogues, les segones adopten pautes molt més cautes (Díaz, A.; Pallarés, J.; Barruti, M. & Espluga, J. 2004)

Entre els nois i joves el consum d'alcohol, sobretot en les classes més populars, està vinculat a la manera d'entendre el lleure, i forma part del model cultural de la masculinitat. Existeix una imatge social sobre el consum en els àmbits públics que estigmatitza les noies que consumeixen en excés (la clàssica imatge de noia fàcil) i, en canvi, accepta més aquest consum entre els nois.

Quan arribem als 20 anys trobem que apareix una distància important en termes de gènere: els nois tenen el triple de probabilitat de mort que les noies, tant a Catalunya com a Espanya .

La principal causa de mort entre els i les adolescents i joves continua sent, com els anys precedents, les causes externes, especialment els accidents de trànsit. Si bé tractarem aquest tema en un apartat específic, val la pena apuntar que a la Unió Europea la sinistralitat viària és la principal causa de mort de la població que està per sota dels 35 anys

Els gèneres: la construcció de les identitats de la infància i l'adolescència <http://www.ciimu.org/documents/salut.pdf>

Projecte desenvolupat gràcies a una Beca d'estudis d'Innovació i Recerca d'Excellència de la Conselleria de Cultura (DGRG) anys 2004-2005

Enrique Jimeno
ejimeno@ctec.cat

masculinitats

ADOLESCÈNCIA I MASCULINITATS

Els nois adolescents ni tenen ni se'ls ofereixen massa elements per reflexionar sobre els **conflictes** de la seva masculinitat, se'ls obliga a ser "homes".

En els nens i nois la **penalització de no ajustar-se al model esperat** és **molt alta**, allò que es considera masculí en la nostra societat es presenta com el model sobre el que han de construir la seva identitat.

I és que les estructures més profundes i les construccions culturals no han canviat tant en relació al gènere. El nucli "dur" dels referents culturals i simbòlics es reproduïx tant per mecanismes intencionals actius com per les pròpies inèrcies socials (...).

Nens i nenes han de rebre en la família, en els mitjans de comunicació, en l'escola, **nous i diversos models d'homes i dones**, per tal que es puguin imaginar fent coses diferents i intercanviables a les que actualment els **estereotips** les condicionen i aboquen.

Els gèneres: la construcció de les identitats de la infància i l'adolescència
<http://www.ciimu.org/documents/genere.pdf>

The screenshot shows a Windows desktop with a green-themed webpage titled "masculinitats" open in a browser. The page features a banner with a photograph of a group of men standing in a row. On the left, there's a sidebar with various links related to masculinity. The main content area lists seven numbered points under the heading "1. Què succeeix actualment amb els nois adolescents?".

Links in the sidebar:

- Projecte desenvolupat gràcies a una Rèerca retribuïda del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DGEC) avanç 4471
- Enrique Jimeno
ejimeno@etec.cat
- Masculinitats?
- Com es construeixen?
- Identitats masculines
- Identifica masculinitats
- Noves masculinitats
- Adolescència i masculinitats
- Masculinitats i internet
- I tu, com vols ser?
- Recerques i masculinitats
- Glossari
- Qüestionaris
- Propostes didàctiques
- Recursos

Main content points:

1. Què succeeix actualment amb els nois adolescents?
2. Els processos d'individuació i de socialització en l'adolescència
3. Sexualitat
4. Adolescència, masculinitats i conductes de risc
5. Què podríem fer?
6. Estudis, informes i estadístiques
7. Altres temes relacionats amb la masculinitat i els adolescents

Text under point 1:

Estudis de moltes parts del món conclouen que els nois generalment passen més temps sense vigilància al carrer o fora de casa que les noies. Aquest període de temps fora de casa té tantes avantatges com riscos per als nois adolescents.

La bibliografia indica que les diferències biològiques que existeixen clarament entre nois i noies afecten la seva salut i desenvolupament d'una forma més limitada que les diferències degudes a la socialització de gènere...

Tot i que els vincles d'aquesta secció remeten a informes i articles llargs, la selecció de textos que apareixen a aquesta pàgina són assequibles per tothom i poden ésser molt útils per descobrir a l'alumnat de quelcom ignorat per ells i elles fins ara: la pressió invisible d'uns patrons de conducta molt discutibles.

3.1.2.6. Masculinitats i internet.

Es tracta només d'una pàgina de enllaços a recursos que es poden trobar a la xarxa. Com es pot comprovar, són cada vegada més abundants i, en futures actualitzacions de la pàgina, possiblement caldrà ésser més selectiu i menys exhaustiu. Aquesta pàgina és pot complementar amb la de la secció "Recerques i internet".

3.1.2.7. I tu, com vols ésser?

Pàgina dirigida explícitament als nois adolescents, a la qual aquests haurien d'arribar després de treballar les anteriors. En realitat, es tracta d'una invitació a elaborar projectes de futur en forma de manifest, incorporant la perspectiva de gènere. També s'invita a les noies a participar en aquesta tasca...

Tenint en compte totes les qüestions que hem estat analitzant a aquesta web, et proposo elaborar el teu manifest sobre les relacions de gènere:

Aspectes que volem canviar

Recorda el que hem comentat i debatut sobre...

dones	homes
<ul style="list-style-type: none"> • repartiment de tasques a la llar; • responsabilitat de la cura i educació dels fills i en l'atenció dels avis i dels malalts; • cedir poder i responsabilitats en la gestió de la llar i en l'educació dels fills • ús del llenguatge • seguiment de la moda i 	<ul style="list-style-type: none"> • corresponsabilizació de les tasques de la llar i en l'atenció i educació dels fills • descobrir la importància de la nostra presència activa en l'àmbit de la llar • capacitat d'identificar i expressar necessitats i sentiments sense pudors absurdos • alliberar-se dels models dominants

<p>dependència de la mirada masculina</p> <ul style="list-style-type: none"> • reforçament indirecte de la masculinitat tradicional • reivindicacions en l'àmbit laboral • . . . 	<ul style="list-style-type: none"> • aprendre a crear i mantenir xarxes de relacions • aprendre a tenir cura de nosaltres mateixos i dels qui ens envolten • . . .
---	---

A la pàgina també poden trobar molts documents amb orientacions i propostes al respecte.

[Masculinitat Positiva, prodiversa i no violenta](#)

[Círculo de la igualdad](#)

[Círculo de la violencia](#)

[Relaciones igualitarias y satisfactorias](#)

<http://www.igualaria.net/manifiesto.html>

[Els deu reptes pendents del feminism](#)

És recomana especialment l'enllaç amb les activitats “*Un proyecto de vida*” d’Emakunde.

3.1.2.8. Recerques i masculinitats

En aquesta pàgina, es recullen àmplies referències a institucions i investigadors especialitzats en els estudis sobre masculinitats, tant a nivell nacional com internacional. Per a la seva elaboració, he partit de la informació proporcionada pel *Centro de Estudios de la Condición Masculina*, que dirigeix Luis Bonino, tal com s'indica en l'encapçalament, ampliant les referències i els enllaços.

Crec que aquesta secció pot ser molt útil per a l'alumnat o per al professorat que desitgi aprofundir en el tema. Els apartats que hi figuren actualment són els següents:

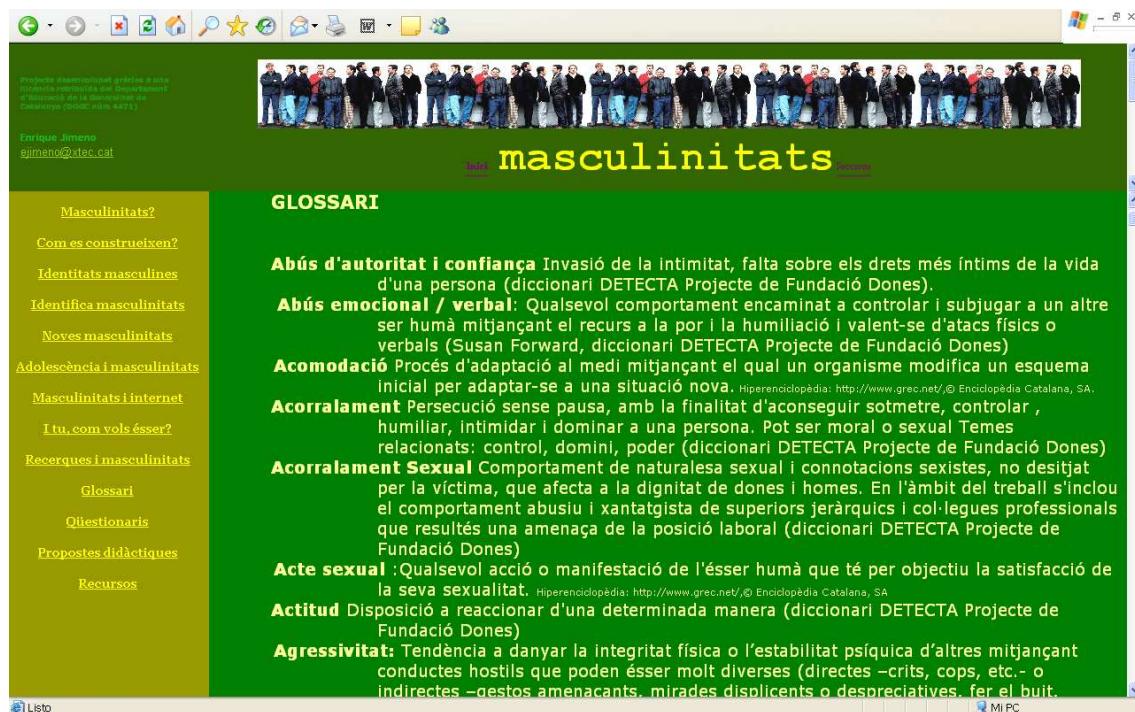
1. Bibliografia i informació sobre masculinitats
2. Estudis sobre masculinitat - Men's studies -
3. Experts
4. Homes, igualtat, profeminisme, antisexisme
 - a. Europa - Espanya
 - b. Resta d'Europa
 - c. Amèrica
5. Homes i salut
6. Homes i violència.
7. Moviments i associacions de pares separats i divorciats. *Men's Rights*
8. Masculinitats i moviment queer.
9. Homes, estètica i domesticitat
10. Possibles recerques sobre masculinitats
11. Observatori sobre masculinitats

En l'apartat “Possibles recerques sobre masculinitats” es proposen temes d'investigació dirigits sobre tots als alumnes de batxillerat. El meu propòsit és actualitzar els llistats de suggeriments periòdicament, incloent enllaços als treballs ja realitzats, si els seus autors així ho desitgen.

En l'apartat “Observatori sobre masculinitats” s'inclouran notícies recents relacionades amb el tema.

3.1.2.9. Glossari

Aquesta secció no té altra aspiració que la d'ésser utilitzada com a eina de consulta per clarificar els conceptes que apareixen a aquesta web. Sempre es cita la font d'on s'han estret algunes de les definicions.

The screenshot shows a computer screen displaying a website titled 'masculinitats'. The main content area is a green box containing the word 'GLOSSARI' in yellow. Below it is a list of terms with their definitions. To the left of the main content is a sidebar with a yellow background, listing various topics such as 'Masculinitats?', 'Com es construeixen?', 'Identitats masculines', etc. At the top of the page is a banner featuring a photograph of a group of men standing in a row. The browser's address bar and various toolbars are visible at the top of the screen.

GLOSSARI

Abús d'autoritat i confiança Invasió de la intimitat, falta sobre els drets més íntims de la vida d'una persona (diccionari DETECTA Projecte de Fundació Dones).

Abús emocional / verbal: Qualsevol comportament encaminat a controlar i subjugar a un altre ser humà mitjançant el recurs a la por i la humiliació i valent-se d'atacs físics o verbals (Susan Forward, diccionari DETECTA Projecte de Fundació Dones)

Acomodació Procés d'adaptació al medi mitjançant el qual un organisme modifica un esquema inicial per adaptar-se a una situació nova. Hiperenclopèdia: http://www.grec.net/, © Encyclopédia Catalana, SA

Acorralament Persecució sense paua, amb la finalitat d'aconseguir sotmetre, controlar, humillar, intimidar i dominar a una persona. Pot ser moral o sexual. Temes relacionats: control, domini, poder (diccionari DETECTA Projecte de Fundació Dones)

Acorralament Sexual Comportament de naturalesa sexual i connotacions sexistes, no desitjat per la víctima, que afecta a la dignitat de dones i homes. En l'àmbit del treball s'inclou el comportament abusiu i xantatgista de superiors jeràrquics i col·legues professionals que resultés una amenaça de la posició laboral (diccionari DETECTA Projecte de Fundació Dones)

Acte sexual: Qualsevol acció o manifestació de l'ésser humà que té per objectiu la satisfacció de la seva sexualitat. Hiperenclopèdia: http://www.grec.net/, © Encyclopédia Catalana, SA

Actitud Disposició a reaccionar d'una determinada manera (diccionari DETECTA Projecte de Fundació Dones)

Agressivitat: Tendència a danyar la integritat física o l'estabilitat psíquica d'altres mitjançant conductes hostils que poden ésser molt diverses (directes –crits, cops, etc.- o indirectes –destos amenacants, mirades displicents o despectives, fer el buit.

3.1.2.10. Qüestionaris

Aquesta secció està destinada a l'autoexploració dels trets i patrons de conducta que es poden relacionar amb els models de masculinitat. Però, entenem que ha de ser una autoexploració preferentment guiada pel professorat, al qual correspondrà insistir en el caràcter relatiu dels resultats. Cap d'aquests qüestionaris ha estat suficientment validat i contrastat i en mai es pretén fer diagnòstics ni menys etiquetar a ningú. L'objectiu és simplement ajudar a descobrir possibles patrons de conducta.

A més del qüestionari inicial, s'inclouen enllaços a altres com l'anomenat “güestionari sobre la dominació masculina”, el bsri, el cogiat, i també enllaços a tests de personalitat diversos.

The screenshot shows a Windows desktop environment with a web browser open to a site about masculinity ('masculinitats'). The browser's address bar is visible at the top. The main content area features a horizontal banner with a large group of men. Below the banner, the word 'masculinitats' is written in a large, stylized font. The central part of the page contains a 'TEST INICIAL' section with several numbered questions and multiple-choice answers. To the left, a sidebar lists various categories such as 'Masculinitats?', 'Com es construeixen?', 'Identitats masculines', etc. At the bottom of the sidebar, there is a link labeled 'Listo'.

3.1.2.11. Propostes didàctiques

D'aquesta secció, m'ocupó al següent capítol de la memòria.

3.1.2.12. Recursos

En aquesta pàgina, s'inclouen enllaços i referències a tot tipus de recursos que tinguin una relació directa o indirecta amb el tema de les masculinitats, i que puguin resultar útils per al treball a l'aula en algun moment. En concret es pot trobar informació i vincles relacionats amb...

1. Articles
2. Bibliografia
3. Blocs
4. Cançons
5. Cinema
6. Coeducació
7. Còmic
8. Contes
9. Dades i estadístiques
10. Entrevistes.
11. Fòrum.
12. Frases
13. Grans preguntes
14. Imatges
15. Informacions científiques: *Redes*, BBC, altres
16. Informes
17. Lectures per a joves
18. *Mens and masculinities*
19. Notícies
20. Presentacions
21. Programes de radio

- 22. Programes i sèries de televisió
- 23. Revistes per a homes:
- 24. Sexualitat
- 25. Literatura i teatre
- 26. Testimonis
- 27. Llibres de testimonis
- 28. Vídeo jocs
- 29. Vídeos
- 30. Webs per a homes

3.2.- Orientacions didàctiques per al professorat

Al capítol anterior, he anat descrivint el contingut de les seccions i de les pàgines d'aquesta web, i he donat orientacions sobre com cal utilitzar-les. Em remeto, per tant, al que ja he explicat pel que fa a la manera idònia de fer servir la web i aprofitar les seves potencialitats. Però, cal destacar l'existència d'una secció específica anomenada "Propostes didàctiques". És tracta d'un ampli recull d'activitats, d'elaboració pròpia o aliena –accessibles des de la xarxa-, que es presenten agrupades bàsicament segons dos criteris:

1. Catàleg ordenat alfabèticament pel títol de l'activitat.
2. Seqüenciació temàtica.

En el primer cas, es presenta un exhaustiu recull d'activitats que permet fer recerques o consultes ràpides. Totes apareixen breument descrites amb vincles –si cal- als materials elaborats o indicació de l'obra on es poden trobar, i referències al tipus de procediments que es treballa, les actituds els valors i destreses que es volen potenciar, el nivell i les àrees del currículum relacionades, i la possible duració. La meva intenció es anar enriquint aquesta pàgina amb noves propostes. La seva estructura permet realitzar actualitzacions fàcilment.

	posada en comú a la classe a partir dels petits grups. Font: http://www.edualter.org/			
Estàs d'acord?	<p>Llegeix les següents frases i explica si estàs o no d'acord i per què.</p> <ul style="list-style-type: none"> • La majoria dels homes no maltracten a les seves parelles. • Als nois se'ls culpabilitza de masses coses per anticipat. • La majoria de les víctimes mortals per violència de gènere són dones. • Tots es beneficiarem d'uns models de masculinitat més equitats i flexibles, començant pels mateixos homes. • Les fronteres entre els estereotips de gènere són cada vegada més difuses. • L'agressivitat difficultat inspira solucions adequades i eficaçes als problemes. • Quan es pega una vegada, hi ha una gran probabilitat de que es faci més vegades. • Hi ha una perillosa tendència a buscar víctimes en qui descarregar la ràbia i les frustrations. • Si no deixes de fer una cosa que t'agrada per mi es que no m'estimes o no t'importa. • Tinc dret a dir no a tot allò que constitueix un abús o opressió sobre la meva persona. • El fitxeig es mutu i no continua si un dels dos no vol. • L'assetjament es produeix quan un dels dos continua contra la voluntat de l'altra. • Les relacions de parella desiguals en les quals un domina a l'altre perjudiquen a tots dos. 	Redacció Debat	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitat d'expressió de les pròpies necessitats i interessos en el marc de les relacions íntimes • Conèixer les reivindicacions de les dones i dels homes 	<ul style="list-style-type: none"> • Orientació a l'objectiu • ESO, Segon batxillerat
Els nois a les revistes de noies Et reconeixes?	Fulleja les revistes per a noies que han portat classe (Ragazza, You, Mia, etc) i observa amb deteniment com es presenten als nois. Et reconeixes?	Identificació de estereotips de masculinitat Anàlisi d'imatges	<ul style="list-style-type: none"> • Esperit crític davant els estereotips de gènere 	<ul style="list-style-type: none"> • Orientació a l'objectiu • Iteració • Educació Plàstica

Reproduexo el llistat actual:

1. Acudits sexistes
2. Addicions
3. Admiro a qui...
4. Afirmació verbal: edredó/disc rallat
5. Aguantar el mur
6. Això em dona seguretat
7. Allò en va fer patir...

8. Anàlisi d'espots publicitaris
9. Anàlisi de dades estadístiques
10. Antologia d'acudits no sexistes
11. Aquest rostre expressa...
12. Argumentari
13. Art i estereotips sexistes
14. Assalt als blocs col·lectius
15. Autoestima masculina baixa. Conseqüències?
16. Baròmetre de confiança
17. Beneficis secundaris de...
18. Biografies. La vida privada dels grans personatges i les qüestions de gènere
19. Bullying
20. Canvi gradual. Em comprometo a...
21. Carta d'amor
22. Cerca, defineix homenia, “hombría” , virilitat, feminitat. Cerca sinònims i antònims.
23. Com ho explicaria ell o ella. Narració d'un “ligue” als amics o amigues
24. Com reaccions davant les campanyes de caire feminista?
25. Com t'acomadiades?
26. Com t'imagines a Déu?
27. Comentari anònim (o no) de frases i respostes a grans preguntes – a través d'un full en blanc, un correu electrònic o d'un bloc
28. Comentaris que no m'agraden...
29. Comparant normes d'urbanitat
30. Completa la historia...
31. Comunicació sense paraules
32. Contes per la igualtat
33. Contracte de parella
34. Cuinar
35. Declarar-se
36. Descriure manifestacions dels següents sentiments
37. Diàleg de sords
38. Diferències històriques i culturals en la construcció de la masculinitat
39. El ball de la catifa
40. El noi ideal...
41. El cabdell
42. El partit
43. El que més m'agrada
44. Els contraris
45. Els meus companys des de la finestra
46. Els nois a les revistes de noies Et reconeixes?
47. Els Sims
48. Em sento especialment bé quan...
49. Em vaig atrevir i ho vaig fer
50. Em vaig de viatge
51. Empoderament
52. Entrevistes a homes
53. Escenificacions
54. Eslògans per a les noves masculinitats
55. Espot publicitari
56. Estàs d'acord?
57. Exercici de la NASA
58. Explorant les habilitats socials dels homes i de les dones
59. Fent de mare
60. Fer regals
61. Fes un llistat dels sabers domèstics més importants
62. Formació de subgrups
63. Guia per a la autosuficiència domèstica
64. Has observat diferencies de gènere en...
65. Identificació de estereotips
66. Ídols?

67. Imatge del dia
68. Insults sexistes
69. Intercanvi de valoracions entre nois i noies
70. Inundació
71. Investiga entre els teus ascendents i familiars
72. Intercanviant rols
73. Joc de rol. Fitxa tipus i aplicació
74. Joves d'avui. T'identifiques
75. L'amor és...
76. La meva definició de maltractament és...
77. La mirada
78. La noia ideal...
79. Les últimes 24 hores
80. "Llargrames"
81. Llibres de text i estereotips masculins
82. Llistats de valors atribuïts diferenciadament a homes i dones
83. M'agrada parlar de
84. Manifest per a l'alliberació masculina
85. Masculinitats adolescents
86. Mentider
87. Mesurant la competència en llenguatge no verbal
88. Meu arbre, el
89. Mira
90. No som estúpids
91. Normes de la llar
92. Parlant de nois, parlant de noies
93. Passeig per la jungla
94. Peixera
95. Pel·lícules
96. Penses que un noi no ha de compartir les seves emocions amb altres nois?
97. Per pensar
98. Planxar
99. Plorar
100. Pon-te en el seu lloc
101. Presentacions comentades
102. Programes de televisió
103. Remolí d'idees
104. Quan.... de seguida me n'adono del que necessita
105. Què diuen els nois del noies? Què diuen els nois del nois? Què diuen les noies dels nois? Què diuen les noies dels noies?
106. Què entens per tenir autonomia personal?
107. Què és el que més enveges de les noies? Què és el que més enveges dels nois?
108. Què és necessari per assolir una vida de qualitat
109. Què et dona confiança en tu mateix?
110. Què queda de Bogart i Marylin?
111. Què reivindiques com a home?
112. Què tasques domèstiques fas millor?
113. Qüestionaris
114. Quines pors penses que s'imposen culturalment als homes?
115. Quines són les teves millors qualitats? Penses què tens potencialitats importants per desenvolupar?
116. Realització d'un webquest sobre estereotips sexistes a la publicitat
117. Recerca de materials audiovisuals
118. Redacció
119. Rentar
120. Sèries de televisió
121. Si Déu fora dona...
122. Situacions que em produeixen sentiments positius i situacions que em produeixen sentiments negatius
123. SMS, emails i llenguatge sexista

- 124. Soc lliure
- 125. Temes per debatre
- 126. Teranyina
- 127. Tests
- 128. Tinc por de
- 129.
- 130. Trucar a la porta
- 131. Un veritable home...
- 132. Una qualitat positiva dels nois...
- 133. Urbanitat, bones maneres i masculinitats
- 134. Veu i estats d'ànim
- 135. Zidane

En el segon cas, el que es planteja és una seqüència d'activitats i materials per l'alumnat preferentment de Segon Cicle d'ESO, organitzada per blocs temàtics, que introduceixen gradualment els principals continguts relatius a l'anàlisi de les masculinitats. Es poden treballar de manera flexible en el marc de l'hora de tutoria i orientació; o en qualsevol àrea del currículum sobretot en Ciències Experimentals, Ciències Socials, Llengua i Literatura, o Educació Visual i Plàstica, perquè es fàcil trobar relació amb els continguts prescriptius; en grups de reforç (opció molt recomanable perquè aquest tema acostuma a suscitar molt d'interès); o, de manera monogràfica, en el marc d'un crèdit variable, com jo he fet (el títol era “Fer-se dona- Fer-se home”, IES Ramon Berenguer IV, Sta. Coloma de Gramenet, curs 2005-2006, 4t d'ESO).

L'opció d'escollir el Segon Cicle de l'ESO, entre d'altres raons, respon a l'atracció especial que els noies i nois demostren per polemitzar sobre les qüestions de gènere. Qualsevol debat que es susciti al respecte aixeca passions, perquè ens estem confrontant amb assumptes molt nuclears per ells i elles en aquesta etapa: estan constraint les seves identitats i es nota. Per això, caldrà pautar molt bé les activitats i fer tasca la de moderador/es en els debats amb rigor, vetllant especialment per respectar les torms de paraula les opinions alienes.

Però, penso que perfectament es pot començar a introduir aquests continguts en el primer Cicle de l'ESO, opció d'altra banda molt recomanable. Les activitat relacionades amb les sèries de televisió o la publicitat són una eina molt útil en aquests nivells.

Pel que fa al alumnat de Batxillerat, penso que poden aprofitar molt l'abundant informació que es proporciona a la web sobre les teories relatives a la masculinitats en el marc de matèries com Filosofia, Història, Psicologia, Sociologia i, sobretot, poden realitzar treballs de recerca sobre el tema des de qualsevol àrea. A la secció “Recerques i masculinitats” es suggereixen temes i fonts documentals. Però, crec que es possible també aprofitar moltes de les activitats sugerides a la “Seqüència d'activitats i....” esmentada, o al “Ilistat”. Només cal adaptar una mica la redacció dels exercicis i escollir textos apropiats per al seu nivell, que poden trobar-se abundantment a altres seccions de la web. Penso que una opció molt recomanable es treballar amb textos literaris i/o pel·lícules, i introduir debats sobre les masculinitats o les qüestions proposades a la “seqüència...”.

Reproduceixo, tot seguit, els blocs de continguts que apareixen a aquest apartat:

1. Exploració inicial
2. Definint i aplicant termes (sexe, prejudici, gènere, estereotip, expectativa de gènere, atributs de gènere, patrons de conducta,...)
3. El models dominants de feminitat i masculinitat i els seus atributs
4. Masculinitat i feminitat: gens o construcció social? Dones, homes: naixem o ens fem?
5. La construcció de la masculinitat i la feminitat
6. Són més agressius els nois?. Agressivitat humana i gènere.
7. Els joves i les conductes de risc
8. Gènere i expressió de les emocions
9. Gènere i llenguatge.
10. Algunes cançons
11. Les relacions de gènere. Passat i present.
12. Joves i relacions de gènere. El príncep blau i la noia ideal. Romanticisme i relacions.
13. Gènere, joves i cinema. Estereotips dels joves a través del cinema. Còmics.
14. Gènere i publicitat (Cal seleccionar dades i textos per al debat)
15. La construcció del gènere i els testimonis dels joves.
16. La construcció del gènere i les revistes per a joves.
17. La construcció del gènere i les campanyes institucionals destinades a joves.
18. Problemes actuals en les relacions de gènere.
19. Manual d'autosuficiència emocional.
20. Manual d'autosuficiència domèstica
21. I tu, què penses fer? Les persones que volem ser. Interpretant “llargrames”

Aquests blocs s'acompanyen d'abundants d'enllaços amb documents i materials d'interès per al treball a classe.

Amb aquestes activitats i materials es pretén potenciar les següents cinquanta actituds, valors i destreses:

1. Actitud comprensiva
2. Actitud crítica davant la pressió per a adoptar patrons externs de conducta
3. Agressivitat constructiva
4. Autoconeixement
5. Autonomia emocional (no delegar la consecució de l'equilibri emocional en altres o en factors externs)
6. Autoritat en lloc d'autoritarisme
7. Capacitat d'expressió de les pròpies necessitats i interessos en el marc de les relacions íntimes
8. Capacitat de concebre un projecte de futur que equilibri activitat professional i llar
9. Capacitat de crear i mantenir els vincles personals
10. Capacitat per identificar les esclavituds i abusos encoberts que amaguen els estereotips de gènere
11. Capacitat de gestionar i regular les tensions familiars
12. Capacitat de manejar les frustracions
13. Capacitat de negociació en el marc de relacions íntimes

14. Capacitat de preveure el temps real que precisen les tasques domèstiques
15. Capacitat de resoldre conflictes de manera pacífica
16. Conèixer les reivindicacions de les dones i dels homes
17. Crear relacions profunes i xarxes de recolzament
18. Cura d'un mateix
19. Cura de les relacions personals
20. Cura dels altres
21. Cura dels malalts, dels majors i dels petits
22. Desenvolupament de l'espontaneïtat en els homes
23. Disposició a buscar ajuda i deixar-se ajudar
24. Disposició a cedir terreny i temps als homes en l'educació dels fills, la gestió de la llar, les relacions familiars i la cura dels avis
25. Elaboració de projectes de vida des de l'equitat de gènere
26. Eliminació de la bretxa domèstica. Llibertat d'moviments a la llar.
Corresponsabilització plena
27. Empatia
28. Encontre (sortir d'un mateix i anar a l'encontre de l'altre)
29. Escolta profunda
30. Exercici ple de la paternitat
31. Flexibilitat
32. Fortalesa emocional i no impositiva
33. Identificació i expressió dels sentiments
34. Identificar i eliminar la resistència passiva davant les responsabilitats domèstiques
35. Interès per entendre la subjectivitat masculina
36. Lideratge no excloent
37. Lluita per la descriminalització apriorística de la masculinitat
38. Potenciació de l'expressivitat enfront de la màscara d'impassibilitat
39. Presa de consciència del seu interessos estratègics de gènere
40. Prioritzar la disponibilitat de temps per cultivar l'espai privat i les relacions personals
41. Renúncia al mandat de gènere de demostrar què vals amb conductes de risc
42. Respecte a les diferències
43. Responsabilització plena de les tasques domèstiques
44. Revalorització de la delicadesa i de la tendresa
45. Revisió del mandat de gènere d'ocupar una posició dominant o preeminent per sistema
- 46.ús d'un llenguatge no discriminatori
47. Validació dels sentiments de por i inseguretat davant les dificultats
48. Valoració i gaudi de l'espai privat
49. Valoració positiva del fet d'“ésser home”
50. Visió no pejorativa de la competència domèstica masculina

A aquesta secció també he introduït enllaços a altres propostes didàctiques molt interessants.

The screenshot shows a Windows desktop with a web browser open to a site about masculinity. The title bar of the browser says 'masculinitats'. The main content area features a large photograph of a group of men standing in a row. Below the photo, the word 'masculinitats' is written in a stylized green font. To the left of the main content, there is a sidebar with a dark green background containing a list of links related to masculinity. Some of the visible links include 'Masculinitats?', 'Com es construeixen?', 'Identitats masculines', 'Identifica masculinitats', 'Noves masculinitats', 'Adolescència i masculinitats', 'Masculinitats i internet', 'I tu, com vols ésser?', 'Recerques i masculinitats', 'Glossari', 'Qüestionaris', 'Propostes didàctiques', and 'Recursos'. The main content area also includes sections for 'Llistat de possibles activitats', 'Seqüència d'activitats i materials per l'alumnat d'ESO, organitzada per blocs temàtics', and 'Actituds, valors i destreses que es volen potenciar'. There are also links to other resources like 'Una proposta interdisciplinar d'activitat sobre perspectiva de gènere***' and 'Paternidad y cuidado. Serie Trabajando con Hombres Jóvenes.'

Abans de concloure aquest capítol, voldria fer esment d'un material on es poden trobar suggeriments i recomanacions molt útils. Es tracta de *La coeduación de las identidades masculinas en la educación secundaria* de Amparo Tomé i Xavier Rambla (Cuadernos para la coeducación, n. 16, ICE-UAB, Barcelona, 2001). La seva lectura és molt profitosa.

Finalment, un consell. L'experiència a classe m'ha demostrat que hi ha un perill important de repetir argumentacions i ànalisis. Convé evitar-ho perquè produeix fatiga i sensació d'adoctrinament. El que cal és donar a l'alumnat eines per que el desenvolupin el seu esperit crític i l'apliquin lliure i creativament.

3.3. Material per a l'alumnat

Al llarg de les pàgines anteriors, he descrit la pàgina web que el seu conjunt està destinada a les exploracions bé autònomes o bé guiades de l'alumnat. A tota la web abunden els enllaços a petites activitats, qüestionaris o recerques de les quals he fet ja esment. Però on poden trobar-se més materials destinats a l'alumnat és a la secció “Propostes didàctiques”. Reproduceixo, a continuació, algunes de les integrades en la “Seqüència temàtica d'activitats...”

Cal subratllar que el destinatari no és únicament l'alumnat masculí del centre educatiu, sinó també l'alumnat femení, perquè la reflexió sobre la masculinitat implica a ambdós gèneres. Per això, intentaré que el plantejament de les activitats faciliti la implicació de tot l'alumnat.

“Seqüència temàtica d'activitats”

IDENTITAT DE GÈNERE Materials sobre gènere i coeducació.

Enrique Jimeno

PRESENTACIÓ

Segurament, si ets un noi has escoltat dir alguna vegada “els homes no ploren” o, si ets una noia, “això es poc femení” i potser t’ha sorprès o no t’ha agradat. És una manera directa de demanar-nos que ajustem la nostra conducta al **model d’home o dona dominant** en el nostre entorn. A vegades, la pressió d’aquests models és més indirecta i la sentim en veure la publicitat farcida de nois durs i impossibles amb cossos musculats o noies complaents amb posats seductors.

La qüestió que cal formular-se és si aquests models de conducta són bons i ajuden a viure millor.

Doncs bé, utilitzant aquest materials aprendrem a: **identificar** els models de masculinitat i feminitat que dominen en el nostre entorn ; **investigar** com es transmeten (entorn proper, família, amics, publicitat, televisió, cinema, còmic, etc.); **estudiar** com ens condicionen; debatre si ens ajuden o no a viure millor; i **explorar** noves pautes de conducta que ens permetin construir relacions més satisfactòries.

Per això, consultarem la xarxa, llegirem textos, veurem **esports** publicitaris, analitzarem **pel·lícules**, realitzarem **debats**, farem petites **dramatitzacions**, etc.

1. EXPLORACIÓ INICIAL

Als alumnes se'ls demanarà un vot de confiança per anar descobrint poc a poc el sentit d'aquesta programació. De moment s'hauran de conformar amb l'explicació inicial que apareix a la presentació.

L'alumnat destinarà un dossier específic, on incorporaran les fotòcopies il·lustrades pel professorat i les activitats realitzades.

Objectius

- Comprovar la capacitat per identificar i descriure trets de personalitat i estats anímics
- Esbrinar si es recorre a l'estereotipia de gènere amb facilitat i fins a quin punt hi ha consciència d'això
- Registrar les referències aportades espontàniament per l'alumnat que tinguin alguna relació amb els conceptes que es tractaran de definir més endavant.

Activitats

1. Visionat d'un fragment de la sèrie *Aquí no hay quien viva* o *Los Serrano*
2. Anàlisi per escrit dels personatges de la sèrie *Aquí no hay quien viva* o *Los Serrano*
3. Posada en comú utilitzant la pissarra, on es reflectiran els atributs aportats per l'alumnat de cadascun dels personatges aportats per l'alumnat.
4. Preguntes al grup i debat: Es possible identificar alguns trets específics dels homes i altres de les dones?.
5. Deures per fer consultant la xarxa d'internet o els diccionaris a l'escola o a casa segons els temps disponibles: buscar la definició de sexe femení i sexe masculí, gènere, prejudici, estereotip, arquetipus, feminitat, masculinitat i identitat.
6. Selecciona la frase o pensament que més reflexions et suggeren i comenta-la al teu dossier

1

Tots ens construïm una imatge idealitzada de nosaltres mateixos i fem grans esforços per defensar-la davant tothom.

Als nois els agrada creure's forts, segurs, competents... I quan els fets ho qüestionen es neguen a acceptar-ho i es senten molt confosos.

A les noies els agrada sentir que són atractives, molt apreciades per les amigues, estimades... I quan algun fet ho qüestiona es senten molt dolgudes i decebudes .

2

Tots ens construïm una imatge idealitzada de nosaltres mateixos i fem grans esforços per defensar-la davant tothom.

2. DEFININT I APLICANT TERMES: SEXE, PREJUDICI, GÈNERE, ESTEREOTIP, EXPECTATIVA DE GÈNERE, ATRIBUTS DE GÈNERE, PATRONS DE CONDUCTA,...

Objectius

- Distingir entre sexe i gènere.
- Entendre que el gènere és una construcció històrica constantment sotmesa a reformulació.
- Expressar-se amb el vocabulari específic propi dels estudis de gènere, emprant-lo amb precisió i rigor.
- Aprendre a identificar els principals models d'identitat masculina i femenina vigents en la nostra societat.

Activitats

1. Es demana a l'alumnat que expliqui quines definicions han trobat d'aquests termes (activitats d'avaluació inicial)
2. Preguntes al grup i debat: Quines diferències hi ha entre sexe i gènere?
3. Preguntes al grup i debat: I com definiries l'expressió "gènere estereotipat".
4. Preguntes al grup i debat: Penses que els personatges de la sèrie Aquí no hay quien viva reflecteixen els estereotips de gènere dominants?
5. Preguntes al grup i debat: Penses que aquests personatges es poden considerar arquetipus de la feminitat i masculinitat dominants?
6. Preguntes al grup i debat: Els models de masculinitat i feminitat dominants són semblants als que han conegit els nostres pares i mares, més enllà de petits canvis circumstancials, com sostenen molts?.
7. Preguntes al grup i debat: Es pot parlar d'un model de feminitat i masculinitat tradicional que sobreviu tot i els canvis aparents?
8. Preguntes al grup i debat: Apareixen a la sèrie personatges que escapin als models de feminitat i masculinitat dominants?. Quins?
9. Partint dels termes que ja hem comentat, intenta explicar el significat de les següents expressions: "expectativa de gènere"; "model de feminitat tradicional" i "model de masculinitat tradicional", "atributs de gènere", "patrons de conducta".
10. Confecciona amb el teu processador de textos un glossari amb les definicions que hem utilitzat fins ara. Posada en comú.

3. EL MODELS DOMINANTS DE FEMINITAT I MASCULINITAT I ELS SEUS ATRIBUTS. RELACIONS DE GÈNERE

Objectius

- Identificar els atributs de la masculinitat i la feminitat a partir de les assignacions dominants en el seu entorn cultural
- Explicar com les característiques atribuïdes tradicionalment a la masculinitat i feminitat tendeixen a construir identitats i rols dicotòmics (només semblen existir dos repertoris identitaris), oposats (allò que és considerat femení no es pot considerar masculí) i jeràrquics (es valoren socialment més positivament uns que altres).
- Analitzar les conseqüències que es deriven d'aquests models de masculinitat i feminitat per a la construcció de les relacions de gènere
- Identificar alguns dels mecanismes de repressió i control per a qui transgredeix els límits permesos en els comportaments de gènere.
- Qüestionar el valor mitjançant els tests sobre qüestions de gènere

Activitats

1. Confecció a la pissarra i amb la participació de tots d'un llistat d'atributs que s'assignen habitualment als homes i a les dones en el nostre entorn cultural (les dones.../ els homes...)
2. Preguntes al grup i debat: Quin tipus de relacions de gènere es deriven d'aquesta distribució d'atributs?. Per exemple, si partim de que els homes són durs i freds i les dones són sensibles i afectuoses, ens predisposem a construir relacions ...

- Igualitàries
- Desequilibrades
- Conflictives
- De subordinació de les dones als homes

Per què?

3. Preguntes al grup i debat: És aquest el model de relacions entre homes i dones que aspirem a construir? (a partir de: *Un pas més: avaliació de l'impacte de gènere, cooperació*, Diputació de Barcelona, 2005).

<http://www.lamalla.net/canal/dona/campanyes/article?id=115702>

4. Lectura d'*¿Así que esto era la liberación de la mujer?*, testimonis de dones apareguts en EL PAÍS, diumenge, 5 de març de 2005. Et corroboren aquests testimonis en l'anàlisi que hem realitzat abans sobre les relacions de gènere?.
5. Pensa en alguna parella coneguda i intenta imaginar el que pot estar l'horari habitual de cadascun dels seus membres, indicant el més detalladament possible les activitats que realitzen. S'ajusten als anàlisis que hem realitzat abans sobre les relacions de gènere?.
6. A vegades es segueixen conductes que no són les esperades en funció del gènere. Proposeu exemples. Què succeeix en aquests casos?. Debat a classe.
7. Segons el paràmetres dominants... quin són els teus nivells de masculinitat i feminitat?. Resposta i autocorrecció d'alguns dels qüestionaris disponibles a la web (relativitza els resultats: no són eines científicament contrastades).

4. EL·LABORACIÓ D'UNA FITXA ORIENTADORA PER A IDENTIFICAR ELS MODELS DOMINANTS DE FEMINITAT I MASCULINITAT.

Objectius

Els mateixos que al capítol anterior, però a més:

- Aprendre a identificar emocions i sentiments
- Desenvolupar l'interès per entendre la subjectivitat masculina
- Prendre consciència dels seus interessos estratègics de gènere
- Valoració positiva del fet d'ésser dona” i d'ésser home
- Desenvolupar la capacitat d'autoconeixement

Activitats

1. Amb un grup de nois i noies d'ESO, hem estat elaborant un llistat de trets associats als estereotips dominants d'home adult, dona adulta, noi i noia adolescents. Però, comprovaràs que només hem completat el llistat de l'home adult i de la dona adulta. Intenteu completar entre tots completar el del noi i la noia adolescent.

A. HOME

Font: <http://www.aliciante.blogspot.com>

Trets de personalitat

Dur

Fort

Poc sensible a les necessitats de l'altre

Exigent

Pren decisions amb facilitat

Assertiu

Dominant

Agressiu

Competitiu

Ambiciós

Individualista

Líder

Defensa les pròpies conviccions

Analític
Amb afany de transcendència
Combatiu

Relació amb un mateix

Segur
Confiat en les pròpies capacitats
Autosuficient
No es qüestiona
No reconeix errors amb facilitat
Analitza poc la seva intimitat afectiva i evita exterioritzar els seus sentiments..
S'identifica molt amb la seva màscara d'èxit, fortalesa i prestigi.
Per identificar, verbalitzar i manejar els seus sentiments i estats afectius en situacions de crisis greus recorre a una dona (mare, germana, parella, amiga) Té poca autonomia emocional
Li costa molt superar el fracàs

Aspecte extern

Fortalesa física
Gestualitat rígida i poc variada
Inexpressiu i distanciat
Ropa austera de colors freds que ressalta la seva fortalesa
Els pocs complements que utilitza (ulleres, rellotge, mòbil, agendes electròniques, etc.) reforcen el seu prestigi i posició

Relació amb les normes

Fort identificació
Sever
Exigent
Intransigent

Espais més freqüents

Fora de casa:
Lloc de treball
Gimnàs
Bar/ restaurant
Camp de futbol
Carretera
Dintre de casa:
Al saló, sofà o butaca davant la televisió
Davant l'ordinador
Despatx
Taller

Responsabilitats i ús del temps

Responsabilitats fora de casa. Molt temps dedicat a activitats professionals
Paper de proveïdor respecte a la unitat familiar
La llar entesa com espai per al descans i la distensió amb mínimes responsabilitats
Poca implicació en les tasques domèstiques
Discontinuïtat en l'exercici de les responsabilitats (la llar no es relaciona a l'exercici de responsabilitats importants que s'associen més a la dona): alternança diària de temps de treball i temps d'oci (a la llar o fora de la llar)
Gestió econòmica de la llar (declaració de renda, factures, inversions, etc.)
Molt temps dedicat a la televisió (veient esports) i a internet. Control del comandament a distància.
Temps pautat i rígid. Poca obertura a les novetats, imprevistos i gestions sobrevingudes.
Delega la cura dels altres i la gestió de les relacions interpersonals
Responsabilització del bricolage i reparacions a la llar
Responsabilització del cotxe
Juga poc amb el seus fills i no els accompanya en els seus estudis i procés d'aprenentatge.

Relacions personals

Comparteix els seus sentiments íntims amb les seves amigues i familiars més propers
Conserva i té cura de les amistats del passat
Relacions basades en la comunicació directa i l'affectivitat
Es responsabilitza de la gestió de les relacions interpersonals de la unitat familiar (família inclosa la de la parella, amistats, coneguts, veïns, familiars dels amics/gues dels fills)
Acostuma a subordinar les relacions personals a objectius vinculats amb la feina, el poder, el prestigi, la realització de projectes personals, l'oci
Es responsabilitza de la cura i l'atenció personalitzada dels qui l'envolten (fills, malalts, ancians, etc.)
Relacions centrades en temes de conversa íntims i personals: preocupacions, necessitats afectives, expectatives, somnis, angoixes, contrarietats.

Treball

Cerca l'èxit i la realització professional
Entén el treball com a un medi per proveir econòmicament a la seva família i per aconseguir poder, fortuna i prestigi

Oci

Esports
Veure la televisió (futbol, esports, documentals, política)
Bar
Sortir en cotxe amb la família
Bricolatge, cotxe, taller, jardí. Tasques a la segona residència.
Utilitzar l'ordinador
Afeccions: fotografia, vídeo, etc.
Llegir el diari

Salut

Font: Bonino, Luis (2000), en *Nuevas visiones de la masculinidad*. Barcelona: Icaria

Malestares masculinos:

Son problemáticas caracterizadas por la producción de sufrimiento psíquico y/o daño a sí mismo y por ser egodistónicas, es decir se viven como extrañas y molestas para el propio Yo. Podemos diferenciarlas en:

Los trastornos por búsqueda imperativa del éxito y control... Este camino provoca una sobrecarga psíquica que lleva a veces al daño corporal intempestivo (infarto, por ejemplo).

Los trastornos por sentimiento de fracaso viril... sintomatología ansioso-depresiva o hiperreactiva consiguiente.

Las patologías de la autosuficiencia con restricción emocional: arritmidad patológica, alexitimia, homofobia, dependencias a la pornografía o a la tecnología, intimofobia, parasitismo emocional de las mujeres, etc.

Los trastornos por sobreinvestimiento del cuerpo-máquina muscular : ...La vigorexia es un ejemplo muy actual de este trastorno, así como las sobrecargas o las corazas musculares y la falta de detección de alarmas corporales que impiden registrar signos precoces de enfermedad.

Hipermasculinidades : son trastornos por "exceso" de masculinidad, en el que se desarrollan actitudes en los que hay una identificación infatuada y exhibicionista con valores masculinos, que se ostentan a través de comportamientos exageradamente "masculinos", tales como despliegues de fuerza, riesgo o agresividad, exceso en consumo de alcohol o drogas, hiperautosuficiencia, la hipersexuación o no respetar reglas. Son frecuentes en los adolescentes, quienes los realizan grupalmente a veces en contra de sus deseos para ser aceptados por sus pares, así como por varones en crisis vital. Surgen del malestar por una masculinidad en entredicho, a la que se intenta reasegurar con "estrategias" masculinas. A veces conducen a abusos, aunque no sea su objetivo específico.

Las patologías de la perplejidad...: estas problemáticas surgen de la actual caída o puesta en cuestión de varios mitos de la masculinidad. Esto provoca en muchos varones que se sostienen en ellos, desconcierto y perplejidad, estancamiento del devenir vital o conflictos intra o intersubjetivos con los nuevos roles deseados/temidos. Entre ellas destacan el síndrome de "pérdida del norte", las dificultades de conciliación vida laboral/vida familiar, la vergüenza del hombre progresista a mostrar sus cambios y la llamada crisis de la identidad masculina (que la mayoría de las veces no es tal, sino un reacomodo a la restricción de roles que el varón percibe, pero sin cuestionamiento de sus representaciones de sí).

Los trastornos derivados de orientaciones sexuales no tradicionales... que implican transgredir la actual creencia de masculinidad =heterosexualidad activa, con la angustia y el temor al rechazo consiguiente.

Trastornos por indiferencia a otr@s o a sí mismo

Las patologías de la autosuficiencia indiferente o agresiva: relacionadas con las patologías por autosuficiencia con restricción emocional pero en las que las caracteriza no es la valoración narcisista del autoabastecerse sino el predominio de la indiferencia, la descalificación a las necesidades del otr@). Entre ellas: el autocentramiento patológico, la insolidaridad con los próximos y los lejanos en lo doméstico o en lo social, el embarazo de la pareja con desimplicación de la propia responsabilidad o la violencia "porque sí" en la que no se apela a una causa sino al puro placer de dañar.

Los trastornos por obediencia/rebelia excesivas a la norma y jerarquía .

Abusos de poder y violencias

Sexualitat (<http://www.amicsgais.org/html/articles/Noves-masculinitats.pdf>)

La sexualitat és una forma d'exercir poder i demostrar domini.

Per tal de demostrar la pròpia masculinitat cal prendre la iniciativa sempre, donar la talla i estar sempre disponible per demostrar la pròpia masculinitat.

Els problemes d'erecció, d'ejaculació precoç, d'impotència no són problemes mèdics per a un home, són problemes nuclears perquè posen en dubte la seva mateixa essència masculina.

Un altra exemple lligat a la mateixa qüestió: la necessitat d'exhibir un penis

suficientment gran.

B. DONA

Font: <http://www.aliciante.blogspot.com>

Trets de personalitat

Complaent
Alegre
Tímida
Servicial
Empàtica
Sensible a les necessitats de l'altre
Compassiva
Comprensiva
Crèdula
Infantil
Maternal
Plàcida
Emotiva
Apassionada
Impulsiva
Influenciable
Vulnerable
Discreta
Submisa
Delicada
Defensa els seus interessos
Cooperativa .

Relació amb un mateix

Insegura
Dependent
Es qüestiona sovint
Conviu amb els seus errors
Analitza els seus estats afectius i està acostumada a exterioritzar els seu sentiments
Sap identificar i verbalitzar els seus sentiments i estats afectius i cercar ajuda recurrent a una altra dona (mare, germana, parella, amiga)
Té poca autonomia emocional
Li costa molt superar el fracàs

Aspecte extern

Fragilitat i delicadesa
Gestualitat rica i matisada
Expressiva i propera
Ropa variada de colors càlids que ressalta la seva bellesa i sensualitat
Utilitza joies, bijuteria (anells, arracades, collarets, polseres, diademes, etc.) i

complements (bossa, mocadors fulards, cinturons
Balla molt bé
Es perfuma
S'arregla el cabell
Es depila .

Relació amb les normes

Identificació relativa
Complidora
Transigent i oberta a les excepcions
Tova

Espais més freqüents

Fora de casa:

Lloc de treball
Perruqueria
Supermercat
Porta de l'escola
Parc o plaça amb els nens
Cafeteria amb les amigues
Perruqueria

Dintre de casa

Tots els espais (fregant, rentant, netejant, ordenant)
Cuina i annexos (safareig)
Lavabos
Dormitoris

Responsabilitats i ús del temps

Responsabilitats dintre (gestió i realització gairebé exclusiva de les tasques domèstiques -cuinar, rentar, fregar, fer els llits, planxar, ordenar i netejar-ho tot;; baixar les escombraries, cura i educació dels nens, jugar amb els nens, recolzar-los i fer el seguiment dels seus estudis, atenció dels malalts i ancians) i fora de la llar (treball, comprar i reposar existències, roba, etc.)
Continuum ininterromput de tasques professionals i domèstiques
Simultaneització de tot tipus de tasques
Temps poc pautat i disposició a la sorpresa i solució dels imprevistos
Temps dedicat a la gestió de les relacions de parentiu i de les amistats i veïns de la unitat familiar
Temps dedicat als contactes amb les famílies dels amics dels fills/filles
Ús gairebé exclusiu de rentadora, assecadora, cuina, forn i altres electrodomèstics relacionats amb les tasques de la llar

Relacions personals

Responsabilització de la cura dels altres (nens, ancians, malalts, familiars, coneguts)
Juga amb el seus fills i els accompanya en els seus estudis i procés d'aprenentatge
Comparteix els seus sentiments íntims amb les seves amigues i familiars més propers
Conserva i té cura de les amistats del passat
Relacions basades en la comunicació directa i l'affectivitat
Es responsabilitza de la gestió de les relacions interpersonals de la unitat familiar (família inclosa la de la parella, amistats, coneguts, veïns, familiars dels amics/ges dels fills)
Acostuma a subordinar les relacions personals a objectius vinculats amb la feina, el poder, el prestigi, la realització de projectes personals, l'oci

Es responsabilitza de la cura i l'atenció personalitzada dels qui l'envolten (fills, malalts, ancians, etc.)

Relacions centrades en temes de conversa íntims i personals: preocupacions, necessitats afectives, expectatives, somnis, angoixes, contrarietats, crítiques.

Treball

Entén el treball com una activitat que complementa la seva dedicació prioritària a la família, el benestar de la qual és la seva preocupació principal.

No és ambiciosa a nivell laboral i delega en altres l'exercici de les tasques de comandament.

Generalment exerceix professions poc valorades socialment, cobra menys que els homes i ocupa posicions subordinades a nivell jeràrquic.

Oci

Lectura·

Veure programes del cor, culebrons, telenovel·les

Conversar amb la família i les amigues pel telèfon o quan va a comprar, al parc amb els fills o ocasionalment a una cafeteria amb les amigues

Llegir novel·les, poesia, etc.

Salut

Sexualitat

C. NOI

Font: <http://www.aliciante.blogspot.com>

Trets de personalitat

Dur

Fort

Poc sensible a les necessitats de l'altre

Exigent

Pren decisions amb facilitat

Assertiu

Dominant

Agressiu

Competitiu

Ambiciós

Individualista

Líder

Defensa les pròpies conviccions

Analític

Crític i inconformista

Combatiu i desafiant davant els adults
Bandarra

Relació amb un mateix

Vol mostrar seguretat i confiança en les pròpies capacitats i es nega a qüestionar-se i reconèixer-se temors i debilitats
Analitza poc la seva intimitat afectiva i evita exterioritzar el seu sentiments.
S'identifica molt amb la seva màscara de força i lideratge
Per identificar, verbalitzar i manejar els seus sentiments i estats afectius en situacions de crisis greus recorre a una dona (mare, germana, parella, amiga)
Té poca autonomia emocional
Considera legítim exhibir la seva agressivitat i fer gala de la seva força i destresa física.

Aspecte extern

Fort i musculat
Aparència de saber molt bé el que fa
Sovint es mostra menyspreador.
Aspecte indolent, descuidat i relativament sobri, encara que incorpori alguns elements impactants (cabell rapat, tatuatges, piercings, etc.)
Colors foscós. Predomini del negre i del blau marí.
Gestualitat esportiva i despreocupada, desinhibida, a vegades, insolent, provocadora, o fins i tot desafiant.
Desidia en el tracte amb els adults.
Ocultament relatiu rostre amb complements com ulleres de sol, gorres, passamuntanyes o similars, que augmenten la sensació de misteri, duresa i distanciament.
Freqüentment, posicions poc respectuoses: peus sobre els seients; estirats a les escales; cames esteses entorpint el pas.
Moviments enèrgics rígids i testosterònics.
Descàrregues d'agressivitat: cops, crits, etc.
Moto, mòbils, mp3, ipod, roba de marca i altres elements que reafirmen el seu poder.
Converses breus en veu alta i agressiva.
Freqüents insults i paraulotes.
Abundants al·lusions sexuals.
Acostuma a aparèixer envoltat més d'altres nois, encara que mantenint les distàncies, o bé, sol
Exhibeix les seves habilitats esportives i tecnològiques.
Es desinhibit i segur ballant.

Relació amb les normes

Resistència passiva i ocasionalment desafiant

Espais més freqüents

Responsabilitats i ús del temps

Relacions personals

Treball

Oci

D. NOIA

Font: <http://www.elperiodico.com/>
2006-04-22

Trets de personalitat

Vital
Complaent
Deshinibida
Alegre
Divertida
Decidida
Ocasionalment tímida
Empàtica
Sensible a les necessitats del noi
Compassiva
Comprensiva
Emotiva
Impulsiva
Vulnerable
Submisa

Relació amb un mateix

Lluita per actuar amb decisió i independència
Es qüestiona sovint
Conviu amb els seus errors
Analitza els seus estats afectius i està acostumada a exterioritzar els seus sentiments
Sap identificar i verbalitzar els seus sentiments i estats afectius cercar l'ajuda d'una amiga quan ho considera necessari

Aspecte extern

Atractiva, amb un cos insinuant i ben modelat
Presumida
Coqueta, sensual, seductora i, fins tot, provocativa
Utilitza amb relativa normalitat robes amb un cert component eròtic.
Molt composta i arreglada
Domini selectiu d'una gestualitat insinuant i provocadora
Envoltada d'amigues amb les que comparteix les seves intimitats o comparteix una xerrameca contínua i explosives rialles de complicitat
Ús constant de mòbil per relacionar-se

Relació amb les normes

Qüestionament freqüent i compliment crític.

Espais més freqüents...
Responsabilitats i ús del temps...
Relacions personals...
Treball...
Oci...
Salut...
Sexualitat...

2. Contrastà amb els teus companys i companyes els llistats i intenteu entre tots acordar un llistat o fitxa comú.
3. Utilitzant la fitxa, intenta trobar personatges masculins i femenins que s'ajustin a aquests estereotips a les sèries de televisió mes vistes en el teu entorn. Et suggerim algunes:

<http://www.tv3.cat/ptvcatalunya/>
<http://www.antena3.com/aquinohayquienviva/>
<http://www.loserrano.televicentro.es/>
<http://www.aida.televicentro.es/>
<http://www.lossimpson.fox.es/>
http://www.televicentro.es/dn_6285.htm
<http://www.rebelde.com/>

Pots recórrer a la descripció dels personatges que apareix a la web corresponent. T'ajudarà.

4. Els personatges que apareixen en aquestes sèries encarnen models de masculinitat molt evidents, defugint de matisos i subtileses, només potser amb l'excepció de *Vent del Pla*, la única sèrie citada, que no és còmica. Aquesta tendència a la simplificació ens pot resultar molt útil per identificar fàcilment els estereotips de masculins dominants en el nostre entorn. A partir de la informació reunida amb l'ús de la fitxa, intenta trobar apel·latius i expressions que serveixen per caracteritzar aquestes identitats masculines (en pot ajudar la consulta de la seccions "*Identitats masculines*" i "*Noves masculinitats*").
5. Estàs d'acord amb la següent afirmació: "els personatges més còmics d'aquestes sèries produeixen hilaritat perquè representen el fracàs del model de masculinitat que els agradaria encarnar".
6. Una vegades t'hagis familiaritzat amb la fitxa, intenta reconèixer els trets que caracteritzen la identitat masculina de tres personatges masculins que apareguin en pel·lícules, anuncis de televisió, còmics, etc., que t'agradin especialment.
7. Quins trets d'aquests personatges penses que dificulten la construcció d'unes relacions equilibrades i satisfactòries. Debat a classe.

5. DONES, HOMES: NAIXEM O ENS FEM? GENS O CONSTRUCCIÓ SOCIAL? (Debat)

Objectius

- Abordar sense complexos un debat molt present als mitjans de comunicació
- Mostrar que el que cal és evitar que les diferències es converteixin en desigualats i saber construir unes relacions equilibrades i satisfactòries
- Conèixer les teories que presenten el gènere bé com a una construcció social modificable o bé com a una condició essencial inalterable.

5.1. Masculinitat i feminitat: gens o construcció social? (preparació del debat).

1.Treball per grups a classe consultant la pàgina web sobre masculinitats amb l'objectiu de preparar el debat que la pregunta anterior planteja.

2. Preparació del debat: FACTORS BIOLÒGICS O PROCÉS DE SOCIALIZACIÓ COM A CAUSA DE LES DIFERÈNCIES DE GÉNERE

- Organització del debat encarregant a diferents grups la defensa de postures diferenciades, tot i que no siguin necessàriament per l'alumnat escollit. De totes maneres, es partirà de la identificació espontània amb una de les dues postures en debat.
- ○ Cada grup disposarà d'una selecció de textos que els ajudin a argumentar la seves postures
 - Defensors del caràcter determinant dels gens en la gènesi de la masculinitat i la feminitat

*Arguments a favor dels condicionaments biològics (breu)
ampliat;*

Textos de Mosterín: cromosomes, cerebre.

- Defensors del pes determinant del procés de socialització en la gènesi de la masculinitat i la feminitat

*Arguments a favor del procés de socialització (breu)
ampliat*

Textos de Mosterín: Política sexual

Els textos es poden complementar amb la consulta de la web sobre masculinitats

5. 2. Gens o construcció social?: realització del debat moderat pel professor

6. DIFERÈNCIES HISTÒRIQUES I CULTURALS EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA MASCULINITAT

Font: UNITAT DIDÀCTICA SOBRE MASCULINITAT de Ernest Cañada, Àlex Rodríguez, Mireia Zabala ACASC - ALBA SUD; <http://www.edualter.org/material/masculinitat03/index.htm>

Objectius

- Identificar i conèixer com, malgrat l'existència d'un model dominant d'entendre la masculinitat, tan històrica com culturalment, han hagut diferents formes de construcció d'aquesta masculinitat.
- Conèixer l'existència i entendre la diversitat de possibles models construïts sobre la masculinitat.
- Entendre que el gènere és una construcció històrica constantment sotmesa a reformulació.

La masculinitat a diferents cultures

A partir de la descripció dels exemples proposats per l'estudi de l'antropòleg D.D.Gilmore (*Hacerse hombre. Concepciones culturales de la masculinidad*; Ediciones Paidós; Barcelona, 1994) sobre les diferents concepcions culturals de la masculinitat en diversos pobles de l'illa de Truk de la Micronèsia i dels indígenes mehinaku de la selva Amazònica, identificar les diferents concepcions que existeixen a cada cultura sobre com s'entén la masculinitat. Un identificats contrastar amb la masculinitat tradicionalment predominant a Occident i assenyalar les diferències i similituds.

El cas de l'illa de truk

L'Illa de Truk es troba situada al centre del Pacífic sud, entre un conjunt de petites illes anomenades la Micronèsia. Un dels pobles tribals que habiten l'Illa són els "trukenses". En l'actualitat, els trukenses s'han adaptat als costums occidentals a causa dels diferents episodis colonials i a la ingerència estrangera, però encara ara conserven bona part de les seves tradicions.

Una pràctica àmpliament estesa i arrelada entre la cultura de l'oci dels homes trukenses, que afecta l'etapa de l'adolescència i la joventut, és prendre alcohol. Els joves de Turk valoren molt el fet de beure, sovint sense control, com una prova de duresa. Aquesta pràctica, que se sol realitzar els caps de setmana, en grup i de forma pública, també sol venir acompañada de violentes baralles on es realitzen ostentoses mostres de virilitat associades a l'ús de la força física, a la valentia...

Les mostres de violència actual dels pobladors de l'illa, il·lustrades en les baralles dels nois joves, es remunten en els temps passats on els joves trukenses eren coneguts per ser valents guerrers. La violència era una de les principals formes que tenien els homes de la illa per forjar-se una reputació i un primer pas en la reivindicació de la virilitat, que es consolidava mitjançant les gestes en el camp de les batalles. En l'actualitat on el context és ben diferent les mostres de virilitat han

assumit altres expressions, i l'alcoholisme forma part d'una nova fase necessària per a la construcció de la *masculinitat*.

Les baralles, que tenen un component competitiu molt important, no són estrictes competicions individuals, també disposen d'una dimensió col·lectiva que respon al sistema familiar basat en clans i al seu context històric tradicional de rivalitats entre llinatges.

Un dels elements que converteixen l'alcoholisme i les baralles dels adolescents i joves en singulars de l'illa de Truk, és que la violència i la virilitat de les baralles, és un estat passatger perioditzat en una època concreta de la vida dels homes, que és l'adolescència i joventut. Els nois joves, al casar-se, abandonen l'alcoholisme i les baralles per convertir-se en pares i marits responsables. El component agressiu del seu caràcter perdura, però troba altres manifestacions: la procreació, el saber, el respecte als ancians i a l'èxit laboral. Entenem aleshores, que la violència i virilitat de les baralles no és un fi en si mateix sinó un aprenentatge per la vida adulta.

L'aprenentatge de la masculinitat, en el cas dels homes i de la feminitat, en el cas de les dones, s'educa a partir de l'oposició. Així, mentre els homes, a partir dels 12 anys, han de prendre alcohol, participar en les baralles per aprendre a ser valents, intrèpids i forts, a afrontar els perills, a córrer riscos... les dones, a partir de la mateixa edat, han de mantenir-se bona part del dia tancades a casa i se les anima a evitar tota mena de riscos i a refusar qualsevol perill. D'elles s'espera que siguin dòcils i submises.

Les expressions pròpies de la masculinitat i la feminitat són permanents en el decurs de la vida dels seus pobladors i pobladores. Els homes però, a diferència de les dones, que amb l'arribada de la primera menstruació oficialment es converteixen en dones, no disposen de cerimònies, ni rituals, ni marcadors cronològics que els ajudin a assolir la virilitat que els pertoca. Per tant, a manca d'ajuts clau que els faciliti el reconeixement social conforme són virils, es veuen obligats a fer demostracions constants de la seva masculinitat per tal que la comunitat ho noti i ho aprovi.

Aquestes demostracions de virilitat, a més a més de centrar-se en la duresa i la valentia, també s'expressa en la capacitat d'acumulació de béns de consum, talents verbals, saviesa, bona ocupació, un bon rendiment sexual i aventures amoroses, la protecció dels familiar i sobretot la protecció de les dones.

El cas dels indígenes mehinaku de la selva amazònica de Brasil

Els indis mehinaku són aborígens que viuen a una de les zones més remotes de la selva del Brasil. A causa del seu aïllament geogràfic conserven casi intacta la seva cultura aborigen. Els mehinaku viuen de l'agricultura, la pesca i la caça i disposen d'una estricta **divisió del treball en funció del sexe**: els homes s'aventuren lluny del poblat per

caçar i pescar, mentre que les dones es queden a casa cuidant dels infants i desenvolupant la resta de tasques domèstiques.

Així com els trukenses, els homes mehinaku es preocupem molt de la **virilitat**. Per a ells, la virilitat és una posició equivalent a la més elevada virtut social. El prestigi d'un home ve definit per la correcció en com interpreta el seu paper masculí.

A diferència dels trukenses, els mehinaku mai no fan guerres ni mai han estat guerrers. Són un poble conscientment **no violent** i consideren, no tan sols la guerra, sinó també les mostres de càlera, com a quelcom moralment repulsiu. Fins i tot en els seus apreciats i famosos combats de lluita s'observen estrictes regles de correcció.

Malgrat aquesta conducta serena i controlada, el mehinaku són altament **competitius** en altres aspectes. Són sorprendentment molt adquisitius i materialistes. Tots els homes procuren superar els altres homes en les gestes de pesca i en l'acumulació de propietats com són les eines o els bens de consum importats.

La principal mesura de virilitat per als mehinaku és la seva **capacitat sexual**. La "funció sexual" és el passaport per a l'acceptació general com a homes, i de fet, defineix la posició de l'home adult. La importància atorgada al sexe en la construcció de la masculinitat, sumada al fet que els assumptes d'aptitud sexual són de domini públic, comporta que els homes visquin permanentment preocupats per la seva potència sexual i pateixin crònicament "l'ansietat per complir". Un exemple que il·lustra el caràcter públic de la sexualitat i la pressió que aquesta exerceix sobre els homes és la ridiculització i avergonyiment públic dels que són incapços de provocar l'orgasme a la seva dona o que no aconsegueixen engendrar fills.

Per aprovar la virilitat el vigor sexual és necessari però no suficient. Els **beneficis materials**, traduïts en l'acumulació d'utensilis i aliments, també són molt importants en la imatge masculina.

Els èxits materials i els èxits sexuals dels homes mehinaku estan estretament relacionats. Aquesta relació es deu a que els homes ofereixen béns materials a les dones a canvi de favors sexuals.

L'intercanvi parteix de la creença conforme les dones, per naturalesa, tenen menys desig sexuals que els homes i per tant, ells les han de convèncer amb l'ofertiment dels seus béns. Aquesta visió respon al fet que, al marge de si les dones tenen o no menys desig sexuals que ells, en la cultura mehinaku elles s'hann de mostrar reservades en les qüestions sexuals. A partir d'aquesta lògica d'intercanvi ens trobem doncs que els homes pobres soLEN obtenir menys conquestes sexuals, i es veuen obligats a renunciar a una immaculada imatge masculina, per la qual quedaran relegats en una posició inferior en la jerarquia del prestigi.

L'indi mehinaku, si se'l vol considerar un bon mascle, també ha de fer mostra de diferents formes d'hiperactivitat: ha de ser vigorós, dinàmic, enèrgic i treballador.

Els homes no poden ser mandrosos i se'ls jutjarà en funció de la seva predisposició a sortir a **treballar** (una de les principals ocupacions és la pesca) i a poder ser, en els indrets més perillosos o de major dificultat d'accés. Les expedicions perilloses, es consideren un deure cívic i una mostra de "bona ciutadania", a causa de la importància que té el peix en la dieta mehinaku. En conseqüència, ens trobem davant d'una cultura que relaciona fortament l'eficiència econòmica, amb el deure cívic i la virilitat. La virilitat s'inculca com a part d'una ètica de responsabilitat social més general.

L'aspecte físic dels homes també té molta importància. Els homes mehinaku han de ser musculosos i atlètics, prova anatòmica d'aptitud. L'home ideal és alt i fort, i es mou amb gràcia i seguretat. Desprèn confiança de si mateix.

Els homes alts també tenen més èxit que els homes baixos, anomenats peritsi, un terme despectiu amb connotacions de lletjor. Són menypreats per les dones, refusats pels familiars i humiliats per la resta dels companys.

El mascle mehinaku sempre es preocupa de no estar a l'alçada en la **producció de bens**. La por a la insuficiència econòmica és una constant en la seva vida, fet que l'empeny a emprendre esforços cada vegada majors. De fet, els homes pateixen una terrible ansietat per no semblar mandrosos. Una de les maneres de combatre aquesta por consisteix en patrocina tot sovint rituals que requereixin enormes despeses de treball i riquesa acumulades en forma d'aliments. Els homes, no tan sols s'han de mostrar dinàmics i seriosos en l'obtenció d'aliments, sinó que també s'han de mostrar generosos i desinteressats en els fruits del seu treball.

Per als mehinaku el pitjor dels homes és aquell que és mandrós, garrepa, codiciós i que menja més del que li correspon. En contraposició, a l'home de veritat li agrada compartir el què disposa, és ambiciós i generós a la vegada, és un responsable col·laborador que ho posa tot de la seva part.

Com en moltes societats que aprecien els esports, els mehinaku han desenvolupat marcs de referència simbòlics en forma de jocs competitius, mitjançant els quals, els homes poden demostrar la seva valentia envers els seus companys. **La lluita** és l'esport preferit dels mehinaku. Tots els homes l'han de practicar, esforçar-se i, si és possible, guanyar. La lluita simbolitza totes les aptituds masculines i per tant, la capacitat per a la lluita és, sobre totes les coses, la mesura d'un home i la seva promoció personal. Els triomfadors de la lluita encarnen la màxima expressió de virilitat, i són motiu de desig per a totes les dones, a diferència dels perdedors, que no se'ls respecta, se'ls considera covards i incompetents i alhora se'ls nega les altres qualitats.

L'espai communal dels mehinaku està dividit en **públic i privat**, i en la divisió, també s'observen fronteres sexuals. La imatge de la virilitat mehinaku obliga als homes a sortir als espais oberts i se'ls prohibeix

entretenir-se o refugiar-se a casa, empenyent-los envers l'exterior on hauran de competir o fracassar.

Dins del poblat i a diferència de les dones, més reservades, els homes sempre actuen més o menys deliberadament, en les zones centrals del poble. Per exemple, l'espai de la lluita, que és un lloc obert associat amb la masculinitat, està situat, simbòlicament, en el centre exacte del poble. Així, la participació en aquests i altres tipus d'activitats masculines suposen un allunyament, culturalment imposat, de la intimitat i empeny als homes als compromisos competitius. El mehinaku molt casolà o introvertit perd part del seu dret a la masculinitat.

La masculinitat mehinaku és rígidament extrovertida i sociable, una moralitat de la interacció, i està subjecta a la més severa avaluació pública. Els mehinaku anomenen aquesta sociabilitat masculina "donar la cara".

7. LES MASCULINITATS A LA HISTÒRIA

Objectius

- Entendre que el gènere és una construcció històrica constantment sotmesa a reformulació.
- Relacionar els models de masculinitat del passat amb els principals canvis socioculturals que s'han produït en el nostre entorn.

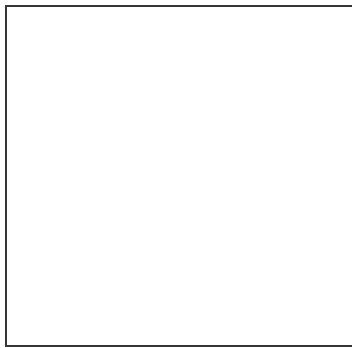
Activitat

1. Hem seleccionat una sèrie de textos procedents de manuals escolars de diferents èpoques, que parlen d'urbanitat i bones costums. Si els llegeixes atentament i analitzes les seves imatges, podràs observar canvis en la manera de concebre la masculinitat o les relacions de gènere. Quins d'aquests canvis destacades?

2. Si analitzes els textos i les imatges amb deteniment i esperit crític, també descobriràs continuïtats que revelen la resistència al canvi d'alguns patrons de conducta.

A. Nociones de Urbanidad y Deberes Religiosos y Sociales de MARTÍNEZ AGUILÓ José A López Robert Editores, Barcelona, 1906.

http://www.uned.es/manesvirtual/BibliotecaManes/FormCivica/FCiv1902_31/UrbMar/UrbMar07.html

— 32 —

timida, irresoluta, tiene que dominar á la vez sus propias pasiones y las ajenas. Por eso le es preciso recurrir á Dios que supo encadenarlas y vencerlas.

*Hija, esposa y madre! En estas palabras tan breves se encierra una existencia entera de sacrificios inapreciables, pero también de goces purísimos santiificados por los afectos más nobles.—**Teodoro Guerero.**

Deberes intelectuales

De qué tratan los deberes intelectuales?—Del modo de dirigir nuestra inteligencia para la adquisición del saber.

Cómo se alcanza el saber?—Dedicándose desde la niñez con perseverancia al estudio y al trabajo.

El ser humano puede recibir tres educaciones distintas: la que le proporcionan la religión, los padres y los maestros; la que recibe del mundo, y la que nos procuramos nosotros mismos. La 1.ª es la *mas noble*; y nos sirve de guía toda la vida. La 2.ª es la *mas práctica*, y se adquiere con no pocos desengaños. Y la 3.ª es la *mas laboriosa*, pero asegura el porvenir del hombre y le da prestigio y consideración en la sociedad.

Y por qué desde niño se debe trabajar y estudiar?—Para prepararse debidamente á cumplir sus obligaciones, que van aumentando con los años, y además por las razones siguientes: la 1.ª por ser ley impuesta por Dios. La 2.ª para asegurar su subsistencia y la de su familia. Y la 3.ª para alcanzar el saber y la virtud, que le reportarán un día honra y provecho.

Sólon decía: "Mientras vivas procura constantemente instruirte; no presumas que la vejez lleva consigo la sabiduría."

"El hombre de estudio tiene realmente placeres que superan á todas las alegrías del mundo."—**Clemente XIV.**

Y el saber, es también necesario para el rico?—Tanto ó más aún que al pobre, porque nada hay tan ridículo como un rico en tesoros y pobre en saber. Además, el saber no está expuesto á las pérdidas y vaivenes á que lo está la fortuna, y porque con el saber el hombre laborioso se abre paso al través de la desgracia.

La sabiduría es un adorno en la prosperidad y un refugio en la adversidad.—**Julio César.**

El saber—dice **Diógenes**—*es un freno á la juventud, de consuelo á los viejos, de riqueza á los pobres y de ornato á los ricos.*

— 33 —

Mateo Alemán decía: "Mas vale saber que haber, porque si la fortuna se rebelase, nunca la ciencia desampara al hombre. La hacienda se gasta, la ciencia crece, y por eso es de mayor estima lo poco que el sabio sabe que lo mucho que el rico tiene."

Y nadie debe olvidar lo que decía **Martínez de la Rosa**: Que *un virtud la ciencia humana—Es caña frágil y vana.*

El saber es también necesario d la mujer?—Tan necesario como al hombre, pero de un modo distinto. En el gobierno de la familia, al hombre corresponden los negocios exteriores y á la mujer los que se ventilan en el hogar doméstico. Ambos son importantes, pero tan diferentes en sí como distintos son el carácter y la naturaleza del hombre y de la mujer.

La distinguida escritora D.ª **Maria de la Peña** dice, dirigiéndose á las señoritas: "Estudien, trabajen, aprendan, y sin desdechar las labores manuales que tan bien sientan en sus manos, aplíquense á todo lo que sea útil y agradable; así podrán ser un día esposas amables, capaces de tomar parte activa en los negocios de su marido y en la educación de sus hijos."

Así, pues, "todos necesitamos—como dice el sabio **Miró**—enriquecer nuestro entendimiento, pero sin dejar pobre de generosos sentimientos el corazón, y porque, según afirmaba **Cervantes**: *Letras sin virtud, son perlas en el mulladar.*"

La ignorancia, cómo debe considerarse?—Como el peor de los males. El ignorante falta á Dios porque no cumple lo que le ha ordenado; se falta á sí mismo porque desconociendo sus deberes caerá en la miseria, y falta á sus semejantes porque ninguna utilidad reporta á la sociedad.

Preguntaron á **Diógenes** cuál era el mayor de los males sobre la tierra, y contestó: *Un hombre ignorante.*

Y no hay cosas que conviene más ignorarlas que saberlas?—Sí, señor; y es todo lo que prohíbe Dios y repugna á la conciencia.

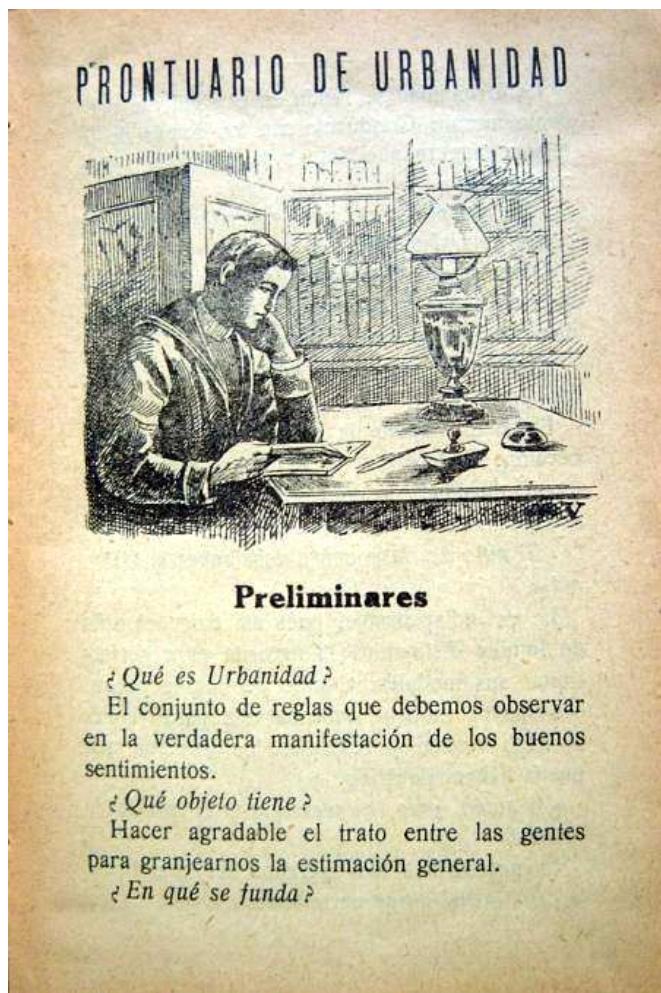
Los viejos, las faltas de respeto á nuestros padres y superiores, las faltas de conciencia ó contra la religión ó dignidad de nuestro prójimo, cosas son que ni siquiera debemos escucharlas.

Duolós decía: "Hay tres clases de ignorancia: no saber nada, saber mal lo que se ha aprendido, y saber una cosa que debiera ser ignorada."

Qué debe procurar un niño respecto á sus lecciones?—Distinguirse por su constante aplicación. Así ob-

3

B. Prontuario de Urbanidad de Federico BOSCH Y SERRA, Barcelona, 1925

C. Valores Encarnados y Defendidos por España a lo largo de su Historia de Aurelio Rodrigo SOSPEDRA, Madrid, 1954.

El Mando español ha tenido que ser siempre el primero y el mejor entre sus hombres y el que ha poseído en más alto grado las virtudes propias de la raza: la fe, la abnegación, la austereidad, la ejemplaridad, el heroísmo, el espíritu de servicio y sacrificio, la decisión, la iniciativa, la ecuanimidad, la clarividencia, etcétera.

Solamente cuando el Mando ha poseído estas virtudes es cuando ha sido obedecido por los españoles sin discusión, cuando éstos le han seguido a todas partes ciegamente y cuando han arrostrado los mayores sacrificios sin una murmuración ni una queja.

La lealtad al Mando ya se hizo proverbial desde los primitivos tiempos de nuestra historia, que la recuerdan con la llamada «fides celtibérica», y con la «devotio» al Jefe, en virtud de las cuales se llegaba al sacrificio de la vida por guardarle fidelidad, dándose el caso de que los más allegados al Jefe, cuando éste moría, se mataban a sí mismos para no sobrevivirle.

D. Ruta Féliz. Ciencias Sociales (3º EGB) Editorial Cincel, Madrid, 1983

AVERIGUAMOS CUÁLES SON LOS TRABAJOS DE NUESTROS PADRES.

PROFESIONES DE NUESTROS PADRES	
Nombre del compañero	PROFESIÓN
Miguel	Madre Pintor
David	Ingeniero Maestro
Teresa	Modista Peluquero
Victoria	Actriz Panadero
Juan	Abogado Agricultor
Javier	Taxista

Este cuadro de anotaciones continúa hasta completar los treinta y cuatro alumnos que estamos en 3.º curso.

Después salimos a las calles cercanas al colegio y realizamos una encuesta a las personas que vimos. Les dijimos que, por favor, nos contestaran.

Las respuestas las anotamos en un cuadro como éste:

- Formad equipos y haced vosotros lo mismo.
- Compara los resultados con los obtenidos en tu clase.
- ¿Qué profesiones han aparecido nuevas?
- ¿Qué profesión aparece más veces en los dos cuadros?

40

PROFESIÓN	MUJER	HOMBRE
1 Piloto	0	1
2 Enfermero/a	1	1
3		

3. Llegeix el següent text amb atenció subratllant les idees principals.

Virilidad y espejismo de Marieta Gargatagli, La Vanguardia, 24-10-2006.

Las banderas nacionales contienen algo más que rayas, cruces, estrellas, soles y lunas. Las adornan águilas, leones, serpientes, espadas, carabinas y torreones, símbolos de las luchas y los pactos de clanes, de las batallas interminables, de la sangre derramada que se repite, con violenta monotonía, en el color rojo. Son la promesa de la gloria, las representaciones del poder y de la guerra, los iconos de lo masculino. No para siempre.

Estas banderas forman el escenario imaginario de la *patria*, un lugar habitado, en proporciones variables, por leyendas, valores nacionales y, sobre todo, por una heroica masculinidad heredada. Admitimos, casi sin dudarlo, que esos símbolos nos representan con una naturalidad que, como todo lo que es inocentemente natural, revela que tiene poco de natural. Nada hay en esa iconografía que hable de las mujeres ni tampoco, en gran parte de Occidente, los hombres desean defender tales insignias ni aspiran a ser protagonistas de ese mundo metálico, guerrero y traidoramente colorido. La derrota parcial del simulacro de la heroicidad no significa que la escenografía bélica haya desaparecido; parece haber sido trasladada a otro teatro, donde dramáticamente la acción sigue su curso. Entre nosotros, sin embargo, las tramoyas quedaron a la vista. La patria, la nacionalidad y las leyes que le dan sentido son parte de una construcción que fue histórica, aunque ahora la percibamos como eterna. Su invención es poderosamente reciente. Como demuestra Eric Hobsbawm en *Naciones y nacionalismos desde 1780*, los conceptos de nación y de estado-nación fueron una novedad, impuestas a las nacionalidades dispersas, por los ideólogos del triunfante liberalismo burgués, en unos decenios bastantes precisos, entre 1830 y 1870. La organización de los estados nacionales en gran parte de Europa y América (de Canadá a Argentina) supuso un doble movimiento: la marginación de lenguas y regiones periféricas y, al mismo tiempo, la incorporación de extensísimos territorios –África, gran parte de Asia, Oceanía, fragmentos de América– al sistema colonial de las grandes potencias europeas. Las banderas del Reino Unido, Francia, Bélgica, Holanda, Alemania, Italia, España y Portugal flamearon mucho más allá de sus fronteras hasta bien entrado el siglo XX. En tanto que la expansión colonial fue la razón de las beligerancias nacionales, la descolonización posterior fue la forma de expandir el modelo de construcción de la *nación* al resto del mundo. En ese escenario inapelable, precursoramente globalizado, la virilidad decimonónica y europea se hizo dominante. El héroe moderno, que dependió de los valores, las estrategias y las necesidades del devenir capitalista, apareció entre las cenizas o las basuras de una larga tradición épica. Aquel modelo, nacido de las luchas de los hombres contra los antiguos dioses, debía su fuerza a nuestros mitos culturales más arcaicos;

el simulacro debía imitar únicamente la facilidad para morir. La escuela y los ejércitos se encargaron de difundir los beneficios de la valentía y del nuevo heroísmo y una amplia literatura amenizó el aprendizaje: los mitos formadores del espíritu nacional y las canciones militares, perdidos los ardores revolucionarios, fueron las letras propicias para que las milicias corearan las glorias de la patria. Podría pensarse que la masculinidad moderna surgida de esa fragua barrió con todos los atributos masculinos que no convenían al modelo: la sensibilidad, el sentido de la amistad, el amor a las mujeres, la poderosa imaginación. No fue necesario ni tampoco hubiera resultado posible. Bastó con establecer un orden, con imponer una jerarquía, en cuya cúspide estaba la valentía, el arrojo destinado a iluminar cualquier imaginada o real trinchera. El orden, como reveló hace siglos Aristóteles, no es algo banal: en los sentimientos, en las argumentaciones, incluso en las noticias más anodinas, crea un sentido. No se trataba de privar a los hombres de la sensibilidad artística o emocional ni de cercenar la capacidad de amar o de comprender a los otros. Había que establecer un escalafón a partir del cual unos quedaran marginados: los afeminados, los pusilánimes, los débiles; y otros fueran enaltecidos e introducidos en una camaradería masculina que debía resultar suficiente. Los cuarteles, los casinos, los clubs, los cafés fueron escenarios propicios para que los hombres hablaran sólo con hombres y donde, a veces, la virilidad rozaba sin ambigüedades el homoerotismo. Anulado por la figura o lugar del *orden*, todo lo que hacía que un hombre fuera un hombre, un ser humano, como sabemos por la filosofía o la literatura de los propios hombres, quedó relegado a los espacios inferiores. Hablar, dar, amar, comprender, compartir fueron, hasta ahora, virtudes sólo tolerables en las mujeres y, curiosamente, rechazadas. Esa formidable y pétreas escala de valores pudo mudar con facilidad y acomodarse a la vida civil: olvidemos el casco del soldado que adornaba la cúspide y dirijamos nuestra atención a cualquier otra meta inalcanzable, por ejemplo, el éxito. Ser el mejor, triunfar, envolverse en los perfumes de la gloria fueron los imperativos de la nueva segregación entre vencedores y vencidos. Ahora, en la vida. Allí también estuvieron durante mucho tiempo solos: compitiendo unos con otros, palmeándose las espaldas, sonriendo para disimular el terrible y certero temor al fracaso. Porque estar obligado a triunfar, a ser el primero, a ganarle a todos, no es un premio; es una anticipada derrota.

Entre nosotros, el mito del buen soldado ha muerto. Y con su desaparición murió todo lo que le daba sentido: qué hacer ahora con esos cuerpos hercúleos, con el vigor recalentado en la lucha por el éxito, con las almas preparadas para la gran batalla cuando lo que aparece en el horizonte es una lenta miseria mal pagada y escasamente heroica. Los dos siglos de construcción de la masculinidad moderna forjaron una virilidad destinada a alcanzar la gloria. Ese esplendor, que aparecía como la recompensa ilusoria que la sociedad patriarcal y la patria de los padres reservaba a los hombres, fue sin embargo un espejismo. Del disfraz hecho jirones aparece, a veces, un brazo musculoso, del que el propio brazo ignora su destino. Bajo la máscara hay un rostro que busca los rasgos de una cara. ¿En qué espejo buscarla? ¿En qué bandera? ¿En qué otro simulacro?

Penses que aquestes reflexions ne poden ajudar a comprendre millor el contingut d'alguns dels manuals anteriors?. De qual?. Per què?.

8. AGRESSIVITAT, ADOLESCÈNCIA I MASCULINITATS

Objectius

- Analitzar quin lloc ocupen en els models de masculinitat actuals el control de l'agressivitat i la violència.
- Qüestionar els models d'identitat masculina que impedeixen unes relacions de gènere igualitàries i satisfactòries.
- Ensenyar als adolescents a identificar i superar les ansietats que els produeix el conflicte entre el que son i el que voldrien ser.
- Confrontar a l'alumnat amb la pregunta “quin tipus de masculinitat vull potenciar en mi mateix i en el meu entorn?”

Activitats

1. Llegeix el següent text titulat Agressivitat i adolescència i confecciona una taula comparativa de les conductes agressives dels nois i de les noies que es poden observar als instituts segons l'estudi realitzat per les autòres.

	Nois	Noies
Conductes agressives	.	.
	.	.
	.	.
	.	.
	.	.
	.	.

TEXT:

Tots els nois entrevistats veuen les noies —menys un que diu que senzillament no es relaciona amb elles— com a diferents dels nois, com si estiguessin «en un mundo cerrado» amb normes i pautes de comportament pròpies. A alguns els sembla malament que hi hagi poca relació entre ells i elles, i ho atribueixen a una barrera invisible, que no saben com superar. Només uns pocs privilegiats tenen facilitat per trencar aquesta barrera. Tot i així, aquests també segueixen pensant que les noies són molt diferents d'ells.

...Aquests dos mons segregats tenen pautes de socialització i tipus de relacions socials diferents, i per tant l'agressivitat es manifesta de maneres diferents. Fixem-nos, per exemple, en l'agressivitat entre nois tal com és reflectida a les entrevistes que vam fer en un centre de secundària predominantment obrer.

Entre els nois... s'estableix un tipus de relacions físiques que, sense poder-se catalogar clarament d'agressions, estan al límit d'aquestes. És el **«joc de barallar-se»**. Els entrevistats reconeixen que **les empentes i els petits cops formen part d'un joc habitual entre nois**: «Nos

empujamos, sobretodo en gimnasia, de picardía, para ver lo que dice». **És en aquestes circumstàncies quan l'agressivitat física es revela com un joc masculí.**

Segons Parkhurst i Hopmeyer (1998: 128), darrere d'aquest joc... **els adolescents estan comprovant i establint dominacions** d'una manera socialment acceptable, a la vegada que **posen a prova l'habilitat dels altres per mantenir la posició i resistir la dominació**. És a dir, que quan aquest noi es diverteix a la classe de gimnàstica, a la vegada està **situant-se i situant els altres**, de manera que es **comprova qui no suporta les empentes, qui es mostra covard, qui es mostra perillós**, etc. Davant d'aquest joc, i també de l'enfrontament més seriós, cada jove ha de definir la seva posició, tot i que **la majoria no té consciència de la part seriosa que comporta, sinó que es veu com una manera normal de relacionar-se**.

JOSE: Que si eso lo hacemos, a lo mejor, una vez en clase para ver lo que pasa, pero siempre de cachondeo. Le decimos cosas. Después, como sabe que es cachondeo, ya pasa de todo.

D'altres, en canvi, es neguen a establir una frontera clara entre aquestes bromes i les empentes i les baralles, perquè creuen que aquest joc «siempre acaba mal, i per tant hi estan totalment en contra. I és que el fet que **el joc de barallar-se sigui masculí no vol dir que tots els nois siguin físicament agressius** per definició. En realitat, només a una minoria dels nois els agrada la violència física i barallar-se, tot i que tots els entrevistats reconeixen que existeix un risc quotidià que la baralla es produueixi. No és un risc molt alt, però sí que és un risc que tenen present. En l'espai juvenil, **un dels envits que defineixen la manera de ser masculí és el d'intervenir o no en baralles, l'actitud davant el risc** que existeix en les relacions amb els altres d'arribar a barallar-se.

Aquest risc és més accentuat en determinats ambients, determinats barris i determinades esferes. Quan se surt de nit a bars i discoteques, per exemple, l'alcohol i la situació fan que la possibilitat de baralla estigui més present.

L'institut és un d'aquests ambients en el qual existeix la possibilitat de barallar-se, ja que en les relacions entre adolescents el joc de dominació social que s'amaga darrere **la burla, l'insult i les provocacions forma part de la vida diària**. En un institut s'hi barregen joves diferents que desenvolupen afectes i animadversions, i que lluiten per assolir i mantenir un grau satisfactori de **dominació social, d'autoestima i de reputació**. La majoria d'adolescents **procuren evitar tant com poden l'agressió física**, però, tot i així, hi ha dos elements que fan que aquesta sigui una possibilitat real. D'una banda, **el risc que el joc de bromes, burles, insults i petites provocacions vagi a més** sense que cap dels implicats ho pugui evitar, i, d'altra banda, el fet que **a una minoria de joves sí que els agrada o busca contínuament l'agressivitat física per imposar-se als altres**.

L'agressivitat física, a més, no només es dóna com a resultat de la competència més o menys individual per a la dominació social, sinó que també és **producte de les relacions conflictives que s'estableixen entre grups** (entre grups classe, entre grups d'amics, entre centres, entre joves d'estils juvenils diferents, etc.). Aquestes animadversions poden basar-se en habitus diferents reforçats per currículums diferents. Els entrevistats, per exemple, parlaven de «els de metall, que són més violents», o «els d'administratiu, que són més calmats».

La majoria dels nois que vam entrevistar deien que algun cop o altre havien participat en alguna baralla. Quasi tots, malgrat això, **deien que no els agradava gens barallar-se i alguns fins i tot deien que ho odiaven**. Tots identificaven l'existeixència de **la figura del chulillo**, de l'adolescent que utilitza l'amenaça i l'agressió física per prendre posicions a la classe, per dominar els altres, o per formar un grup d'adeptes que «el respecten» per la seva capacitat d'imposar-se als altres. Els chulillos són una minoria molt petita, però tenen un pes molt important a l'hora de definir el tipus de relacions socials que s'estableixen a l'institut, ja que, per pocs que siguin, són capaços de fer que la violència es respiri en l'ambient.

Es pot ser totalment contrari a les baralles però barallar-se, perquè hi ha moments en els quals molts joves consideren que **no fer-ho implica posar-se en evidència**. Les baralles són, normalment, un cas extrem. Els enfrontaments se solucionen habitualment en el que Paul Willis (1998) anomena **«joc dels apaivagaments»**, que consisteix en complicats diàlegs i negociacions, verbals o no, en els quals es porta a terme una lluita simbòlica. En aquesta lluita simbòlica, totes dues parts procuren sortir-se'n amb la dignitat intacta però sense barallar-se.

L'honor i la reputació són molt importants (no ser un gallina) i per això cal aprendre a sortir d'aquestes situacions de manera que la dignitat no quedi ferida. D'això depèn en part el grau de dominació social. **Si algú no sap fer front a les amenaces, pot convertir-se en l'objectiu de totes les bromes.** I al revés, si algú mostra que mai es deixa trepitjar, ningú s'atrevarà a enfocar-se-hi. L'acció de cada jove davant el joc d'apaivagaments i intimidacions i les baralles és important, per tant, per al seu posicionament davant dels altres i per a la negociació de la seva identitat masculina.

Així, per exemple, un dels adolescents entrevistats, a qui no li agrada barallar-se («Siempre que no haya motivo fuerte, mejor no pelear»), es defineix com dels que aguanta la posició, dels que no deixen que un afront els faci semblar menys forts davant dels altres. «Que no te toquen los huevos» és una expressió que significa una amenaça per a tot aquell que superi els límits que imposa mantenir la pròpia dignitat. En canvi, un altre dels adolescents diu que «soy de esos que venga, digo adiós y me voy. Pero alguna vez me he quedado yo, y les planto cara. ¡No siempre vas a ir yéndote!». **Un altre explica que com que ell és incapàc de barallar-se físicament, ha après a fer mal amb les paraules** («Yo les pico hablando»). Al costat d'aquests, hi ha **els que mai es barallen**, i alguns —molt pocs— que tenen assumida la baralla com una part habitual de la seva existència: els chulillos.

Tots defineixen la seva masculinitat els uns en relació amb els altres. Els chulillos defineixen la seva masculinitat agressiva en relació amb els altres que no saben resistir les seves agressions, i els joves més menys agressius defineixen la seva masculinitat no hegemònica en relació amb els joves «més durs». Ja hem dit més amunt que segons la classe social la relació entre masculinitat i agressivitat física és diferent. En un ambient menys agressiu, les masculinitats prenen altres formes, ja que, per començar, no cal defensar-se de cap agressió física, i per tant aquest no és un element rellevant per a la masculinitat.

En canvi, en general, la feminitat es relaciona amb els tipus d'agressivitat més indirectes. **En general, en els grups de discussió les noies distingeixen en tre la seva manera de «fer-se mal», més relacionada amb els sentiments, i la manera de barallar-se dels nois, més física.** Però aquestes diferències no estan al marge de la classe social. Ja hem dit que l'agressivitat física és molt possible que sigui acceptada per les noies de classe obrera. De fet, quan a les noies se'ls planteja la qüestió de la diferència entre noies i noies, fàcilment sorgeix la idea d'aquesta distinció entre agressivitat indirecta i agressivitat directa (física o verbal). Mentre que en algun grup de discussió en què no es planteja directament aquesta qüestió, la distinció no és tan clara. Les noies d'un institut de la perifèria d'una ciutat gran... ens van explicar que les noies també es peguen, però entre elles. La manera que tenen de relacionar-se amb l'agressivitat física no és gaire diferent de la dels nois. Comencen amb insults, males paraules, en broma... I de vegades acaben barallant-se físicament.

JÉSICA: Yo, a mi me gusta chinar a una persona, que se enfade conmigo, pero luego hacemos las paces. Ya está.

[riuen]

E: ¿Y os peleáis de verdad, o...?

TOTES: No.

JÉSICA: No, en broma.

PATRICIA: Hombre, a mí a veces me ha..., se me ha ido la mano.. Por una tontería.

Por eso de que te picas y luego al final...

JÉSICA: A mí siempre me pasa eso. Empiezo de cachondeo y acabo...

Aquestes noies també **critiquen els seus companys o companyes que delaten les agressions**: «A mí lo que me da rabia de las niñas de mi clase que vayan [...] a los profesores y...». Això no vol dir que no critiquin l'actitud dels nois amb elles. **Algunes són molt clares distingint la seva manera de ser i la dels nois.** Encara que acceptin els seus companys tal com són, també **són molt consients que el masclisme les perjudica, les relega a un segon pla**, per exemple quan **per fer-se els durs amb els amics fan veure que la novia no té cap importància**.

Les noies, doncs, coneixen molt bé les regles de joc de la masculinitat dels nois amb qui es relacionen, i les accepten com a tals, com a part del joc, però no les comparteixen del tot; sempre hi mantenen una certa distància, ni que sigui perquè es troben una mica fora, en una

posició de dominació. Això no vol dir que no **reaccionin davant d'aquesta dominació masculina**.

Però mentre les noies de l'institut de classe obrera responen reivindicant la seva **participació en l'agressivitat física** («Si le tengo que dar una torta se la doy»), les noies dels instituts de classe mitjana responen **rebutjant la violència física**. Com ja passava en el cas dels nois i la masculinitat, **les noies no responen a un únic model de feminitat**, sinó que opten entre diferents possibilitats: la noia molt femenina, la masculina, la marimacho, la moderna i alliberada, etc. Hi ha noies amb una actitud agressiva, i d'altres que rebutgen aquesta agressivitat, com es pot veure en aquest diàleg d'un grup de discussió amb noies d'un institut públic de classes mitjana i obrera:

EVA: Hi ha gent que la mires i diu: «Qué estás mirando, a que te pego! a que llamo a mis amigas!». Això ja és ganes de bulla.

JUDIT: Sí.

AIDA: Sí, són tribus urbanes.

Aquestes noies que rebutgen recórrer a les agressions físiques són les que marquen més les diferències entre nois i noies. Són les que tenen més assumit el discurs recurrent segons el qual els dos sexes tracten de manera diferent els seus «piques» (problemes, diferències, enganxades). També els nois que es distancien més de l'agressivitat física són els que fan referència a aquesta característica de les noies. Amb paraules d'uns entrevistats (nois), les noies són **més subtils a l'hora de «picar-se» amb algú, però també més traïcioneres**:

JORDI: Jo diria que sí, jo què sé, potser un tio amb un altre tio, potser es traguen o s'insulten un dia i ja són amics. I les ties es piquen i ja... Però és que potser es fan molt amiguetes de «ha, ha», i se'n van i ja...

TOMÀS: És això, hi ha molta falsedad. De vegades van allà tope d'amigues i quan se'n van..., comencen a criticar-les i...

Això és confirmat també per diverses noies, que deixen clar que **elles també exclouen altres noies**, però ho fan en les seves relacions d'amistat (que normalment vol dir d'intimitat): «No porque las mujeres somos más rencorosas. Las mujeres a lo mejor... Yo a lo mejor me puedo pelear con ella y en vez de pegarle un bofetón decir "ya verás la putada que te voy a hacer"...». Els adolescents interpretenten això dient que les noies són més madures, més llestes. Però no ho diuen com un elogi, sinó com un retret, com una crítica. També és una manera de dir que les noies són menys nobles que els nois, que no participen de les regles del joc masculí de l'agressivitat. Així, malgrat que els nois i les noies en posicions més altes o intermèdies en l'estrucció social rebutgen l'agressivitat física i utilitzent tipus més indirectes d'agressivitat, els nois continuen veient en les noies comportaments diferents dels seus. Segurament, perquè malgrat que els nois puguin utilitzar també tipus d'agressivitat indirecta, no ho fan de la mateixa manera. Igual com no es comporten de la mateixa manera, segons diuen, a l'hora de formar els grups d'amics o d'amigues, d'anar junts o juntes, d'explicar-se intimitats, etc. D'altra banda, **si bé no es pot dir que les noies siguin menys agressives, sí que hem pogut comprovar en el nostre estudi que la seva capacitat per imposar-se als altres és més limitada**. En primer lloc, perquè queda **circumscrita a les relacions amb persones del mateix sexe**. En segon lloc, perquè **la dominació masculina s'expressa també en la capacitat d'agredir i no ser agredit pel sexe femení**. En aquest sentit, és molt interessant l'estudi etnogràfic sobre les New Wave Girls que féu Shane Blackman (1995). En aquest estudi es va veure com **un grup de noies d'un institut havien aconseguit evitar les agressions verbals dels nois gràcies a un estil agressiu en el vestir i, sobretot, a la seva manera de comportar-se: quan els nois les increpaven, s'hi tornaven parlant de sexe, de la regla i de compreses; estaven molt unides i es tocaven molt**, la qual cosa feia que la gent els digués lesbianes, tot i que totes elles tenien xicot; feien festes entre elles, i feien córrer rumors sobre les que havien fet, amb la qual cosa **es creava un mite sobre el grup a l'escola**.

Agressivitat i adolescència. Un problema social? de Roger Martínez i Marta Rovira
Papers 65, 2001 47-79 Universitat Autònoma de Barcelona

<http://ddd.uab.es/pub/papers/02102862n65p47.pdf>

2. Aquestes situacions es produeixen al teu institut? Descriu-les.

3. Al text, es parla d'agressivitat directa i indirecta. Fes un llistat de manifestacions de cadascuna.
4. Penses com les autores que la classe social és un factor que influeix en el tipus d'aggressivitat?. Com decriuen l'agressivitat més freqüent en els entorns obrers. Per què creus que existeix aquesta relació entre classe social i tipus d'agressivitat?
5. A l text, es parla de les "fines línies que separen el joc de l'agressió". On està el límit?
6. Segons les autores, les noies "coneixen molt bé les regles de joc de la masculinitat dels nois amb qui es relacionen". Quines són aquestes regles?. Esmenta almenys tres.
7. "Els chulillos defineixen la seva masculinitat agressiva en relació amb els altres que no saben resistir les seves aggressions, i els joves més menys agressius defineixen la seva masculinitat no hegemònica en relació amb els joves «més durs»." Penses que aquesta situació hauria de canviar? En quin sentit?. Com es podria aconseguir?.

9. INTELIGÈNCIA EMOCIONAL I MASCULINITATS

Objectius

- Analitzar quin lloc ocupen en els models de masculinitat actuals l'expressió dels sentiments, el control de l'agressivitat i la violència, la vivència de la intimitat, l'assumpció de les frustrations i les fracassos...
- Valorar quins referents de masculinitat semblen més adequats per a la construcció de la pròpia identitat personal.
- Potenciar l'intercanvi de vivències i la desdramatització dels conflictes relacionats amb les masculinitats.
- Sensibilitzar en relació a les iniciatives que suposin qüestionar-se el model sexista dominant.

Activitats

1. Llegeix els següents textos procedents de *Los hombres también lloran* de Linus Mundy (San Pablo, Madrid, 1999)

A los hombres se les enseña a levantarse valientemente de cualquier caída, sin concederles siquiera el tiempo para sacudirse el polvo.

Sin embargo, conviene permanecer en tierra por lo menos un poco, hasta conseguir componerse, y levantarse después.

Los hombres tienden a ocultar sus dolor no sólo a los demás sino incluso a sí mismos. Esto puede conducir a serias enfermedades y desequilibrios. Si un hombre vive fingiendo, tarde o temprano todo su cuerpo se rebela. Procura encontrar caminos prácticos y seguros para manifestar la angustia de tu corazón, poco a poco.

A veces se percibe el dolor más bien como confusión, culpabilidad, aturdimiento, o también como enfado o tristeza. Sé consciente de cada uno de esos sentimientos legítimos y conseguirás abordarlos mejor en su conjunto.

Haz que tu enfado trabaje a tu favor y no contra ti.

Un hombre necesita mucho valor para llegar a ser realmente humilde y humano. Permitete ser «débil»: es uno de los caminos más seguros para llegar a ser fuerte.

Puede que te tiente eso de la fortaleza masculina ante el dolor. ¡No te dejes seducir!. Traicionarías con ello una buena parte de tu humanidad y esa alma que te hace ser tú mismo.

Estàs d'acord amb aquestes consideracions i consells?. Com caldria actuar?

2. Et proposem que realitzis les activitats seleccionades pel professorat a partir dels materials elaborats per Manuel Güell Barceló a la seva llicència titulada

Desconeix-te tu mateix Programa d'alfabetització emocional

Curs 1997-98,

<http://www.xtec.es/sgfp/llicencies/199798/memories/MGuell.pdf>

En concret, les incloses a la secció "Jo sóc el meu amo. L'autocontrol emocional." 228-259...

MATERIAL PER L'ALUMNE

1a Sessió: Avaluació inicial.

2a Sessió: Tècnica d'autocontrol: el relaxament.

3a Sessió: El concepte d'estrès. Situacions estressants: un examen, una entrevista, la pressió del grup.

4a Sessió: El control dels pensaments irracionals.

5a Sessió: L'autocontrol quan s'està enfadat.

6a Sessió: Activitat de síntesi.

Seleccionem algunes

1a SESSIÓ

ACTIVITATS.

El següent qüestionari és un petit exercici per saber si ets capaç d'autocontrolar-te. Tria una de les tres respostes A, B, C de cada qüestió.

1.- Vaig a comprar i disposo de bastants diners:

- A.- Sovint compro més del que realment necessito
- B.- Només gasto allò que tenia pensat
- C.- Alguna vegada em permeto algun caprici

2.- El meu estat d'ànim està:

- A.- Algunes vegades incontrolat
- B.- Sempre controlat
- C.- Bastant controlat

3.- Un amic o amiga m'ha atacat de manera injusta. A la nit:

- A.- Encara estic patint per l'insult
- B.- Penso la manera com venjar-me
- C.- Ho deixo córrer i em dedico a altres coses.

4.- Ara que els dies són més llargs:

- A.- Torno a ser la persona alegre que sóc realment
- B.- Els meus sentiments i estats d'ànim no canvien amb el temps.
- C.- Estic més animat.

5.- Què opines de la frase: "Els problemes es passen més bé bevent":

- A.- Hi estic d'accord, a mi també m'agrada passar les penes bevent una mica.
- B.- No hi estic d'accord, és perillós fer-ne cas.
- C.- En general no és correcte, però, a vegades, un traguet en moments de crisi em va bé.

6.- Davant dels fills, els pares, en relació als seus propis errors han de:

- A.- Reconèixer-los
- B.- Amagar-los
- C.- No reconèixer-los clarament però admetre que els adults també fan errors.

7.- Una parella:

- A.- No s'ha de barallar
- B.- Pot barallar-se alguna vegada
- C.- Només poden barallar-se si no es poden entendre d'altra manera

8.- Les tres qualitats que cal inculcar als nens per tal de poder anar per la vida són:

- A.- Capacitat per passar-ho bé, ambició i poder per imposar-se als altres.
- B.- Obediència, poder de concentració i disciplina
- C.- Educació, capacitat d'aprenentatge i alegria.

9.- La meva consciència:

- A.- Fa la seva feina des de fa molt de temps
- B.- És un corcó de manera permanent
- C.- M'avisa quan faig un error molt gran.

10.- Si tinc problemes d'ànim:

- A.- Vigilo que el meu cos tingui una alimentació equilibrada i sana.
- B.- M'ataquen a l'estòmac i perdo la gana.
- C.- Em compro dolços i xocolata.

Solució: Compte les vegades que has respost cada valor i col·loca-les en aquesta relació:

Resposta. Número de vegades.

A _____ C
B _____ C

Entre 6 i 10 respostes del tipus A: El teu autocontrol t'impedeix viure amb alegria.

Des de petit t'han insistit en què una persona ha de lluitar i controlar-se absolutament però aquesta conducta no t'ha fet feliç. Per això has decidit que convé deixar-se anar, i que aquesta actitud relaxada és tan important com l'autocontrol.

Entre 6 i 10 respostes del tipus B: Ets una persona amb un gran autocontrol. No lluites contra els altres sinó que busques un equilibri en tu mateix. El preu que has de pagar per aquesta conducta és un grau molt alt de disciplina. Fins i tot t'exigeixes molt i evites determinats plaers o satisfaccions de la vida per motius ètics.

Entre 6 i 10 respostes del tipus C: Has trobat un bon equilibri entre autocontrol i llibertat. Tens consciència que potser sovint les persones són massa autoexigents. No t'imposes moltes obligacions però saps que una mica d'autodisciplina és molt útil. No t'angoixes amb les teves obligacions: cal ser lliure i cal ser autodisciplinat sempre que sigui necessari i ja està!

La paraula disciplina, control, i semblants acostumen a ser odioses i provoquen actituds de rebuig. En canvi la paraula llibertat, felicitat, autonomia són màgiques i benvingudes. Un filòsof alemany del segle XVIII, Kant, feia una bonica metàfora entre el colom i l'aire. Venia a dir que l'aire freua el vol del colom, sense aire podria volar més ràpidament, però al mateix temps l'aire és qui permet al colom volar. De fet sense l'aire, que freua, el colom no volaria. De manera semblant la llibertat, l'autonomia necessiten de l'autocontrol emocional per poder existir. Deixar-se portar sempre per les emocions, pels sentiments, pels desitjos més immediats no vol dir ser feliç o ser lliure. Molt sovint aquest "deixar-se portar" ens converteix en esclaus de nosaltres mateixos. Per exemple no controlar l'estrès pot comportar mal de cap, mal de panxa i viure tens, sense dormir tranquil

ni poder gaudir de tot el que ens envolta. Aquest tema pretén donar-te eines per poder dominar-te, autocontrolar-te i d'aquesta manera ser més lliure. D'això se'n diu paradoxa.

3a SESSIÓ

Una de les paraules de moda en la conducta de les persones és l'estrés. La paraula estrès significa una determinada conducta, una resposta de l'organisme davant d'un estímul, un canvi ambiental, mitjançant el qual l'organisme es prepara per respondre davant d'aquest canvi. Per aclarir-ho cal parlar de situacions estressants i de respostes d'estrés. Vaig en moto i trobo un stop de cop i volta i estic a punt de xocar. L'stop és una situació, un canvi no previst, que pot ser estressant. La resposta d'estrés, a nivell fisiològic, és suar, el cor em va depressa, les cames em tremolen. L'estrés em permet respondre ràpidament a aquest fet imprevist i resoldre el problema: frenar. Quan s'hagi donat la resposta, el cos es torna a equilibrar.

Una resposta d'estrés pot ser positiva o negativa. Per exemple una situació estressant positiva és començar una relació amb la nostra parella, i una situació estressant negativa és acabar aquesta relació. Evidentment si la resposta d'estrés dura molt de temps, les conseqüències per la persona són molt negatives. Imagineu que la tensió que teniu abans d'un examen molt important durés un mes.

Les conductes que genera l'estrés poden ser de tres tipus: conductes fisiològiques, com augment del ritme cardíac, suar, tremolor muscular, alteració de la respiració, problemes digestius. Conductes motores: qualsevol acció que fem, com ara caminar ràpidament, cridar més, donar un cop de puny, trucar a algú, apretar l'accelerador de la moto, beure compulsivament. Conductes cognitives: són els nostres pensaments, creences, sentiments, opinions, idees, imatges, interpretacions, com ara pensar que els veïns tenen la música forta per molestar-me.

Les situacions d'estrés tenen una escala que varia en cada persona. Hi ha situacions vitals com un accident greu de cotxe que són més estressants que perdre un llibre. Pel que fa a l'autocontrol convé saber controlar l'estrés en les situacions quotidianes, especialment en aquelles on el nivell de resposta d'estrés és molt superior en relació a la situació estressant. Parlar en públic és una situació que pot ser estressant, però si la resposta d'estrés cada cop que s'ha de parlar en públic és passar una setmana al llit amb febre queda clar que hi ha un desequilibri entre situació i resposta.

ACTIVITAT: QUÈSTIONARI SOBRE LES CONDUCTES QUE UTILITZES PER AFRONTAR LES SITUACIONS D'ESTRÈS.

A continuació trobaràs unes situacions en les quals potser t'hi has trobat. Respon segons l'escala 1 a 4 de la manera com actuaries. Si no t'has trobat en la situació que s'explica, respon de la manera com creus que actuaries. Les diverses respostes no són ni bones ni dolentes, sinó diferents maneres d'afrontar l'estrés.

- 0.- Mai ho faig
 - 1.- Casi mai ho faig
 - 2.- A vegades ho faig
 - 3.- Quasi sempre ho faig
 - 4.- Sempre ho faig
- 1.- Els cotxes d'una carretera van en caravana i tu vas en moto darrera un camió. El cotxe del teu darrera intenta avançar-te sense respectar el seu torn. Fas tot el possible perquè no pugui avançar-lo fins que ho hagis fet tu.
- 2.- Fas cua en una caixa d'estalvis i una persona intenta colar-se. Et molesta però no fas res.
- 3.- Jugues a tennis amb un amic i et diu dues vegades diferents que una pilota ha anat fora quan tu veus que és bona. Li retreus la teva conducta i fas que la pilota es compti com a bona.
- 4.- En un partit de futbol, és la quarta vegada que el defensa de l'equip contrari et tira a terra. T'enfades i l'amenaces si ho torna a fer.
- 5.- Portes cinc minuts assegut a la taula d'un bar i ningú t'ha vingut a servir. Decideixes esperar perquè creus que no poden tardar gaire.
- 6.- Saps que un company/a teu et busca per demanar-te uns apunts. No li vols deixar els apunts i intentes no trobar-te'l perquè saps que no seràs capaç de dir-li que no.
- 7.- A un teatre, cinema o bar busques un seient que t'agradi. Quan l'has trobat i decideixes ocupar-lo, veus una altra persona que també el vol ocupar. Camines més depressa perquè no te'l prenguin encara que puguis molestar o fer caure a les altres persones que estan al passadís del cinema o al bar.
- 8.- Estàs corrent per un parc i 20 metres més endavant un gos comença a bordar. Canvies el teu recorregut per evitar el gos.
- 9.- Un amic teu t'ha demanat un llibre i te'l torna en mal estat. T'aguantes i quan te'n

- torna a demanar un altre, li tornes a deixar sense dir res.
- 10.-Et truquen de nit i un desconegut t'amença. Deixes el telèfon despenjat perquè no et tornin a trucar.
- 11.- Estàs dinant en una festa d'un amic teu i el cambrer et taca al servir-te. Calles i no dius res per no fer un espectacle.
- 12.- Al metro una persona comença a fumar al teu costat. Et molesta i canvies de vagó sense dir res.
- 13.- En un restaurant demanes un tall de carn ben cuit i te'l porten una mica cru. Li demanes al cambrer que te'l porti com li havies demanat.
- 14.- La teva parella et diu que el dissabte anireu de marxa amb uns amics que no et cauen gens bé. Acceptes la situació per evitar discussions.
- 15.- Estàs prenent el sol a la piscina i una vespa comença a donar tombs al teu voltant. Et quedes quiet per evitar que et piqui.
- 16.- Tornes a casa teva de nit i a la cantonada et sembla veure algú amb mala pinta. Et quedes on ets i esperes que el sospítos se'n vagi per poder passar.
- 17.- T'inviten a una festa a la qual també hi anirà una persona amb qui t'has discutit fa poc. No vas a la festa per no trobar-te-la.
- 18.- Un germà teu canvia el canal de televisió quan tu estàs mirant un programa que t'interessa. Li exigeixes que torni a posar el canal o ho fas tu mateix.
- 19.- Vas pel carrer i xoques amb algú, que anava badant, de manera violenta. El badoc et retreu que li has donat un cop i tu el deixes dir per no barallar-te.
- 20.- El teu veí posar la música molt forta. Són les 12 de la nit, demà t'has de llevar aviat, i no pots dormir. Vas a casa del teu veí i li dius que no faci soroll.
- 21.- A la nit, dins del llit, et sembla sentir soroll a la porta de casa teva. Et quedes al llit i no en fas cas.
- 22.- Pel carrer et trobes a dues persones de la teva edat que es barallen. Ràpidament dónes el tomb i te'n vas per evitar complicacions.
- 23.- El teu professor t'ha dit alguna cosa que t'ha molestat. Creus que no té raó i el busques per dir-li.
- 24.- Vas de cerveses a un pub i a l'anar a pagar comproves que els preus de les begudes són superiors als que diuen els cartells de darrera la barra. Com que la diferència no és gaire alta, pagues sense dir res.

SOLUCIONS:

Suma els punts de cada qüestió segons el següent ordre:

Tipus A Tipus B Tipus C

Qüestió: 1 2 6

3 5 8

4 9 10

7 11 12

13 14 16

18 15 17

20 21 19

23 24 22

Total:

L'estrés es pot encarar de tres maneres diferents: atacant, fugint o passivament. La conveniència de cadascuna depèn del context. Utilitzar habitualment la mateixa estratègia és un empobriment dels recursos per controlar l'estrés. Aquest qüestionari valora si utilitzes sempre la mateixa estratègia.

La conducta de tipus A correspon a conductes d'enfrontament directe a les situacions d'estrés (atac). Les de tipus B corresponen a conductes de passivitat i les de tipus C corresponen a conductes d'escapar/evitar les situacions d'estrés.

Consells per afrontar situacions estressants: exàmens, entrevistes i la pressió del grup.

Els exàmens escrits o orals i les entrevistes amb adults com ara els tutors, professors, pares o persones que t'han de donar feina, concedir un favor o similar, són situacions amb un grau molt alt d'estrés. Tenen les característiques de les situacions estressants: situació nova, incertesa, poca informació, imprevisió en el resultat, alteracions de l'organisme, etc. Per afrontar amb èxit un examen o entrevista cal:

. Preparació fisiològica: relaxament i respiració. Respectar les hores de son i establir una dieta equilibrada. Equilibrar l'activitat intel·lectual amb activitats aeròbiques: footing, esport reglat, natació, etc.

. Preparació cognitiva: consciència de la capacitat pròpia per realitzar l'examen.

Relativització de la importància de l'examen.

. Preparació conductual: establir un programa d'estudi i preparació de l'examen.
Redactar un horari de treball i complir-lo. Anàlisi dels aspectes conflictius de l'examen i recerca de solucions. Treball en equip de preparació de l'examen.

ACTIVITAT: Registre de conductes de pressió del grup.

Cal omplir la següent graella sobre les situacions en què vas actuar pressionat pel grup:

DATA/TIPUS DE GRUP/CONDUCTA/MOTIUS/ALTERNATIVA/RESPOSTA/
ESTAT D'ÀNIM POSTERIOR/CONDUCTA FUTURA/ELEMENTS D'ESTRÈS

Un exemple de com omplir aquesta graella fora:

DATA: dissabte, 15 de març. GRUP: colla d'amics i amigues habitual.

CONDUCTA: Pintar els contenidors dels carrers amb sprays i escriure "tacos". MOTIUS: per passar un dissabte diferent, per molestar l'ajuntament i els veïns, per divertir-se.

ALTERNATIVA: Anar al cinema o a la discoteca. RESPOSTA: Vaig anar a pintar contenidors. ESTAT D'ÀNIM: Sensació de culpabilitat i de conducta infantil i estúpida.

CONDUCTA FUTURA: Negar-me a fer conductes similars. ELEMENTS D'ESTRÈS:

Sensació d'inseguretat i perill, tremolor de cames i batecs del cor excessius, autoculpabilitzacions continuades.

Un cop feta elsfulls de registre de manera personal, es posa en comú aquelles conductes que cadascú vulgui i es valoren entre tots.

4a SESSIÓ

Un dels aspectes de la nostra vida que costa més controlar són els nostres pensaments i, especialment, els pensaments iracionals. Segons un psicòleg americà, Albert Ellis, l'explicació de la conducta segueix el següent model, conegut com ABC: Un fet o un aconteixement (A) és interpretat per una persona i a partir del fet desenvolupa una sèrie de creences (B) que poden ser lògiques i racionals (rB) o bé il·lògiques i irrationals (iB). A partir d'aquestes creences es desenvolupen unes conseqüències (C) que poden ser emocionals (Ce) o/i conductuals (Cc). Per tant les conseqüències d'una conducta no són degudes als fets o a les circumstàncies sinó a les creences i interpretacions de les persones.

Per exemple:

Fet o aconteixement (A): L'Anna no m'ha dit res al creuar-me al passadís
Creença/Interpretació racional (rB): Potser no m'ha vist o estava distreta pensant en altres coses.

Creença/Interpretació irracional (iB): L'Anna no s'interessa per mi. Sóc una persona que no interesso a ningú.

Conseqüències del pensament irracional: Emocionals (Ce): em sento deprimit, poc apreciat, incomprès. Conductuals (Cc): evitaré trobar-me amb l'Anna. No val la pena tornar a començar una relació amb algú.

Ellis analitza que els pensaments iracionals són conductes de tipus absolutista i d'exigència radical que responden a l'ordre "he de fer". Aquests pensaments es desenvolupen en tres àrees: un mateix, els altres i el món en general. L'estructura fora: "Jo he de funcionar sempre bé", els altres han de tractar-me bé i la vida, el món, m'ha de donar allò que jo vull". O sigui com deia el filòsof estoic Epictec: "la pertorbació emocional no es creada per les situacions sinó per la interpretació d'aquestes situacions". Les conseqüències d'aquest pensament irracional i absolutista són:

- 1.- Tremendisme, o sigui destacar els aspectes negatius d'un fet.
- 2.- Poca tolerància a la frustració, és a dir considerar que les situacions són insuportables i que no es pot ser feliç
- 3.- Condemna, destacar que l'espècie humana és essencialment dolenta i que les conductes de les persones no tenen valor.

Algunes de les diferències entre pensaments iracionals i racionals queden reflectides en aquest esquema:

PENSAMENTS IRRACIONALS (iB) PENSAMENTS RACIONALS (rB)

- 1.- És espantós És un contratemps
- 2.- No puc suportar-ho Puc tolerar allò que no m'agrada
- 3.- Sóc un estúpid/da La meva conducta fou estúpida
- 4.- És un/a imbècil No és perfecte
- 5.- Això no hauria de passar Això passa perquè és part de la vida
- 6.- No té dret Te dret a fer el que li sembla, tot i que hagués preferit que no ho hagués fet
- 7.- M'han de castigar Va ser culpa meva i he de

ser-ne responsable
8.- Necessito que ell/a faci Vull/desitjo/m'agradaria això
que ell/a fes això però
potser no ho aconseguiré
9.- Tot surt sempre malament A vegades, potser sovint,
les coses surten malament
10.- Cada vegada que provo A vegades m'equivoco
una cosa, m'equivoco
11.- Res funciona Les coses fallen més sovint
del que jo voldria
12.- Això és tota la meva vida Això és una part molt
important de la meva vida
13.- Això hauria de ser més fàcil Desitjaria que fos més
fàcil però a vegades el que
em convé costa d'aconseguir.
14.- Ho hauria d'haver fet Hagués preferit fer-ho
millor però vaig fer el que
vaig poder
15.- Sóc un fracàs Sóc una persona que a
vegades fracassa

Per tal d'aprendre a controlar els pensaments irracional s cal, en primer lloc
distingir-los dels racionals. Els trets que caracteritzen els pensaments irracional són:

- Radicalització, les coses són blanques o negres
- Generalització, s'utilitzen expressions com "sempre", "tothom"
- Catastrofisme, veure-ho tot com a terrible, tràgic, etc.
- Distorsió de la realitat exagerada
- Poc científic, injustificat, confús
- Idealització exagerada, romanticisme, situacions impossibles
- Molt exigent i obsessiu

ACTIVITAT.

Per poder analitzar tu mateix les teves idees irracional s responden al següent
qüestionari:

- 1.- Què va passar? (A)
- 2.- Què vaig sentir (Ce)
- 3.- Què vaig fer? (Cc)
- 4.- Què vaig pensar a l'actuar d'aquesta manera? (B)
- 5.- Quines conseqüències va tenir el sentir, pensar i actuar d'aquesta manera a curt
termini?
- 6.- I a llarg termini?
- 7.- Si es tornés a repetir la situació (A) o una de semblant, com m'agradaria sentirme?
- 8.- Com m'agradaria actuar?
- 9.- Com m'agradaria pensar?
- 10.- Aquests nous sentiments, pensament s i conductes, augmentarien la possibilitat
de millors resultats a curt termini?
- 11.- I a llarg termini?

Pensa en tres situacions i respon el qüestionari. Si vols, podeu intercanviar el
vostre exercici amb altres companys. Si teniu molta relació, podeu plantejar la situació i la
vostra conducta i demanar als companys conductes alternatives.

La capacitat de controlar els pensaments irracional s i evitar els estats d'ànim
negatius com malestar, depressió, etc i el fet de pensar de manera racional no vol dir que
les persones no tinguin emocions negatives. Però les emocions negatives i a més a més
irracional s tenen com a característica que no permeten resoldre els conflictes ni facilitar els
objectius vitals de les persones. La següent relació proposa una diferenciació entre
emocions racionals i irracional s a partir d'un fet.

CONTEXT EMOCIÓ EMOCIÓ

IRRACIONAL RACIONAL

Perill/amenaca Angoixa/ansietat Preocupació
Pèrdua Depressió Tristesa
Frustració/Ruptura
d'una norma Ira Enui
Ruptura del codi
moral propi Culpa Remordiment
Revelació d'un
defecte personal Vergonya Saber greu

Traïció dels altres Sentir-se ferit Sentir-se disgustat

ACTIVITAT.

Una de les tècniques de la modificació de les idees iracionals és el debat. Us proposo que debateu en grup els següents pensaments i, de cada situació, arribeu a escriure respostes per les següents qüestions:

- 1.- Definir la creença irracional
- 2.- Donar un argument que contradigu la creença irracional
- 3.- Definir la creença racional eficaç/l'alternativa a la creença irracional.

Exemple:

Situació: Vaig suspendre l'examen per poques dècimes

1.- Creença irracional: Sempre he de fer les coses perfectament. Sóc un fracassat.

2.- Argument de contradicció: És millor fer les coses bé però no sóc bo o dolent només perquè tingui èxit en un examen.

3.- Creença racional: Cal estudiar i treballar per fer tenir èxit però les persones no som perfectes i podem equivocar-nos.

Situacions per analitzar:

A.- L'ordinador s'ha espatllat quan més el necessito. Sempre em passa el mateix. No es pot aguantar.

B.- Fa dues setmanes que ningú em convida a cap festa. Dec ser una persona inaguantable, potser la gent pensa que s'avorriran amb la meva companyia.

C.- A la classe ningú em fa cas perquè sóc el més baixet dels nois i no tinc moto.

D.- La Montse, l'altre dia, no va voler formar part del meu grup de treball, això vol dir que mai més treballarem junts.

E.- Si el Joan fos un amic de debò sempre m'ajudaria amb els deures i noi em deixaria plantat a les festes.

F.- Llegir llibres i anar al teatre són activitats avorrides i pèrdues de temps perquè quan agafó un llibre sempre em cau de les mans i si vaig al teatre m'adormo sempre.

ACTIVITAT.

A partir de la relació de pensaments racionals i iracionals, redacteu, en grups de 3, una situació, real o inventada que reflecteixi els pensaments de la relació.

5a SESSIÓ

La ira, l'enuig, està enfadat amb algú són emocions que ens porten problemes, malestar, incomoditat i que, encara que sembli mentida, podem controlar. Potser hauràs llegit que la ira i l'agressió són conductes instintives en els homes o bé que són conseqüència de les frustrations. Sobre aquesta qüestió hi ha disparitat de criteris. Alguns com ara l'etòleg Lorenz o el pare de la psicoanàlisi, Sigmund Freud, són del parer del caràcter innat de la ira o de l'agressió com a conseqüència de la repressió i de les frustrations. Però d'altres psicòlegs han demostrat que la ira i l'enuig són conductes que s'aprenen, que responden a un determinat model cultural i que es poden controlar i modificar si la persona és conscient que la seva ira és deguda a pensaments equivocats, a una educació rebuda i no a un gen que determina el seu caràcter agressiu.

Les respostes agressives i la ira comporten conseqüències fisiològiques negatives per la persona i també en les seves relacions socials. S'ha comprovat la relació entre la ira i la hipertensió, les malalties del cor o els problemes gàstrics. En l'àmbit social les persones que sempre estan enfadades o són agressives es troben soles i aïllades.

La causa per la qual les persones tenen respostes agressives són l'aprenentatge que han rebut quan eren petits, a casa seva i l'aprenentatge social que han rebut imitant les conductes que podien veure. Si una persona ha viscut en un ambient familiar i social en el qual els conflictes es resolien de manera agressiva, a crits, enfadant-se, repetirà aquestes conductes d'adult.

Us proposem algunes habilitats per controlar la vostra agressivitat i ira.

1.- Príncipi de responsabilitat personal.

Molt sovint estem enfadats perquè ens sembla que els altres no ens tracten com nosaltres volíem o perquè les coses no funcionen segons els nostres gustos. Davant d'aquesta situació cal creure's els següents principis:

- A.- Jo sóc responsable de la meva conducta.
- B.- Els altres no tenen perquè resoldre els meus problemes.
- C.- Les necessitats de les persones són, habitualment, oposades i estan en conflicte
- D.- Que la meva vida funcioni i sigui satisfactòria depèn de les meves accions per aconseguir allò que desitjo.

Què puc fer quan en les meves relacions amb altres personnes m'enfado sovint i no sóc feliç? Vet aquí algunes suggerències:

- 1.- Canviar i buscar noves estratègies
- 2.- Preocupar-me de mi mateix

- 3.- Buscar altres relacions que em siguin satisfactoriés
- 4.- Aprendre a dir que no
- 5.- Negociar amb seguretat
- 6.- Alliberar-se de la relació.

ACTIVITAT.

De les següents situacions, classifica quines de les 6 suggerències anterior es podrien aplicar per superar els estats d'ira dels protagonistes.

- 1.- La meva amiga Àngels sempre arriba una hora tard quan quedem. Jo em poso de malhumor mentre espero a un bar. Quan arriba comença amb excuses i es passa tota l'estona xerrant de les seves coses sense preocupar-se gens per mi. Encara m'enfado més.
- 2.- El meu amic Jordi i jo som íntims. Juguem plegats a tennis, ens trobem per anar al cinema i jugar a cartes, parlem de la vida. Però quan s'interessava per una noia, em deixava plantat sempre, no es recordava de les nostres activitats i aleshores jo m'enfadava i l'arribava a odiar, tot i que sabia que quan ja no tingués interès per la noia, tot seria com abans.
- 3.- El meu company només s'interessa pels estudis. Llegeix, fa treballs, assisteix a curssets, estudia idiomes, els seus estudis són més importants que anar un cap de setmana junts, sortir al cinema o simplement fer-la petar en un bar. Jo estic sempre agressiva, irritada i de malhumor.

2.- La fal·làcia d'alliberar la ira.

Sovint es pensa que "desfogar-se", deixar anar tota la irritació, malhumor i enuig acumulat és una manera de resoldre el problema i quedar bé. Això és fals. Ni els altres queden bé ni un mateix està satisfet d'aquesta conducta. Cal ser conscient que deixar anar el malhumor de cop, sense manies ni control, porta conseqüències negatives a la llarga.

ACTIVITAT.

Pensa en tres casos que últimament hagis deixat anar el teu enuig. Escriu el que va passar segons aquest esquema

FET

CONSEQÜÈNCIES A CURT TERMINI

CONSEQÜÈNCIES A LLARG TERMINI

VAIG ACONSEGUIT EL QUE VOLIA?

3.- Deturar l'escala de violència

Un procés de discussió i d'enfadament és progressiu. Comença amb un comentari innocent i pot arribar a les mans. És com una escalada en la qual cada graó ens porta més ira, més agressió i és més difícil torna enrera i disminuir el nivell de tensió.

Per poder actuar sobre l'escala de violència és útil la "suspensió temporal" del conflicte. Consisteix en deixar la discussió, l'enfrontament, durant una estona. Separar-se. I després tornar a trobar-se. Una altra tàctica és investigar què és el que produeix l'estat d'ànim enfadat i deixar de banda el tema de la discussió. L'altra tàctica és revisar la lectura del pensament que fem de l'altra persona. Quan s'està enfadat es va pensant o imaginant tot allò que l'altra persona deu pensar i aquesta activitat encara crea més ira i malhumor. Per tant convé aprendre a comprovar, mitjançant preguntes directes, si el que pensem que l'altra està pensant és veritat o no.

ACTIVITAT.

La sensació de que tenim rivalitat enfront dels altres i que podem mostrar que estem enfadats i al mateix temps controlar-ho es pot comprovar amb el següent joc: S'organitza el grup per parelles i es reparteixen per la sala. Us agafeu els dits amb la mà dreta excepte el polze, el dit gros. Es tracta de fer una mena de lluita dels polzes. Abans de començar, heu de fer saltar el vostre polze per sobre del polze del company tres vegades. Quan es digui "va!" heu d'immobilitzar el polze del vostre company dos segons. En acabar el joc els dos components de l'equip en lluita s'expliquen les seves sensacions de lluita i enfrontament.

6A SESSIÓ

En aquesta sessió et proposem diverses situacions en les quals caldrà posar en pràctica totes les habilitats d'autocontrol que hem explicat en les sessions anteriors.

ACTIVITAT.

Cadascú ha de disposar d'un full de registre personal on vagi anotant: allò que es fa habitualment quan un no s'autocontrola, allò que hauria de fer si s'autocontrolés i quina tècnica d'autocontrol ha seguit. L'esquema fora:

SITUACIÓ HE FET HAURIA DE FER TÉCNICA

Situacions:

A.- Un veí em proposa que l'ajudi a la seva botiga els dissabtes el matí i em paga menys del que havíem parlat

B.- El professor em crida i m'avergonyeix davant de la classe

- C.- Els companys de la colla fan broma i es posen amb el meu pentinat i la meva arracada
D.- Hi ha un complot per fer la vida impossible a la professora de matemàtiques i jo no ho veig clar
E.- Et queixes a un amic que saps que ha fet córrer un rumor sobre la conducta de la teva parella.
F.- No t'han convidat a una festa on hi va la majoria dels companys de la classe.
G.- El teu pare critica i parla malament d'un amic teu i tu el defenses.
H.- Un veí teu t'acusà públicament perquè el teu gos li ha embrutat l'entrada de casa seva.

ACTIVITAT.

Un cop fet el registre individual de les situacions anteriors, s'organitzen diversos *rols playing* a partir de les mateixes situacions, en els quals s'hauran de posar en pràctica les habilitats d'autocontrol. Per tenir idees de com fer les representacions és fonamental llegir el registre personal que cadascú ha fet on ha analitzat les situacions.

ACTIVITAT

Torna a llegir el qüestionari de la Sessió 1. Analitza quines respostes canviaries i perquè.

10. LES PORS. EXPOSICIÓ (treball en grup).

Objectius

- Potenciar l'intercanvi de vivències i la desdramatització dels conflictes relacionats amb les masculinitats.
- Afavorir la reformulació creativa de noves pautes de conducta masculina
- Ensenyar als adolescents a identificar i superar les ansietats que els produeix el conflicte entre el que son i el que voldrien ser.

Activitats en grup

1. Llegir detingudament les consideracions que apareixen després d'aquestes instruccions i contestar les preguntes intercalades (activitat individual) utilitzant el full adjunta A.
2. Formar grups de tres o quatre alumnes i escollir la imatge (veure dossier adjunt) i la cita (veure dossier adjunt) que us semblin més interessants (activitat de grup reduït).
3. Explicar en el full adjunta B per què heu realitzat aquesta elecció (activitat de grup reduït).
4. A partir de les eleccions realitzades per cada grup, voteu a la classe quina és la imatge i la cita preferides. El professor/a indicarà en el full adjunt C els resultats (activitat de tot el grup classe).
5. Elegir una comissió de tres companys/as perquè col·laborin en el muntatge de l'exposició (activitat de tot el grup classe). El seu encàrrec consistirà bàsicament a exposar el treball realitzat en classe utilitzant el panell assignat. En concret, deuran
 - seleccionar i exposar els fragments de les fulles de resposta que considereu més suggeridores;
 - exposar les imatges i cites seleccionades per cada grup i les explicacions que justifiquen aquestes eleccions;
 - exposar la imatge i la cita més valorades en el grup.

REFLEXIONANT SOBRE LA POR I EL VALOR

Qui no ha tingut por alguna vegada?. Tots hem patit aquesta desagradable pertorbació de l'ànim moltes vegades. Es tracta d'una experiència que pot assolir intensitats i matisos molt diversos, però que sempre sembla guardar relació amb la percepció d'un perill, risc o amenaça que actua com a desencadenant d'aquest estat.

La llista dels perills més comuns és llarga, encara que no interminable:

la soledat,
les burles,
l'abandonament,
la desaparició o separació d'essers estimats,
el refús,
les catàstrofes,
el dolor físic,
el dolor psíquic,
la maldat,
l'inconegut,

l'imprevist,
la intimidació,
la manca d'humanitat,
el xiuxueig,
la violència,
l'ira de l'altre
els designis ocuts,
el món sobrenatural,
allò que sembla paranormal o meravellós,
la pèrdua o manca de control,
la inseguretat,
el xantatge,
les pressions incòmodes,
la brutícia,
la malaventura,
les malalties,
...la mort.

No cal que siguin perills reals, n'hi ha prou que cobrin vida en la imaginació. És quelcom que pot succeir a partir d'un estímul minúscul (un so estrany, una imatge inquietant, un gest ambigu, una olor repulsiu o altres signes equívocs) o fins i tot sense aquesta ajuda, a partir de la nostra pròpia capacitat d'autosuggerció (recels sense fonament, sospites absurdes, interrelacions arbitràries, somjeos, deliris...).

1) Recordes les últimes ocasions que vas patir por?. Explica'ns alguna d'aquestes experiències indicant qual va ser el seu desencadenant.

A la percepció del perill l'acompanyen sentiments desagradables que provoquen en nosaltres reaccions d'irritabilitat o d'agressivitat defensiva, o d'evitació i de fugida, o de bloqueig paralitzant: aprensió, alarma, acovardiment, sobresalt, esglai, espardiment, terror, basarda, horror...

2) Quins sentiments vas experimentar en llavors?

Diuen els etòlegs que la funció de la por és la d>alertar-nos i protegir-nos dels perills reals que ens esperen i que, mentre estigui controlat per la raó, ens resultarà útil i benefícios. Els problemes comencen quan les pors ens atrapen desproporcionadament, quan ens assalten sense motiu, quan en lloc provocar una reacció intel·ligent, ens desborden, atordeixen i obsessionen. Es tracta de la por malaltissa i acostuma a tenir com a principal desencadenant la nostra pròpia ment, presonera en molts casos del record d'experiències traumàtiques o d'associacions inconscients apreses en el nostre entorn (són les pors apreses: pors a determinats animals, a llocs, a situacions, a reaccions, etc.). La por sembla contagiosa i una vegada instal·lada en el nostre interior no resulta fàcil eliminar-la.

3) Hi ha persones, animals, llocs, situacions, etc. que sense fonament apparent produeixin por?. Com creus que has arribat a considerar-los perillosos?.

No obstant això, tots tendim a desenvolupar estratègies per superar aquesta desagradable pertorbació de l'estat d'ànim, tot i que assoleix nivells gairebé malaltissos.

4) Quines estratègies utilitzes per vèncer la por?.

Fins i tot, les pors apreses es desaprenen. Segurament les històries de bruixes o de fantasmes, que abans t'espantaven, ara només et fan somriure, perquè has descobert l'engany que amagaven. Desaprendre els nostres falsos temors consisteix en això: en desemmascarar-los, en adonar-nos de la seva falta de proporció i racionalitat, en denunciar les falsedats o errors que els emparen, en impermeabilitzar-nos davant els seus efectes.

5) Cita temors infantils que ja hagis superat (bestioles, sorolls, tempestes, espais tancats, foscor, etc.) . Com creus que es va produir aquest procés de desaprenentatge?. Hi ha temors infantils que no hagis aconseguit superar?.

Però fins ara la nostra reflexió sembla girar entorn a pors passatgeres. No obstant això, hi ha pors malaltisses més subtils que poden arribar a instal·lar-se en nosaltres de manera permanent i impedir-nos viure amb plenitud. Són pors relacionades sobretot amb la nostra autoimatge i el reconeixement o estima que rebem dels altres:

por de no estar a l'altura;
por de la pròpia impotència,
por de fer evident les nostres limitacions,
por d'admetre les pròpies debilitats;
por de fracassar;
por a la pròpia vulnerabilitat,
por que els altres no comparteixin les nostres opinions;
por de lliurar-se als altres;
por no resultar atractiu/va,
por a no ser estimat/da;
por a la manca de competència sexual,
por al contacte físic,
por d'un passat negatiu;
por d'assumir la responsabilitat de nosaltres mateixos...
por al enfrontar-nos amb les nostres errades i males accions

En aquests casos, els psicòlegs aconsellen no perdre la paciència amb nosaltres mateixos i aprendre a desdramatitzar aquestes pors amb sentit de l'humor i confiança en la nostra capacitat de control.

6) Estàs d'acord amb els consells dels psicòlegs?.

La por ens fa especialment manipulables i hi ha qui treu especial partit d'això.

7) Quines reflexions et suggerereix l'últim paràgraf?.

Segons el psicòleg Luis Bonino, molts nois, per por a no ser acceptats pel grup o ser titllats de marietes, en contra dels seus veritables desitjos exageren la seva aparença de masculinitat i exhibeixen comportaments intimidatoris, agressius , incívics, violents, hipersexuats o es lliuren insensatament a conductes de risc com el consum d'alcohol i drogues, la conducció temerària, i tot tipus d'activitats perilloses. Amb d'altres matisos, això també succeeix amb les noies que per por a no ser acceptades o resultar atractives suporten moltes penalitats i assumeixen convertir-se en "noies-objecte": robes i peces de vestir incòmodes, dietes, operacions, exercicis per modelar el cos, etc. Un fenomen que també s'està estenent entre els nois. I molts nois i noies semblen coincidir en la por a perdre a la persona estimada, prèviament idealitzada i objecte de la seva dependència emocional, una por que en molts casos els porten a suportar incomprensibles abusos i vexacions.

8) Quines pors són més freqüents entre nois joves i quines entre les noies joves?

9) Quines angunies i temors penses que deriven de la por a no assolir les expectatives de gènere derivats dels estereotips dominants?

FULL A

Nom i cognoms _____ Grupo Classe_____

1) Recordes les últimes ocasions que vas patir por?. Explica'ns alguna d'aquestes experiències indicant quin va ser el seu desencadenant.

2) Quins sentiments vas experimentar en llavors?

3) Hi Ha animals, llocs, situacions, etc. que sense fonament aparent et produeixin por?. Com creus que has arribat a considerar-los perillosos?.

4) Quines estratègies utilitzes per vèncer la por?.

5) Cita temors infantils que ja hagis superat (bestioles, sorolls, tempestes, espais tancats, foscor, etc.) . Com creus que es va produir aquest procés de desaprenentatge?. Hi ha temors infantils que no hagis aconseguit superar?.

6) Estàs d'acord amb els consells dels psicòlegs?.

7) "*La por ens fa especialment manipulables i hi ha qui treu especial partit d'això*". Quines reflexions et suggereix aquesta consideració?.

8) Quines pors són més freqüents entre nois joves i quines entre les noies joves?

9) Quines angunies i temors penses que deriven de la por a no assolir les expectatives de gènere derivats dels estereotips dominants?

FULL B Grup Classe_____

Components del grup:

_____;

IMATGE ESCOLLIDA

Encercla la imatge escollida al full adjunt i assigna-li un títol per identificar-la.

RAONS DE L'ELECCIÓ:

CITA ESCOLLIDA (reprodueix-la aquí, text complet o fragment):

RAONS

FULL C Grup Classe_____

IMATGE ESCOLLIDA (retallar i pegar aquí o adjuntar el full corresponent seignalàndola la imatge amb una fletxa.)

Núm. de vots:_____

CITA ESCOLLIDA (copiar aquí o adjuntar el full corresponent seignalàndola la imatge amb una fletxa.)

Núm. de vots:_____

CITES

Els homes també poden sentir por. És normal preguntar-se i preocupar-se pel futur. El veritable coratge significa reconèixer les por, no negar-les. Fes front a les teves pors. Linus Mundy.

Si caus set vegades, aixeca't vuit. Proverbi xinès.

Si ets al camí, mira endavant amb l'esquena orientada al camí ja realitzat. Proverbi xinès.

Val molt més morir intentant-ho que viure tota la teva vida lamentant-ho. Proverbi equatorià.

El valent té por de l'adversari; el covard, de la seva pròpia por. Francisco de Quevedo

Alguns s'equivoquen per por que equivocar-se. Gotthold Ephraim Lessing

La veu interior em diu que segueixi combatent contra el món sencer, encara que em trobi sol. Em diu que no tema a aquest món sinó que avanci no portant en mi res més que el temor a Déu.

Mahatma Gandhi

Ser feliç significa poder percebre's a si mateix sense temor. Paul Klee

Els pitjors mentiders són els propis temors. Rudyard Kipling

L'èxit consisteix a vèncer el temor al fracàs. Saint Beuve

Més gran és el perill quan més gran és el temor. Salustio

En la vida real, el que no es rendeix és tot un valent. Paul McCartney

Els únics errors que cometem en la vida són les coses que no fem. Emma Thompson

Prefereixo morir dret que viure sempre agenollat. Ernesto "Txè" Guevara.

No són les coses les que turmenten als homes, sinó l'opinió que es té d'elles. Epicteto

Recordeu que l'home es manté en el racó de la foscor per por que la llum de la veritat li deixi veure coses que ensorriaren les seves conjectures. J.J. Benítez

La vida és fascinant: només cal mirar-la a través de les ulleres correctes. Alejandro Dumas

L'home que té por sense perill inventa el perill per justificar la seva por. Alain Emile Chartier

La por és natural en el prudent, i el vèncer-lo és el valent. Alonso de Ercilla i Zúñiga

Quedar-se en el conegit per por del desconegut, equival a mantenir-se amb vida però no viure. Anònim

La violència és por de les idees dels altres i poca fe en les pròpies. Antonio Fraguas Forges

Pitjor que la mort, la por de morir. Pitjor que la por de morir, la por de viure. Autor desconegut

La font de totes les misèries per a l'home no és la mort, sinó la por a la mort. Epicteto

La violència és la por dels ideals dels altres. Ghandi

Davant la por i inseguretat d'un enemic poderós, només aparentment, podem sobreposar-nos i

superar la nostra pròpia por i inseguretat. Gunther Wallraff

La por està sempre disposada a veure les coses pitjors del que són. Livio

Del que tinc por és de la teva por. William Shakespeare

El riure és la distància més curta entre dues persones. Víctor Borge.

Només pots tenir pau si tu la proporciones. María von Ebner

CARTES D'ADOLESCENTS

Font: <http://www.cartas-sin-sellos.com/>

El haberte conocido amor mio.

Hola! Si, soy esa, la qué no te deja en paz, soy la que te agobia, la que no te deja en paz. Aunque tu no me lo digas, pero se, que yo te molesto. Así lo has demostrado, pasando de mí, diciéndome cosas que hacen daño, miradas que arañan, pero, yo sigo aquí, a tu lado, contigo. Un día pensé, que chico mas guapo, después, que chico mas atractivo, y al final, cuando te conocí, que buena persona. Se que en lo primero que se fija una chica, es el físico, pero tu me cautivaste por tus encantos y tu forma de ser. Aunque opines lo contrario, cuando te dije que mi amor era puro hacia ti. Mira, no quiero presionarte, ni cambiar las cosas entre tú y yo, pero necesito que sepas una cosa:

Cuando te vi. por primera vez, me cautivaste, me enamoraste y me deslumbraste. Con tu mirada me despertaste de esta ignorancia de lo físico y me llevaste a tu mundo de idea de belleza. Solo con tocarte, solo con mirarte, solo con estudiarte, solo, con eso me conformaba. Pero fui tonta, fui una estúpida al pensar que tú, un chico tan guapo, estaría en el centro de mi mundo para siempre. Así, que un día, mi corazón se paró, cuando el amigo, que tú más aprecias me comunicó tu respuesta a mi silencio, que no fue otra que salir con otra. No te pido que despiertes tus antiguos sentimientos hacia mí, solo quería desahogar los míos hacia ti. La verdad es, que estaba oprimida, encarcelada en este barco sin rumbo, en este barco que se hunde. Y cuando quise darme cuenta el flotador ya no estaba, y me hundí, me hundí hasta el fondo, entonces lo toqué, lo palpé y me di cuenta que no me estaba ahogando, que solo había perdido lo más maravilloso de este mundo, que eras tú. Me ahogué, me ahogué en este mar de lágrimas, en este océano de llantos, porque tú, mi amor, tú, no estabas conmigo. No dije nada a nadie, ni a ti mismo, porqué no quiero estropear lo que has logrado, pero no podía respirar más, no podía hundirme más y he decidido salir a flote y emprender mi viaje como naufrago para detenerme en la isla de tu olvido, con los piratas de la soledad acechando en cualquier parte. Por eso te cuento todo esto, porque mi amor por ti no entiende de barreras, no entiende de rumbos, ni de códigos, no entiende de símbolos, solo, solo te entiende a ti.

Te preguntarás, que ¿porqué ahora, porqué no antes, cuando aún estaba a tiempo? La respuesta es muy sencilla, miedo, miedo a un rechazo sin límites en mi corazón, a un bombardeo en mis sentimientos, a un atentado en mis pensamientos, porque tú invades todo mi cuerpo, tú eres el rei de mi enjambre, tú eres el tesoro de un pirata, eres lo más preciado en este mundo. Pero algo salió mal, algo falló en mi racionalidad, falló el miedo al rechazo, el miedo a las calabazas, estrellándose contra mi cara y el miedo a tu repulsa. Pero no fue así, no tuve nada de eso, y me lamento por ello, porque te dejé escapar....

La verdad es, que no se para que te cuento esto, porque no voy a cambiar nada, y encima me tratarás de loca, loca sí, pero por ti. Mis sentimientos hacia ti se traducen en un solo numero, "7", los días que pasé en la isla pensando en ti, hasta que me decidí, pero ya fue demasiado tarde.

Yo no había sentido nada igual por nadie, hasta que tú te cruzaste en mi camino, y preguntaste por la calle de los sentimientos, mientras te acercabas a mí. Pero yo, como una idiota, pasé de largo, dejándote que preguntaras a otros.

Solo quería que supieras, que desde el primer día en que te vi, mi corazón funcionó a pleno rendimiento, como un tren de carbón cuando el maquinista decide que es la hora de echar mas carbón, en ese momento el silbido de mi corazón me informó que lo que estaba viendo, no era un chico cualquiera, sino el hombre de mi vida.

Tus miradas, tus sonrisas, tus gestos, todo era absorbido por mis ojos y transmitido a mi corazón, que con el tiempo se iría llenando de ti. Cada vez mas carbón en la caldera.

Por último, despedirme de ti y desearte una vida maravillosa y que no te pase como a mí, que no supe aprovechar el momento. Ya lo se, se me da mal lo del "carpe diem". Solo se, que he perdido al amor de mi vida, y al hombre que más he querido. Tú me has hecho cambiar, tú me has modificado por dentro, tú me has hecho mas dura, pero cuando me miras, me derrito. Tú eres el centro de mi universo y mis sentimientos por ti seguirán durante muchos, muchos años en el firmamento de mi corazón.

No se que pensarás al leer esta carta, pero te dejo bien claro mis sentimientos hacia ti, también lo que sigo sintiendo después de todo. Que lo que he sentido por ti, no lo he sentido por nadie, mi amor hacia ti es único en este planeta. Después de todo, como no iba a tener ese sentimiento, después de conocer al niño mas fantástico del mundo, al hombre, con el cual, mis días han sido escasos, pero han sido los mejores de mi vida. Por un día junto a ti, daría toda mi vida "amor mío", entregaría mi alma al diablo por una palabra tuya, por una mirada tuya, por un roce tuyo, y así lo he hecho. Me tiene encadenada a este a amor que no se cura y que sin consumarse se hace cada vez más grande. Me llevaré el mejor tesoro, el haberte conocido amor mío...

TE QUIERO..., TE DESEO.... HASTA SIEMPRE.

Anónima, 16 años, España

Historia de un chico enamorado y solitario.

Todo empezó hace un verano cuando yo volvía de trabajar y me disponía a entrar al garaje cuando de repente miro para unas tienda que había puesto nueva y en la puerta había una chica rubia muy guapa. Pasaban los días y me venia a la meta su cara así empezó todo cada día a la misma hora la veía pasar así que acabo por enamorarme aunque mucho dirían donde vas con una chica mayor que tu, pero me es igual yo la quería pero tenia miedo ha decirle algo por temor al rechazo quizás no se. Fueron pasando los meses y empezó ha hacer frió así que nunca la vea en la calle un día estaba yo en la tienda de mi hermana hablando cuando se habré la puerta era ella no me lo podía creer no pude dejar de mirarla así que me vio y se rió, cuando ya estaba fuera le pregunte a mi hermana si la conocía y me dijo si siempre viene a comprar así que cada tarde estaba yo allí esperando a que viniera y nunca venia, mi enamoramiento por ella aumento supongo por tener ganas de verla. Estaba yo con mi moto como es habitual dirección a la casa de mi padre cuando ella se me cruza yo me quedo parado pero sigo mi camino lleve a la casa de mi padre y no estaba así que le llame y estaba en el bar viendo el partido así que fui donde me dijo entre y allí esta ella no me lo podía creer estaba hablando con mi padre me quede mirándola unos segundos y después salude me dio tanta vergüenza que me senté y no dije nada cuando salimos le dije a mi padre si la conocía de algo y me dijo que la conoce desde que era pequeña y decía que yo también aunque yo no me acordara. De esto ya hace mas de un año y cada día estoy mas enamorado cuando no la veo pienso en ella todo el día me estoy volviendo loco no salgo paso de mi amigos no quiero hacer nada porque solo pienso en ella no se para que vivo si nunca la tendré a mi lado cuando la veo y llego a casa me hace llorar y en ese momento pienso que la necesito a mi lado no puedo vivir mas sin ella a mi lado prefiero morir y no verla que verla y no poder estar con ella. TE QUIERO J.

Luis, 16 años, España, 24 de septiembre de 2006

Me gustaría contarles algo que me esta pasando lo cual me duele muchísimo. ¿qué pasa cuando nadie te escucha, cuando la única persona que te escucha ya no está?. Saben, estoy pasando por un momento en el cual todo me vale, acabo de pasar por una traición y me defraudaron mucho, duele, duele el simple hecho de recordar a tu viejo amigo, a tu “cuate” con el que pasabas los mejores momentos de tu preparación con el y que de repente te ignore como si fueras un leproso, duele. Yo me confiaba mucho en mi amiga Gaby, pero un día sentí que la harto con mis problemas además siento que a todo mundo lo harto con mis problemas y ya nadie me escucha. De verdad no sé qué hacer, me siento solo como un dedo y no puedo recurrir a nadie, tengo miedo, mucho miedo de quedar solo, de no estar al lado de un alguien. Saben. creo que me empezó a gustar la persona que no me debería de haber gustado. NO se como decirles a mi papás que talvez soy gay, ni siquiera se como reaccionaran, ¿los defraudare?, ¿se sentiran decepcionados? no lo se, lo unico que se es que por algunos momentos me gustaría cerar los ojos y no sentir nada, absolutamente nada.

Anónimo, 17 años, España

IMATGES (totes porcedeixen de la xarxa: <http://www.alicante.blogspot.com>)

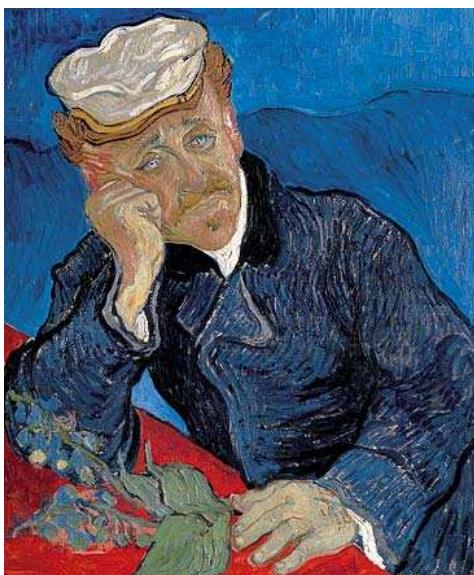

11. PUBLICITAT I MASCULINITATS

Objectius

- Aprendre a identificar els principals models d'identitat masculina vigents en la nostra societat.
- Qüestionar els models d'identitat masculina que impedeixen unes relacions de gènere igualitàries i satisfactòries.
- Saber llegir críticament els missatges que transmeten les imatges publicitàries i els mitjans de comunicació sobre la masculinitat.

Activitats

1. Et proposem que seleccionis un spot publicitari coneugut i analitzis quins estereotips de gènere potencia. Per fer-ho, et recomanem la lectura del següents textos.

A.

Sexismo publicitario

La permanente repetición mediática de los clichés asegura su permanencia en la sociedad. Una imagen sexista de medio segundo puede echar por tierra programas y proyectos de sensibilización y formación no sexista. De ahí la importancia de trabajar cada vez más a fondo y con toda seriedad en el lenguaje no sexista en los medios audiovisuales y en la publicidad como parte integrante y capital de los mismos.

*El medio publicitario tiene unas especiales características que facilitan la emisión de **imágenes sexistas**. La prioridad hacia el sensacionalismo provoca que la mujer sea expuesta como objeto de deseo o de admiración únicamente por las evocaciones sexuales de su físico. La permanente atracción física por el sexo opuesto (o mismo sexo [same-sex orientation]) se transmite no solamente en la publicidad, sino a través de las películas, los programas de entretenimiento e incluso los informativos.*

Ciertamente la función de la publicidad es vender un producto cuanto más mejor, y en este contexto, la estrategia más fácil y eficaz es el estereotipo. Valga como ejemplo: Si se quiere vender un producto de decoración, el protagonista no puede ser un abogado o un médico, sino un actor con clara y marcada tendencia homosexual. Así es como funciona la publicidad y no podemos hacer nada contra eso. Para que fuera lo contrario, habría que cambiar el complejo sistema axiológico cultural por completo.

*Para acercarnos a un **lenguaje no sexista** se impone que el tratamiento de las imágenes publicitarias tenga un razonado equilibrio en la presencia de figuras masculinas y femeninas. A menudo, las imágenes que se proyectan de la mujer tienen que ver mucho más con su físico que con sus actuaciones físicas o intelectuales. Por ejemplo, en el deporte, muchas de las imágenes se centran en el culo o en los senos de las atletas y no ofrecen una información correcta de la competición. Las expresiones que se refieren a su belleza tampoco.*

*De forma general, los **anuncios sexistas** son aquellos que:*

- Utilizan un lenguaje en el que las mujeres no aparecen explicitadas y quedan invisibilizadas bajo el falso genérico masculino, como hombre, hijo, los, chicos, niño, etc., o también los que se dirigen en femenino exclusivamente a las mujeres, aunque el producto o el mensaje puede ser tanto para hombres como para mujeres.
- Cuyos mensajes, no sólo excluyen sino que muchas veces agreden a las mujeres. En este sentido, son totalmente sexistas eslóganes como: "es cosa de hombres", "con las endrinas bien puestas".
- En los que las mujeres son tratadas como seres dependientes con respecto a los hombres: los hombres toman las decisiones.
- Transmiten la idea de que las mujeres no trabajan y son mantenidas por sus padres, novios o maridos.

- *Identifican a las mujeres como madres o amas de casa solamente.*
- *Transmiten la idea de que las tareas domésticas (limpieza, cocina, cuidado de personas) son tareas casi exclusivas de las mujeres y que su realización satisfactoria es la que hace que sean valoradas socialmente.*
- *Que parodian y/o niegan el trabajo que las mujeres realizan en el hogar.*
- *En los que las imágenes que se transmiten son solo las de las mujeres "femeninas", "dulces" y "cariñosas" cuyo objetivo vital es crear un ambiente agradable en el hogar; al igual que los anuncios en los que las mujeres aparecen como pesadas, envidiosas, mandonas o cotillas (cualidades y defectos que aparecen como exclusivos de las mujeres).*
- *En los que las mujeres y hombres aparecen como meros objetos eróticos y sexuales, en la medida en que dosifican a las personas.*

Los estereotipos de género

En relación con los estereotipos de género, Pérez Valverde (2003, 2004) ha analizado los géneros a través de los cuales se ven apoyadas las instituciones y la ideología nacional, y que contribuirán en gran medida a formar el ideal de masculinidad heroica, que asociará al género masculino con la fuerza física y la valentía. Las historias de guerras, de corte imperialista, refuerzan el ideal patriótico del caballero o el oficial. Los chicos y los hombres se asocian con la acción, la política y la historia.

La figura femenina suele colocarse en el centro de la domesticidad: la familia, el hogar, el universo sentimental, a través de lo que se plasman mensajes didácticos en torno al buen y al mal comportamiento. El rol asignado a las mujeres es el de madres e hijas dóciles, trabajadoras y abnegadas (Pérez Valverde, 1998).

Indicadores para detectar el sexismio en la publicidad

Lenguaje sexista

1. Cuando la mención a las mujeres no parece explicitada en el anuncio publicitario y quedan ocultas bajo el falso genérico masculino.
2. Anuncios dirigidos exclusivamente en femenino a las mujeres, aunque el producto o mensaje pueda ir dirigido tanto a hombres como a mujeres.
3. Utilización de términos cuyo contenido semántico sea discriminatorio cuando se utiliza en femenino.

Agresión contra la dignidad femenina

1. Publicidad con claras connotaciones machistas.
2. Publicidad manifestada en imágenes, donde se utiliza el cuerpo femenino de modo que se priorizan los atributos físicos sobre los intelectuales.
3. Anuncios en que se utiliza el cuerpo humano de la mujer y del hombre como mero objeto erótico o sexual para promocionar productos que nada tienen que ver con la imagen mostrada.

Roles y estereotipos de género

1. Anuncios en los que las mujeres aparecen como seres dependientes tanto económicamente como en su capacidad decisoria.
2. Anuncios que transmiten la idea de que las tareas domésticas y cuidado de las personas dependientes son casi exclusivas de las mujeres.
3. Anuncios en los que las mujeres aparecen desempeñando profesiones o trabajos de menor relevancia social que los hombres, condicionando el triunfo profesional de las mujeres únicamente a su atractivo físico.
4. Anuncios que presentan a las mujeres con unas características de personalidad determinadas típicamente femeninas.

La publicidad tiene una especial incidencia en la infancia. Muchos de los anuncios de juguetes son sexistas. Los niños y niñas que ven esos anuncios se están educando en un lenguaje sexista que se convierte en estereotipos difíciles de erradicar: ej. Niñas exclusivamente con Barbies, o niños con superhéroes. Habitualmente en los anuncios se utiliza el poder, la fuerza, la acción y la competencia como argumentos para niños. Sin embargo, la magia y la belleza son argumentos utilizados para las niñas.

B.

La publicidad de Elvira Altés http://www.iam-publicidad.org/pdf/10_Elvira_Altes.pdf
http://www.iam-publicidad.org/publicaciones_observatorio.jsp

El lenguaje de la publicidad: mito, arquetipo y estereotipo

Antes de enfrentar los contenidos concretos de los mensajes publicitarios, puede ser pertinente ir a la raíz y plantearnos algunas preguntas: ¿Qué tipo de lenguaje utiliza la publicidad? ¿Por qué nos fascina? ¿Desde dónde nos habla? ¿Qué resortes moviliza? ¿Por qué es tan refractaria a los cambios?

El lenguaje de la publicidad tiene una característica que lo diferencia de otros lenguajes, como el de la ciencia o, incluso, el de los medios de comunicación. Mientras el lenguaje científico apela a la razón y utiliza para ello la lógica, el lenguaje publicitario apela al sentimiento desde un registro mítico, mucho más primitivo y antiguo que las construcciones del pensamiento lógico. Sus pequeñas narraciones, sus imágenes, sus representaciones, los y las protagonistas de esa unidad de sentido que es un anuncio en sí mismo, nos hablan a través del mito, aunque con una apariencia de novedad. Roland Barthes¹ lo dijo mucho mejor: “El buen mensaje publicitario es el que condensa en sí mismo la retórica más rica y alcanza con precisión los grandes temas oníricos de la humanidad”. Para Barthes, los criterios que usa el lenguaje publicitario son los mismos que los de la poesía: figuras retóricas, metáforas, juegos de palabras, todos esos signos atávicos que amplían el significado aparente hacia significados latentes. De hecho, cuando el lenguaje publicitario está logrado nos abre a una representación hablada del mundo que el mundo practica hace mucho tiempo y que no es otra que el relato: toda publicidad dice su producto pero cuenta otra cosa.

Cada mensaje publicitario está connotado, nos dice: compre, pero también está denotado, de forma que al desarrollar argumentos y persuadir con imágenes, arrebata al anuncio su finalidad interesada y reemplaza la invitación a comprar por un mundo donde lo *natural* es comprar para poder alcanzar los sueños.

En ese mundo mítico de los sueños viven los arquetipos, esos modelos o tipos ideales que reúnen unas condiciones esenciales y unas características únicas.

Nuestros referentes arquetípicos pueden ser los mitológicos, los dioses y las diosas griegas y romanas, que luego se han transformado y recreado en las leyendas, en los cuentos infantiles, en la poesía épica, en las canciones populares, etc. Estos arquetipos se constituyen en una especie de dispositivo de gran plasticidad, cuya capacidad lábil y ductilidad les permite recrearse y transformarse constantemente para adaptarse a cada momento histórico. Son imágenes de gran potencia que apelan al imaginario colectivo de una sociedad y que se encargan de añadir significados ocultos al mensaje explícito.

La publicidad trabaja en este registro porque es muy efectivo, es como tocar un timbre con la seguridad que siempre va a sonar: el del miedo, el de la ilusión, la fantasía, la envidia, el deseo, los celos, la pasión, es una especie de reserva de emociones que nos tranquilizan por conocidas y reconocidas, pero que también nos proponen otras posibles identidades.

Así, encontramos arquetipos femeninos y masculinos con nombres y genealogía en las mitologías griega y romana, donde la mujer es la virgen, la amazona, la madre, la esposa, la mujer sabia; y donde el hombre es el héroe, el padre, el guerrero, el amante, el viajero, tiene la belleza de Apolo y el descontrol orgiástico de Dionisos o de Baco. De la misma forma que cada arquetipo tiene adjudicado un significado y sugiere un mundo imaginario donde los deseos se cumplen, también cada época y cada sociedad proponen nuevas versiones de arquetipos. Esos arquetipos, vestidos con los elementos históricos y sociales del momento, tienen una función sancionadora: designan las cualidades deseables y las que deben repudiarse de las personas. Los arquetipos presentan una dualidad, una dicotomía, incorporan un contramodelo, una sombra que se desdobra en negativo para su interpretación. Si pensamos en la virgen nos alcanza su otra polaridad: la puta. Detrás de la madre, amantísima, surge la figura ridícula o amenazante de la suegra y, al lado de la esposa sumisa, aparece la viuda negra, la perversa asesina del marido.

Las sucesivas reformulaciones de los arquetipos, en su proceso de actualización, encuentran un excelente aliado en los estereotipos, que se encargan de repetir sin apenas variación aquellas imágenes que atribuyen unos comportamientos y unas actitudes para cada modelo y los contrarios para su reverso.

Los estereotipos, los prejuicios, la discriminación, el racismo o el sexism están sustentados por procesos psicológicos afines. Son sesgos, actitudes o tendencias específicas que utilizamos cuando evaluamos a un grupo social o a uno de sus miembros. El prejuicio antecede al juicio -se deduce una opinión y se actúa contra algo o alguien tan sólo a partir de un breve análisis y no se sostiene cuando se somete a un escrutinio racional y objetivo.

Aunque los prejuicios suelen considerarse propios de unos pocos individuos, son procesos mentales corrientes y universales de los que no está exento casi nadie. Se basan en estrategias mentales más simples, atajos cognitivos, automáticos, difícilmente detectados conscientemente, innatos y fraguados a lo largo de la experiencia. Pretenden facilitar la adaptación social, aun a costa de errar, porque son útiles para: 1) detectar con rapidez objetivos en ambientes inciertos y variables; 2) planear y decidir a corto plazo; 3) clasificar o crear categorías, y 4) motivar e insistir en la exploración y la solución de una tarea que, de no ser así, se dejaría demasiado pronto. Vale la pena retener que la economía mental juega un papel determinante en el uso de estereotipos.

Algunos autores consideran que estos sesgos sociales se deben al funcionamiento de los sistemas neurocognitivos dedicados a percibir y categorizar de manera automática las señales básicas procedentes de la interacción social.

En las relaciones interpersonales, solemos atender a aspectos sobresalientes de la persona que tenemos delante, percibimos y descartamos información, comparamos, evaluamos y, finalmente, elegimos unos atributos. Cuando no se dispone de otros datos, ahorramos tiempo computando automáticamente los aspectos destacados del perfil de la gente: talla, peso, silueta, color de la piel, mirada, expresión facial, movimiento, voz, señales de dominio social... Con toda esa información, construimos los mapas de las categorías sociales como el sexo, la edad, el origen o la profesión; unos mapas que luego nos servirán para orientarnos en nuestras relaciones, contribuirán a construir nuestra identidad personal y a delimitar los grupos sociales a los que pertenecemos... Los prejuicios no son innatos pero sí que forman parte del proceso de socialización porque permiten la adscripción al grupo y, como consecuencia, facilitan la cohesión social. Por ello, los estereotipos y las actitudes prejuiciosas son evidentes ya en la infancia.

Sin embargo, a nadie se le escapa que dar crédito a estas conclusiones conduce fácilmente a distorsiones y errores de percepción. El propio funcionamiento "inflexible" y sesgado de estas redes neuronales impone la tendencia casi inevitable a descuidar la ecuanimidad y, por tanto, contribuye a desarrollar estereotipos, prejuicios y, quizás conflicto social. Una vez fijadas estas estrategias mentales, son muy resistentes al cambio, aunque no inmutables. Para modificarlas, primero hay que conocer los procesos que las regulan, de forma que nos permita establecer tácticas educativas, políticas y sociales que limiten sus extensiones inevitables.

Recapitulemos: La publicidad, como los medios de comunicación (cuando no se plantean los elementos constitutivos de su mensaje), utiliza un lenguaje mítico, a través del relato de unas historias, protagonizadas por arquetipos, que se presentan como modelos referenciales, y, gracias a la economía mental que usan nuestras redes neuronales, los estereotipos reproducen esas imágenes sin cuestionarlas. Si la publicidad emplea este reservorio de imágenes estereotipadas es porque una parte de la audiencia va a "reconocerlas" y aceptarlas.

Si en los medios de comunicación, que en un principio pretenden hablar de la realidad, descubrimos a menudo cómo esos estereotipos se usan para explicar el significado de las noticias, ¿cómo no van a deslizarse esas construcciones estereotípicas en un producto de ficción como la publicidad, donde podríamos decir que encuentran un medio mucho más proclive a la simplificación?

Y, una vez ahí, en la valla, en la página o en el *spot* televisivo, muestran toda su potencia sancionadora para proponer, reforzar o descartar modelos.

Por otro lado, no debemos olvidar algunos de los efectos perversos (por no buscados) de la publicidad en los medios de comunicación, y es la presión que ejerce sobre los contenidos, sobre todo de la televisión, pero también de la prensa y de la radio. Unos efectos que, no por secundarios, son menos importantes cuando los medios de comunicación tratan de satisfacer a su público para que aumente la cuota de audiencia ante las empresas publicitarias.

Antes de clasificar y describir las imágenes estereotipadas que aparecen en la publicidad y profundizar en los ejemplos concretos propongo un breve repaso a la investigación que se ha llevado a cabo en los últimos años sobre este tema, tanto en Europa como en España.

Breve repaso a la investigación en Europa sobre género y publicidad

Un análisis retrospectivo de las imágenes de los anuncios de la televisión británica, en un periodo de 17 años, concluye que las diferencias de género se han reducido en algunas categorías. En comparación con años anteriores, ahora se describe a las mujeres como menos dependientes y aparecen más a menudo en el lugar de trabajo o como “autoridades” de un producto. Sin embargo, la conclusión general es que la mayoría de las imágenes publicitarias siguen los mismos modelos estereotípicos que antes³. Por lo tanto, y teniendo en cuenta estos estudios cuantitativos, lo máximo que se puede decir es que el cambio en las imágenes de género en los medios de comunicación es inseguro y eventual.

Durante la década pasada, un número notable de estudios abordó la publicidad y la televisión, por separado o relacionando la una con la otra. Parece que existe un acuerdo general en identificar este medio y esta modalidad comunicativa como los vehículos más poderosos de la transmisión y perpetuación de los roles de género. En el Estado Español, uno de los estudios más completos sobre la representación de los géneros es el de Martín Serrano (*Las mujeres y la publicidad: nosotras y vosotros según nos ve la televisión*. Madrid. 1995, Instituto de la Mujer) que estudia el contenido de 225 anuncios y de 80 programas retransmitidos en la televisión. Analiza los estereotipos masculinos y femeninos y explora las razones de las imágenes producidas.

Algunos de los modelos arquetípicos que proponen los autores son todavía válidos a pesar de que el estudio tiene ya unos años. Algunos ejemplos:

- Un esquema en transformación: mujer en flor-galán maduro
- Un esquema que se refuerza: ninfa clara-macho oscuro
- De las mujeres el cuerpo; de los hombres la mente
- Hombre cazador, mujer presa
- Las mujeres, labores de reproducción social; los varones, tareas productivas
- Primero madre y esposa. Por añadidura, cualquier cosa
- Lo que las mujeres son y valen lo definen los hombres
- Mujeres dependientes-hombres autónomos. Un esquema contra el que se rebelan las mujeres
- La inversión de un esquema: mujeres libidinales y gozosas; hombres autoreprimidos y sufrientes

La conclusión a la que llega Martín Serrano es que las historias de la televisión describen dos “mundos” diferenciados por el género: la esfera sociopolítica, dominada por los hombres, y el campo de acción cotidiano, que, aun con patrones establecidos por los hombres, se identifica con las mujeres.

Algún otro investigador como Juan Rey Rey (*El hombre fingido: la representación de la masculinidad en el discurso publicitario*. Madrid., 1994, Fundamentos) toma en consideración los modelos masculinos, a partir de la influencia de los Men's Studies e indaga en el proceso de “feminización” de los modelos masculinos divulgados por los mensajes publicitarios, para concluir que se está reduciendo la distancia entre el universo masculino y el femenino. El autor muestra cómo el discurso publicitario se adapta a los cambios sociales y, progresivamente, los modelos y valores de cada sexo presentan menos diferencias.

Sin embargo, hay otros estudios (Barbero, Izaskun (1994) *El papel de la mujer en la publicidad televisiva*. Bilbao. Univ. del País Vasco) que plantean completamente lo contrario, resaltando que los hombres tienen casi siempre papeles activos, son las voces en off, los protagonistas, los que emiten el mensaje; mientras que las mujeres son tratadas como receptoras y posibles consumidoras. También Patxi Juaristi (“¿De qué hablamos cuando hablamos de sexismo en la publicidad?”, en *El reflejo de la diversidad a través de los medios de comunicación y de la publicidad*. Emakunde. Instituto Vasco de la Mujer. 1997) señala que la publicidad olvida a la mujer, la invisibiliza por así decirlo, a través del lenguaje, de la exclusión de las mujeres como consumidoras de determinados productos y de otros elementos, como la voz en off.

Asimismo, el autor indica la contradicción que presenta este olvido cuando la mujer se utiliza como objeto de reclamo y constata que, en tanto consumidora, es uno de los objetivos prioritarios de la publicidad.

La UCE (*Programa de seguimiento y control de la publicidad y los medios de comunicación dirigidos a la mujer*. Madrid. Unión de Consumidores de España, 1995) analiza los roles sociales y estilos de vida que la publicidad asocia con las mujeres en la televisión, la prensa de información general y en la prensa femenina, para concluir que son un reflejo de las creencias y valores de nuestra sociedad, es decir, que la publicidad, tanto en las imágenes como en el lenguaje, emplea una retórica sexista, como vehículo de persuasión. Incluso en los anuncios infantiles, Cristina Peñamarín (*"La representación de la niña en la publicidad"*. *Infancia y sociedad. Revista de Estudios*, 10: 54-56, 1991) halla una división de los roles sexuales en los que se identifica a los niños con la aventura: son los ganadores y tienen una habilidad natural para dirigir a los otros; mientras que a las niñas se les propone un único rol: el de la feminidad. Aunque se da una representación esquemática de ambos性, los roles de los niños son siempre más diversificados que los de las niñas.

Por otro lado, un análisis de la publicidad de juguetes en las épocas navideñas que viene realizando el Consejo del Audiovisual de Cataluña, demuestra cómo, de un total de 1.407 anuncios, el 41,5% sigue presentando roles estereotipados para niños y para niñas, aunque significa una disminución de dos puntos porcentuales con respecto al año anterior. Las muñecas y sus accesorios, como principal estereotipo para las niñas y los niños jugando con otros niños a coches, en competición o jugando a la guerra, como estereotipo masculino. Los juguetes bélicos o aquellos mensajes que presentan elementos de violencia y agresividad representan el 4,1%, con un ligero descenso con respecto al año anterior, que eran el 4,7%.

Experiencias de los Observatorios de la Publicidad: la voz de la ciudadanía

En estos últimos años, la sociedad se ha dotado de mecanismos de control para que la ciudadanía pueda expresar su malestar ante imágenes publicitarias que consideren atentatorias a la dignidad o discriminatorias de la imagen de las mujeres. El Observatorio de la Publicidad del Instituto de la Mujer, creado en 1991, como un foro de análisis y canalización de las denuncias había registrado en cinco años un total de 1.125 denuncias.

Otra experiencia de observatorio de la publicidad es la del Institut Català de la Dona, que ha hecho público un informe sobre las denuncias recibidas en 2001 por contenidos sexistas. Han recibido 23 denuncias que corresponden, el 13% al contenido de los medios de comunicación, el 61% a la publicidad y el 26% a otros soportes como libros, folletos, etc. Dentro de la publicidad el ámbito que ha recibido más quejas ha sido la prensa, con un 50%, seguida por un 29% de la televisión, vallas, 14% y radio, 7%.

En el 73% de los casos, la queja ha sido presentada por mujeres, en un 12% han sido hombres y, en un 9%, instituciones y entidades. En el 52% de los casos, se ha conseguido que se retiraran o modifiquen los contenidos sexistas del mensaje.

Mecanismos de difusión de estereotipos en la publicidad

La publicidad tiene como objetivo que los bienes y servicios se vendan. Pero para lograrlo, hemos visto que no recurre a la simple enumeración de las ventajas del producto, sino que lo que vende son aspiraciones, deseos, ilusiones, fantasías. La publicidad vende cosas reales que se pueden adquirir mediante apelaciones a anhelos inalcanzables, irreales, ficticios. Y utiliza para ello, bajo la apariencia de novedad y modernidad, relatos míticos y personajes arquetípicos, los convierte en estereotipos reconocibles y los presenta en lugar del objeto. Aun de manera inconsciente, opera con los sentimientos más profundos (y los deseos más inconfesables) que anidan en el corazón de todos los seres humanos.

Nuevos y viejos estereotipos

En una sociedad compleja como la nuestra, los responsables de la producción de mensajes publicitarios deben mostrar esa diversidad en sus anuncios, si quieren dirigirse a su público objetivo. Así, junto a los modelos tradicionales (el ama de casa, la suegra o la abuelita complaciente),

se encuentran, simultáneamente, con otras formas de feminidad, distintas y más elaboradas, donde las mujeres incorporan diferentes versiones del rol femenino y también del tradicional rol masculino.

La publicidad, ya lo hemos dicho, capta sus mensajes del imaginario social, está atenta a las nuevas figuras y a las formas de comportamiento que las acompañan y, aunque sea de forma inconsciente, las detecta y les adjudica un arquetipo.

La moderna informada

Un cambio importante se ha producido en estos últimos tiempos, es el modelo de mujer moderna: un rol muy halagado por las y los publicitarios. Se trata de una mujer joven, informada, preocupada por ella y por su familia, experta, exigente, que sabe lo que quiere, que tiene criterio propio y que no es fácil de convencer. Es un modelo de mujer que tiene mucho éxito en publicidad, y que tal vez represente ese cambio espectacular que han protagonizado las mujeres en la sociedad.

El cuerpo o el deseo desplazado

Una propuesta que parece no agotarse: el cuerpo de la mujer como reclamo —básicamente erótico— destinado a fomentar o persuadir al consumo de productos cuyos destinatarios no son necesariamente las mujeres: coches, relojes, vacaciones, bebidas, perfumes, ropa y productos en general que, a falta de originalidad, recurren al cuerpo femenino. Se apela a la libido y se propone una sublimación a través de la obtención del objeto. Desde la batería del coche, pasando por los repuestos hasta cualquier otro producto, el cuerpo femenino puede servir para canalizar ese deseo hacia el objeto. Así el cuerpo femenino es un plus libidinal que se añade al producto: “Si te compras este coche, será como si tuvieras esta mujer, un seguro de potencia sexual”. Este aspecto de la publicidad es el que recibe más críticas por el uso descarado, a veces grosero y degradante, que hace del cuerpo de la mujer. El sexo, la seducción, la juventud, el poder, el dinero, son los recursos más utilizados en este apartado.

La amazona

Es una de esas nuevas propuestas de identificación que nos brindan hoy a las mujeres, se trata de un modelo de mujer exigente, que sabe lo que quiere y de qué forma obtenerlo, una mujer autosuficiente, sin duda una fantasía de la mítica amazona para algunos hombres; esa mujer que cambia a su hombre porque no sabe poner la lavadora (marca), o la esposa de ese pobre tipo de las cocinas Bosch, al cual sus hijos pequeños deben enseñar cómo funcionan los electrodomésticos y, en el colmo de la inutilidad, ni siquiera sabe abrir un bote de tomate. Esa mujer poderosa, que evalúa al hombre y le muestra lo que no sabe, o no le corrobora en su papel de héroe salvador, como la mujer del Ford Focus que escribe un NO de letras muy grandes al ejecutivo que de forma prepotente (y estereotipada) le ha pedido para casarse. Son mujeres autónomas que parecen poder controlar sin ayuda masculina su propia vida.

El hombre feminizado

Hay que decir que la publicidad tiende a igualar el tratamiento que da a las mujeres con el que comienza a dar a los hombres. También ellos son utilizados cada vez más como reclamo erótico: hombres desnudos, insinuantes, atractivos. Hombres jóvenes, *feminizados*, en su preocupación por su cuerpo y su belleza como hasta ahora sólo parecía privativo de las mujeres. A pesar de esta tendencia hacia un tratamiento igualitario, aún se puede observar que existe una diferencia considerable. De las mujeres se utiliza sobre todo el cuerpo, que se fragmenta indefinidamente, y cuyas partes son significativas: unos labios, un hombro, una pierna, un glúteo, unas uñas. La mujer puede ser vendida en parcelas. Al hombre, en cambio, se le suele situar en ambientes. Espacios abiertos, míticos. El hombre es su cuerpo, pero también su estilo de vida. Digamos, siguiendo la comparación, que al hombre se le vende mejor en lotes: un hombre que se mueve en un paisaje, en una atmósfera, en un espacio.

El ama de casa: la campeona del lavado más blanco

Ciertamente, la publicidad ha ido equiparando poco a poco a hombres y mujeres. A pesar de ello, todavía son ellas las que se ocupan de todo lo que hace referencia al mundo doméstico, mientras ellos aún ostentan el distintivo de la autoridad. Según el informe del ICD, el sector que ha recibido más denuncias es el de la limpieza y el hogar, el 26%, por el hecho de representar a la mujer como única responsable del trabajo doméstico. En ese sentido, creo que puede ser interesante que aporte algunos datos que confronten esa imagen de la *maruja* con la realidad.

En el Estado Español hay 20 millones 400 mil mujeres, es decir, el 51% de la población, de las cuales sólo una tercera parte son amas de casa a tiempo completo. Otra tercera parte, tiene un trabajo remunerado fuera de su casa y el resto es población activa que, o bien tiene un trabajo precario o están en el paro. Algunas imágenes relacionadas con la actividad doméstica son claramente ofensivas, además de retrógradas, como cuando se considera a las mujeres como únicas destinatarias de los productos de este sector. No sé si el sexismo vende a las amas de casa (sospecho que irrita más que otra cosa), pero seguro que no contribuye a la asunción por parte de los hombres de las tareas domésticas.

La consumidora consumista:

Cuando la mujer no sólo compra para la familia sino que lo hace para ella, el sector predominante es el del mundo de la belleza, la moda, la cosmética y la higiene. Aparece el modelo de mujer moderna cuyo principal problema es el de mantenerse joven, bella y atractiva. En este rol las mujeres son activas, trabajan, tienen éxito social y personal, son cultas y seductoras. A menudo, se apela a la rivalidad entre ellas: se trata de aparecer más joven, más guapa, más inteligente, más seductora que las demás. En este rol, representado por la mujer moderna llama la atención el espectacular cambio producido en la consideración de un tema de higiene femenina: la representación social de la menstruación.

Veamos cuál ha sido el proceso, tal como lo cuenta Joana Gallego, investigadora de medios de comunicación y género, al que yo le he dado una interpretación en clave histórica:

La menstruante: el paso de lo privado a lo público

Hubo una primera fase de ocultación en la que este tema era tratado de una manera jeroglífica. Se hablaba de productos “para la higiene íntima femenina” sin dejar claro de qué iban. La idea de la mujer sin sexo, avergonzada de su fisiología, que necesitaba ocultar todo aquello que pusiera en evidencia su diferencia, es un discurso que muchas aún no hemos olvidado. Mi interpretación es que el mensaje oculto decía que la mujer debe recluirse en casa, no es adecuada para poblar espacios públicos.

Se pasó después a una segunda fase, la “fase de desdén”: la fisiología femenina como problema. Hay que imitar a los hombres, ser como ellos: “Este hombre no tiene problemas con la regla. Esta mujer tampoco”, rezaba un eslogan en el que acababan superponiéndose las fotografías de un chico y una chica. O “hay cinco días al mes que odio ser mujer”, advertía una joven tremadamente frustrada por no poder “ser como ellos”. Este mensaje llegaba con la incorporación de las mujeres al trabajo, es el momento en que las mujeres salen del hogar decididas a ocupar su espacio en los ámbitos públicos.

Finalmente, ha aparecido la “fase de reivindicación y exaltación de la menstruación”, de tal manera que se ha pasado al “me gusta ser mujer”. Ahora la mujer ya está en los lugares de trabajo, en las aulas, en la política, ya ha alcanzado el 30% necesario para hacer valer su diferencia. Lástima que actualmente el discurso publicitario presenta a la mujer menstruante como si tener la regla fuera su única actividad.

La violencia como virilidad

Uno de los efectos de la revolución que estamos protagonizando las mujeres es el de haber trastocado los papeles tradicionales, aquellos que adjudicaban y sancionaban comportamientos, actitudes y lugares adecuados para cada sexo. Las construcciones de género que circulan en la actualidad nos muestran unas mujeres polivalentes, mujeres “bisagra”, que igual cuidan de la familia, que se sacan un buen sueldo o tienen éxito en política. Ocupan espacios tradicionalmente masculinos y parecen que han pillado a los hombres desprevenidos. Por el contrario, en muy escasa medida los hombres se han convertido en “bisagras”, parecen un poco desorientados, sin saber muy bien dónde está su lugar y cuál es el papel que les corresponde. Han surgido algunos modelos nuevos, el del hombre “centollo”, fuerte por fuera y tierno por dentro, también el *feminizado*, pero la resistencia masculina a compartir los espacios de poder y de cuidado parece refugiarse en la violencia. El recurso a la violencia para resolver los conflictos parece un discurso habitual, tanto en los productos de ficción, películas, dibujos animados, etc., como en la publicidad. La violencia como último reducto de la virilidad debe hacernos reflexionar ya que en todo el mundo occidental está creciendo la violencia de género y parece una respuesta masculina ante el desconcierto que produce haber perdido el papel predominante en la historia.

La publicidad como instrumento de cambio

Ya lo hemos dicho: la actividad publicitaria, por su propia naturaleza, siempre está ojo avizor a las nuevas tendencias. Sabe detectar manifestaciones latentes en la sociedad, deseos o aspiraciones aún no explicitadas. Y no lo hace con ánimo de cambiar la situación, sino de hacerse notar, de llamar la atención, de ser original, de diferenciarse de la competencia. Y es aquí donde la publicidad podría servir como instrumento de cambio, siquiera involuntario, de la realidad: proponiendo nuevos modelos de comportamiento, planteando un tratamiento igualitario, no vejatorio, para hombres y mujeres.

Por otra parte, aunque corresponde al sistema social fomentar los valores de la pluralidad y de respeto al ser humano como algo más que mercancía, la publicidad debería estar más atenta y sensible a las nuevas imágenes sociales, a las iniciativas de denuncia del sexism que parten de la propia ciudadanía, poniendo fin a los abusos ideológicos de esta actividad.

Pero, mientras creativos y anunciantes no se exijan el reto de sorprender a la audiencia con las nuevas realidades sociales, deberemos mantenernos en alerta y en actitud crítica.

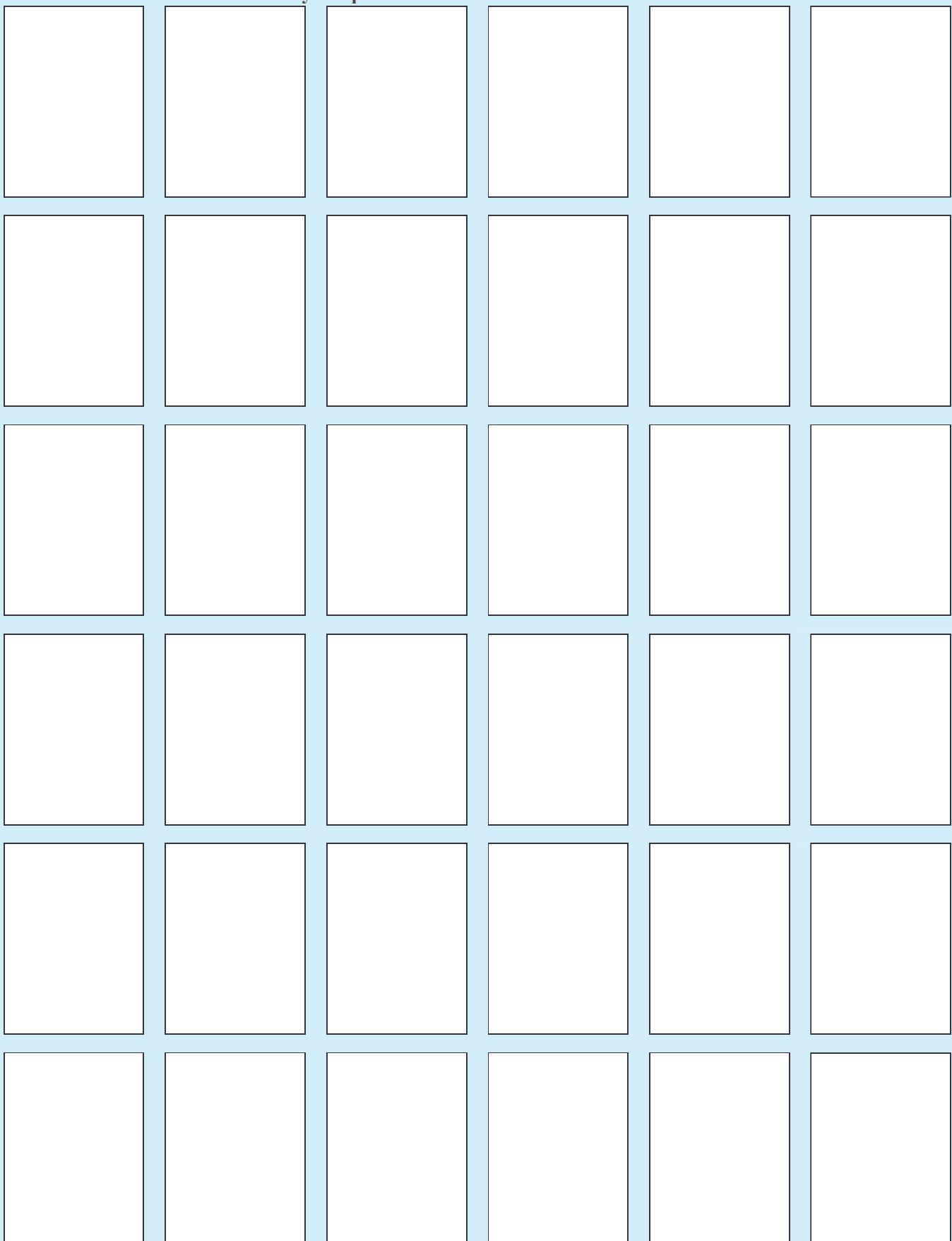
Os animo a utilizar los mecanismos que tenemos a nuestro alcance, esto es, la denuncia y el boicot, para señalar las campañas sexistas o aquéllas que fomentan los estereotipos más caducos, pero también os invito a reflexionar sobre la veracidad y las consecuencias de esos nuevos modelos femeninos que los creativos publicitarios proyectan sobre el imaginario social.

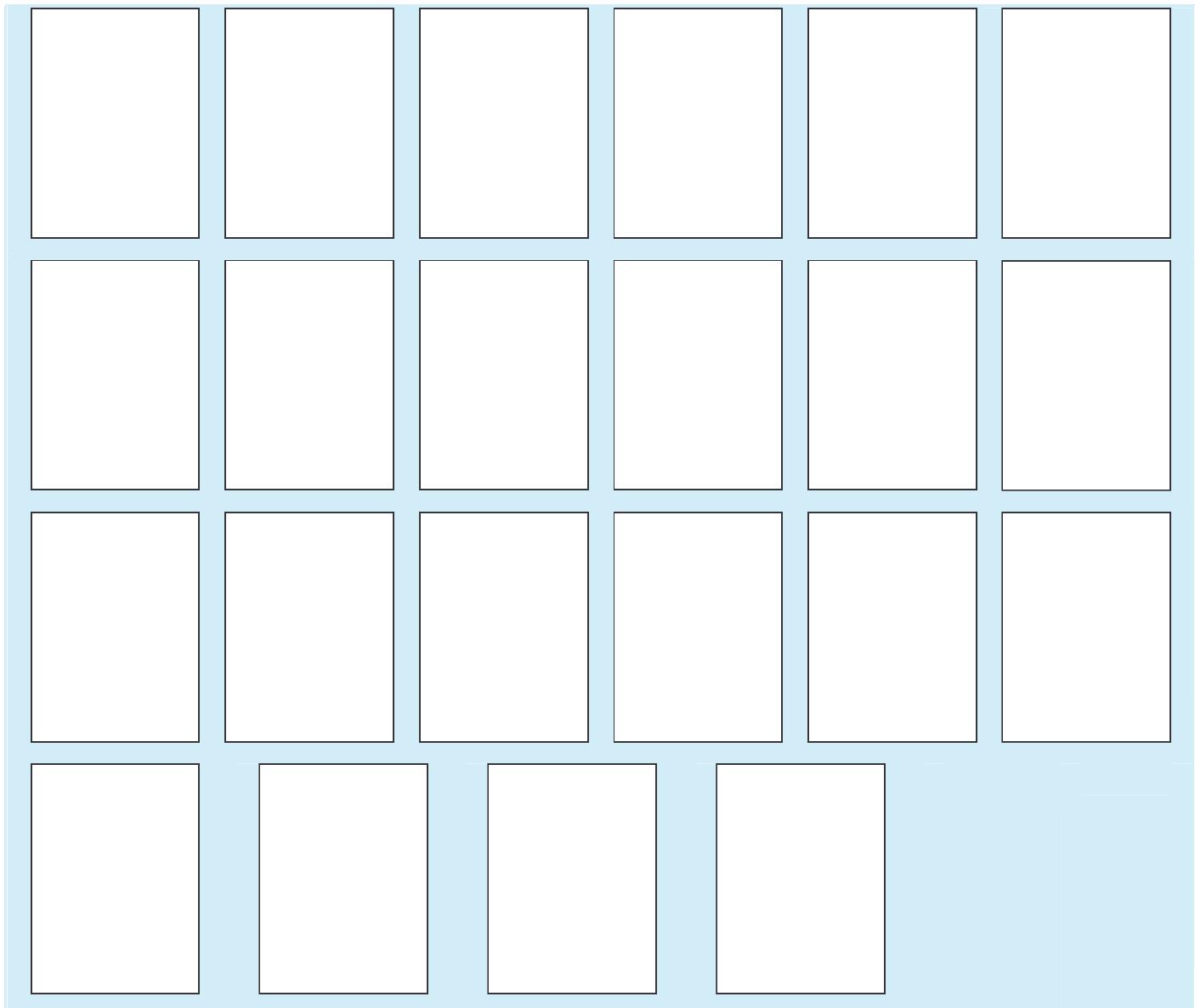
La amazona ¿es producto de una fantasía (o más bien pesadilla) masculina, o es que las mujeres (o algunas mujeres) en nuestro recorrido hacia la igualdad nos estamos convirtiendo en amazonas?

2. Com a complement de l'activitat anterior, et proposem que seleccionis una spot de cadascuna de les dècades anteriors (1960, 1970, 1980, 1990...) a partir de les base de dades d'antics anuncis que podràs trobar a:

<http://www.tv3.cat/pprogrames/larentadora/>; i comenta com han evolucionat els estereotips de gènere

**Més de 2000 anuncis que repassen els últims 50
anys de publicitat a la televisió**

12. CINEMA, GÈNERE I MASCULINITATS

Objectius

Mitjançant el visionat i anàlisi de les següents pel·lícules es pretén:

- Desenvolupar l'interès per entendre la subjectivitat masculina
- Adoptar una actitud crítica davant la pressió per a adoptar patrons externs de conducta
- Valorar la importància de crear i mantenir els vincles personals
- Adonar-se que cal aprendre a enfocar-se a les frustracions
- Valorar la necessitat de la negociació en el marc de relacions íntimes
- Aprendre a buscar ajuda i deixar-se ajudar
- Concebre projectes de vida des de l'equitat de gènere
- Revisar críticament els mandat de gènere

Activitats

1. *Más pena que gloria*

Fitxa:

Any 2001. Nacionalitat: Espanya. Estrena: 06-07-2001. Gènere: comèdia. Duració: 91 m..ZINEMA.COM Direcció: Víctor García León. Intérprets : Biel Duran (David), Bárbara Lennie (Gloria), Manuel Lozano (Lucas), Fernando Conde (Rafael) Asunción Planas (Carmen). Guió:Víctor García León i Jonás Groucho. Fotografia: Mischa Lluch. Música: David San José

Sinopsi:

David és un sensible adolescent que viu ple d'il·lusió i de poesia. Es tracta d'un noi introvertit amb un enorme món interior que viu en un sainet lamentable. Durant un curs, a David li copeja la realitat: descobreix que els seus pares, que regenten una brioixeria, no són els millors pares que li podrien haver tocat. Descobreix els primers suspensos. Descobreix que el sexe no és la cosa més romàntica del món. Descobreix que ell és més aviat perdedor que guanyador, que ha nascut per seguir a l'Atlètic i no al Reial Madrid. I sobretot descobreix a Glòria, una noia de l'institut.

Qüestions per al debat:

1. Descriu a David. Que t'agrada més d'ell?. Penses que representa les inquietuds i anhels d'un adolescent de la seva edat?.
2. Com qualificaries les relacions que manté amb els seus pares?
3. Com és el seu pare?. Penses que la seva manera d'actuar és la més freqüent entre els pares? I la de la mare?

4. Comenta les característiques dels altres membres de la seva família que apareixen a la pel·lícula: l'avia, la germana, el germà... Quin d'ells et desperta més simpaties?. Per què?.
5. Quin lloc ocupa el futbol a la vida de David?
6. Penses que David és un noi madur?. Com jutges el seu enamorament apassionat de Glòria?
7. A la pel·lícula hi ha un personatge que sembla encarnar la figura de l'home fracassat, de qui parlem?. Descriu la seva conducta.
8. Hi ha a la pel·lícula una actuació molt irresponsable que sembla presentar-se com quelcom festiu i disculpable. Estàs d'acord amb aquesta valoració. A què ens referim?.
9. Què aconsellaries a David?

2. *Brokeback Mountain*

Fitxa:

Direcció i guió: Ang Lee. Producció: Paramount Pictures / Focus Features / Good Machine / Alberta Filmworks. Guió: Larry McMurtry & Diana Ossana. Duració: 134 min. Nacionalitat: USA. Any de producció: 2005. Repartiment: Heath Ledger, Jake Gyllenhaal, Anne Hathaway, Michelle Williams, Randy Quaid, Linda Cardellini, Anna Faris, Scott Michael Campbell

Sinopsi:

Ennis del Mar i Jack Twist es coneixen mentre esperen en una cua que el ranxer Joe Aguirre els contracti. Els dos joves semblen estar segurs del lloc que els correspon en Signal (Wyoming): aconseguir un treball estable, casar-se i formar una família; no obstant això enyoren alguna cosa més enllà del que poden expressar. Quan Aguirre els envia a treballar com conductors de bestiar en la majestuosa muntanya Brokeback, entre tots dos sorgeix un sentiment de companyonia que deriva cap a una relació íntima. Al concloure l'estiu, els dos han d'abandonar Brokeback i seguir camins diferents. Ennis roman a Wyoming i es casa amb Ànima, l'amor de la seva vida, amb qui té dues filles. Mentrestant, Jack se'n va a Texas, on es casa amb Lureen Newsome i té un fill...
(FILMAFFINITY)

Qüestions per al debat:

1. Ennis del Mar i Jack Twist són molt diferents. Intenta descriure'ls.
2. Cap dels dos vaquers desentona en un entorn habitualment associat a la masculinitat tradicional: barrets texans, cavalls, rodeigs, duresa en els gestos... Et sorprèn?

3. Quin d'ells respon més als patrons de conducta de la masculinitat tradicional?. Per què?
4. Tant Ennis com Jack Twits es senten obligats a realitzar els mandats propis de la masculinitat tradicional, sense assumir obertament la seva relació
 - a. Quins són aquest mandats ?
 - b. Per què es resisteixen a assumir la relació?
 - c. Els dos reaccionen de la mateixa manera davant les seves contradiccions?
5. L'acció es situa en la dècada del seixanta, en un context molt especial. T'imaginaries avui i en el nostre entorn una situació semblant?
6. Recordes l'escena de la celebració del dia d'acció de gràcies. Perquè penses que la dona de Jack Twits somriu quan ell s'imposa.
7. Quina és la frontera entre una relació d'amistat i l'enamorament? Creus que els protagonistes contemplen en algun moment la possibilitat de sentir-se sexualment atrets abans de fer-se amics?
8. Què li suposa a la protagonista femenina haver passat per una etapa d'experimentació i recerca en el terreny de la sexualitat i l'affectivitat? Si aquest tipus d'experiències l'hagués viscut un home, la seva consideració social seria diferent?
9. Com viu el protagonista masculí la major experiència de la seva parella en el terreny de la sexualitat? Perquè ho viu amb malestar i ho interioritza com a una situació de desigualtat?
10. Què us sembla la proposta del protagonista masculí a la seva companya i al seu amic que facin un trio per superar la diferent experiència en el terreny de la sexualitat?
11. Què us sembla el paper de l'amic del protagonista masculí durant tota la pel·lícula?

3. *Thirteen*

Fitxa:

Nacionalitat: EE.UU./Regne Unit Direcció: Catherine Hardwicke Guió: Catherine Hardwicke, Nikki Reed Fotografia: Elliot Davis Muntatge: Nancy Richardson Música: Mark Mothersbaugh Intèrprets: Evan Rachel Wood, Nikki Reed, Holly Hunter, Jeremy Sisto Distribuidora: Fox. Any: 2004.

Sinopsi:

Tracy (Evan Rachel Wood) és una prometedora estudiant amb trenes que encara juga amb ossets i cadells. Però quan Tracy entra en l'olla a pressió del penúltim any d'institut, és testimoni del poder i el coneixement que posseeix Evie Zamora (Nikki Reed), qui s'ha convertit en la coneguda com la "noia més sexy del col·legi". Summament popular, guapíssima i fascinantment cursi, Evie representa tot el que de sobte Tracy vol i necessita ser. Al principi, Tracy no té cap esperança de ser acceptada en la colla de Evie. Té una aptitud errònia, les amigues equivocades, un aspecte definitivament desencertat. Però Tracy aprèn a refer-se a si mateixa, pas a pas, fins a convertir-se en l'ideal definitiu d'una adolescent. Descobreix com maquillar-se, què posar-se, com portar el pèl, com moure's. Descobreix les claus de la popularitat, Evie es converteix en la seva millor amiga i fins i tot comença a cridar l'atenció dels nois. I encara més, com més s'endinsa en la seva prematura etapa adulta, més alt es posa el llistó. Perd la intimitat que va tenir en temps amb la seva afanyosa mare (Holly Hunter), comença a fer campana i, a pesar de l'odi atroç que sent cap al nuvi de la seva mare, un antic drogoaddicte anomenat Brady (Jeremy Sisto), comença a abusar ella també de les drogues. Malgrat tot, Tracy té encara tretze anys i viu un remolí d'emocions en el qual tot el que fa, tot el que diu, tot el que vol, sembla la cosa més important del món. I... encara té tota la vida per davant.

Font: tiramilles.net

Qüestions per al debat:

1. De què tracta la pel·lícula?
2. Descriu els principals personatges?

Melanie, mare (Holly Hunter):

Tracy, filla (Evan Rachel Wood):

Evie Zamora, amiga (Nikki Reed):

Brady (Jeremy Sisto):

Mason (Brady Corbet):

Brooke (Deborah Unger):

Luke (Kip Pardue):

Birdie (Sarah Clarke)

Noel (Vanessa Anne Hudgens)

Rafa (Ulysses Estrada)

Medina (Sarah Cartwright)

3. Quins missatges creus que intenta transmetre aquesta pel·lícula?

4. Per què creus que Tracy actua de la manera tan descontrolada?

5. Creus que aquesta pel·lícula reflecteix la realitat?
6. Algú l'ha qualificat de pel·lícula de terror per a pares. Que hi penses?
7. Algunes noies es senten identificades amb les protagonistes i confessen imitar-les. Et semblen uns models a seguir recomanables?
8. Hi veus alguna relació amb les qüestions sobre gènere que estem tractant?
9. Els personatges responen als estereotips de gènere dominants?
10. Com influeixen els estereotips de gènere en la conducta d'aquestes noies?
11. Què penses dels nois que hi apareixen. Et semblen estereotipats. Per què?

4. Azul oscuro casi negro

Fitxa:

Any: 2005; Nacionalitat: Espanya; Estrena: 31-03-2006; Gènere: Drama; Duració: 105 m. ZINEMA.COM; Direcció: Daniel Sánchez Arévalo; Intérprets: Quim Gutiérrez (Jorge) Marta Etura (Paula) Raúl Arévalo (Israel) Antonio de la Torre (Antonio) Héctor Colomé (Andrés); Guió: Daniel Sánchez Arévalo; Fotografia: Juan Carlos Gómez Música Pascal Gaigne Montaje Nacho Ruiz Capillas

Sinopsis: *Azul Oscuro Casi Negro* es un estado de ánimo, un futuro incierto, un color. Un color que a veces no reconocemos, que dependiendo bajo qué luz, qué prisma y que actitud se mire, cambia. Un color que nos recuerda que muchas veces nos equivocamos, y a veces las cosas no son del color que las vemos. Jorge ha heredado el trabajo de su padre después de que éste sufriera un infarto cerebral. Sin embargo, lucha contra un destino que parece inevitable. En los últimos años se ha esforzado por hacer su trabajo, cuidar de su padre y estudiar una carrera. Ahora su empeño es encontrar otro trabajo. A través de su hermano Antonio, conoce a Paula, con quien entablará una extraña relación que impulsará a Jorge a dejar de sentirse responsable de todo y enfrentarse a sus deseos, obviando lo que los demás esperan de él. Entonces todo podría ser diferente... o no.

1. Jorge respon al estereotips de gènere dominants entre els homes? Per què?
2. Què és el que més fa patir a Jorge?
3. Per què és tan decisiva la seva relació amb Paula?

13. COM ET VAS FER HOME?

Objectius

- Ensenyar als adolescents a identificar i superar les ansietats que els produeix el conflicte entre el que són i el que voldrien ser.
- Potenciar l'intercanvi de vivències i la desdramatització dels conflictes relacionats amb les masculinitats.
- Conèixer les principals variables que incideixen en la construcció de la identitat masculina.
- Desenvolupar la capacitat d'observació i d'anàlisi davant les diferents manifestacions de masculinitat
- Valorar quins referents de masculinitat semblen més adequats per a la construcció de la pròpia identitat personal.

Activitats

1. Imagina't que ja ets un adult i recordes com et vas fer home. Què escriuries?. Llegeix el següent text, i redacta aquests suposats records.
2. Si ho prefereixes, pots inventar-te un personatge i fer-li parlar a ell. Pots consultar l'obra *No som estúpids* (vegeu la web) o els testimonis i els blocs que apareixen a la web.

M'anomeno Mikel i tinc uns quant anys, els suficients com per poder dir que ja sóc tot un home. Però el cert, és que poques vegades m'he plantejat ser tot un home. Si miro cap enrere i penso en aquesta expressió, inevitablement apareixen en la meva ment imatges de senyors amb faccions madures, ben vestits, alts, forts, segurs, solemnes, que parlen amb veu ben timbrada i ferma, i que tenen responsabilitats importants. Senyors que són objecte de respecte i reconeixement. Senyors venerats per les seves famílies i amb un patrimoni que reflecteix inequívocament el seu prestigi i poder. I, la veritat, ésser això no era la meva aspiració. Vaig entendre que si havia d'acabar accedint a aquest estadi, seria quelcom que succeiria sense que jo dediqués especials esforços a aquest objectiu. D'altra banda, el meu pare – treballador modest, discret, pacient, abnegat, col·laborador infatigable en les feines domèstiques- no responia exactament a aquest prototip i, a mi, ja em semblava bé com era.

Quan vaig assolir l'etapa anomenada ara preadolescència, van començar a interessar-me altres coses: tenir autonomia per moure'm per la ciutat, ésser capaç

de autofinançar-me l'oci (excursions, viatjar, llibres, música, cinema, piscina, frontó, ...) i potser, ja es veuria, invitar algun dia a una noia.

Sí, les noies. Sempre m'havien atret molt les nenes. Des que vaig complir els deu o onze anys, més o menys, vaig notar que me n'anava quedant successivament enamorat d'alguna d'elles. Recordo ara a l'Eli. Vam coincidir en un casament. Ens van seure junts i ens ho vam passar molt bé parlant i fent bromes. Finalment, vam sortir tots a ballar danses russes, saltant i saltant com a bojos. No vaig tornar a coincidir més amb ella, però em va costar molt treure-me-la del cap. De les hores ençà, vaig viure molts enamoraments similars. Però, mai em vaig atrevir a declarar-me. Com tenia sobrepés, entenia que no donava el tipus i ho acceptava sense especial amargor. Les meves prioritats eren altres. Els menys futbolers havíem format un grup d'amics entossudits en filmar una pel·lícula sobre els successos estranys del barri i estàvem tot el dia pensant en com emprendre i finançar tal projecte. Les noies van quedar ajornades com a objectiu.

Una altra cosa era el despertar de la sexualitat. No parlàvem d'això amb els nostres pares i només al principi, entre nosaltres. Podia haver bromes i fanfarroneries, però veritables confidències, poques. Crec que, sense expressar-ho, enteníem que era alguna cosa tan poderosa i desestabilitzadora, que preferíem resoldre els sobresalts hormonals en la nostra més estricta intimitat. Ja, llavors es començaven a donar xerrades sobre sexualitat, però eren tan distants i estratosfèriques, que era com si ens parlessin d'un altre planeta.

Per aquella època va començar a aparèixer el borriSol en el meu cos i em va agradar la transformació. Va ser aleshores quan em vaig decidir a aprimar-me: m'havia cansat de ser el nen grassonet de la classe. El meu objectiu no era lligar, però, per a sorpresa meva, l'efecte va ser immediat i vaig descobrir que despertava curiositat en alguna noia. Des d'aquell moment em va quedar clara la relació entre tenir cura de la imatge i resultar mínimament atractiu. De totes maneres, em va sobrevenir una estranya timidesa selectiva...

A vegades, aprofitant el retorn a casa o alguna una altra coincidència casual, aconseguia establir vincles d'amistat amb companyes per les quals em sentia interessat. Començava parlant i fent broma amb elles, fins que un dia començava a creure que l'atracció era mútua i acabava enamorant-me com un boig. A partir d'aquí, s'iniciava un curiós joc d'equívocs mutus, la principal regla no escrita del qual era que jo no em declarava sota cap concepte. La història sempre acabava de la mateixa manera: una circumstància imprevista separava les nostres vides i l'afer quedava en no res, perquè de fet oficialment mai va arribar a haver res. Al final, només em quedaven platònics records –tant emotius que es vulguin- i la constatació llastimosa de la meva impotència i covardia.

Tenia, no obstant això, un mig amic, Cisco, que s'havia convertit en un seductor infal·lible. Li resultava tan fàcil lligar que a mi em semblava d'una altra galàxia. Per descomptat, ell sí responia al patró del que un jove mascle ha d'ésser. Decidit, guapo, simpàtic, moderadament adulador, i sempre amable i obsequiós. Tot un home a escala. Ja es veu que a les noies sí els agradaven aquest tipus de perfils tan convencionalment masculins. Veient-lo actuar, desenvolupava una especial compassió cap a les que creia les seves víctimes, noies enamoradisses que acabaven sempre descoratjades, essent substituïdes per altres. No li envejava, excepte en una cosa: la seva resolució per declarar-se. Això sí que et feia home. Això i ser correspost, clar.

Encara que, en el fons, la meva frustració era suportable. Crec, que mentre vaig

ser un simple estudiant vaig preferir seguir tontejant a comprometre'm amb una relació seriosa, i interiorment confiava que venceria la meva timidesa, una vegada arribat el moment oportú.

D'altra banda, comportar-se com un home per a mi es relacionava sobretot amb tenir l'energia i determinació suficient per defensar allò que pensaves o en el que creies, amb ser capaç d'implicar-se en un projecte ambiciós, de comprometre't. Les dones potser podrien permetre's debilitats, però els homes no. Els homes havien de ser valents, saber donar la cara, ser lleials als seus, manifestar-se sense doblec, ni engany.

No entenia que res d'això fos incompatible amb ocupar-se de les feines domèstiques o tenir cura dels seus, però de manera inconscient havia interioritzat que aquestes qüestions no em competien directament.

Sabia que en alguns aspectes no m'adaptava.

Escrit per Miquel, en <http://queridodiario.com>

14. REVISTES PER A JOVES I MASCULINITATS

Objectius

- Saber llegir críticament els missatges que transmeten les imatges publicitàries i els mitjans de comunicació sobre la masculinitat
- Qüestionar els models d'identitat masculina que impedeixen unes relacions de gènere igualitàries i satisfactòries.
- Desenvolupar la capacitat d'observació i d'anàlisi davant les diferents manifestacions de masculinitat.

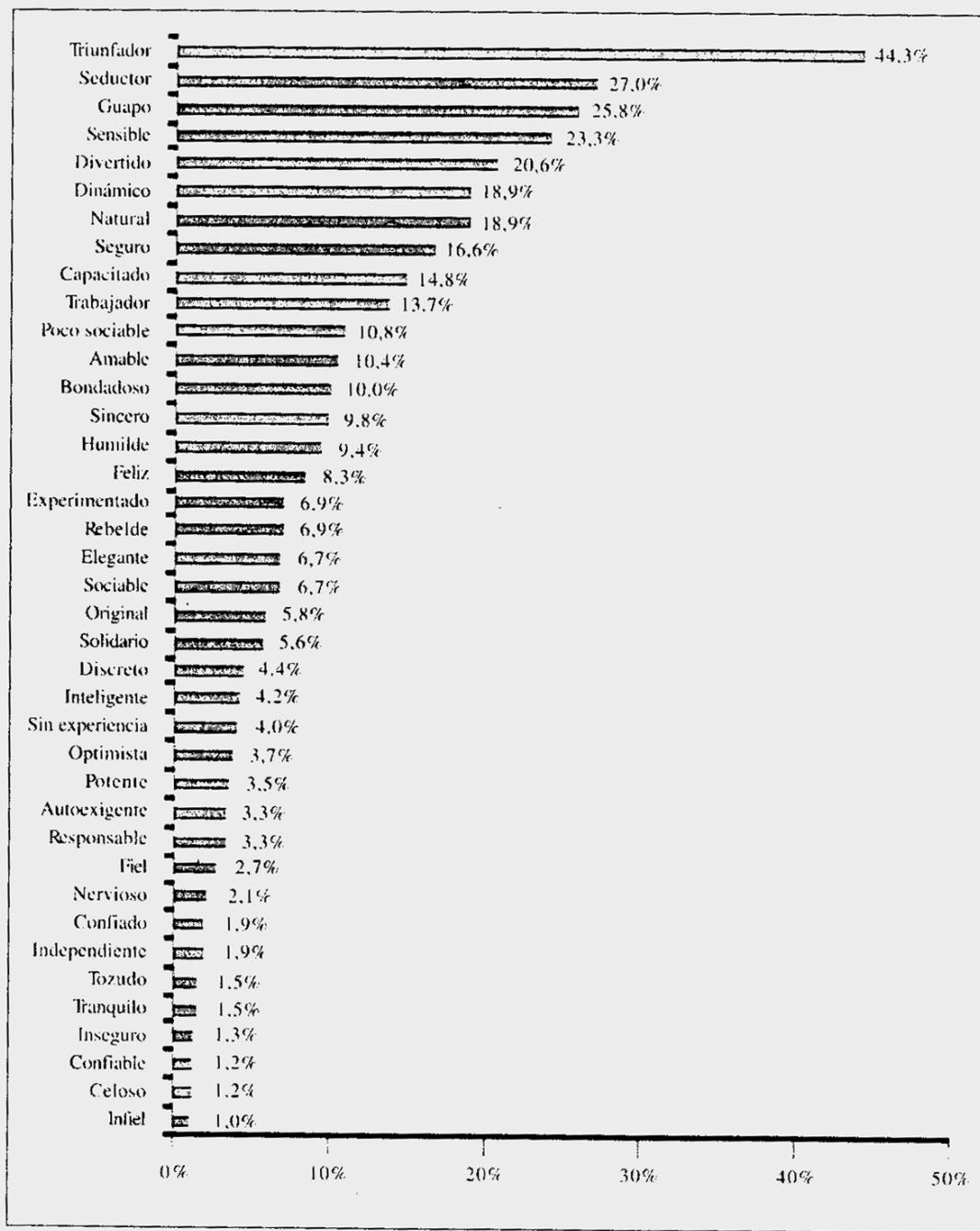
Activitats

1. Segons l'estudi realitzat per Juan F. PLAZA a *Modelos de varon y mujer en las revistas femeninas para adolescentes* (Ed. FUNDAMENTOS, Barcelona, 2006) les revistes per a joves promouen un prototípus de noi "guapo, musculado pero no en exceso, a la última en moda y peluquería, seguramente depilado y que utiliza productos de cosmética; cantante, actor o deportista (en todo caso, famoso con éxito); con mucho dinero para gastar; sensible, tierno... y heterosexual. Efectivamente, se ha encontrado usted con el nuevo estereotipo de varón más difundido en los medios de comunicación de masas: el metrosexual." Ja no queda res "de los «clásicos» hombres rudos y viriles, modelos «ideales» de varón hasta no hace mucho tiempo" Tanmateix, pel que fa a les noies, el prototípus de dona desitjable ha canviat, però menys. *Ellas siguen siendo guapas, coquetas, seductoras y femeninas, aunque tan triunfadoras y competitivas como los varones famosos.* Penses que aquests nous estereotips ens ajudaran construir unes relacions equitatives i satisfactòries. Raona la resposta. Debateu a classe aquesta qüestió.
2. Tant els nois com les noies famosos d'aquestes revistes apareixen sempre com a triomfadors, seductors, guapos, sensibles, divertits, dinàmics, naturals i segurs. Sembla que la selecció de concursants per determinats concursos com *Operación Triunfo* ha estat guiat per aquests criteris. Penses que són models vàlids per inspirar la nostra conducta ? Que els hi manca ?
3. Segons el sociòleg Javier Elzo, un/a jove feliç es caracteritza per les seves "*buenas relaciones familiares, dispone de menos dinero de bolsillo que la media; con máximo rigor en la ética económica, frente a las conductas incívicas y en el rechazo a la pena de muerte; tiene potenciados los valores altruistas; controla el consumo de alcohol y drogas, así como la hora de llegar a casa los fines de semana; tiene amigos y no sólo compañeros; es muy preavida ante el chat y no queda con desconocidos; concede máxima importancia a su formación; tiene una confianza en las instituciones superior a la media, y muestra una disponibilidad reflexiva ante las invitaciones a*

luchar por las grandes causas” Són aquestes les qüestions en les quals insisteixen aquestes revistes?

- Et presentem un gràfic dels trets que defineixen generalment als personatges famosos que apareixen a aquestes revistes. D'acord amb el teus ideals de conducta a quins trets donaries més importància i com ordenaries la resta?. Afegires algun més?.

Figura V.1.1.
Rasgos que definen a los personajes famosos

- Per què els nois no acostumen a comprar aquestes revistes?

Font: Portada de la revista Superpop, octubre 2006.

6. A continuació, trobaràs diferents opinions sobre aquest revistes. Quina en penses tu?

"Super Pop" es una revista enfocada para el público juvenil y, sobre todo, para el sector femenino (no es por discriminar a nadie, pero estareis conmigo en que no es muy habitual ver a un chico comprando o leyendo este tipo de revista... tampoco digo que no los haya, pero desde luego son una minoría).

En general es parecida a otras revistas como "Bravo", "Vale"... etc pero con un aire más inocente (no suele tener contenidos "subidos de tono" a diferencia de las otras).

Sus artículos tienen como objetivo principal dar a conocer las últimas noticias de los ídolos actuales (los que están de moda en el mundo de la música, del cine o de las series de televisión...) y siempre con un estilo muy desenfadado, espontáneo y ameno. En definitiva buscan lo que más engancha, un lenguaje cercano a gente de edades comprendidas entre 13-17 años.

Hay secciones en las que las lectoras son las protagonistas. Es decir, son las propias asiduas a la revista las que envían cartas exponiendo sus dudas para que las psicólogas las contesten (muy parecido a aquello de "algo que siempre he querido saber y nunca me he atrevido a preguntar"), pidiendo consejo o simplemente, escriben para compartir con el resto de lectoras experiencias sentimentales vividas o situaciones divertidas (pudiendo mantener el anonimato si así se prefiere).

La revista, por su parte, también se encarga de hacer sorteos de material firmado o exclusivo de los artistas más seguidos del momento entre la gente que completa una encuesta (que se encuentra en la parte final de la publicación) y la envía. Hay apartados dedicados al horóscopo e incluso otros

enfocados a que la gente se conozca y empiece una bonita amistad vía postal.

En general, Super Pop está bastante bien. En ocasiones su lectura puede resultar un poco fantasiosa e irreal, pero por otra parte hay que considerar que es precisamente eso lo que la hace popular entre los adolescentes, cuentan justo lo que quieren oír. No estoy diciendo con esto que falten a la verdad...pero a veces la exageran para contar con el beneplácito de la mayoría (aunque dentro de unos límites considerados "normales"). Hacen soñar a las jóvenes con sus estrellas preferidas y eso les asegura una venta abundante. Que tampoco esto es malo pero, llegada una edad, puede dejar de interesar precisamente por ese mismo estilo que engancha a la gente al principio.

Opinión de [catherine22](#) sobre [Superpop](#) del 5 de Marzo de 2004 <http://www.ciao.es/>

O la revista Pop, para la gente Super. Nada que mirando por ciao, los productos de los que se puede opinar, me encuentro con una revista que compraba en mis años mozos. Recuerdo que la ví por primera vez en casa de mi prima cuando tenía 10 años (ella es 3 años mayor) y claro en esa época piensas que esa revista es el primer paso para hacerte mujer.

Según parece empezó a publicarse a finales de los 70 con periodicidad mensual. Entonces salían: Los Pecos, Miguel Bosé, Tequila... Yo empecé a comprarla a mediados de los 80 y los ídolos eran: Tom Cruise, Rob Lowe, Michael J. Fox, Hombres G... y bueno según pasaban los meses veías que aparecían unos y desaparecían otros. Y es que claro, son muy listos y para saber los gustos de la gente te hacían una encuesta en la que te preguntaban qué música escuchabas, qué ídolos preferías y lo mandabas a un apartado de correos y entrabas en un sorteo de una mini-cadena o de lo que sea. Una vez, recuerdo que la encuesta incluía a mucha gente como futbolistas, toreros, presentadores... y te dejaban espacio libre para que incluyeras a quien quisieras (ahora con la de famosillos que hay, como para contentar a todo el mundo). Al principio tb hacían el juego de las mariquitas: escondían unas mariquitas en varias páginas de la revista y las tenías que buscar, anotar las páginas y entrabas en un sorteo.

Desde hace mucho sale cada 15 días, todos los jueves. De vez en cuando te incluyen un regalo como una bolsa de playa, una carpeta, para que así pique más gente. Pero lo curioso es que la portada, sigue siendo igual que la de hace 20 años, lo único que cambian son los protagonistas. Y siempre los mismos titulares: "Ricitos Bisbal: así fue su primer amor", "Lo que hace en su tiempo libre".... Y las portadas varían para así llamar la atención de todo el mundo. Una vez le toca a uno y otra a otro. Añadiendo si en ese momento va a sacar nuevo disco o estrenar nueva película. Y siempre incluyen uno o varios posters con los que la chavalería forra las carpetas o empape la habitaciones.

A parte de los reportajes principales, hay otras secciones:

- Noticias variadas.
- Test a un famoso (quién no recuerda lo de que llevarías a una isla desierta).
- Tests para saber si sabemos ligar o no.
- Letras de canciones.
- El horoscopo
- Sección para cartearse y cambiar material.
- Consultorio sentimental (en el Vale se llamaba Emma).
- Y por supuesto: un relato de amor protagonizado por una lectora donde habla de su primera experiencia o de su rollo con un ídolo o de su escapada de casa. Y lo más curioso: todas son igual (con un principio, un nudo y un desenlace) y parecen escritas por la misma pluma.

Está claro que estas revistas (como ragazza, vale o you) son parte del marketing de las discográficas que ven en el público adolescente sus primer consumidor. Por eso lo de menos es el contenido (mucha gente ni las lee, sólo recorta las fotos y los posters y si acaso lee la historia de amor) y lo más importante es llamar la atención con la imagen. Y muchas veces hasta viene la dirección del club de fans de estos "superídolos", que la mayor parte de las veces no duran ni 5 revistas, aunque tb, todo hay que decirlo, salen grandes de la canción como Madonna o Bon Jovi, por citar unos ejemplos. No siempre ser ídolo de quinceañeras es sinónimo de producto de 1 año.

El precio en mi época era de 100 y pico pesetas, por eso muchas veces comprábamos el Vale, que era mucho más barata, pero era como la hermana pobre: sin regalo y con posters más pequeños. Eso sí, sus contenidos eran más eróticos (en tiempos salían fotos escandalosas).

Opinión de [staverton](#) sobre [Superpop](#) del 7 de Abril de 2005 <http://www.ciao.es/>

Cuanta diversidad de opiniones!!! vaya, que no nos ponemos de acuerdo, la Súper Pop es la mas espantosa de las revistas? o es de lo mejorcito que hay? Creo que en este caso la pregunta es difícil de contestar, ya que depende mucho de como se enfoque.

Voy a explicaros mi experiencia personal con esta revista, como supe de su existencia, y lo que supuse para mi.

Recuerdo muy bien, como si fuera ayer, cuando iba a 6º de EGB. Tenia 12 años, esa edad tan difícil para las chicas. Entonces eramos niñas que nos gustaba jugar a ser mayores. Me acuerdo que una niña de la clase ("la popular") que un dia trajo una revista de "mayores", la "super pop". Vaya!!!! que revista mas guay!!, eso dijimos todas, observando los reportajes, haciendo los tests, leyendo con un interés máximo las "tácticas de ligue", etc.

Seguramente ya sabéis lo que pasó el dia siguiente.... toooooooodas con la súper pop, con los regalitos de la revista (anillos, pulseras...). Con aquella revista creímos haber descubierto otro mundo, el mundo de los adultos, al que ya nos acercábamos.

Que quiero decir con todo eso??? porque os he contado esta historia??? Pues para haceros ver algo: que importaba a unas niñas de 12 años que esas entrevistas a las Spice Girls o a los Back Street Boys fueran reales o no? Que mas daba que los tests fueran tan cursis y sencillos? Importaba acaso que el papel fuera tan malo y las fotos fueran patéticas? Yo creo que nada de eso es importante, lo que sí lo es, en cambio, es que disfrutábamos con la Súper Pop, nos pasabamos horas leyendo cada apartado, colgando las fotos de nuestros cantantes favoritos en nuestra habitación, luciendo los regalos como quien luce un tesoro, intercambiando opiniones con las otras amiguitas, etc. ESO!! ESO IMPORTA!! que nos sentíamos bien, felices, con una revista cutre que lo era todo para nosotras.

Además, cuando cogía alguna revista de mi madre o de mis hermanas mayores.... QUE ROLLAZO!! a las dos páginas lo dejaba para ir a jugar a otra cosa! Porque a cada edad nos interesan cosas diferentes!!

Ahora ya han pasado algunos años desde que me compré mi última Súper Pop.... pero el otro dia fui a casa de una prima de 13 años y estaba leyendo.... LA SÚPER POP!! le pedí que me la dejara ojear, hacia años que no miraba una. Me hizo mucha gracia, que poco había cambiado!! Y que cutre me pareció!! Pero me reí, y la verdad es que disfruté mucho recordando viejos tiempos!!

Así que, como resumen de mi opinión, yo diría que no podemos decir que esta revista sea buena ni que sea mala, porque depende de la edad y los intereses que tengamos. Porque.... aunque a veces se nos olvide, todos fuimos niños algún dia.

Opinión de [Lluneta1985](#) sobre [Superpop](#) del 2 de Septiembre de 2004 <http://www.ciao.es/>

Igual que hablo de Superpop podría hablar de cualquier otra revista juvenil pero hablaré de ésta porque pienso que es la más representativa de las ideas que voy a exponer aún así son ideas que atañen a la mayoría de las revistas juveniles.

En primer lugar, para ser una revista dedicada al público joven es un poco cara (creo que son 275 ptas), no es tanto comparado con otras revistas pero sí lo es para los jóvenes de 10 a 15 años que suelen comprarla (lo digo porque yo he tenido esta edad y la he comprado alguna vez). Admito así que yo solía comprarla pero la mayoría de las veces por el regalo que traía (que una de cada quince veces suele ser interesante).

En segundo lugar me gustaría hablar del contenido, bueno, del monocontenido: cuando yo la compraba hablaba semana tras semana incansablemente de los BackStreetBoys, de las Spice Girls, de Leonardo DiCaprio, Brad Pitt... todas las semanas! Llegué a la conclusión de que inventaban las entrevistas porque no creo yo que los BSB quedaran cada quince días con SuperPop para concederle una entrevista y mucho menos Brad Pitt, era incomprendible que todas las semanas pudieran sacar noticias nuevas sobre estos personajes.

Y el consultorio? Pero si siempre hacen las mismas preguntas! A la mayoría las había dejado su chico y no sabía que hacer para volver con él, a otras las había traicionado su mejor amiga o habían conocido a un chico fantástico cuando estaban de vacaciones y no han vuelto a saber nada más de él, o también estan esas que llevan tres meses con su novio y no saben si ya es 'el momento', sin olvidar a las que quieren saber cómo se da un beso... y poco más. Bueno he de reivindicar que, aunque me he referido a las chicas, también escribían muchos chicos al consultorio sólo que éstos eran minoría.

Los reportajes eran lo mejor y te daban total seguridad de que siguiendo sus pasos ibas a ligarte a ese cañón de tu clase o ibas ser una chica 10 en 3 días o por fin sabrías si tu chico te engaña; sí, ellos tenían la pócima mágica para conseguir todo lo que te propongas. No podemos tampoco olvidar los test, sin ellos nunca sabría si soy buena amiga o si mi novio me quiere o si estoy preparada para... bueno, ya conoces sus monótemas.

Para acabar me gustaría deciros que no se os olvide leer vuestro horóscopo y que por supuesto les envíes una carta diciéndoles que os encanta la revista para que os la publiquen en la contraportada.

Opinión de [esterna](#) sobre [Superpop](#) del 9 de Agosto de 2001 <http://www.ciao.es/>

15. AMOR ROMÀNTIC. LES TEVES OPCIONS

Objectius

- Ensenyar als adolescents a identificar i superar les ansietats que els produeix el conflicte entre el que son i el que voldrien ser.
- Potenciar l'intercanvi de vivències i la desdramatització dels conflictes relacionats amb les masculinitats.
- Desmitificar l'amor romàntic i identificar les formes de dependència emocional que encobreix.

Activitats

1. Estàs d'acord amb aquesta afirmació: "Ama més qui pateix més" ?
2. Llegueix el següent text i subratlla les frases amb qui t'identifiquis més

Amar, sense patir

A tots els homes i dones els agrada alimentar el seu costat romàntic. Tots entenem el sentiment que viu el cavaller de la literatura èpica, que totes les nits recita al seu amor sota la finestra, o el de la "la boja" de la cançó de Manà, que espera el seu amant vestida de núvia al moll de San Blas, o el de l'arxiconeguda Penélope, que amb el seu vestit de diumenge, espera eternament al seu estimat. Tot i el llarg camí que hem recorregut, en el món modern patir d'amor és encara un valor. O serà que estem presos dels ideals de segles passats? Quelcom d'això hi ha. "Quan pronunciem la paraula 'amor' evoquem al romanticisme gairebé com un reflex, fins al punt que encara per a molts 'enamorat' i 'romàntic' són sinònims. Això indica que encara vivim l'amor pregnat per l'ideal romàntic, que es complau amb els seus patiments, que no busca satisfer-se, més aviat tem la felicitat o no creu en ella",

Masoquisme o mera confusió?

Ara bé, l'amor modern, també fa mal. "Estimar és exposar-se, atorgar a un altre –o permetre que un altre adquiriexi– importància privilegiada per a un mateix. Si l'altre és important per a mi i no correspon als meus sentiments, segurament em farà patir. Llavors, ja que l'encontre és per definició joiós, el patiment en l'amor es produeix en els distanciaments. Però una certa quantitat de distanciaments en l'amor són inevitables: és impossible que la parella t'ho ofereixi tot, i sempre, el que tu esperes en el moment en què ho esperes. Moltes vegades la teva paella no pot, no sap o no vol, i això és normal. Així és la vida: a vegades hi ha encerts i altres, malencerts". Però, ull! Voler patir per amor, i que l'altre membre de la parella s'assabenti, pot convertir-se també, en una forma d'extorsió. "Seguiria la lògica: 'si jo pateixo, adquiro dret a ser atès per tu'.

Que la parella no és un camí de roses, és clar, però, Per què vinculem quotidianament amor amb patiment? "Perquè confonem amor amb enamorament", al·lega el psicòleg i escriptor Walter Riso. "L'amor és

més que un sentiment romàntic, passionat. Ens afeccionem fàcilment a les sensacions d'Eros i llavors creem pors. Tota addicció genera patiment i en el fons, tal com deia Krishnamurti –l'escriptor nascut a Índia–, corromp. L'amor complet no és perfecte, i cal philia –amistat de parella– i àpat –compassió, tendresa–. No hi ha amor interpersonal incondicional. Quan creem el mite de la felicitat conjugal, de l'amor etern, topem amb la realitat i patim. Quin amor es pot gaudir? L'amor realista i lliure d'irracionalitat, és a dir, Eros i alguna cosa més”, complementa dient: “L'amor no es crea en un instant com succeeix amb l'enamorament, sinó que se'n va construint i reconstruint tot el temps que dura la relació, conservant-se i canviant, a través de proves i errors, trobades i distanciaments, concessions i fermeses. Sense aquests processos, l'amor es seca, mor o es transforma en costum”.

Amors que maten, afectes que fan mal

Que n'hi ha, n'hi ha. Marcoff afirma que “moltes relacions amoroses són productores de plaer, gaudi, reconeixement mutu, en canvi altres ‘maten’ o ‘produeixen dolor’ quan congelen o anul·len aspectes d'un o un altre dels participants del vincle, i fins i tot el vincle mateix”. “Els amors que porten a l' abnegació extrema, que és una negació de si mateix, maten en sentit metafòric i, a vegades, en sentit literal. Si bé el bon amor és generós, hi ha amors contaminats de masoquisme en els quals la balança s'inclina sempre per al mateix costat. Quan els temps, el treball, els gustos, les preferències, les dificultats, les necessitats, els plaers d'un membre de la parella predominen sistemàticament sobre els de l'altre, alguna cosa va malament. D'altra banda, els amors de tint sàdic, contaminats amb control, sufoquen metafòrica, i a vegades literalment, a qui els rep. Mentre un bon amor nodreix, enriqueix, construeix, l'amor dolent fa mal, consumeix, destrueix. Per això caldrà ser curosos en l'elecció”. Però, com fer perquè la vida de a dos abundi en situacions agradables? “Avui, l'encontre de dos ja no és essencialment la passió que invita a la parella a recloure's en la intimitat de l'alcova, sinó que comença a emergir en altres formes, com és la figura del company amb el qual es constitueix un vincle, aquest un altre amb qui es decideix enfocar les vicissituds de la vida, tant el gaudi com la dificultat o el patiment”. Una altra clau per no patir en l'amor, és mantenir la pròpia individualitat, i no “perdre's en l'altre”. “Cal deixar el ‘ser per a l'un altre’ i reemplaçar-lo amb el ‘ser per sí’, com deia la filòsofa francesa Simone de Beauvoir. Amor d'anada i tornada, recíproc, solidari, de dos egoismes intel·ligents. Parlem d'un amor digne, que respecta l'autonomia, on els interessos personals no deuen sacrificar-se sempre i necessàriament”, s'esplaia Riso, qui agrega que una relació de parella sense amistat és com voler tenir un sostre sense parets. Ja ho deia el professor Aaron Beck, pare de la teràpia cognitiva: ‘amb l'amor no n'hi ha prou’. “Per a una relació amorosa maleïda fan falta també compromís, intel·ligència, paciència i habilitats per comunicar i negociar acords. Sol mitjançant treballs i atencions, la parella serà un àmbit agradable i nudrici. Si acceptem l'embat, trobarem les roses que brinda la parella estable: el sexe amb amor, la intimitat compartida, el company de ruta confiable, el lloc de privilegi, la fortalesa de ser un equip”.

La vida de a dos té les seves espines, però, quina rosa no la té? Els especialistes acorden: el fet important és que la balança s'inclini

sempre cap a la felicitat i no cap al sacrifici i l'esforç; més propi d'una relació amo-esclau que d'una parella que decideix compartir la vida junts per ser feliços, menjar perdius, i inevitablement patir en les dosis més baixes que sigui possible, els alts i baixos de la vida en comú.

3. Poseu en comú les frases escollides i organitzeu un debat sobre el tema a classe.
4. Lectura complementària (molt recomanable)

http://www.emakunde.es/images/upload/Amparo_Tome.pdf

5. Més activitats a...

http://www.emakunde.es/actualidad/violencia/nahiko_c.htm

16. "LLARGRAMA". EL MEU MANIFEST SOBRE LES RELACIONS DE GÉNERE I EL MEU CONTRACTE DE VIDA EN COMÚ.

Objectius

- Potenciar l'intercanvi de vivències i la desdramatització dels conflictes relacionats amb les masculinitats.
- Afavorir la reformulació creativa de noves pautes de conducta masculina
- Confrontar a l'alumnat amb la pregunta "quin tipus de masculinitat vull potenciar en mi mateix, en els meus fills, en el meu entorn?"
- Implicar en la reflexió sobre les masculinitats tant als nois com a les noies.
- Qüestionar els models d'identitat masculina que impedeixen unes relacions de gènere igualitàries i satisfactòries.
- Valorar quins referents de masculinitat semblen més adequats per a la construcció de la pròpia identitat personal.
- Elaborar projectes de vida des de l'equitat de gènere

Activitats

1. Et proposem que confeccionis un pòster amb els principals elements que t'agradaria que formessin part de la teva llar futura (per exemple quan ja hagis assolit els trenta anys). Si vol pots utilitzar imatges obtingudes a la xarxa o retallades a les revistes. Ja sabem que dintre de 15 o 20 anys, les coses hauran canviat molt, però no et preocupis pots utilitzar element referències actuals si són veritablement importants i significatives per a tu. El format pot ésser el d'una cartolina estàndard. A aquesta activitat l'anomenarem "llargrama". Finalment, esposarem a classe tots els llargrames.

2. Consulteu la secció *Noves Masculinitats* de la web i digueu quines noves actituds i patrons de conducta veieu reflectits a aquests llargames. Què trobeu a faltar?. Anem pel bon camí?

3. Tenint en compte totes les qüestions sobre les relacions de gènere que hem estat analitzant al llarg d'aquest crèdit, proposo el següent manifest:

A. ASPECTES QUE VOLEM CANVIAR

Recorda el que hem comentat i debatut sobre...

dones	homes
<ul style="list-style-type: none">• repartiment de tasques a la llar;• responsabilitat de la cura i educació dels fills	<ul style="list-style-type: none">• corresponsabilizació de les tasques de la llar i en l'atenció i educació dels fills

<p>i en l' atenció dels avis i dels malalts;</p> <ul style="list-style-type: none">• cedir poder i responsabilitats en la gestió de la llar i en la educació dels fills• ús del llenguatge• seguiment de la moda i dependència de la mirada masculina• reforçament indirecte de la masculinitat tradicional• reivindicacions en l'àmbit laboral• ...	<ul style="list-style-type: none">• descobrir la importància de la nostra presència activa en l'àmbit de la llar• capacitat d'identificar i expressar necessitats i sentiments sense pudors absurdos• alliberar-se dels models dominants• aprendre a crear i mantenir xarxes de relacions• aprendre a tenir cura d'un mateix i dels qui ens envolten• ...
---	--

Els homes han de...
Les dones han de...

B. CONDUCTES QUE VOLEM POTENCIAR

Els homes hauríem de promoure...
Les dones hauríem de promoure ...
Tots hauríem de lluitar per...

C. COMPROMISOS PERSONALS

En el meu "contracte" de vida en parella em comprometré a...

4. Consulta a la web (secció: *I tú, com vols ésser*) els següents documents

[Masculinitat Positiva, prodiversa i no violenta](#)

[Círculo de la igualdad](#)

[Círculo de la violencia](#)

[Relaciones igualitarias y satisfactorias](#)

<http://www.igualaria.net/manifiesto.html>

Has trobat aportacions amb les quals enriquir el teu manifest?

5. Llegeix el següent llistat dels deu reptes pends del feminism. Han estat recollits en el teu manifest?. Quins no?. Per què?

1. *La crisi de la masculinitat que s'apunta a partir del canvi de paper de les dones i la reorganització del treball assalariat i estable, associat als homes.*
2. *"L'assignatura pendent" o immersió dels homes en les tasquei domèstiques com a correspondència amb la introducció de la doni en l'àmbit laboral i públic.*
3. *La violència de gènere.*
4. *La crisi de la família patriarcal i l'emergència de nous tipus de famílies (mares solteres, entre altres).*
5. *La transformació de la qüestió de la maternitat (renúncia, noves tecnologies de reproducció, adopció).*
6. *La necessària construcció social d'una paternitat afectiva.*
7. *El creixent malestar en relació amb l'assetjament sexual i laboral-moral.*
8. *La "doble moral" que hi ha envers la prostitució.*
9. *Els nous problemes associats a la immigració de dones de països més "pobres" (prostitució, tràfic, esclavatge).*
10. *La relació dels feminismes amb els moviments d'alliberament de gaia i lesbianes, o amb els moviments dels transsexuals, perquè qüestionen les identitats de gènere i l'heterosexualitat obligatòria, i també amb la resta de moviments que lluiten en contra d'altres desigualtats.*

PUJOL, Margot (2005): *El feminism*, UOC, Barcelona, p.86

6. Et presentem tot seguit un contracte de vida en comú que van signar uns joves californians a l'any 1976. Que penses del seu contingut?. Debateu sobre el tema a classe.

EL MATRIMONIO «A MEDIDA»

En Estados Unidos se desarrolla la práctica del contrato de matrimonio individual, negociado por los dos signatarios en función de sus necesidades, sus propios deseos y sus interrogantes.

El contrato se registra generalmente ante notario y, según los casos, puede o no ser seguido de un matrimonio en el juzgado. Los dos cónyuges convienen entonces en que están unidos por las cláusulas del contrato, incluso si ellas no tienen legalmente valor ante el Estado.

He aquí, a título de ejemplo, un contrato —entre otros muchos— firmado en 1976 por dos jóvenes americanos del Estado de Ohio.

1. Definición. Para Juan y Marie el matrimonio es un compromiso afectivo, espiritual y social. Por este contrato se comprometen a vivir juntos durante un tiempo dado, a solidificar su unión, a compartir su amor y sus experiencias.

2. Duración del contrato. Este contrato tiene una duración de cinco años. Al final de este período podrá expirar o renovarse. Sus términos podrán negociarse de nuevo.

3. Firma del contrato. Este contrato será firmado el día que resulte más cómodo para ambas partes. La firma no irá acompañada de ceremonia alguna. Siendo este un asunto privado, ni padres ni amigos serán invitados.

4. Condiciones de la vida en común. Juan y Marie habitarán juntos. Lo que no excluye vivir en comunidad con otros. Todas las faenas caseras serán compartidas. Se harán principalmente durante el fin de semana. Marie se abstendrá de regañar y protestar si no se han hecho todas las faenas antes de la tarde del domingo. Sin embargo se reserva el derecho de recordar a Juan sus obligaciones, lo que hará siempre con tacto y delicadeza.

Juan se ocupará del coche de Marie, y a cambio, Marie se encargará del cuidado de la ropa de Juan, salvo de sus calcetines.

5. Finanzas. Juan y Marie compartirán por igual todos los gastos corrientes: vivienda, cargas de la casa, alimentación. Cada uno conservará su cuenta bancaria y evitará el decir al otro cómo gastar su dinero. Si Juan y Marie quieren ahorrar para un proyecto común, abrirán una cuenta común a este efecto.

Si uno de los dos está provisionalmente en el paro, el otro deberá compartir su sueldo, pero de ninguna manera sus ahorros. Cada una de las partes tendrá su vehículo por tanto tiempo como financieramente le sea posible.

6. Disputas. Las disputas y desacuerdos no se considerarán forzosamente como nefastos para la unión de las partes. Juan y Marie piensan por el contrario que las disputas pueden ser útiles. Pero evitarán golpearse físicamente o separarse por largos períodos mientras dure el enfado en cualquiera de ellos.

7. Comunicación. Para que una relación funcione bien es muy importante un intercambio constante entre las partes. En la medida de lo posible las partes estarán siempre abiertas al diálogo. Juan tratará de hablar a Marie aun cuando esté enfadado y tratará de no levantar un muro de silencio entre los dos. Marie mantendrá el contacto físico con Juan puesto que es así como él se expresa más fácilmente. Ello no impedirá que Juan se esfuerce en verbalizar sus sentimientos.

8. Fidelidad. Las relaciones sexuales de Juan y Marie no serán exclusivas. Si uno de ellos elige tener relaciones sexuales con una tercera persona no está obligado de informar de ello al otro. Sin embargo, se juzga preferiblemente no hacer de ello un secreto, a fin de no interrumpir la comunicación entre ambos, quienes están de acuerdo en que las relaciones con terceros tengan un carácter secundario con respecto a la relación principal.

9. Nombre. Siendo esta relación la de dos individuos autónomos, Juan y Marie no desean un nombre que transforme a cualquiera de ellos en un apéndice del otro. Marie ha trabajado suficientemente durante largo tiempo para establecer su identidad y rehusa abandonar su nombre, por lo que no será jamás presentada a terceros como la señora de...

10. Niños. Juan y Marie convienen en no tener hijos mientras dure este contrato. Juan no los querrá tal vez nunca. Marie es consciente de ello y lo acepta. Si Marie accidentalmente quedase embarazada, las partes deberán discutir el asunto. Pero como un aborto sería una cosa grave para Marie y sin duda difícil de obtener en la región, están de acuerdo para no tener «accidente».

11. Padres. Cada una de las partes tendrá con sus padres las relaciones que considere convenientes y aceptará la actitud del otro a este respecto. Sin embargo, cada uno se guarda el derecho de replicar a los padres del otro si considera que ejercen sobre él o ella presiones insoportables.

12. Amigos. Cada uno conservará sus amigos. Si Juan y Marie hacen nuevas amistades, se presentarán a ellos como dos personas entre las que sólo existe un simple lazo de unión amoroso. Dejándoles que se interroguen sobre el lazo legal que les une.

13. Control de su persona. Cada uno guarda el control de su propio aspecto personal. Ninguna de las partes tratará de modificar la apariencia del otro. En particular Marie está de acuerdo en no quejarse o llamar la atención a Juan sobre sus botones.

14. Divorcio. Si una de las partes desea un divorcio, el otro no se opondrá a ello. Todo lo que haya sido adquirido conjuntamente durante la vida en común será repartido, y todo lo que sea propiedad personal será conservado.

15. Terminología. Las dos partes están de acuerdo en no utilizar los vocablos siguientes a propósito de su unión: «casado con», «mi marido», «mi mujer», «mi novia», «mi esposa», «mi chica» o cualquier otro término que implique una relación de dependencia.

16. Enmiendas. Este contrato podrá ser modificado con el acuerdo de ambas partes. Las enmiendas y modificaciones se añadirán al contrato firmadas y rubricadas por las dos partes.

Firmado: Juan y Marie

El comentario de la periodista de «Le Monde» es el siguiente:

«El carácter pragmático de este acuerdo puede prestarse a sonrisas. ¿Se atiene rigurosamente cada uno a las cláusulas del contrato? ¿Qué número de enmiendas han sido ya añadidas al texto?, se podría preguntar. Pero es evidente que un pergamo de este estilo no está destinado a exhibirse en cada choque de la vida conyugal.

«Como dice Marvin Sussman, profesor de sociología americana, que está haciendo un estudio sobre estos contratos: Lo realmente importante es la discusión que el contrato suscita en la pareja antes del compromiso de vida en común. Esta discusión permite poner de manifiesto los conflictos potenciales y comenzar a resolverlos. El contrato es válido también, evidentemente, a título de símbolo: permite sacar a la luz las desigualdades de las leyes y de las costumbres que rigen el matrimonio y, si ello es posible, hacerlas evolucionar.

Con este contrato se está bien lejos de la imagen tradicional. Los dos seres que no son más que uno; el amor que todo lo da; la pareja vitrina social; el hombre jefe de familia, etc. ¿Se pueden negociar los sentimientos así como vulgares kilos de patatas? No tan sencillo. Pero al menos se puede intentar oponerse a la fuerza de las costumbres. Y eso es lo que hacen a su modo Juan y Marie. La solución dentro de diez años.»

Font: SALOMÉ, Jacques(1988).: *Háblame... tengo cosas que decirte. Ensayo sobre la incomunicación y la comunicación en la pareja* Edit. Hogar del Libro, Barcelona., Pàgs.. 69-72.

7. Signaries un document d'aquestes característiques?. Quines clàusules inclouries?

4. Valoracions finals

Tot i que ja han començat a publicar-se i difondre's estudis relacionats amb les masculinitats i l'adolescència, és evident que encara resta molt treball per fer en aquest terreny, i encara més en el de la creació d'eines i materials pedagògics destinats al treball de l'aula. Estem en els inicis d'un llarg procés que segons tots els indicadors (campanyes, proliferació de publicacions, aparició d'associacions, grups, entitats, etc.) sembla que està agafant força ara.

En aquest sentit, l'aspiració de la pàgina web, que he elaborat, ha estat la d'ofrir **un contingidor de recursos sobre aquest tema, que faciliti la seva divulgació i accessibilitat**, que permeti fer balanços periòdics de l'estat de la qüestió i que, en posteriors actualitzacions, faciliti la incorporació de noves referències o enllaços.

Sens dubte, **sembla aconsellable començar a actuar amb un criteris més selectius que exhaustius**, quelcom que d'altra banda exigirà **afinar cada vegada més els criteris de selecció**.

Com ja he dit al llarg de la memòria, feta **l'opció de treballar des de la perspectiva de gènere**, he intentat adoptar **el to més neutral possible** en relació als vius debats existents sobre aquest tema i he evitat prendre partit per cap tendència. I això pot suposar que la pluralitat de les referències a enfocaments molt diferents, a vegades, pugui produir desconcert, però penso que es profitós presentar els estudis sobre les masculinitats i el gènere com quelcom viu i polèmic i **fugir del perill de mostrar-los com un corpus doctrinari tancat** i, per això mateix, simplificador i fàcilment caricaturitzable. Per aquesta raó, he dedicat tanta atenció a les “Teories sobre la masculinitat” (un extens apartat d'aquesta memòria i de la pàgina web).

El pes determinant de la corrent dels *Men's Studies* -tant decisius en la creació d'un discurs coherent sobre les masculinitats- i la militància amb que es defensen les seves tesis, ha derivat a vegades vers explicacions massa lineals, repetitives i uniformades.

Sé que l'affirmació pot resultar injusta, perquè a les webs d'aquests moviments es poden trobar articles i materials plurals, però la tendència a un discurs excessivament unívoc, crec que és real.

De fet, una confrontació amb les últimes **aportacions de les investigacions neurocientífiques**, segurament bastarà per suscitar dubtes sobre la pertinència del to apodíctic amb que es relativitza o nega el pes de la biologia en les conductes associades al gènere. Tot fa pensar que **cal revisar moltes afirmacions taxatives**, sense veure en això obscures maniobres de la masculinitat hegemonic per mantenir els seus privilegis.

I, això, tampoc implica qüestionar la validesa i utilitat dels lúcids ànalisis que ens han dispensat els *Men's Studies*. És ja un lloc comú, acceptat per tothom, que **el substrat biològic influeix molt, però sense determinar res, i que les pautes de conducta són incorporades pels individus mitjançant la interacció social**. La qüestió és clarificar fins on pot arribar el pes de la càrrega biològica. Cal estudiar encara molt més “com” i “en quina mesura” interaccionen els condicionants biològics i els socials per poder dissenyar millor les estratègies orientades a promoure pautes de conducta més equilibrades i satisfactoriess.

Correm el risc de desaprofitar moltes energies, a causa de la nostra falta de realisme, lliurats a seguir ànàlisis rígids i consignes massa simplistes. N'hi ha prou amb fer una ràpida “incursió” en la majoria dels articles inclosos en les publicacions i webs dedicades a les masculinitats, per experimentar **malestar sobre la condició masculina** i tenir la sensació de no reconèixer-se en les seves descripcions. Segons Harry Christian (*The making of anti-sexist men*), per exemple, les nou actituds bàsiques compartides per la masculinitat hegemonic serien les següents:

- a) Los hombres y las mujeres son sustancialmente diferentes, y los hombres “de verdad” son superiores a las mujeres y a cualquier hombre que no se apegue a las normas de la masculinidad dominante.
- b) Cualquier actividad o conducta identificada como femenina degradada a cualquier hombre.
- c) Los hombres no deben sentir (o al menos no deben expresar) las emociones que tengan la más mínima semejanza, sensibilidades o vulnerabilidades identificadas como femeninas.
- d) La capacidad y el deseo de dominar a los demás y de triunfar en cualquier competencia, son rasgos esenciales de la identidad de cualquier hombre.
- e) La dureza es uno de los rasgos masculinos de mayor valor.
- f) Ser sostén de la familia es central en la vida de cada hombre, y es su privilegio exclusivo.
- g) La compañía masculina es preferible a la femenina excepto en la relación sexual, que es la única vía masculina para acercarse a las mujeres. El sexo permite tanto ejercer el poder como obtener placeres, de manera que la sexualidad de los hombres de verdad es un medio de demostrar el dominio y la superioridad sobre las mujeres, así como la capacidad de competir con los demás hombres.
- h) En situaciones extremas los hombres debemos matar a otros hombres o morir a manos de ellos, por lo que declinar hacerlo en caso necesario es cobarde y por lo tanto demuestra poca hombría y poca virilidad. Siempre puede ponérsenos en la situación de estar con el supremo poder o con los terroristas, identificados o no, que puedan cuestionarlo.

En *¿Y los hombres que?*, Daniel Cazes

Font: <http://www.hombresigualdad.com/yloshombresque.htm>

Les situació ha començat a canviar ja fa temps i crec que se'n van aconseguir més adhesions a la causa de l'equitat mitjançant **el reforç positiu**, que mitjançant l'estigmatització de la condició masculina. Una autora tan significativa com Elizabeth Badinter s'ha mostrat molt crítica sobre això, rebent severes acusacions per les seves àcides paraules:

Nada ha cambiado, dicen unas. Incluso es peor, dicen las otras. Jamás se puso tan claramente en el banquillo de los acusados a la violencia masculina. Violencia social y

violencia sexual son la misma cosa. **El culpable es señalado con el dedo: el hombre, sin importar su condición.** Numerosos sociólogos y antropólogos repiten sin cesar esa constatación desesperante: natural o cultural, la supremacía masculina es universal. Sin olvidar su corolario: las mujeres están en todo tiempo y lugar en posición de inferioridad, luego, son víctimas reales o potenciales.

Esta perspectiva “victimista” no carece de ventajas. En principio, una se siente, sin más, del lado correcto de la barricada. No sólo porque la víctima siempre tiene razón sino también porque provoca una commiseración simétrica al odio sin piedad que una dispensa a su verdugo. Los penalistas lo saben bien: raras veces el público se identifica con el criminal que está en el banquillo. Por ende, la victimización del género femenino permite unificar la condición de las mujeres con el discurso feminista bajo una bandera común. Así, el rompecabezas de las diferencias culturales, sociales o económicas se desvanece con un toque de varita mágica. Incluso se puede comparar, sin sentir pudor, la condición de las “europeas” con la de las “orientales” y afirmar que “en todas partes las mujeres, por ser mujeres, son víctimas del odio y la violencia”

Sin embargo, al confundir a las víctimas verdaderas con las falsas, se corre el riesgo de malinterpretar la urgencia de los combates a emprender. Al insistir constantemente acerca de la imagen de la mujer oprimida e indefensa contra el opresor hereditario, se pierde toda credibilidad **ante las generaciones jóvenes que no escuchan con ese oído.** Por otra parte, ¿qué se les propone, si no cada vez más victimización y penalización? Nada muy estimulante. Nada que pueda cambiar su vida cotidiana. Por el contrario, obsesionado por el proceso del sexo masculino y la problemática identitaria, el feminismo de los últimos años dejó de lado los combates que fueron su razón de ser.

Hombres/mujeres. Cómo salir del camino equivocado Élisabeth Badinter (FCE, 2003)
www.fondodeculturaeconomica.com/subdirectorios_site/Prensa/historico/20050202.pdf

Sens dubte, el terrible fenomen de la violència de gènere (significativament associat només a la violència que exerceix l'home sobre la dona i no viceversa), ha pesat massa en l'articulació del discurs sobre les masculinitats, que com assenyala Badinter hauria de centrar-se sobretot en la lluita per la igualtat i la dignitat de dones i homes.

En aquest sentit és d'agrain la publicació d'obres amb un altre to, impregnades de receptivitat cap al malestar masculí. És el cas d'*Hombres, material sensible*, de Joana Bonet (Mondadori, 2003), on s'intenta interpretar la masculinitat actual a partir de l'estudi de 1300 diaris personals. Com sostenia Simon Weil, perquè existeixi diàleg profund hem de mirar als ulls del nostre proïsme i preguntar-li “¿qué et turmenta?”. Això ha fet Joana Bonet i les seves paraules tenen una altra música, la seva mirada ja no és inquisitiva i irada, les seves ànalisis resulten molt més matisades, es reconeix l'evidència dels canvis...

Del antihéroe (estamos transitando) al hombre que se rescata a si mismo, con plena conciencia de la nueva ubicación en la sociedad, en el ámbito público y en el ámbito privado, podemos afirmar que existe una sensibilidad masculina expresada más allá de las expectativas femeninas y por tanto con un lenguaje propio en el cual convive una densa carga cultural con la memoria genética. Esta situación ha originado nuevas conductas que se inscriben en una voluntad de visibilidad por parte de ambos sexos.

La convivencia del misterio femenino y del misterio masculino empieza a dar sus frutos. Se diría que ambas identidades están en proceso de liberarse, que ambas son necesarias —sin el yugo de una sola supremacía—. Pero ello coexiste en el caso de los varones con el temor a la reducción y al tipo de felicidad que ofrece un modelo de hombre menos rígido y agresivo. Como podremos comprobar, son múltiples los hombres que se refieren al peso de la máscara que llevan encima, la cual les produce un profundo malestar, por la incomodidad de no poder mostrarse como son.

... (Ha aparecido) una generación de hombres preocupados por la paternidad activa. ...La sensibilidad masculina está en un proceso de reubicación. La paternidad es hoy la cristalización de sus reivindicaciones enfrentadas ahí a los recelos de las mujeres ante su avance que parece irreversible. Los padres modernos defienden la vivencia de la paternidad. Se sabe que su trayectoria es paralela pero en sentido contrario a la de las mujeres. Éstas están emigrando del ámbito privado al ámbito público y su aspiración es ya la misma que la de un hombre en cuanto a la ocupación de espacios de poder, después de siglos de androcentrismo. Los hombres, por su parte, están recorriendo el camino contrario. Su defensa es la de no quedar al margen de la vida familiar. Numerosos actores y personajes famosos declaran que su prioridad en la vida, después de tumbos y tumbos, es la familia. Dicen familia, y aquí se están enfrentando con las mismas resistencias con que se enfrentan las mujeres para ocupar los espacios de poder. El hombre exige su derecho a la palabra íntima (es decir, la necesidad de expresar sus sentimientos y afectos en los espacios privados de su vida) mientras las mujeres están luchando con todas sus fuerzas para alcanzar una mayor responsabilidad en el ámbito público.

Hemos leído numerosos escritos autobiográficos de hombres que descubren cómo su vida dio un giro desde que fueron padres. Implicados en la educación de sus hijos, se saben realizados a partir de ellos, por eso quieren actuar en conciencia. Sin duda entran en un ámbito que había sido claramente colonizado —por asignación y por biología— a las mujeres. Es el mayor salto cultural que han realizado y el más vinculante con el futuro de la sociedad, pioneros de un nuevo modelo de ser y sentirse hombre, el que defiende su papel activo para ganarse el amor de los hijos.

Hombres material sensible, de Joana Bonet (Mondadori, 2003, págs. 21-24)

En el meu propi entorn, que és el de l'educació, noto la fatiga de molts companys davant un discurs que enllergeix la condició masculina, quan precisament en aquest àmbit les actituds associades a la masculinitat hegemònica es van esvair fa ja bastant temps. Si volem trobar models de masculinitat diferents a la tradicional, n'hi ha prou amb observar el perfil del professorat masculí dels nostres centres educatius.

Però escoltant a molts experts en masculinitats, els homes semblen condemnats a encarnar inconscientment els mandats de la masculinitat hegemònica -pagant a més un elevat preu en termes de salut, relacions personals i benestar- o a emmurallar-se en el masclisme reactiu -. Davant d'això, l'única opció desitjable sembla la d'integrar-se en organitzacions o grups que abjuren de l'anomenada masculinitat hegemònica i dedicar-se a combatre-la.

Altres, no obstant això, entenem que es pot procedir amb menys maximalisme, i centrar-nos modestament en “viure” els aspectes positius que abans ens havíem negat. Personalment, confio més en l'experiència que neix de l'acció a l'entorn immediat que en la retòrica de les grans paraules. Crec que es tracta de donar petits passos decidits i lúcids, especialment a l'espai privat que, com revelen les estadístiques, segueix essent la gran assignatura de la majoria dels homes. Aquí tenim un front decisiu, en el qual resta molt treball per davant. Cal descobrir als nois les enormes avantatges que té per a ells...

- no només ésser autònoms i plenament competents en la tasques domèstiques, sinó també saber tenir cura d'un mateix i de tots els que ens envolten;
- saber suscitar i mantenir un clima d'intimitat i comunicació profunda, donant curs a l'expressió de les pròpies emocions i necessitats;
- ésser capaços de crear i conservar xarxes de relacions personals i de suport mutu.

Per descomptat, que cal parlar d'equitat i d'acabar amb injustificats privilegis, però l'estímul sempre naixerà d'un projecte esperançador de millora i superació que ens permeti viure més satisfactoriament. Cal explicar als nois que les relacions malament equilibrades, en les que no es comparteixen equitativament les càrregues estan abocades a la insatisfacció i al fracàs. **Cal fer-los notar que els aparents privilegis associats a la masculinitat, passen elevades factures, entre d'altres, la d'alienar-los dels espais privats**, que són els que més satisfaccions els poden proporcionar. **Cal desemascarar els patrons de conducta estereotipats associats al gènere**, fer-los visibles, i mostrar amb quina facilitat i falta de crítica incorporem i desenvolupem aquests guions invisibles de comportament que no hem escollit conscientment.

Un altre front d'extraordinària importància és el de **la violència dels nois adolescents i la seva propensió a assumir conductes de risc o la seva major taxa de fracàs acadèmic**. Com assenyala amb molta franquesa Juanjo Compairé:

Los chicos tienden a negar los conflictos, a dejar pasar el tiempo o, en muchos casos, a solucionarlos por la vía de la violencia. Aunque también hay chicos que actúan de otro modo, ésta es la tendencia mayoritaria. ...Además, en la escuela secundaria, los contenidos curriculares siguen siendo en su gran mayoría androcéntricos: se privilegia, por ejemplo, la esfera pública y productiva sobre la privada y reproductiva de las personas. Yo, como profesor de "Sociales", veo lo que pasa en mi materia ¿cómo aprenden a ser hombres mis alumnos si la Historia que enseñamos muestra que la forma "normal" de solucionar conflictos es la violencia y la guerra, si la protagonizan reyes, políticos y militares que recurren a ella continuamente? ¿Qué modelos de masculinidad aparecen en los libros de Historia? ¿Dónde quedan los hombres "no poderosos" - y los niños, y las mujeres, evidentemente - ?

En realidad, noto en muchas ocasiones entre mis alumnos adolescentes un cierto desconcierto (como nos pasa a los adultos, por otro lado). Han aprendido una manera de actuar que creen masculina y el grupo se la refuerza, pero por otro lado, esa forma de comportarse no responde a sus anhelos y, además, los más inteligentes notan el rechazo de las chicas más interesantes.

¿Podríamos ayudarles- y, de paso, ayudarnos- si habláramos de ello con ellos? Si es necesario, ¿en espacios aparte, profesor y chicos solos? ¿Y si presentáramos en clase otros modelos de hombre, (científicos, poetas, voluntarios de causas humanitarias, pacifistas, desertores de las guerras, homosexuales - artistas o no -, padres inmigrantes anónimos, qué sé yo, etc)? En definitiva, hombres que no se movían, que no se mueven en la órbita del poder. ¿Cómo podríamos desangustiar a los adolescentes, mostrándoles que no hay un único patrón de masculinidad?

Pero, ¿qué hacemos de los alumnos y de los profesores? Juanjo Compairé

http://www.ahige.org/texto_articulos.php?wcodigo=50209

Des que Juanjo Compairé va escriure aquest text, els indicadors estadístics no han fet sinó empitjorar. Sens dubte, ens trobem davant una tendència que pot assolir greus dimensions, si no s'actua. Per què succeeix això en uns moments en els quals comencen a percebre's signes evidents de canvi en els patrons de conducta dels adults?. Per què els estereotips de gènere semblen ressorgir amb força en la població adolescent precisament ara?. La causa cal buscar-la en la persistència dels models androcèntrics que segueixen prestigiant la duresa, la força i el domini? O és que hem avaluat erròniament la psicologia del noi adolescent i, com sostenen terapeutes com el nord-americà Michael Gurian, hauríem d'acceptar que els nois viuen una explosió testosterònica a l'adolescència que els fa sentir-se especialment diferents i que necessiten expressar-ho desesperadament?. Segons Gurian, en equivocar-nos en l'enfocament del problema, les nostres intervencions acaben fracassant.

El tema no és en absolut senzill. En el nostre entorn també s'han escoltat veus que repeteixen argumentacions semblants a les de Gurian:

Las diferencias entre chicos y chicas pertenecen al orden natural y biológico pero inciden de forma directa en su desarrollo personal, emocional e intelectual. Está ampliamente demostrado que el proceso de maduración es diferente entre niños y niñas. Estas maduran biológica y psicológicamente antes que aquellos. Esto a su vez viene determinado por las diferencias cerebrales que se dan ya desde el seno materno entre los diferentes sexos (Vid. al respecto los profundos estudios realizados por la antropóloga Hellen Fisher). Neurocientíficos han demostrado recientemente que los hombres tienen menos conexiones entre los hemisferios izquierdo y derecho del cerebro y que sus cerebros están en general menos compartimentalizados que los de las mujeres.

Esta diferente velocidad en la maduración de niños y niñas provoca a su vez diferencias palpables en el rendimiento académico de unos y otras. Desde los 7 y hasta los 16 años las niñas rinden intelectualmente más (especialmente en el tramo de los 12 a los 14 años, es decir, en plena adolescencia). Por ejemplo, en lengua y escritura las chicas son siempre mejores. Un niño de diecisiete años tiene las habilidades en esas materias de una niña de catorce. Con la lectura y la escritura las niñas llevan ventaja desde el primer momento. Esto unido a la mayor indisciplina en estas edades de los chicos –pues son más movidos, activos e inquietos- provoca no pocas veces que éstos reduzcan su nivel de esfuerzo y aspiraciones al no sentirse capaces de competir con sus compañeras (21).

Los varones tienen otros tiempos de desarrollo diferentes a los de las chicas. Pretender igualar organismos desiguales es injusto y trae nefastas consecuencias.

...Esta "inferioridad" del varón resulta acentuada si tenemos en cuenta que el 90% de los docentes no son conscientes de las diferencias entre sexos o no aplican medidas adecuadas para solucionarlas, exigiéndoles lo mismo, de idéntica forma a niños y niñas, en el mismo tiempo y pretendiendo obtener una misma respuesta por parte de ambos sexos. Se pretende que sean igual de puntuales, ordenados, constantes y tranquilos que sus vecinas de pupitre. Se quiere asimilarlos a las chicas, "más fáciles" para los docentes y esto es sencillamente imposible. Se quiere implantar en las escuelas el "ideal femenino": niños sentados en filas ordenadas, escuchando las lecciones en silencio y tomando pulcros apuntes. Muchas chicas destacan en tales tareas pero a los chicos no les va bien porque tienen otra forma de aprender (29).

Los chicos se quejan de que son castigados con mayor frecuencia que las chicas sencillamente por "comportarse como chicos" (30). Mientras las chicas tienden a estar

sentadas y atender, los varones necesitan tener algo entre las manos, moverse en la silla o levantarse (31). Se produce así una tendencia a "criminalizar" la conducta de los niños. Esta situación ha llevado en algunos casos a un fenómeno curioso pero altamente preocupante: diagnosticar a muchos niños el trastorno actualmente más estudiado en niños en edad escolar: el TDAH o trastorno de déficit de atención con hiperactividad. Cuando en realidad su único problema es el de ser varones, activos, enérgicos, competitivos y muy movidos, en clases compartidas con niñas más pausadas, tranquilas y disciplinadas. Este diagnóstico se soluciona con el suministro de un medicamento bien conocido actualmente: el Ritalín, nombre comercial de una droga (metilfedinato) que tiene un efecto "calmante" sobre los hiperactivos. Y que a medio plazo puede generar una peligrosa adicción (32). En fin, se medica a niños "sanos" para que no expresen los rasgos propios de su sexo (inquietud, agresividad, rapidez, expresividad, emotividad...) y así se asimilen más a las niñas que son las supuestamente "normales", por el hecho de ser más tranquilas y disciplinadas.

Todos iguales pero diferentes: el derecho a una educación diferenciada María Calvo Charro.
Font: <http://www.diferenciada.org>

La educación mixta fue un avance inmenso cuando se implantó, porque logró que a las niñas se les enseñe lo mismo que a los niños. Nadie duda ahora de que niños y niñas son iguales, pero se les ha igualado al punto de convertirlos en seres de género neutro. Se ignoran las diferencias intrínsecas entre los sexos. La educación mixta es muy buena, siempre y cuando no se ignoren, desprecien o intenten erradicar las diferencias entre niños y niñas.

Sería ideal que el modelo mixto huyera del igualitarismo neutralizante de los sexos. Si se enseña de manera razonada, lenta y analítica, las niñas se aburren; mientras que si se enseña de manera explícita y ágil, son los niños los que se pierden. El ritmo de maduración y desarrollo en los varones es mucho más lento que el de las niñas. Solucionar eso es muy complicado.

Entrevista a María Calvo Charro Universidad Carlos III. "Se ignoran las diferencias intrínsecas entre los sexos" . J. C EL PAÍS - 24-04-2006.

Lamentablement, aquells que fan aquestes valoracions gairebé sempre acaben per justificar obsoletes propostes com l'escola “diferenciada” per sexes, que no combaten precisament els estereotips de gènere, sinó tot al contrari, com molt bé ha assenyalat Joaquín Paredes:

La escuela segregada intenta trabajar en el rendimiento académico, pero avanza en discriminación, extensión de estereotipos, diferencias entre sexos.

Encara que ell mateix reconeix que...

...solamente juntando a los niños no se consigue nada. Hay valores que trabajar....

Però, per a això, la solució **no passa per menysprear les diferències entre els sexes, sinó per reconèixer-les obertament i treballar-les amb estratègies específiques**.
Donar a l'alumnat un tracte indiferenciat i homogeni equival a...

...ahorrar en desarrollar métodos de exposición, atender las necesidades de los alumnos de manera un tanto industrial. Y dar información no es educar, eso ya lo sabemos... En la coeducación hay un trabajo de reconocer las diferencias entre los sexos y trabajarlas de manera abierta.

La solució, per descomptat, no ha de passar per la segregació, que difícilment evitarà el reforç dels estereotips, sinó per **assumir la diferència i sotmetre-la a anàlisis i reflexió entre tots**. Com proposa el professor Paredes, cal fer activitats conjuntes, debatre i discutir junts, (Entrevista a J. Paredes professor de la UAM, EL PAIS - 24-04-2006), però creant les condicions idònies perquè el procés sigui enriquidor i corregeixi la inèrcia estereotipitzadora¹.

Quelcom que, tornant al repte de la violència dels adolescents i els seu nivells de fracàs escolar, ens urgeix fer com més aviat millor, perquè tots els indicadors són eloquents...

Por lo que al género se refiere, los resultados del evidencian que, en nuestro país, **el maltrato entre escolares es un fenómeno fundamentalmente masculino**.

Los chicos agreden y sufren mayor número de agresiones que las chicas con la única excepción de la conducta de “hablar mal de los demás”, que se da con mayor frecuencia entre éstas. Por lo que respecta a la edad es importante destacar el hecho de que los abusos se producen con mayor frecuencia entre los alumnos de 1º de ESO, es decir, entre los escolares de 12 años, descendiendo progresivamente hasta alcanzar la incidencia más baja en el último curso.

... Los enfrentamientos violentos con compañeros de estudios o con amigos, son los comportamientos agresivos más habituales declarados por los jóvenes, con una frecuencia del 14%. También en este caso son los chicos quienes ejercen este tipo de violencia con una frecuencia tres veces superior a las chicas. Le siguen, en frecuencia, los enfrentamientos entre pandillas juveniles o rivales deportivos (11%), también tres veces más frecuentes en los chicos. La participación en destrozos del mobiliario urbano u otros objetos tiene una incidencia del 8%, en este caso, con una proporción de cuatro a uno, de los varones en relación a las mujeres. Cuando se pregunta a los jóvenes si han sido víctimas de violencia, el 8% dice haber sufrido algún tipo de agresión física, con una proporción tres veces superior en los chicos que en las chicas, un 7% algún maltrato emocional o psicológico y un 1%, de entre los cuales la práctica totalidad son mujeres, haber sufrido abusos sexuales. De los y las jóvenes que sufrieron violencia física, la mayor parte señala como agresores a personas desconocidas, seguidas de compañeros de estudios, padres y amigos. También afirman que el maltrato emocional les ha sido ocasionado por desconocidos, y posteriormente por la pareja o novio/a y, en menor medida, por los padres y los amigos.

Jóvenes y estilos de vida (“Exposición a riesgos”, INJUVE, 2003)

Avui dia ser nen al sistema educatiu és un indicador de fracàs escolar del mateix nivell que pertanyer a un grup marginal. Mentre als anys vuitanta hi havia tants universitaris nois com noies, aquest indicador ha caigut 13 punts en el cas dels nois. Aquesta senyal d'alarma no és anecdòtica sinó significativa: avui en dia ser noi augmenta significativament les probabilitats de fracassar a l'escola. **Avui en dia el fracàs escolar té rostre de nen que somia amb ser home i que ha de rebotar-se contra l'aprenentatge per tal de construir-se com a tal.** Gran part de la violència, les conductes disruptives i provocadores als centres escolars poden entendre's millor sota aquesta

¹ Alguns dels materials elaborats per a aquesta web els he utilitzat en un crèdit variable amb nois i noies de 4t d'ESO (IES Ramon Berenguer IV, Sta. Coloma de Gramenet, curs 2005-2006) i el fet de treballar conjuntament amb un grup mixt ha estat molt satisfactori. Crec que és molt beneficiós pels nois escoltar parlar a les noies sobre qüestions que difícilment aborden amb llibertat en altres contextos, i viceversa. Prefereixo aquest escenari al d'un grup exclusivament masculí.

òptica. Les dificultats són encara més patents a les escoles de secundària on la majoria de suspesos i de les persones que impliquen problemes disciplinaris greus són nois. El tema és complex perquè estadísticament els homes estan més presents en les carreres més prestigioses i en les que els reportaran més ingressos econòmics, alhora estan ocupant la majoria dels espais de decisió al món acadèmic i universitari, però per una altra part, cal tenir present que en l'actualitat el fracàs acadèmic, l'absentisme escolar, els suicidis i les agressions als centres escolars són majoritàriament masculins. Per tant, cal preveure accions tant per a dones com per homes, específiques, explícites i ben dissenyades a tot l'àmbit educatiu.

En defensa de polítiques de gènere per a homes. Daniel Gabarró, 2005,
http://web.udl.es/arees/sied/Castella/politicas_de_genere.pdf

Per a J. Gilligan l'explicació és clara: tot deriva de la creença interioritzada pels nois que associa violència i homenia. La violència adolescent masculina respon a aquesta creença.

La creencia de que la violencia es cosa de hombres no es un rasgo que provenga de ningún cromosoma que esté soldado en la trama neuronal del hemisferio derecho o del izquierdo, que surja de la testosterona (la mitad de los chicos no pelea, la mayoría no lleva armas y casi ninguno mata a nadie: ¿es que no son chicos?). Los chicos aprenden la violencia. «La violencia —escribe Gilligan (1997, pág. 223)— tiene mucho más que ver con la construcción cultural de la virilidad que con los sustratos hormonales de la biología.»

En *¿Qué pasa con los chicos?* de Carlos Lamas, compilador, (2004, Paidos), pàgs. 218-219

Arribats a aquest punt crec que és absurd intentar negar la llosa dels estereotips, que gravita sobretot sobre els nois que viuen en un entorn més desfavorit (relació entre classe i gènere) i obtenen pitjors resultats a l'escola. L'absència de contrapunts crítics que qüestionin el model de la masculinitat tradicional, unit a la falta d'opportunitats, que l'escola no sempre àmplia (vegeu *Parodojas del sexismo educativo: la pobreza escolar masculina* de Xavier Rambla, Marta Rovira i Amparo Tomé, en *Los chicos también lloran* de Carlos Lamas, compilador, 2004, Paidos) creen un cóctel explosiu que unit, sens dubte, a altres factors (impulsivitat no controlada, ressentiment, baixa autoestima, actituds inapropiades davant l'èxit i el fracàs, etc.) no auguren res de bo. En aquest context, l'affirmació desafiant dels estereotips tradicionals de masculinitat pot constituir una resposta sobrecompensadora davant les circumstàncies adverses.

Com molt bé es resumeix a l'article *¿Qué pasa con los chicos?* de Victòria Foster, Michael Kimmel i Christian Skelton (també en *Los chicos también lloran* de Carlos Lamas, compilador, 2004, Paidos) la percepció d'aquesta realitat ha generat en l'àmbit anglosaxó tres tipus de discursos dominants sobre la problemàtica dels nois, amb cada vegada més eco al nostre país:

el discurso sobre los «**pobres chicos**» (1), el discurso sobre la relación entre «**el fracaso de las escuelas y el fracaso de los chicos**» (2) y el discurso sobre la idea previa de que «**los chicos serán chicos**» (3) (Epstein y otros, 1998). Al discurso sobre los «pobres chicos» se le ha denominado también el «**movimiento de los colegas**» (1) (Kenway, 1995). En este discurso se entiende que los chicos

son las «víctimas» a causa de los siguientes factores: unos **hogares monoparentales en los que los padres están ausentes, una escuela primaria dominada por las mujeres y un feminismo que ha favorecido los éxitos de las chicas**. Este es ...el caso de **Australia y Estados Unidos**. Como dicen Epstein y sus colaboradoras: quienes apoyan el «movimiento de los colegas» desarrollan una abanico de argumentos que culpan a las mujeres del fracaso de los hombres. Si no son las profesoras, son las madres; si no, las feministas; a menudo una combinación de todas ellas.

Los movimientos por la eficacia y la mejora de las escuelas han dado lugar al discurso sobre la relación entre «**el fracaso de las escuelas y el fracaso de los chicos**» (2). Una escuela «fracasa» cuando no produce suficientes estudiantes con las habilidades verbales y matemáticas requeridas, un porcentaje de aprobados superior a la media en los exámenes públicos y no alcanza los niveles mínimos exigidos en las inspecciones. Se llega a la conclusión de que estas escuelas les fallan a sus alumnos (y presumiblemente a sus alumnas). A diferencia de quienes hacen hincapié en los «pobres chicos», es raro que quienes atribuyen las causas al centro escolar lancen ataques abiertos y directos contra el feminismo.

Finalmente, **el discurso de que «los chicos serán chicos»** (3) les concibe de modo convencional y estereotipado y les atribuye los rasgos tradicionales atribuidos a las «diferencias naturales» (biológicas o psicológicas). **Este discurso tiene en común con el de los «pobres chicos» el supuesto de que los chicos son «víctimas» ...Ambos discursos se acercan asimismo al proponer solución...**

El enfoque predominante para afrontar el problema proviene¹ de lo que Lingard y Douglas (1999) han denominado en el con texto australiano las estrategias de **la «masculinidad recuperativa»... las escuelas usan el fútbol** para despertar el interés de los chicos. ...Mientras algunos especialistas han replicado que confiar en las culturas masculinas convencionales, como las asociadas a los deportes violentos y competitivos, para superar el retraso de los chicos es contraproducente en la medida en que refuerza los estereotipos machistas (Epstein, 1999; Francis, 1999), otros han comentado que «cualquier cosa útil merece la pena» (Wragg, 1999, pág. 9).

Otras soluciones no sólo marginan a las chicas sino que a veces utilizan de nuevo las pedagogías y las prácticas diferenciadas por géneros que se utilizaban en la década de 1970. ...Se están explorando varios métodos para animar a los chicos a mantener una actitud positiva. Consisten en **darles protagonismo** en la recepción de visitantes o en las representaciones públicas o bien **incorporarlos en grupos mixtos de trabajo para exponerles a las habilidades «femeninas»** del lenguaje y de la reflexión.

...Asimismo, los defensores de los *enfoques recuperativos* abogan por **animar a más hombres a que se dediquen a la enseñanza** y de este modo proporcionen ejemplos masculinos a sus alumnos. Varias feministas han puesto en tela de juicio el supuesto simplista de que un mayor número de profesores lograse por sí mismo erradicar los problemas que muchos chicos padecen en la escuela (Skelton, 1994; Smedley, 1998).

(En Australia) ... en ...varias regiones de Sydney... el 90 % de.. los apoyos psicopedagógicos, los grupos especiales, las clases dedicadas a personas con trastornos del comportamiento o las clases intensivas de refuerzo... se destinan a los chicos.

...varios profesionales de la salud, psicólogos y escritores famosos sobre la educación lanzaron la falaz tesis de que la **inadecuación escolar de los chicos** era la causa de un abanico de problemas familiares: lesiones cerebrales, suicidios, violencia masculina, etcétera. Se mezclaron los problemas del aprendizaje con las manifestaciones sociales de la masculinidad, y esos mismos argumentos se aplicaron más adelante a la educación en un esfuerzo por redefinir los problemas sociales como problemas educativos (véase una crítica excelente en Gilbert y Gilbert, 1998).

Connell (1995, pág. 208) aduce que este proceso, que él denomina «**terapia de la masculinidad**», responde también a un «movimiento del poder desde el mundo público hacia el mundo interior de la emoción», así como a «una preocupación por las relaciones emocionales, un método especulativo y la satisfacción con unos meros retazos de evidencia empírica» (Connell, 1995, pág. 210). Gilbert (1998, pág. 21), por su parte, analiza este «movimiento de hombres conservador y potencialmente divisorio que rechaza el feminismo y quiere que se separe el trabajo educativo con los chicos del proyecto educativo más amplio de una reforma democrática de la escuela».

¿Qué pasa con los chicos? de Victoria Foster , Michael Kimmel y Christian Skelton (en *Los chicos también lloran* de Carlos Lamas, compilador, 2004, Paidos)

Com veiem en aquest lúcid balanç, així com en el text anterior de Gilligan, es torna a infiltrar la desconfiança vers qualsevol especificitat masculina que pugui derivar d'un substrat biològic i, per tant, cap als programes d'intervenció desenvolupats sobre aquesta base. Sens dubte, hi ha motius per a la desconfiança, perquè aquest tipus d'argumentacions solen ésser utilitzades des de l'immobilisme conservador i l'antifeminisme per avalar les seves solucions, però no crec que aquest temor justifiqui cloure abruptament el debat i ensordir davant les propostes generades des d'aquesta òptica.

Com ja he dit abans és criteri àmpliament compartit que **la biologia no determina necessàriament les conductes, però d'això no es deriva la seva irrellevància com a factor explicatiu**, i crec que **sí pot ajudar a entendre determinades respistes en situacions adverses i de vulnerabilitat psíquica**². Em dóna la impressió que encara ens queda molt que investigar en aquest terreny. La relació “sexe – edat - models de masculinitat apresos – conductes agressives” mereix més estudis que ens ajudin a dissenyar millor les nostres estratègies d'intervenció. Com s'assenyala a l'estudi *Aspectos psicológicos de la violencia en la adolescencia* d'Ana Álvarez-Cienfuegos Ruiz i Fernando Egea Marcos (*Estudios de Juventud* núm. 62/03 INJUVE, pàg. 2, <http://www.injuve.mtas.es/injuve/>) falten investigacions multifactorials al nostre país

² Segons el model proposat per la corrent sociobiològica, es produeix una intensa “interacción entre el potencial genético y el aprendizaje. Así la conducta agresiva, por una parte es aprendida, especialmente en sus formas más peligrosas... Pero al aprendizaje subyace una fuerte predisposición a caer en una profunda hostilidad irracional bajo ciertas condiciones definibles. Asigna a cada medio ambiente una correspondiente probabilidad de respuestas. La evolución cultural de la agresión parece guiada por tres fuerzas: 1. La predisposición genética hacia el aprendizaje de alguna forma de agresión comunal. 2. Las necesidades impuestas por el medio ambiente, en el cual se encuentra la sociedad. 3. La historia previa del grupo, que le inclina hacia la adopción de una innovación cultural en vez de otra. Por último, podíamos resumir que desde este punto de vista los seres humanos están fuertemente predisponentes a responder con odio irracional a las amenazas exteriores, así como incrementar su hostilidad para dominar la fuente de la amenaza. Tendemos a sentir un profundo temor por las acciones de los extraños, y a resolver los conflictos mediante la agresión. (en *Aspectos psicológicos de la violencia en la adolescencia* d'Ana Álvarez-Cienfuegos Ruiz i Fernando Egea Marcos, *Estudios de Juventud* nº 62/03 INJUVE, p. 2, <http://www.injuve.mtas.es/injuve/>)

sobre la violència adolescent, i només des de fa vint anys s'han començat a publicar aquest tipus de treballs a l'àmbit anglosaxó.

De totes maneres, a falta de més informació, de més estudis i experiències prou contrastades, sempre tindrem un magnífic recurs per superar el llast dels estereotips i retrobar el rumb: **la promoció de l'equitat i de les conductes prosocials que afavoreixen una convivència harmònica**. És un criteri àmpliament compartit que sense comprometre's en projectes èticament grans és impossible desenvolupar una personalitat sana. Com recorda José Antonio Marina “és cridaner que els psicòlegs actuals donin cada vegada més importància al compromís ètic com element important per a la salut mental” (veáse: *Aprender a convivir*, Ariel, 2006, p. 163).

De fet, més enllà de l'èmfasi en determinades estratègies, no és difícil descobrir convergències entre les propostes d'intervenció elaborades des d'una òptica feminista i les derivades d'altres enfocaments. De fet, no és difícil trobar-nos amb una preocupació comú per **potenciar aquelles actituds, habilitats socials i hàbits cognitius i afectius (confiança, empatia, compassió, responsabilitat, respecte, llibertat, deure)** que contribueixin a desenvolupar unes relacions de gènere satisfactòries, basades en la cooperació, la justícia i la reciprocitat. José Antonio Marina parla d'assolir **una felicitat “compatible, compatible i cooperadora”** (op. cit., pàg. 26-27).

Des d'aquesta perspectiva, serà difícil objectar que **convé fomentar l'educació emocional i l'educació en valors dels nois per propiciar una cultura de la pau i una ètica de la cura que ens porti a l'assoliment dels objectius esmentats**. Per tant, comparteixo plenament la reflexió amb la qual clou l'article *¿Qué pasa con los chicos?* (en *Los chicos también lloran* de Carlos Lamas, compilador, 2004, Paidos, p.220):

Incluso si aceptamos que la propensión a la violencia es innata, el disfrute inevitable de ese cóctel prenatal de testosterona, todavía tenemos que decidir si organizamos la sociedad para potenciar esta predisposición natural de los chicos a la violencia o si la minimizamos. La biología no puede responder a esa cuestión por sí sola, y repetir que los chicos son y siempre serán chicos sólo es una manera de evitar el ejercicio de nuestra responsabilidad social y política.

El conflicte, potser sorgiria si en elaborar els nostres plans d'intervenció tendíssim a criminalitzar l'agressivitat, al jutjar-la exclusivament com un patró de conducta propi de la masculinitat tradicional, o des d'una interpretació errònia de la perspectiva de gènere, no féssim visible l'agressivitat femenina. Els nois han de saber que l'agressivitat no és una peculiaritat exclusiva d'ells i que la de les noies acostuma a manifestar-se a vegades no tant amb violència física com verbal , ferint la seva autoestima o ridiculitzant el seu món, un tipus d'agressió que els nois moltes vegades desconcertats no aconsegueixen interpretar adequadament. Crec que un dels buits més alarmants dels programes de prevenció de la violència de gènere és precisament ignorar l'agressivitat femenina i no ensenyar als nois a relacionar-se positivament amb aquesta. Com ens recorda en una recent entrevista Juan Luis Linares, un especialista poc sospitos d'antifeminisme:

Las mujeres son tan maltratadoras como los hombres. El maltrato es algo mucho más complejo que la caricatura del macho con sus bíceps zurrando al débil. Las mujeres tienen sus armas y una gran capacidad de infligir daño psicológico y

relacional. *La Vanguardia*, 15 setembre 2006, Juan Luis Linares, autor de *Las formas del abuso* (2006, Paidós)

Però, convé ressaltar que aquest excés comença a denunciar-se ja en els estudis elaborats des d'una òptica feminista i coeducativa, en els quals, en lloc de criminalitzar l'agressivitat masculina, es postula reorientar-la de manera positiva, sense ocultar les formes d'agressivitat femenina habituals³. Un exemple d'això el trobem a *Els gèneres: la construcció de les identitats de la infància i l'adolescència* de M. Izarra, M J. Pinto i C. Martínez (Institut d'infància i Món Urbà, Barcelona, www.ciimu.org/documents/genere.pdf):

...cal desenvolupar un concepte de força i de poder no lligat a la imposició i a la violència, sinó a l'agressivitat constructiva, a la força empleada en portar endavant coses amb l'altri, el poder cooperatiu; al poder "amb", en comptes del poder "contra", desenvolupar l'autoritat davant l'autoritarisme. Autoritat que es perd tant amb permissivitat com amb autoritarisme, autoritat amb els i les altres en base a la legitimitat, dels que et reconeixen un poder que no fa mal sinó que fa créixer. Aprendre a cooperar, que l'altri és algú a qui puc donar suport i en qui em puc recolzar, no algú amb qui sempre he de rivalitzar. L'espai per tenir, reconèixer, expressar els sentiments, en comptes de contenir-los i caure en la frustració, en l'ira i en explotar-la amb violència envers als altres.

Cal educar des de petits a expressar assertivament l'ira, fomentar un llenguatge expressiu, utilitzant formes descriptives, fent saber el que se sent, quin és el problema intentant plantejar possibles solucions. Hem de trobar espais de comunicació i donar valor a la paraula, expressar les emocions és saludable. La higiene emocional es defineix com la capacitat de posar nom, reconèixer i identificar una emoció i permetre descarregar-la per les vies adequades, la comunicació és una d'aquestes vies. Aprendre a afrontar els conflictes reconeixent la seva consubstancialitat a l'ésser humà, el seu potencial de canvi, de transformació, la seva potencialitat educativa. Des d'estratègies guanyo/guanyes, no des d'estratègies d'imposició.

Per descomptat, no n'hi ha prou amb reorientar l'agressivitat i promoure el bé i la bondat. També cal realitzar una poderosa selecció de les creences patològiques sobre la violència associades a la masculinitat tradicional, un treball que exigeix confrontar críticament als nois amb els poderosos guions de gènere que els segueixen bombardejant des de múltiples instàncies. Alguna cosa que els programes d'intervenció sobre els nois d'inspiració no coeducativa a vegades poden oblidar.

En definitiva, crec que com proposen Empar Tomé i Xavier Rambla en *La coeducación de les identidades masculinas en la educación secundaria* (ICE UAB, 2001, p. 43) el **camí adequat no és negar les diferències –una evidència constatable-, sinó partir d'elles per evitar que es converteixin en desigualtats**, objectiu per excel·lència de la

³ Vegeu per exemple l'estudi *Agressivitat i adolescència. Un problema social?* de Roger Martínez i Marta Rovira, Papers 65, UAB, Barcelona, 2001 47-79 on es comenta: Actualment hi ha un discurs socialment dominant sobre la necessitat del diàleg, de la negociació. Aquest discurs ha tingut la seva expressió pedagògica en l'educació amb valors, que preconitza la necessitat d'educar per a la pau, la solidaritat, la col-laboració. Malgrat aquest discurs, i les condicions més igualitàries que han sorgit a l'escola entre professorat i alumnat, en general es troben a faltar mecanismes que facin possible aquest diàleg. Pensem que això no és alíè al fet que el discurs educatiu dominant rebutja de ple l'agressivitat, però des del desconeixement. El que no es té en compte en general és que la possibilitat d'una negociació implica tant el reconeixement de l'existència de tipus de poder, que s'expressen mitjançant la violència simbòlica o les agressions indirectes, com el mateix aprenentatge del diàleg com a mitjà de mediació dels conflictes.

coeducació. I per a això, crec que convé estar molt atent a qualsevol aportació vingui d'on vingui, perquè, després d'una desprejudiciada anàlisi crítica, potser pugui ajudar-nos a matisar i modular millor la nostra acció pedagògica.

Finalment, m'agradaria referir-me a la contradicció i erràtica deriva que sembla seguir l'evolució de les pautes de conducta associades al gènere entre els joves. Mentre, segons alguns indicadors, les enquestes apunten a una homogeneïtzació cada vegada entre nois i noies, segons altres, els estereotips no només es mantenen sinó que semblen ressorgir amb força.

Per exemple, si ens atenim a l'última enquesta sobre l'oci juvenil publicada pel INJUVE i referida al 2004, la sensació és que les conductes de les noies i els nois cada vegada són més semblants, sense que la variable gènere introdueixi grans desviacions.

edades y sexo

Sexo y grupos de edades	ACTIVIDADES QUE PRACTICA HABITUALMENTE LAS NOCHES DE FIN DE SEMANA									Base (N:)
	Ir a bares, cafeterías, PUBS	Ir a bailar, discotecas	Ir a casa de algún amigo/a	Ir al cine	Ir a restaurantes	Ir de botellón	Ir a conciertos	Pasear	Practicar algún deporte	
AMBOS SEXOS										
Total 15-29 años	79,7%	66,2%	47,8%	47,0%	31,1%	27,4%	21,7%	20,7%	7,8%	(993)
De 15 a 19 años	67,7%	70,5%	48,4%	37,9%	13,7%	35,1%	19,9%	21,1%		9,0% (322)
De 20 a 24 años	84,8%	69,3%	46,6%	49,7%	31,4%	32,5%	20,1%	18,6%		6,2% (388)
De 25 a 29 años	86,2%	56,9%	48,8%	53,7%	50,5%	11,7%	25,8%	23,3%		8,5% (283)
VARONES										
Total 15-29 años	77,7%	63,2%	44,5%	45,2%	29,6%	30,0%	22,9%	17,4%	12,0%	(533)
De 15 a 19 años	64,6%	66,5%	50,6%	35,4%	11,0%	39,0%	21,3%	18,9%		14,0% (164)
De 20 a 24 años	82,7%	66,3%	41,6%	51,0%	24,8%	36,6%	21,8%	16,3%		9,9% (202)
De 25 a 29 años	84,4%	56,3%	41,9%	47,9%	53,9%	13,2%	25,7%	17,4%		12,6% (167)
MUJERES										
Total 15-29 años	82,0%	69,6%	51,7%	49,1%	32,8%	24,3%	20,2%	24,6%	2,8%	(460)
De 15 a 19 años	70,9%	74,7%	46,2%	40,5%	16,5%	31,0%	18,4%	23,4%		3,8% (158)
De 20 a 24 años	87,1%	72,6%	52,2%	48,4%	38,7%	28,0%	18,3%	21,0%		2,2% (186)
De 25 a 29 años	88,8%	57,8%	58,6%	62,1%	45,7%	9,5%	25,9%	31,9%		2,6% (116)

Fuente: INJUVE, Sondeo de Opinión y Situación de la Gente Joven (2º Encuesta 2004)

Possiblement, si analitzéssim molts altres indicadors, comprovaríem que **el nivell d'equiparació és cada cop més gran** i que les diferències també tendeixin a escurçar-se. Però, convé ressaltar que aquesta aproximació no necessàriament respon a una extensió dels patrons de conducta tradicionalment considerats femenins als nois, sinó a una tendència inversa: la **incorporació progressiva de les noies a conductes abans considerades masculines**, com l'exposició a riscos (per exemple, el consum de tabac, alcohol o drogues). Un fenomen que hauria de fer-nos també reflexionar sobre com es construeixen les identitats femenines i l'atractiu que puguin exercir sobre aquestes els comportaments negatius associats a la masculinitat tradicional.

D'altra banda, paral·lelament assistim a fenòmens com la **hipersexualització de la moda femenina o l'auge del futbol**, –esport masculí per excel·lència- que semblarien corroborar la hipòtesi d'un enfortiment dels estereotips tradicionals. És eloqüent la protesta amarga de la feminista Lydia Sargent...

En una de las películas de este verano, *Los Ángeles de Charlie II: Al límite*, (más apropiadamente "A toda horcajada") nos entretienen con violencia continua mientras vemos "feminismo" de tetas, culos y entrepierna. Estos "ángeles" consiguen montar encima de motos, chicos malos y capós de coches. Llevan conjuntos cortos y hacen de fulanas, bailarinas exóticas, strippers y cualquier otra cosa que les permita mostrar a toda cámara la entrepierna y el escote. Todo por la diversión. Incluso hay algunas parodias de películas/series de televisión con héroes masculinos para mantener un tono irónico (o para dar una bofetada en la cara a las "feminazis" que son demasiado sosas y asexuales para apreciar cuán liberado es esto - camisetas mojadas y todo-). Uhm, detectives sexis. Suena familiar.

En *Una rubia muy legal (I y II)*, nos entretienen con una aparentemente tonta, guapa rubia, chiflada por cualquier cosa que sea rosa, contoneándose en ajustadas minifaldas y tacones altos, que en realidad se trata de una rubia guapa e inteligente; además es tan sexy de un modo mono, divertido y descarado. Una mezcla de Marilyn Monroe y Lindsay (*The Practice*). Incluso consigue (en *Una rubia muy legal I*) ganarse la admiración de la feminista más despectiva (léase lesbiana) gracias a su inteligencia "de calle" - en este caso, usando su intuición femenina/experiencias como mujer para descubrir quién es el culpable. Uhm, una rubia guapa y tonta que es en realidad más lista de lo que parece. Eso es creatividad.

Claramente, en lo que se refiere a conciencia popular, éste es el estado actual de las cosas del género, el mismo que el de antes, excepto porque ahora las mujeres están divididas en tres categorías básicas:

1. Criaturas hipersexuadas que matan y mutilan justo como los chicos, pero que está bien porque mientras lo hacen enseñan tetas y entrepiernas. Esto las convierte en femeni-stas. Sin las tetas balanceándose y sin enseñar culo/entrepiernas, serían mujeres intentando ser hombres.
2. Borlas para empolvarse hiperfemeninas, con cerebros de acero cuya liberación viene de saber cómo disfrazar todo esto en un retorno afectivo a las películas de Marilyn Monroe y a la mujer de los años 1950. Esto las hace femeninas, lo que sella otro ataúd en la muerte de la propaganda del movimiento de las mujeres. Sin los polvos y el contoneo, el hecho de que tuvieran cerebro las convertiría en mujeres intentando ser hombres.
3. Ejecutivas que "permanecen" femeninas y sexis y, a menudo, se arrepienten de haberse perdido los conciertos de ballet y los recitales de piano de sus hijos. Si no fueran sexis, serían mujeres tratando de ser hombres, es decir, lesbianas.

The gender order of things de Lydia Sargent, Z Magazine, setembre de 2003, traduït per Sara Gil i revisat per Alfred Sola.

http://www.edicionessimbioticas.info/article.php3?id_article=522

Però, no crec que la causa d'aquestes manifestacions hagi de relacionar-se necessàriament amb un refiançament dels estereotips de gènere o a una conspiració del patriarcalisme, com ella denúncia. Crec que, més enllà d'altres consideracions, respon al **rendible joc de les polaritats i de la seducció** que ofereix a la indústria un mina inesgotable, sobretot ara que compta amb més mitjans que mai per a promoure-ho i explotar-ho. A més, en un moment en el qual els indicadors estadístics apunten a una uniformització de les conductes, podem també contemplar aquestes expressions de polaritat com una forma espectacular però superficial de subratllar la diferència i sobrecompensar la tendència a l'homogeneïtzació, que es produeix en altres terrenys.

En qualsevol cas, i com assenyalen Amparo Tomé i Xavier Rambla(*La coeducación de las identidades masculinas en la educación secundaria*, ICE UAB, 2001, p.40) **la igualtat entre els gèneres anhelada no s'està produint ni al ritme ni de la forma esperada, i queda molt treball per realitzar.**

5. Bibliografia

ACARÍN TUSELL N. (2001): *El cerebro del rey*, RBA Libros, Barcelona. **Un de les millors obres de divulgació sobre els últims avanços de la neurociència i la seva relació amb la conducta humana.** Escrit amb claredat, dedica molta atenció a les diferències sexuals i les relacions de gènere. Tot i que les seves explicacions eviten la polèmica i opten per un ton de correcció política, no pot evitar mostrar-se crític amb la perspectiva de gènere i enfatitzar el pes dels factors biològics. De fàcil lectura, pot resultar útil per suscitar el debat a classe, tot i les a vegades discutibles afirmacions que realitza. “En los años setenta se introdujo la acepción «sistema de género» para referirse al conjunto sociocultural de los humanos que contribuye a perpetuar una relación asimétrica entre hombres y mujeres, con dominación de los primeros y sumisión de las segundas. En aquellos años se restó importancia a lo biológico, subvalorando la importancia de las diferencias sexuales y hormonales en la conducta de cada género. Tal como se expone más adelante, el aparato sexual influye en la construcción de la arquitectura cerebral y por tanto tiene trascendencia en el diseño de algunos aspectos de la conducta humana, los cuales serán distintos en el hombre y en la mujer. A estas diferencias se añadieron a lo largo de la historia las derivadas de los distintos roles reproductivos, tan dispares entre mujeres y hombres. Estos hechos no quitan importancia a las políticas dirigidas a resolver la discriminación de las mujeres. Es cierto que la dominación masculina tiene raíces socioeconómicas en la historia de los últimos milenios, pero también es posible que esta tendencia haya surgido a partir de funciones primigenias ya diversas. En cualquier caso, la polémica sobre la mayor o menor influencia de los factores socioculturales, o de las características hormonales en la historia de las relaciones humanas, no se pretende cerrar en este texto, pero sí cabe aportar los conocimientos actuales que dan mayor amplitud al debate.” (Págs. 92-93)

ALTABLE, Ch. (2001). *Educación sentimental y erótica para adolescentes*. Madrid: Niño y Dávila Ediciones. **Recomanable llibre que inclou moltes activitats sobre educació de l'affectivitat.**

ÁLVAREZ, M. Coord. (2001): *Diseño y evaluación de programas de educación emocional*. Barcelona: Ciss-Praxis.

ANDERSON, Michael (1988): *Aproximaciones a la historia de la familia occidental*, Siglo Veintiuno, Madrid, 1988.

ANDRES, S. (1998): *La inteligencia de los hombres y las mujeres*, Mundo científico, 196, pags 63-77.

ASKEW, Sue y ROSS, Carol (1991). *Los chicos no lloran. El sexismo en educación*. Editorial Paidós. Buenos Aires

ARIES, PHILIPPE - DUBY, GEORGES (1991): *Historia de la vida privada*. Cinc volums Taurus, Barcelona. **Una font inesgotable i magnífica d'informació i d'il·lustracions sobre els l'evolució dels ideals de vida familiar i dels models masculinitat i feminitat, assumptes àmpliament tractats la llarg d'aquests extensos volums.**

ASKEW, Sue y ROSS, Carol. (1991): *Los chicos no lloran. El sexismo en educación*. Editorial PAIDOS. Buenos Aires.

BADINTER, E. (1993): *XV La identidad masculina*. Madrid: Alianza. **L'obra sobre les masculinitats que més ressò ha assolit. Elisabeth Badinther té la virtut de plantejar de manera molt sintètica les grans qüestions relatives a la identitat masculina i ha sabut explicar-les encunyat formulacions simples i suggeridores, que després molts no han cessat de repetir (“la masculinitat tradicional és defineix per oposició: ésser home significa no ésser femení ni homosexual”; el binomi “home mutilat –dur o tou- / home reconciliat -**

androgyn, nou pare, en mutació- ”, etc.) Resulten especialment útils per a la seva explotació pedagògica els capítols dedicats a la història de la masculinitat o la seva selecció de novel·les, que permeten identificar i treballar els models recents de masculinitat. L'autora, que va escriure aquest llibre des l'òptica condescendent del feminism gal i d'acord amb els ànàlisis dels *Men's Studies*, posteriorment s'ha mostrat molt crítica amb la tendència a criminalitzar la condició masculina des del feminism més radical.

- BALLÓ, Jordi,(2000): *Imágenes del silencio*, Anagrama, Barcelona, 2000.
- BALLÓ, Jordi; PÉREZ, Xavier (1997):*La semilla inmortal*, Anagrama, Barcelona, 1997
- BARBERA, E. (1998): *Psicología del género*. Barcelona: Ariel.
- BARRAFF, A., (1992): *Hablan los hombres*. Buenos Aires, Vergara, 1992.
- BARRAGÁN, F. Coord. (2002): *Educación en Valores y Género*. Sevilla: Diada Editora. Parteix del conflicte com a estratègia d'aprenentatge i aborda qüestions com la construcció de valors en la escola, el gènere, l'amor, sexualitat i plaer, la diversitat, l'ètica de la cura dels altres, etc.
- BARRAGÁN, F. et al. (1999): *Programa de Educación Afetivo Sexual. Educación Secundaria* (Vols. I-VI). Materiales Curriculares. Sevilla: Consejería de Educación y Ciencia e Instituto de la Mujer, Junta de Andalucía. Elaborats des d'una perspectiva constructivista, s'inclouen interessants exemplificacions destinades a centres de secundària.
- BEAUVOIR, S. de (1998): *El segundo sexo*. 2 tomos. Cátedra. Col. Feminismos
- BELL, Donald H. (1987): *Ser Varón*. Barcelona, Tusquets,
- BERNARD, CH. y SCHIAFFER, J. (1993): *Dejad a los Hombres en Paz*. Barcelona, Paidós.
- BISQUERRA, R. (2000): *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Praxis.
- BLY, Robert (1992): *Iron John. (Juan de hierro)*. PLAZA y JANES Editores. Barcelona, Escrita des de pressupostos llunyans al feminism i sota l'influx dels plantejaments jungians, que apel·len a l'existència d'un “animus” masculinitzant i d'una “ànima” feminitzant en tot home, Bly senyala com a causa d'aquesta crisi l'oblit de la veritable masculinitat a que ens ha portat la revolució industrial, en trencar el profund vincle que abans s'establia entre pares i fills. Els pares en arribar l'adolescència transmetien als seu fills els aprenentatges bàsics de la vida, establint amb ells llavors ençà una intensa interacció que posava fi a l'etapa infantil, caracteritzada pel vincle amb la mare. Tanmateix, ara, els pares passen la major part del temps lluny de la llar i els nois es feminitzen excessivament, sense acabar de trencar amb l'univers matern. Vegeu a la web: *Theories sobre la masculinitat*
- BOITANI, Piero (2001) *La sombra de Ulises Imágenes de un mito en la literatura occidental*. La sombra de Ulises se extiende sobre la imaginación occidental des de la Antigüedad hasta nuestros días. Editorial Península, Barcelona. En esta obra, Boitani fa un extens recorreguts per l'evolució d'aquest arquetip mitic (literatura clàssica, medieval, renacentista, romàntica i moderna) que sembla encarnar molt bé l'imatge europea de la masculinitat.
- BONAL, X., - TOMÉ, A. (1997): *Construir la escuela coeducativa. La sensibilización del profesorado*, Universidad Autònoma de Barcelona, Barcelona.
- BONET, Joana (2003): *Hombres, material sensible*, Plaza-Janés, Mondadori, Barcelona. Bonet intenta interpretar la masculinitat actual a partir de l'estudi de 1300 diaris personals. Com sostenia Simon Weil, perquè existeixi

- diàleg profund hem de mirar als ulls del nostre proïsme i preguntar-li “¿què et turmenta?”.** Això ha fet Joana Bonet i les seves paraules tenen una altra música, la seva mirada ja no és inquisitiva i irada, les seves ànalisis resulten molt més matisades, es reconeix l'evidència dels canvis...
- BONINO MÉNDEZ, Luis: **Tots els articles d'aquest autor són especialment recomanables per la seva claredat expositiva i concisió.** Escrit des de l'optica dels *Men's Studies*.
- BONINO MÉNDEZ, Luis (1998): *Los varones frente al cambio de las mujeres*. Lectora. Revista de Dones i Intertextualitat (monogràfic homes i feminism), Barcelona: 4, 12-21.
- BONINO MÉNDEZ, Luis (1999): *Las microviolencias y efectos: claves para su detección*. Revista Argentina de Clínica Psicológica , Buenos Aires: VIII, 221-233.
- BONINO MÉNDEZ, Luis (2000a): *Las nuevas paternidades* . En Familias: diversidad de modelos y roles , Madrid: UNAF.
- BONINO MÉNDEZ, Luis (2000b): *Los varones hacia la paridad en lo doméstico – discursos sociales y prácticas masculinas-* . En J. C. Hidalgo (editor), *Retórica(s) de la(s) masculinidad(es)* , Sevilla: Universidad de Sevilla.
- BONINO MÉNDEZ, Luis (2000c): *Varones, género y salud mental: deconstruyendo la "normalidad" masculina* (pp. 41-64). En Marta Segarra y Àngels Carabí (editoras). *Nuevas masculinidades* . Barcelona: Icaria editorial, S.A.
- BONINO MÉNDEZ, Luis (2000d): *Violencia de género y prevención. El problema de la violencia masculina* (texto corregido y sintetizado del artículo presentado en: Jornadas sobre "Actuaciones sociopolíticas preventivas de la violencia de género", Madrid, 29-30 de octubre de 1999 y del publicado en "8 de marzo", revista de la Dirección General de la Mujer de la Comunidad Autónoma de Madrid, No. 36), fotocopiado.
- BONINO, L. (1996): *Grupos de Reflexión de Varones* Rev. Modelos Grupales de Psicoterapia. Madrid: SEGPA.
- BONINO, L. (1998): *Micromachismos*. Bruselas: City & Shelter (Euro PRO-Fem, www.menprofeminist.org).
- BONINO, Luis. (1991): *Varones y abuso doméstico*, en P. Sanromán, *Salud mental y ley*, Madrid, AEN.
- BORDERIAS, C. i altres (1994): *Las mujeres y el trabajo. Rupturas conceptuales*. Icaria
- BOURDIEU, P. (2000): *La dominación masculina*. Anagrama **Obra decisiva en l'articulació des discurs sobre les masculinitat** (Vegeu a la web, l'apartat “Teories sobre la masculinitat” de la secció “Com es construeixen?”) **El sociòleg Pierre Bourdieu sosté que la divisió entre sexes es una construcció social que permet l'opressió dels homes sobre les dones i que, si ha tingut tant èxit, és perquè s'ha presentat com quelcom natural i inevitable, fins incorporar-se completament en la manera de concebre el món, de percebre i sentir els nostres cossos, d'imaginar-ho tot.**
- BRANDES, Stanley (1991): *Metáforas de la masculinidad: Sexo y status en el folklore andaluz*. Madrid, Taurus Grupo Santillana.
- BURIN, Mabel - MELER, Irene (2000): *Varones (genero y subjetividad masculina)* Paidós, Buenos Aires. **Les autors, psicoanalistes i experts en estudis de gènere, intenten combinar l'òptica dels Men's Studies amb la psicoanàlisi en analitzar la subjectivitat masculina, la construcció dels psiquisme infantil en el context de la família contemporània, la sexualitat masculina, i els altres**

aspectes de la identitat masculina. Resulta especialment suggeridora la crítica de les aportacions anteriors sobre l'estudi de les masculinitats, perquè es realitza des d'una perspectiva inhabitual gens habitual: la del coneixement empíric de la psicoanàlisi.

BUTLER, Judit (2001): *El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad*. Paidós, Barcelona. **Obra clau en el naixement de la teoria queer, que qüestiona la categoria gènere i defensa que el que creiem que era sexe també és gènere perquè es constitueix socialment mitjançant la interacció, l'organització i la divisió institucional de la vida social en papers diferenciats.**

BUTLER, Judit (2006): *Deshacer el género*, Paidós, Barcelona. **Les últimes reflexions de l'autora sobre el gènere i la sexualitat. Segons Butler “fer el propi gènere” exigeix en ocasions “desfer” les nocions dominants de la categoria persona.**

CAMPS, V. (1998): *El siglo de las mujeres*. Cátedra.

CANTERA, L. (1999): *Te pego porque te quiero: La violencia en la pareja*. Barcelona, Universidad Autónoma.

CARABI, A. Y SEGARRA, M. Eds. (2000): *Nuevas masculinidades*. Icaria

CARABÍ Àngels - SEGARRA Marta (eds.) (2003) *Hombres escritos por mujeres*, Icaria, Barcelona. Moltes autors que es declaren feministes dediquen tanta atenció als personatges masculins com als femenins, evitant els estereotips i tòpics més freqüents. En aquests assaigs s'analitzen molts personatges masculins creats per dones de diferents èpoques (els homes de Madame de Lafayette, a la França del segle XVII; Sartre, “escrit” per la seva companya Simone de Beauvoir; o Picasso, retratat per Gertrude Stein, i altres personatges masculins descrits per joves autors gallegues actuals). En tot els casos es tracta de personalitats complexes i contradictòries, irreductibles a una única perspectiva.

CHODOROW, N. (1984): *El ejercicio de la maternidad*. Gedisa.

CORNEAU, Guy. (1991): *Hijos del silencio*. Barcelona, Circe.

CORSI, Jorge (1995): *Violencia Masculina en la pareja*. Barcelona, Paidós.

CRUZ, E & FERNÁNDEZ, E & GONZÁLEZ, J & ROMAIN, F.(1990): *Reflexiones en torno a la ideología e identidad masculina*. Río Piedras, Puerto Rico, Editorial Ceres.

DUBY, G. y PERROT, M. (Dir.) (1992): *Historia de las mujeres. 4 Vols.* Madrid: Taurus. Una obra excellent, molt ben escrita, que pot proporcionar-nos magnífics textos per treballar a l'aula amb els alumnes.

DURAN, M.A. (1987) De puertas adentro. Instituto de la Mujer

DURRANT, M. i WHITE, Ch. (1993): *Terapia del abuso sexual*, Barcelona, Gedisa.

ECO, Umberto (2000): *Historia de la belleza*, Lumen, Barcelona. Útil per a estudiar l'evolució dels ideals de bellesa al llarg del temps. Tot i tractar-se d'un llibre molt personal, inclou un magnífic material gràfic i és de fàcil consulta.

EHRENREICH Y ENGLISH (1990) *Por su propio bien*. Taurus

ELIAS, M. J., TOBIAS, S. E., Y FRIEDLANDER, B. S. (1999): *Educar con inteligencia emocional*. Barcelona: Plaza Janés.

- ELIAS, M. J., TOBIAS, S. E., Y FRIEDLANDER, B. S. (2001): *Educar adolescentes con inteligencia emocional*. Barcelona: Plaza Janés.
- FABRA, M.Ll. (1996): *Ni resignades ni submises. Tècniques de grup per a la socialització assertiva de nenes i noies*. Barcelona : quaderns per a la coeducació, Institut de Ciències de l'Educació. **Material destinats al professorat per programar activitats que qüestionin els models de dona imperants, basats en la socialització assertiva**. També s'inclouen suggeriments per ensenyar als noies destreses associades tradicionalment a la feminitat
- FERNÁNDEZ DE LA TORRE M.; MEDINA GUERRA, A. (1999): *El sexismo en el lenguaje*, Málaga, Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga (CEDMA). Servicio de Publicaciones. **Comunicacions sobre sexism en la creació literaria, sexism en la lingüística aplicada, etc,**
- FERNÁNDEZ DE QUERO, J. (1995): *Guía práctica de la sexualidad masculina*. Madrid, Temas de Hoy.
- FERNÁNDEZ DE QUERO, J. (2000): *Hombres sin temor al cambio*. Salamanca, Amarú.
- FERNÁNDEZ, J. y otr@s. (1996): *Varones y Mujeres: desarrollo de la doble realidad del sexo y del género* Madrid: Pirámide. Col. Psicología.
- FERNÁNDEZ, J., (1998): *Género y sociedad*, Madrid, Pirámide, col. Psicología.
- FERNÁNDEZ, J., *Nuevas Perspectivas en la medida de Masculinidad y Feminidad*. Madrid, Editorial de la Universidad Complutense.
- FIGUEIRAS, L. (1998): *Género y matemáticas*. Madrid, Síntesis. Una aproximació a l'àrea de matemàtiques des de la perspectiva de gènere.
- FISAS Vicent. (1998): *El Sexo de la Violencia*, Barcelona, Icaria.
- FISHER, H. (2000): *El primer sexo*. Taurus.
- FREIXA, C. (1998): *Ellos y nosotras*, Barcelona, Icaria.
- GERGEN, Kenneth J. (1992): *El yo saturado. Dilemas de identidad en el mundo contemporáneo*. Paidós, Barcelona.
- GHIGLIERI, MICHAEL P. (2005) *El lado oscuro del hombre. Los orígenes de la violencia masculina*, ed. Tusquets. **Estudi sobre la violència masculina que parteix de les constatació derivades de l'estudi de la conducta dels grans simis masclles. El seu to divulgatiu facilita la seva lectura, encara que a vegades fatiga la seva prolixitat argumentativa o la seva insistència en les mateixes idees. La posició de Ghiglieri és clara: estem poderosament condicionats per la nostra càrrega genètica i és un error fer-nos creure que tot és efecte de l'educació. Per a Ghiglieri, el pes del desig reproductiu en el comportament violent, l'atracció, les diferències entre homes i dones, la innata violència masculina, els instints, les emocions (por, gelosia, càlera), la mentida, la gola, les violacions, els assassinats, la guerra i el genocidi són conductes arrelades en els nostres instints i que constitueixen el cantó fosc de la naturalesa masculina. Només a partir d'aquesta evidència, podem plantejar-nos donar passos vers les conductes de solidaritat i reciprocitat, que constitueixen la manera més intel·ligent de viure i més rentables com a espècie. Però mai podrem abaixar la guàrdia davant les conductes abusives que sempre es donaran.**
- GIDDENS, A. (1991): *Género y sexualidad*. Sociología. Alianza Ed.

- GIDDENS, A., (1992): *La transformación de la intimidad. Sexualidad, amor y erotismo en las sociedades modernas*. Cátedra, Madrid. **Un breu llibre, de referència obligada i sempre recomanable, per a l'estudi de les transformacions de relacions de parella a i de l'educació dels fills a la modernitat, així com de l'emergència de la anomenada per Giddens “sexualitat plàstica”, processos molt relacionats amb el protagonisme cada vegada major de les dones. Es tracta d'una obra densa i suggeridora que, si es vol utilitzar a l'aula, exigeix una selecció molt acurada dels textos.**
- GIL CALVO, E. (1997): *El nuevo sexo débil: Los dilemas del varón posmoderno*, Madrid: Temas de hoy.
- GIL CALVO, E. (2006) *Máscaras masculinas*, editorial Anagrama, Barcelona.
Aquest llibre, molt recomanable, analitza la forma de presentar-se en públic que els homes adopten davant els altres. Per a això es revesteixen amb unes màscares teatrals culturalment codificades a les quals cap classificar en els tres grans prototips de l'heroi, el patriarca i el monstre: l'home posat a prova, l'home consumat i l'home posseït per les passions del seu geni. La necessitat d'emmascarar-se, projectant una imatge de virilitat identifiable, sembla procedir d'una consciència de buit interior, potser per enveja de la dona, a la qual consideren plena per estar centrada en el seu claustre íntim. De manera que per envair la seva exterioritat els homes queden investits per unes figures identificables que els fan dignes d'admiració, respecte o temor. Però aquestes màscares sempre resulten ambivalents i contradictòries; darrere hi ha un costat fosc i maleït que oculta l'essència nihilista de la masculinitat. Després de l'heroi bull el mercenari rapinyaire, després del patriarca batega el dèspota tirànic, després del geni creador nia el criminal voraç.
- GILMORE, D. (1994) *Hacerse hombre: concepciones culturales de la masculinidad*. Paidós. Segons Gilmore, la masculinitat seria una construcció cultural que contribueix a garantir la perpetuació de cada societat: “...per perdurar, totes les societats s'enfronten a dos requisits bàsics i formals: la producció i la reproducció, és a dir, l'economia i el renéixer” (...) Per a que un grup es mantingui en el temps, la gent ha de tenir un mínim de fills i ensenyar-les les degudes relacions socials, una tasca gens fàcil, com bé sap qualsevol que tingui nens... Alhora, algú ha de donar menjar i protegir als nens i a les seves mares...Per raons anatómiques o altres, en la majoria de les societats les dones es responsabilitzen de la reproducció i els homes de la producció (i defensa)”. Vegeu a la web, l'apartat “Teorías sobre la masculinitat” de la secció “Com es construeixen?”
- GODELIER, M. (1986) *La producción de Grandes Hombres. Poder y dominación masculina entre los baruya de Nueva Guinea*. Akal. Una de les aportacions més influents i valorades sobre la construcció de la masculinitat ha estat la de l'antropòleg d'origen francès Maurice Godelier, autor del llibre La producció de grans homes (The Making of Great Men: Male Domination and Power Among the New Guinea Baruya, Cambridge University Press, Cambridge, 1986.), on va estudiar la societat dels baruya de Nova Guinea. En aquesta obra, i des d'una perspectiva marxista estructuralista, Godelier presenta la masculinitat com un sistema de dominació en el que el poder es basa en el control absolut de los homes més que en l'acumulació de bens. El sistema de producció, les relacions sexuals, l'ordre simbòlic, ...tot, absolutament tot serveix per assegurar el poder dels homes sobre les dones.

Vegeu a la web (cd adjunt), l'apartat “Teories sobre la masculinitat” de la secció “Com es construeixen?”

GOLBERG, H. (1992): *Hombres, hombres: Trampas y mitos de la masculinidad* Madrid: Temas de Hoy. Vegeu a la web (cd adjunt), l'apartat “**Teories sobre la masculinitat**” de la secció “**Com es construeixen?**”

GOLDBERG, Steven. (1974): *La Inestabilidad del Patriarcado*. Madrid, Alianza, 1974. Vegeu a la web (cd adjunt), l'apartat “**Teories sobre la masculinitat**” de la secció “**Com es construeixen?**”. En aquesta obra Goldberg defineix el patriarcat com “*tota organització política, econòmica, religiosa o social, que relaciona la idea d'autoritat i de lideratge principalment amb l'home, i en la que l'home desenvolupa la gran majoria dels llocs d'autoritat i direcció*”. Segons Goldberg, és una evidència que a totes les societats la voluntat de la dona “*està quelcom subordinada*” a la de l'home, i que “*l'autoritat general en les relacions duals home-dona i familiars, qualssevol que siguin els termes que una determinada societat defineixi l'autoritat, resideix, en últim terme, en l'home*”. D'aquesta sort, totes les societats accepten aquestes evidències i se'n adapten “*mentalitzen als nens en aquest sentit, perquè no els queda més remei que fer-ho*”.

GOLEMAN, D. (1996). *Inteligencia emocional*. Barcelona: Kairós. Aquesta obra ja clàssica sempre és pot resultar d'utilitat, però podem recórrer a d'altres materials més adaptat al treball de l'aula (p.e., vegeu Güell-Redon). Darrere d'aquest llibre ha proliferat una abundant literatura sobre educació emocional.

GOLEMAN, DANIEL (2003) *Emociones destructivas* Barcelona: Kairós. Llibre excessivament llarg i prolix, que amb tot pot resultar útil per l'interès de les preguntes què és fa: quines són les arrels del comportament destructiu? com podem controlar les emocions que governen aquests impulsos?. Una perla: “una persona intel·ligent sap controlar les seves emocions destructives”.

GOULD, S. (1997): *La falsa medida del hombre*. Barcelona, Crítica,

GRÜN ANSELM, (2005): *Luchar y amar como los hombres se encuentran a si mismos* SAN PABLO, Madrid. A partir d'algunes figures bíbliques masculines, el monjo benedictí Anselm Grün intenta mostrar-nos com poden els homes trobar la seva pròpia identitat, unint dos elements: la lluita i l'amor. *“Qui només lluita, corre el perill de tornar-se dur i insensible. Qui només estima, tendeix a potenciar només la seva part afectiva de tendresa. Les dues virtualitats pertanyen a la masculinitat. Com lluitador, l'home és capaç d'estimar. I la seva lluita necessita l'amor, perquè no es converteixi en un combat rabiosament cec”*. Escrita des d'una perspectiva alhora cristiana i junguiana és tracta d'una obra especialment útil per a incorporar aquests continguts a l'àrea de religió. Continguts: *Introducción. 18 arquetipos masculinos* 1. Adán: hombre y mujer; 2. Abrahán: el peregrino; 3. Isaac: el huérfano de padre; 4. Jacob: el Padre; 5. José: el mago; 6. Moisés: el guía; 7. Sansón: el guerrero; 8. David: el rey; 9. Salomón: el amante; 10. Jeremías: el mártir; 11. Elías: el profeta; 12. Job: el justo sufriente; 13. Jonás: el bufón; 14. Pedro: la roca; 15. Pablo: el misionero; 16. Juan Bautista: el hombre salvático; 17. Juan: el amigo y el anciano sabio; 18. Jesús: el Salvador. Resumen. Caminos para llegar a ser hombres.

Bibliografía

GÜELL BARCELÓ, M., Y MUÑOZ REDON, J. (2000), *Desconócete a ti mismo. Programa de alfabetización emocional*. Barcelona: Paidós.

- GÜELL, M., I MUÑOZ, J. (1998). *Desconeix-te a tu mateix. Programa d'alfabetització emocional*. Barcelona: Edicions 62. **Una obra molt útil per proposar activitats als alumnes relacionades amb l'educació emocional fomentant l'autoestima, la creativitat, l'autoconeixement i l'autocontrol emocional.**
- GÜELL, M., Y MUÑOZ, J. (2003). *Educación emocional. Programa para la educación secundaria postobligatoria*. Barcelona: Praxis.
- GURIAN, M. (2000): *Para ellas*. Barcelona, Javier Vergara Editor. Grupo Zeta,. **Aquest llibre intenta revelar a les adolescents tot el que no saben sobre el comportaments dels nois i ajudar-les a entendre i acceptar les seves estranyes conductes.**
- GURIAN, M. (2000): *Para ellos. Todo sobre tu adolescencia*. Barcelona, Javier Vergara Editor. Grupo Zeta. **Aquest llibre Guia per a nois adolescents que els orienta sobre les canvis que estan experimentant. Es parla amb un estil directe i franc de sexualitat, dels canvis físics i psicològics, de la relació amb les dones i dels problemes familiars.**
- HARRIS, M. (1990): *Antropología cultural*. Madrid: Alianza. **Poden resultar útils els apartats dedicats a reproducció, personalitat i sexe, però cal actualitzar algunes dades i matisar certes explicacions.**
- HARRIS, M. (1989): *Nuestra especie* Alianza. **Poden resultar útils els articles dedicats a sexualitat, violència, guerra, status i poder en relació al gènere, però cal actualitzar algunes dades i matisar certes explicacions amb aportacions més recents. S'agreix el to àgil i divulgador.**
- HERITIER, F. (1996): *Masculino, femenino*. Ariel
- HERNÁNDEZ "GUANIR", P. (2002): *Los moldes de la mente: más allá de la inteligencia emocional*. La Laguna: Tafor.
- HUERTA ROJAS, Fernando. (1999): *El juego del hombre. Deporte y masculinidad entre obreros*. México, Universidad Autónoma de la Puebla Plaza & Valdés Editores.
- IBORRA Elizabeth G. (2006): *La generación del imposible. Del porqué entablar y mantener relaciones resulta hoy tan complicado* Editorial Espejo de Tinta. **La llibertat absoluta d'elecció, això és el que distingeix a la «Generación de lo imposible» en relació a la dels seus pares i avis. Mentre les avies es conformaven amb algun dels primers pretendents, les mares van escollir entre diferents candidats però per a tota la vida. Però, els nostre fills i filles han assistit a la caiguda del mite de l'amor etern. Tanmateix, això no ha simplificat les relacions, que ara per consolidar-se exigeixen primer una àrdua selecció on es confronten les afinitats i sintonies sentimentals i sexuals, i després una notable esforç per mantenir-les. La bona comunicació sembla la clau per construir unes relacions saludables i satisfactories.**
- INNENARITY, Daniel, (2001). *Etica de la hospitalidad*, Península, Madrid. **La tesis de l'autor és que davant l'experiència de la fragilitat general del món assistim al naixement d'una poderosa sensibilitat envers la sol·licitud pels qui ens envolten. En aquest context, cal emmarcar l'ètica de la cura de l'altre. Una reflexió filosòfica d'interès que xoca amb els valors de la masculinitat hegemònica.**
- IZQUIERDO, María Jesús (2000): *Cuando los amores matan : cambio y conflicto en las relaciones de edad y de género* : Ediciones Libertarias, Madrid. **María Jesús Izquierdo, professora de Teoria Sociològica de la UAB, estudia en aquest obra el canvis que ha experimentat la institució familiar en el marc**

del capitalisme i com s'ha transformat les relacions emocionals entre el seus membres, introduint-se expectatives, actituds i formes que afavoreixen el tracte abusiu. Una obra àgil, suggeridora i molt útil per al treball a l'aula. Amb valentia Izquierdo denuncia la lògica d'un sistema productiu -treball assalariat, divisó sexual del treball, distribució i temps de treball, etc.- que xoca amb les aspiracions a la llibertat, la igualtat i el desenvolupament humà: *"Cuando los amores matan, no sirve de nada decir que dejen de matar, manifestarse mostrando las palmas de las manos como blancas palomas, sino buscar las huellas y el antílope de esas muertes en la vida cotidiana. "... "¿Qué le pasa a una persona que abusa sexualmente, o maltrata físicamente al ser al que ha dado la vida, aa la compañera que duerme a su lado? ¿Qué siente, qué le mueve, cuál es la magnitud de los daños a los que ha estado sometido para que los hijos no sean la oportunidad de expresar el amor a la vida, y por ello el deseo de su continuidad? ¿Cómo no sentir pena por el monstruo, ante la magnitud devastadora de esa tragedia?"*

JOHNSON, R. A. (1997): *Acostarse con la mujer celestial: Cómo conocer e integrarlos arquetipos femeninos en la vida del hombre*. Barcelona: Obelisco.

JONASDOTTIR, Anne (1993): *El poder del amor. ¿Le importa el sexo a la democracia?* Cátedra, Madrid,. En aquest llibre la feminista islandesa Anne Jonasdottir defensa que, tot i haver-se avançat molt en la igualtat legal entre els sexes els homes, els homes segueixen mantenint el seu poder patriarcal perquè s'aprofiten subtilment de les capacitats desenvolupades per les dones per el cultiu abnegat de l'amor i la cura dels altres.

KAUFMANN, Michael (1989): *Hombres : Placer, Poder y Cambio*. R. Dominicana, CIPA.

KAVADIA SIMEONI, R. (1995): *Penélope, arquetipo de mujer en el hogar: de la Odisea a nuestros días*. En: *Del patio a la plaza. Las mujeres en las sociedades mediterráneas*. Ballarín y Martínez. (Eds) Universidad de Granada

KIMMEL, M. – ARONSON, A. (2003) *Men & Masculinities, A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia*. Santa Bárbara, California: ABC-Clio Press. La primera enclopèdia que analitza les complexitats de les vides dels homes i explica els models de masculinitat moderns. Per la importància que pot arribar a tenir aquesta obra per aprofundir en l'estudi de les masculinitats, reproduexo l'explicació sobre la seva estructura i continguts realitzada per un del seu col·laboradors. *"Parece evidente que para poder poner fin a la opresión patriarcal, debemos explorar los orígenes, estructuras y dinámicas de la masculinidad....Este es precisamente el principal objetivo que persiguen Michael S. Kimmel y Amy Aronson con la edición de la primera Encyclopedia on Men and Masculinities (2003), publicada por ABC-Clio Press, una editorial especializada por largo tiempo en el campo de las encyclopedias para la educación secundaria y universitaria en los Estados Unidos. ...Este trabajo resulta interesante e innovador tanto por su forma como por su contenido. ...La enciclopedia cuenta también con una ventaja añadida al incluir capítulos sobre el tema de la masculinidad escritos por expertos procedentes de distintos ámbitos académicos. En efecto, a la edición de la obra han contribuido reconocidos sociólogos (Neal M. King y Tracy X. Karner), psicólogos (David H. Peterzell), historiadores (Thomas Winter), filólogos (Àngels Carabí y Douglas Steward), doctores en ciencias políticas (Joshua S. Goldstein), etc. Aunque unidos todos ellos por un interés común en analizar y desconstruir la masculinidad, estos expertos han escrito entradas de la enciclopedia sobre temas tan variados como*

“terapia matrimonial”, “el hombre invisible”, “el fallo”, “la guerra del Vietnam”, “Jay Gatsby”, “películas de gángsters”, “intimidad”, “comportamiento suicida” o “ciberidentidades”. Esta multidisciplinariedad y variedad temática aumentarán, con toda seguridad, el volumen de lectores. Finalmente, la estructura interna de las entradas parece también acertada. "Josep M. Armengol i Carrera, Centre Dona i Literatura. Universitat de Barcelona

- KIMMEL, Michael (1992): *La Producción Teórica sobre la Masculinidad: Nuevos aportes*. Santiago de Chile, Editorial de las Mujeres, 1992.
- KREIMER, J.C., (1991): *El varón sagrado. El seguimiento de una nueva masculinidad*, Buenos Aires, Planeta.
- KREIMER, Juan Carlos (1994) *Rehacerse Hombres*, B. Aires, Planeta.
- KUPER, A. (1996) *El primate elegido*. Crítica. (caps. 7, 8 y 9)
- LAQUEUR, T. (1990) *La construcción del sexo. Cuerpo y género desde los griegos hasta Freud*. Cátedra. Col. Feminismos
- LEE, J. (1997): *Hombres que huyen*. Madrid, Obelisco,
- LEHER, S -MISEION. (1994): *El Hombre Abandonado*. Barcelona, Gedisa,
- LENER, G. (1990) *La creación del patriarcado*. Crítica.
- LeVAY, S. (1995). *El cerebro sexual*. Madrid: Alianza. **Polèmica obra on es relaciona la configuració del cervell -en concret, de la regió de l'hipotàlem- amb les preferències sexuals, donant així una possible explicació biològica a les conductes homosexuals.**
- LIENAS, Gemma: **totes les obres d'aquesta autora esmentades estan destinades a un públic jove i desenvolupen de manera molt didàctica les qüestions tractades pels estudis de gènere, des de la perspectiva del feminism militant. El seu textos poden resultar molt útils per al treball a classe (introducció de continguts novedosos, debats, lectura complementària, etc.)**
- LIENAS, Gemma (2006): *Vull ser puta: Contra la regularització de la prostitució* Empúries , Barcelona
- LIENAS, G (2006).: *El Diari blau de la Carlota* , 2006
- LIENAS, GEMMA (2005) *El gran llibre de la Carlota: El diari de la Carlota - Aixi es la vida Carlota - El diari vermell de la Carlota* , Empúries, Barcelona.
- LIENAS, GEMMA *Busco una mare!* La galera.
- LIENAS, GEMMA (2005): *Rebels: ni putas ni submises*, Península.
- LIPOVETSKY, G. (1999) *La tercera mujer*. Anagrama. **Aquest encara que està centrat en la dona, inclou reflexions molt interessants sobre la continuïtat de certes normes diferencials de gènere i sobre com la masculinitat resisteix, encara que parcialment reciclada.** Vegeu a la web (cd adjunt), l'apartat “Teorías sobre la masculinitat” de la secció “Com es construeixen?”
- LISCANO, J. (1988). *Los mitos de la sexualidad en Oriente y Occidente*. Barcelona: Laia. **Exhaustiva anàlisi dels conceptes d erotisme, feminitat y mites des de la perspectiva de l'Etnologia i l'Antropología.**
- LO RUSSO, G. (1998) *Hombres y padres. La oscura cuestión masculina*. Horas y Horas. Cuadernos Inacabados 31.
- LOMAS, Carlos (compilador): *Todos los hombres son iguales? identidades masculinas y cambios sociales* (2003) Paidós, Barcelona. **Una magnifica introducció a**

l'estudi de les masculinitats des de la perspectiva dels *Men's Studies* amb col·laboracions d'alguns dels principals especialistes d'Espanya (Juan Carlos Gallirgos, Mabel Burin, Luis Bonino, M. A. Arconada o el mateix Carlos Lomas) o de l'àmbit anglosaxó (Robert W. Connell i Victor J. Seidler). Molt recomanable el capítol dedicat a la construcció de la masculinitat al llenguatge i la publicitat, on podreu trobar útils taules i material gràfic.

LOMAS, Carlos: *Los chicos también lloran: Identidades masculinas, igualdad entre sexos y coeducación*, Paidós ibérica, Barcelona, 2004. En aquest llibre s'analitza com s'ensenya i com s'aprèn a ser homes en els diferents contextos de la vida humana (família, usos del llenguatge, escola, grup d'iguals, mitjans de comunicació...) i com intervenir en aquests contextos amb la finalitat de modificar els estereotips sexuals i les actituds vinculades a la masculinitat hegemònica. Educar als nois en l'ètica de la cura de les persones, en la cultura de la pau i del diàleg, en l'expressió dels sentiments i de les emocions, en l'aprenentatge de les tasques associades convencionalment a les dones, en l'estima dels sabers i dels estils femenins i en l'oposició a qualsevol mena de violència simbòlica, psicològica i física contra les dones (i contra altres homes) constitueix un dels camins més idonis en l'encara lenta camí cap a una major equitat entre les persones. Obra imprescindible per a qui vulgui estudiar la construcció de les identitats masculina, inclou una completa bibliografia i un interessant glossari. Reproduceixo tot seguit el seus apartats:

I. ¿COMO SE ENSEÑA Y CÓMO SE APRENDE A SER HOMBRES (LA CONSTRUCCIÓN SOCIAL DE LA MASCULINIDAD)

El feminismo y los hombres, Daniel Cazés.

Modelos de masculinidad y desigualdades de género, José Olavarriá

La construcción de la masculinidad y las relaciones de género, Laura E. Asturias

II. SOMOS LO QUE DECIMOS Y HACEMOS AL DECIR (LENGUAJE, GÉNERO Y ESCUELA)

Lenguaje, identidades de género y educación, Luisa Martín Rojo y Concepción Gómez Esteban

III. OTRAS MANERAS DE SER HOMBRES (LA COEDUCACIÓN DE LAS IDENTIDADES MASCULINAS)

Masculinidades y adolescencia, Erick Pescador Albiach .

Masculinidades e innovación educativa: de la homofobia a la ética del cuidado de las personas, Fernando Barragán Medero

Paradojas del sexismo educativo: la pobreza escolar masculina, Xavier Rambla, Marta Rovira y Amparo Tomé

¿Qué pasa con los chicos?, Victoria Foster, Michael Kimmel y Christine Skelton
Glosario, Carlos Lomas

LOZANO DOMINGO, Irene. *Lenguaje masculino, lenguaje femenino. ¿Condiciona nuestro sexo la forma de hablar?*. Madrid, Minerva Ediciones, 1995.(*Lenguaje sexista.*) Segons l'autora, homes i dones realitzen diferents pràctiques fonètiques o mostren preferència per determinat tipus de vocabulari, s'inclinen per temes de conversa dispers i tenen formes diferents de desenvolupar una conversa; les preguntes, les formes de tractament, la cortesia, les interrupcions i altres aspectes de la comunicació verbal són empleats amb concepcions i fins diversos i fins i tot oposats. Això ha portat a establir dos patrons de discurs: el cooperatiu, propi de les dones, i el competitiu característic dels homes.

- MACCOBY, Eleanor E. (1972): *Desarrollo de las diferencias sexuales*. Editorial MAROVA. Madrid,
- MALO MOLINA, Carlos (1988): *La Conducta Sexual de los Españoles*. Barcelona Ediciones B-Grupo Z.,
- MARINA, José Antonio, LÓPEZ PENAS, Marisa (1999): *Diccionario de los sentimientos*, Anagrama, Barcelona,. **Una obra magnífica per identificar i treballar tota la constel·lació de sentiments identificables, amb referències molt interessants a d'altres àmbits culturals.**
- MARINA, José Antonio: Totes les obres d'aquest autor combinen una ampli coneixement del llegat del passat i de les últimes recerques psicopedagògiques (especialment en educació emocional) amb la voluntat decidida d'explorar nous camins per aconseguir una vida feliç i digna. Molt recomanable.
- MARINA, José Antonio (1996): *El laberinto sentimental*, Anagrama, Barcelona. **Obra de referència obligada per introduir-se en l'àmbit de l'educació emocional. L'autor també disposa de la següent web** <http://www.joseantoniomarina.net/>, on poden trobar-se multitud de referències bibliogràfiques comentades sobre aquest tema
- MARINA José Antonio (2006): *Aprendre a conviure*, Columna edicions.
- MARINA José Antonio (2006): *Per que soc cristia* Empuries ,
- MARINA José Antonio (2006): *Aprender a convivir*. Ariel.
- MARINA José Antonio (2006): *Los sueños de la razon: ensayo sobre la experiencia política*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2005): *Por que soy cristiano*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2005) *La lucha por la dignidad*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2005): *La intel·ligencia fracassada*, Ara llibres.
- MARINA José Antonio: *Aprendre a viure*, Columna edicions.
- MARINA José Antonio (2005) *El rompecabezas de la sexualidad*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2004): *La inteligencia fracasada: teoria y practica de la estupidez*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2004): *El misterio de la voluntad perdida*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2004): *Aprender a vivir*, Ariel.
- MARINA José Antonio (2004): *Elogio y refutacion del ingenio*, Anagrama.
- MARINA José Antonio (2004): *Cronicas de la ultramodernidad*, Anagrama
- MARINA José Antonio (2003). *Hablemos de la vida*, Temas de hoy.
- MARINA José Antonio (2003): *El vuelo de la inteligencia*, Debolsillo
- MARQUÉS, J. VICENT y OSBORNE, R. (1991). *Sexualidad y sexismo*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia. Fundación Universidad Empresa. **Anàlisi sobre el patriarcat i la construcció social del concepte d'home, la sexualitat masculina i la visió masculina de les dones.**
- MARQUÉS, Joseph Vicent., *¿Qué hace el poder en tu cama?*, Barcelona, Icaria, 1987.
- MARQUÉS, Joseph Vicent., *Curso Elemental para Varones sensibles y Machistas recuperables*. Madrid, Temas de Hoy, 1991.

- MARTÍNEZ, M. y PUIG, J.M. (coord.) (1991). *La educación moral. Perspectivas de futuro y técnicas de trabajo*. Graó - ICE Universitat de Barcelona. **Molt suggeridor i útil per treballar els continguts actitudinals a l'aula.**
- MARTÍNEZ Miquel (1998): *El contrato moral del profesorado* Desclée de Brouwer, Zarautz. **Una apostia decidida per la integració de l'educació en valor en els projectes pedagògics, amb suggeriments de com fer-ho.**
- MAYER, Nancy. (1986) *Los mejores años del Varón*. Barcelona, Editorial Granica.
- MEAD, M. (1975) *Adolescencia, sexo y cultura en Samoa*. Laia
- MEAD, M. (1978). *Sexo y temperamento en las sociedades primitivas*. Barcelona: Laia. **Anàlisi comparatiu de tres societats: els Arapesh, els Mundugumor i els Tchambuli. Mead volia descobrir en quin grau el temperament està biològicamente determinat pel sexe o pels factors culturals i socials. Eren els homes inevitablement agressius? Eren les dones inevitablement casolanes? Entre els Arapesh, tant homes com a dones eren de temperament pacífic i ni els homes ni les dones feien la guerra. Entre els Mundugumor, la realitat era l'oposat: tant homes com a dones eren de temperament bèl·lic. I els Tchambuli eren diferents dels dos anteriors. Els homes s'empolainaven i gastaven el seu temps a arreglar-se mentre les dones treballaven i eren pràctiques.**
- MEAD, M. (1975) *Adolescencia, sexo y cultura en Samoa*. Laia
- MEMMI, Albert (1971): *El Hombre Dominado*. Madrid, Edicusa.
- MIEDZIAM Myriam (1995) *Chicos son, hombres serán : ¿ Cómo romper los lazos entre masculinidad y violencia?*, Horas y horas, Madrid. **Una de les obres més innovadores pel tractament de la violència adolescent**
- MILLER, Arthur (1996): *Terrorismo íntimo*. Barcelona, Destino.
- MONCÓ, B. (1989) *Espacios femeninos en el Barroco*. Cuadernos de Realidades Sociales 34. Instituto de Sociología Aplicada de Madrid (pp- 81-92)
- MONEY, J. y EHRHARDT, A. (1982) *Desarrollo de la sexualidad humana*. Madrid: Morata. **Una veritable fita en la consolidació del concepte de gènere, en revaloritzar el pes determinant de l'educació en l'orientació sexual, més enllà dels condicionants biològics.**
- MONTOYA, Oswaldo. (1998) *Nadando Contracorriente. Buscando pistas para prevenir la violencia masculina en las relaciones de pareja*. Managua, Punto de encuentro, 1998.
- MOORE, H.L. (1991) *Antropología y feminismo*. Cátedra
- MOORE, Robert & Gillette, Douglas, (1993): *La Nueva Masculinidad: Rey, guerrero, mago y amante*. Barcelona, Paidós.
- MORATES, G.: *Ella / Él*. (1999) Alicante, Epígaro. **Reflexió sobre la masculinitat i la feminitat i la superació dels estereotips de gènere a partir de les històries de David i Silvia.**
- MORENO Amparo (1986) *El arquetipo viril protagonista de la historia* Ejercicios de lectura no androcéntrica Cuadernos inacabados nº 6
- MOSSE, George L. (2001), *La imagen del hombre: La creación de la moderna masculinidad*. Madrid, Talasa ediciones.
- MOSTERIN, JESUS (2006) *La naturaleza humana*, ESPASA-CALPE, S.A. Madrid. **Des del positivisme més radical l'autor aborda les sense ambigüitats les qüestions més polèmiques relacionades amb la condició humana. Per a nosaltres pot resultar útil l'apartat dedicat als "homes i les dones". Per**

descomptat, Mosterín es mostra categòric al respecte i explica amb gran eficàcia expositiva les diferències inequívoces entre dones i homes. Pot ésser útil per despertar el debat.

MUNDY Linus (1999): *Los hombres tambien lloran*, Paulinas San Pablo, Madrid. Amb aquest títol ja recurrent, aquesta és un compendi de consells i mínimes reflexions sobre com superar el dolor derivat dels mandats de gènere que graviten sobre els homes (acceptar la pròpia feblesa, la incapacitat de controla-ho tot, saber manejar el complex de culpa, afrontar el temor, el dol, etc). Alguns textos poden resultar molt útils a classe.

MURILLO, S. (1996) *El mito de la vida privada*. Siglo XXI

NAIFEH, Steven y White Smith, Gregory., *Porque los hombres ocultan sus sentimientos*. Buenos Aires, Javier Vergara ediciones, 1990.

NARANJO, Claudio, *La agonía del Patriarcado*. Barcelona, Kairós, 1993.

NARDONE, GIORGIO - GIANNOTTI, EMANUELA - ROCCHI, RITA (2003): *Modelos de familia (conocer y resolver los problemas entre padres e hijos)*. Herder, Barcelona. **Àgil recorregut per models de família actuals amb lúcids anàlisis i propostes originals. Tot i que poden resultar discutibles alguns dels seus suggeriment, és una obra útil per la seva concisió.**

NAROTSKY, S. (1995) *Mujer, mujeres y género* C.I.S.

NICHOLSON, J., *Hombres y Mujeres, ¿Hasta que punto son diferentes?*. Barcelona, Ariel, 1987.

NOLEN, William A., *La crisis del hombre maduro*. Buenos Aires, Javier Bergara editores, 1995.

ORTNER, Sherry B.: "¿Es la mujer al hombre lo que la Naturaleza es a la Cultura?" en HARRIS, Olivia y YOUNG, Kate (comps.): *Antropología y Feminismo*. Anagrama. Barcelona, 1979, pp.109-131.

OSHERSON, Samuel., *Al encuentro del padre*. Santiago de Chile, Cuatro Vientos Editorial, 1993.

OTEGUI, R. (1998) *Análisis cultural de algunas categorías socioeconómicas*

PARKER, Mac. (1985): *Los hombres, el aislamiento y el sexo*, Vermont, 1985

PASCUAL, V., I CUADRADO, M. (Coord.). (2001). *Educación emocional. Programa de actividades para la Educación Secundaria Obligatoria*. Barcelona: Praxis.

PEREZ Y CRUZ (EDS) (1995) *Hijas de Afrodita: la sexualidad femenina en los pueblos mediterráneos*. Ed. Clásicas

PIETROPINTO, A y Simenaver J (1979): *El Mito Masculino*. Barcelona, Plaza y Janés.

PINKER Steven (2005) *La tabla rasa. La negación moderna de la naturaleza humana* Paidós, Barcelona. Severa crítica 64 pàgines a tots els qui neguen l'existència d'una naturalesa humana i ho confien tot en el poder de l'educació d'unes innocents taules rases. Interessant contrapunt a moltes obres citades en aquest llistat bibliogràfic. Sens dubte, cal revisar antics entusiasmes, sense renunciar per això a seguir treballant per la millorara i la dignificació cosntant de la vida humana. *"Queda todavía una enorme fractura en el paisaje del conocimiento humano. Biología o cultura, naturaleza o sociedad, materia o mente, ciencias o artes y humanidades, son dicotomías que conservan su respetabilidad mucho después de que hayan caído otros muros que dividían el conocimiento humano. Pero tal vez no sea por mucho tiempo. Cuatro nuevos campos de investigación trabajan para tender un*

puente entre la naturaleza y la sociedad, en forma de una explicación científica de la mente y la naturaleza humana.”

PISANO, Margarita (s.f.). *El triunfo de la masculinidad*. Recuperado el 22 de marzo del 2005 y disponible en <http://www.mpisano.cl/tmasc.htm>

POSE Allen (1981) *El lenguaje del cuerpo* Paidós Barcelona. Una obra mínima, però rica en il·lustracions i, per tant útil per dissenyar activitats destinades a la identificació d'estats emocionals.

PUJOL, Margot (2005): *El feminisme*, UOC, Barcelona. **Llibre de només 86 pàgs de petit format que ofereix una magnífica síntesi de la situació actual del feminism i inclou un suggeridor llistat de reptes vers el futur:**

Els deu reptes pendents del feminism:

1. La crisi de la masculinitat que s'apunta a partir del canvi de paper de les dones i la reorganització del treball assalariat i estable, associat als homes.
2. "L'assignatura pendent" o immersió dels homes en les tasques domèstiques com a correspondència amb la introducció de la dona en l'àmbit laboral i públic.
3. La violència de gènere.
4. La crisi de la família patriarcal i l'emergència de nous tipus de famílies (mares solteres, entre altres).
5. La transformació de la qüestió de la maternitat (renúncia, noves tecnologies de reproducció, adopció).
6. La necessària construcció social d'una paternitat afectiva.
7. El creixent malestar en relació amb l'assetjament sexual i laboral-moral.
8. La "doble moral" que hi ha envers la prostitució.
9. Els nous problemes associats a la immigració de dones de països més "pobres" (prostitució, tràfic, esclavatge).
10. La relació dels feminismes amb els moviments d'alliberament de gais i lesbianes, o amb els moviments dels transsexuals, perquè qüestionen les identitats de gènere i l'heterosexualitat obligatòria, i també amb la resta de moviments que lluiten en contra d'altres desigualtats.

PUNSET, E. (2006): *El viatge a la felicitat. Les noves claus científiques*. Columna, Barcelona. Autèntic bestseller que té el mèrit de donar a conèixer moltes investigacions en el camp de la neurociència, utilitzant una prosa precisa i continguda. Tot i que només aborda tangencialment la relacions entre homes i dones, les seves referències al camp de les emocions i les seves recomanacions poden resultar útils quan els treballen amb l'alumnat els projectes de futur.

QUEROL, M.A. y TRIVIÑO, C. (2004) *La mujer en “el origen del hombre”*. Bellaterra

RAMBLA, X. y TOMÉ, A. (2001): *La coeducación de las identidades masculinas en la educación secundaria*, Universidad Autónoma de Barcelona, Barcelona, Breu quadern amb propostes molt interessants sobre l'educació dels nois adolescents. Imprescindible.

RAMÍREZ HERNÁNDEZ, Felipe Antonio. (2000): *Violencia masculina en el hogar*. México, Editorial Pax,

RAMÍREZ, Juan Carlos. (1995): *Género y Salud*. México, Universidad de Guadalajara,

RAMÍREZ, Rafael & Dime, Capitán. (1993): *Reflexiones sobre la Masculinidad*. Puerto Rico, Editorial Huracán,

- RAMOS SANTANA, I. (1997): *Identidad Masculina en los Siglos XVIII y XIX*. Cádiz, Universidad de Cádiz,
- REICH, Wilhem. (1978): *Escucha, pequeño hombrecito*. Barcelona, Síntesis,
- REYERO, Carlos (1999): Apariencia e identidad masculina. De la ilustración al decadentismo. Ensayos de Arte Cátedra. Madrid.
- Magnífic recorregut per les representacions dels homes i per la diversitat de les convencions a les quals ajusten les seves aparençances a l'art occidental dels segles XVIII i XIX.**
- Profusament il·lustrat en blanc i negre. “*Me avergüenza, como a cualquier ser humano, la recalcitrante misoginia que oprimió al sexo femenino durante el periodo histórico sobre el que he trabajado. Pero no creo que esa opresión se produjera como resultado de una derrota femenina en la guerra de sexos, porque no llevó una victoria masculina: la obsesión por configurar una determinada idea de ser hombre tampoco benefició, en general, a la mayoría de los varones. Incluso creo que esa situación oprimió también —aunque fuera de manera distinta— al sexo masculino... Los mecanismos del poder obligaron al hombre a adoptar, lo mismo que a las mujeres, unas determinadas apariencias que subrayasen su identidad, lo que no siempre fue fácil ni satisfactorio. En ese proceso no me cabe la menor duda de que las mujeres también tuvieron alguna contribución.*”(p. 12).
- REY FUENTES, Juan. (1994): *El hombre fingido: La representación de la masculinidad en el discurso publicitario*. Madrid, Editorial Fundamentos.
- RIFKIN, Jeremy, (2000): *La era del acceso*, Paidós, Barcelona,. **Aquesta obra inclou un interessant capítol sobre la transformació dels models de masculinitat al segle XX. Per la seva claredat pot utilitzar-se com a material pel treball a l'aula.**
- RIVAS, A. (1994) *Tiempo de canción, tiempo de creación. La representación de la identidad*. En: Meridies 19-20 vol. I. Pp. 223-239
- RIVAS, A. (1999) *Solidaridad intergeneracional: ¿quién depende de quién? ¿quién ayuda a quién?*. En: Sociología del trabajo. Nueva Epoca. Nº 36 (pp. 109-133)
- RIVERA GARRETAS, Mª Milagros, (2005) *La diferencia sexual en la historia*, PUV, Valencia. L'autora, una de les representants més actives del feminismisme de la diferència a Espanya, postula al llarg d'aquesta obra una superació del concepte de gènere, que està massa vinculat amb les relacions de poder i la lluita per la igualtat. La perspectiva de gènere ha acabat per ignorar moltes aportacions i creacions singularment femenines al llarg de la història, especialment en el terreny de l'affectivitat i les relacions personals, que cal reivindicar. De fet, els homes han començat a prendre consciència dels seus dèficits en aquest àmbit i estan reaccionant. M. M. Rivera critica els excessos de la ideologia de gènere i el perill de portar-nos a un carreró sense sortida. “*La teoría de la igualdad o unidad de los sexos es la políticamente correcta en nuestro tiempo. Pero a la gente viva se nos queda pequeña, porque es una evidencia de los sentidos que las mujeres y los hombres somos diferentes. Ignorarlo le quita al amor su gran capacidad mediadora, porque el amor es un gran mediador de las relaciones de los sexos y entre los sexos...*”(p.101) . Escrit amb agilitat i claredat, poc pecar d'excessivament militant i a vegades hagiogràfic en relació a la condició femenina, però sens dubte aporta un contrapunt molt estimulant al pes dels estudis realitzats des de l'òptica dels Men's Studies.
- ROUDINESCO, Elisabeth (2004): *La familia en desorden*, Anagrama, Barcelona. **Un suggestiu assaig sobre els canvis que està experimentant la institució familiar.**

- ROVIRA, M. y TOMÉ, A. (1993). *La enseñanza ¿Una profesión femenina?*, Cuadernos para la coeducación No. 4, Institut de ciències de l'Educació, Universitat Autònoma de Barcelona.
- ROVIRA, M. (2000): *El tractament de l'agressivitat als centres educatius: proposta d'acció tutorial*. Rovira, Marta. Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. Universidad Autónoma de Barcelona. **Tracta el problema de l'agressivitat en els centres educatius des d'una perspectiva de gènere.**
- ROVIRA, MARTA. *Agressivitat i adolescència. El tratamiento de la agresividad en los centros educativos, propuesta de acción tutorial*. Cuadernos para la Coeducación ICE-UAB, núm. 15. Pàgines 11-31
- RUITEN-BEEK, H. (1990):*El Mito del Machismo*. Buenos Aires, Paidós.
- SALMURRI, F. (2004). *Libertad emocional. Estrategias para educar las emociones*. Barcelona: Paidós.
- SALMURRI, F., Y BLANXER, N. (2002). *Programa para la educación emocional en la escuela*. En R. Bisquerra, *La práctica de la orientación y la tutoría* (pp. 145-179). Barcelona: Praxis.
- SALOMÉ, Jacques(1988): *Háblame... tengo cosas que decirte. Ensayo sobre la incomunicación y la comunicación en la pareja*, Edit. Hogar del Libro, Barcelona. **Un subtil assaig molt útil per identificar les formes d'abús i manipulació tant de l'home com de la dona en el si de la parella.**
- SALOVEY, P., Y MAYER, J. D. (1990). *Emotional Intelligence. Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- SALOVEY, P., Y SLUYTER, D. J. (1997). *Emotional Development and Emotional Intelligence. Educational Implications*. Nueva York: Basic Books.
- SALTZMAN, J. (1992): *Equidad y Género*, Madrid, Cátedra,
- SÁNCHEZ PALENCIA, C. e Hidalgo, JC. (2001): *Masculino plural: Las construcciones de la masculinidad*. Lleida, Universidad de Lleida,
- SANZ, F. (1990). "Psicoerotismo femenino y masculino" Barcelona. Kairós.
- SANZ, F. (1995). "Los vínculos amorosos" Barcelona: Kairós.
- SASTRE, G., I MORENO, M. (2002). *Resolución de conflictos y aprendizaje emocional*. Barcelona: Gedisa.
- SAU, Victoria (1998). X. *De la violencia estructural a los micromachismos* (pp. 165-173). En Vicenc Fisas (editor). *El sexo de la violencia. Género y cultura de la violencia*. Barcelona: ICARIA editorial, S.A.
- SEGARRA, M., CARABÍ, A. (eds.) (2000): *Nuevas Masculinidades*. Icaria, Barcelona., **Reuneix assaigs que tracten la condició masculina des de la psicologia, la filosofia, els estudis culturals i l'anàlisi filmic.**
- SEGURA, M., Y ARCAS, M. (2003). *Educar las emociones y los sentimientos. Introducción práctica al complejo mundo de los sentimientos*. Madrid: Narcea.
- SEIDLER, Víctor J. (2000). *La sinrazón masculina*. Masculinidad y teoría social (Isabel Vericat, traductora). México: Editorial Paidós Mexicana, S.A., Programa Universitario de Estudios de Género de la Universidad Nacional Autónoma de México y Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social. Vegeu a la web l'apartat "Teorías sobre la masculinitat" de la secció "Com es construeixen?". Seidler sosté que modernitat i masculinitat s'han tendit a identificar, exaltant el valor de la raó. Segons la tradició filosòfica occidental, la qualitat què permet als homes excel·lir sobre tots els éssers vius exercint justificadament el seu domini és la raó, que naturalment posseeixen en un grau eminent a diferència de les dones, dominades pel seu cos i per les emocions. Però aquest sobredimensionament de la condició

racional masculina no ha estat només font d'avantatjosos privilegis en detriment de les dones, sinó també de greus perjudicis per als mateixos homes, perquè s'han negat a si mateixos el reconeixement de la seva dimensió corporal i emocional, que no sabem integrar de manera constructiva. La violència dirigida vers els altres o vers a si mateixos és una manera fallida però freqüent de donar sortida a la seva tensió interna.

SCHWANITZ, Dietrich (2002): *La cultura. Todo lo que hay que saber*, Taurus, Madrid.

Inclou un discutible i provocador capítol sobre les relacions de gènere

SHAPIRO, Joan. (1994): *Hombres: Una traducción para mujeres*. Barcelona, Paidós

SHINODA BOLEN, Jean (2004): *Los dioses de cada hombre*, ed. Kairós, Barcelona
Complement del reeixit *Los dioses de cada mujer*. Jean Shinoda seguit els plantejaments jungians repassa els arquetips dominants de masculinitat.

Una obra matisada i suggeridora, de la qual podem extreure reflexions breus i textos útils per a l'alumnat.

SPANBAUER, Tom. (1991): *El hombre que se enamoró de la luna*. Barcelona,
Muchnick Editores.

SULLEROT, E. (1993) *El nuevo padre*. Ediciones B.

TESCAROLI, Livio. (1980): *El Corán y el Islam*. Madrid: Editorial Bruño, **Introducció als temes fonamentals del Corà i de la religió islàmica, amb especial atenció al paper de la dona segons aquest text sagrat.**

TOMÉ, Empar: Tots els articles d'aquesta autora, professora de Sociologia de l'Educació (UAB) i directora del programa d'Educació en Valors de l'Ajuntament de Barcelona. Empar Tomé porta ja molts anys promovent una reflexió sobre la condició masculina des d'una òptica feminista i ha prestat una atenció particular a l'etapa de l'adolescència.

TOMÉ, Amparo i altres autors (2002): *Género y educación. La escuela coeducativa*. Graó.

TOMÉ, Amparo y BARRAGÁN, Fernando. (1999): *El Proyecto Arianne : ampliar los horizontes de las masculinidades*, Cuadernos de Pedagogía.

TOMÉ, Amparo, RAMBLA, Xavier, ROVIRA, Marta: "Paradojas del sexismo educativo: la probreza escolar masculina" en LOMAS, Carlos (2004): *Los chicos también lloran: Identidades masculinas, igualdad entre sexos y coeducación*, Paidós ibérica, Barcelona.

TOMÉ, Amparo (2002): *Luces y sombras en el camino hacia una escuela coeducativa* en GONZÁLEZ, ANNA I LOMAS, CARLOS (Coord.). Mujer y educación. Educar para la igualdad, educar desde la diferencia. Ed. Graó.

TUAN, Yi-Fu (2003): *Escapismo*. Peninsula. **Segons Tuan, l'escapisme és tant humà com ineludible. De fet, la cultura humana és una manera d'escapar, un mecanisme de evasió, un mitjà per no afrontar la realitat: les cases ens protegeixen de les inclemències del temps, les ciutats són refugis davant les forces de la naturalesa i les religions i les institucions ens consolen davant la certesa de la mort. Des d'aquesta òptica - la cultura entesa com a fugida de la naturalesa-, Tuan es confronta amb un eficaç relativisme a les grans qüestions que preocuten a l'ésser humà.**

TUBERT S. (ed.) (1996) *Figuras del padre* Madrid Cátedra. **Analitza les transformacions de la funció paterna des diferents disciplines. L'obra està dividida en tres parts. A la primera s'ocupa de com s'ha conceptualitzat la paternitat en la nostra cultura, amb la seva fallida aspiració a la pura espiritualitat; la segona, de les variacions de la construcció de la paternitat en funció del context històric i cultural; i la tercera, els aspectes**

- problemàtics de la figura paterna en una diversitat de textos literaris.** Han col·laborat: Horacio Amigorena, Jorge Belinsky, Fernando Fraga, Marieta Gargatagli, Françoise Hurstel, Yvonne Knibiehler, Hélène Merlin, Susana Narotzky, Esther Sánchez-Pardo, Monique Schneider, Silvia Tubert.
- URRUZOLA, M. J. (2003). *Guía para chicas. Cómo prevenir y defenderte de las agresiones*. Bilbao: Maite Canal Editora – Instituto Andaluz de la Mujer.
- Destinat a les noies, inclou activitats que poden ésser útils per treballar en grup qüestions relatives a l'agressivitat, les situacions d'abús i la prevenció de la violència.**
- V.V.A.A. (1993): *Ser Hombre* Barcelona, Kairós.
- V.V.A.A. (2000): *Familia y reparto de responsabilidades* Instituto de la Mujer. Madrid, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer. **Guia que pretén conscienciar sobre la necessitat del repartiment de responsabilitats dins de la família. La dona actualment i degut en gran part a la seva presència al mercat laboral no té una dedicació plena i única al treball domèstic, per la qual cosa es fa necessària la implicació dels restants membres de la família en la vida quotidiana.**
- VVAA (1995): *Nous models de família en l'entorn urbà. Una aproximació psicològica i social al canvi familiar*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social.
- VALDÉS, T. y Olavarriá, J. Eds. (1986): *Masculinidad/es. Poder y Crisis*. Santiago de Chile, Isis Internacional,
- VALLÉS ARÁNDIGA, M., A., I VALLÉS TORTOSA, C. (2000). *Inteligencia emocional. Aplicaciones educativas*. Madrid: EOS.
- VARGAS, ANA ET AL. (1998): *Lo masculino y lo femenino en el Diccionario de la Lengua de la Real Academia Española*. Madrid, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer,. **Estudi sobre el llenguatge sexista amb suggeriments per tenir en compte en l'actualització del Diccionari de la Llengua de la Real Academia Española.**
- VÁZQUEZ-RIAL, Horacio. *Hombres solos. Ser varón en el siglo XXI*. Ediciones B. 2004.
- VIGARELLO Georges (2006): *Historia del cuerpo*, Taurus Historia. **Els canvis en la nostra visió del cos i de les seves represeantacions. a través dels segles.**
- VILCHEZ, Joan. *Grupos de hombres: reflexiones sobre la masculinidad*. Edita FESS (Federación Española de Sociedades de Sexología). Libro III Congreso Español de Sexología. Madrid, 1989.
- VILLADANGOS, Fernando. *Grupos de Hombres y Movimiento Feminista: una lucha compartida*. Revista del Colegio Oficial de Psicólogos del País Vasco BERRI ORRIAK. Nº 64, BILBAO, Junio de 1996.
- VILLADANGOS, Fernando (1991):*Grupos de Hombres: una experiencia liberadora*, Revista del Colegio Oficial de Psicólogos del País Vasco. Berri orriak. Bilbao.
- VILLADANGOS, Fernando. *Sexualidad Masculina: ¿Hombres o Titanes?* Revista del Colegio Oficial de Psicólogos del País Vasco. Berri orriak. Nº 74 Bilbao.
- VV.AA. (2001) *Heroínas de ficción*. Editorial del Cobre.
- WALTERS M. Y otras. (1991): *La Red Invisible*. Barcelona, Paidós.
- WELTZER-LANG, D. (1991): *Los hombres violentos*. Bogotá, Índigo.
- WIECK, Wilfred. (1991): *Los Hombres se dejan querer: La adicción a la mujer*. Barcelona, Urano.

ZELDIN Theodore (1996): *Historia intima de la humanidad*. Madrid : Alianza. **Inclou abundants referències a les relacions de gènere, organitzades i presentades amb una peculiar intel·ligència i subtilesa. Molt recomanable també el seu *Conversación. Cómo la conversación puede cambiar su vida* (Alianza, 1998), sobre els estils comunicatius.**